

408.081 OSZK

A
SZABADSÁGHARCZ

ARANY-KÖNYVE

OSZK

A SZABADSÁGHARC
ARANY-KÖNYVE.

VERSES KRÓNICA

AZ IFJUSÁG SZÁMÁRA

A „HASZNOS MULATTATÓ“ ÉS „LÁNYOK LAPJA“ MELLÉKTETE.

BUDAPEST,
DOLINAY GYULA HIRLAP ÉS KÖNYVKIADÓ-VÁLLALATA
IV. KECSKEMÉTI-UTCA 13.

408.081
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
B 1951/1993
LELTÁRI SZÁM

Előszó.

Sokat irtak már az 1848—49-iki szabadságharcról, mely nemzeti öserőnk oly nagyszerű megnyilatkozása volt; és mivel alig ötven éve, hogy lezajlott, tehát a mai nemzedéket még élénken érdekli, hiszen apáink, nagyapáink küzdöttek, szenvedték s az ő ajkaikról halljuk a csodás idők, csodás eseményeit.

Számtalan naplójegyzet, emlékirat, tanulmány forog közkézen; apróbb feljegyzésekben pedig csaknem minden résztvevő megírta élményeit, de a nagy idők történetének egységes földolgozására, idáig még kevés számbavehető kísérlet történt. Egy pár érdemes munka ugyan foglalkozik a szabadságharc lefolyásának egybeállításával, de ezek inkább tudományos használatra vannak szánva, mert az adatok és okmányok szorgalmas összegyűjtését tartották fő feladatuknak.

E tekintetben bizony még sokat kell pótolni, ha azt akarjuk, hogy történelmünk e legnevezetesebb fejezete lehetőleg tisztán, áttekinthetően álljon a nemzet előtt. Egykor majd állami kötelességnek fogják ismerni szabadságharcunk minden adatának, minden részletének hű és igazságos összeállítását, s ezzel aztán végre teljes igazságot szolgáltatnak!

A nép és ifjuság számára még nem irták meg a szabadságharc történetét. Pedig semmi sem kínálkozik jobban a hazaszeretet táplálására, a nemzeti lelkesedés felköltésére, mint éppen az 1848—49-iki nagy küzdelem ismertetése, midőn megújultak a világtörténelem hihetetlen legendái. Hadseregek állottak elő máról holnapra; semmiből előteremtették a hadjárat óriási költségeit, s az ujonc hadcsapatok elverték a hatalmas osztrák rendes hadsereget; a vitézségnek, a rettenthetlen hősiességnek annyi példáját jegyezték fel, amennyivel némely nemzet egész történetkönyve nem dicsekedhetik.

Ime egy szerény munka a nép és az ifjuság számára. ! Jó szándék-

kal, buzgó igyekezettel gyűjtöttük össze, raktuk egymás mellé a kimagasló eseményeket, hogy azokból lelkesedést, hazaszeretetet meríthessen az olvasó.

Verses krónika alakjában adjuk munkánkat; az egész szabadságharc úgy sem egyéb, mint valami nagyszerű nemzeti hősköltemény. Egyes részletei oly megkapók, oly lendületesek, hogy azoknál szebbet költő fantáziája sem alhothatott volna. A dicsőséges csaták, a fenséges nemzeti küzdelmek verses leírása mellett, prózában csak itt-ott nyújtjuk a tömörebben, a rohamosabban tornyosuló eseményeket és természetesen a fontosabb okmányokat.

E mű a „Hasznos Mulattató“ és a „Lányok Lapja“ melléklete gyanánt látott napvilágot. Tehát apró részletekben megjelenve, már akkor teljesítette tanító, lelkesítő hatását. Kötetbe foglalva, mint egységes áttekinthető mű, szintén hozzájárulhat a szabadságharc történetének népszerűsítéséhez.

Az bizonyos, hogyha majd rendszeresen, egységes nagy munkában megírják a szabadságharc történetét, mindent elkövetnek, hogy a nép legszélesebb köreiben elterjesszék. Addig e szerény mű teljesítheti a népszerűsítés fontos feladatát.

Fogadja Magyarország ifjusága szives érdeklődéssel és részesítse meleg szeretetben ezt az első kísérletet.

Hazafias érzülettel nyújtjuk, mert azt gondoljuk, a hazaszeretet jelenében helyesen alkottuk meg ezt a művet. Ami hiány tapasztalható itt-ott, azt tudja be az olvasó annak, hogy uttoró munkát végeztünk. De ha így is ér valamit a dolgunk, akkor az elismerés és dicséret a magyar fiúkat és leányokat illette, akik lehetővé tették pártolásukkal e mű megjelenését. Nem első hazafias kötet ez, mely két ifjusági lapunk melléklete gyanánt megjelenik. Így látott napvilágot már „*Kik voltak a honvédek*“ című kötet, a „*Történelmi arcképcsarnok*“ három évfolyamban, „*A hazaszeretet könyve*“ két évfolyamban, továbbá „*Petőfi és a szabadságharc*“. Hiszszük és reméljük, hogy e sorozatot Isten segedelmével még tovább folytathatjuk.

TARTALOM:

A fejezetek.

A szabadság napja	1
Március 15.	4
Ifjuság a városházán	8
Fel Budára!	10
A Nemzeti Színházban	12
Március 15-ike Pozsonyban	14
A nemzet követei Bécsben	16
Az osztrák „Hozott Isten“	18
A király elébe	21
Az első minisztérium	24
Kossuth és Batthyányi	28
A nemzeti lelkesedés	30
Az alkotmány szentesítése ápril. 11-én	34
A kormány Budapesten	36
Az utolsó nádor	38
A felgyújtott ország	40
Az első honvéd hadsereg	43
A haza oltára	46
A kormány küldöttei Insbruckban	50
Erdély egyesülése Magyarországgal	53
Az első ágyuszó	55
Megadjuk	57
Hazaszöknek a huszárok	61
Diák honvédek	65
Néplelkesedés	69
Harc a szerbekkel	72
Gyermekek mézszárlása	78
Az országgyűlés 100 tagú küldöttsége Bécsben	81
Jellasich betörése	85
Jellasich futása	90
Horvát betörők fegyverletétele	94
A nádor menekül	97
Lamberg gróf megöletése	100
Kossuth a nemzet vezére	103
Lázadókkal nem alkuszunk	114
A vörös sipkások	120
A tótok harca	125
Petőfi	129

Petőfi forradalmi költeményei:

Nemzeti dal	131
A szabadsághoz	131
Feleségem és kardom	132
Föl	133
Ismét magyar lett a magyar	133
Az év végén	133
Bordal	134
Bizony mondom, hogy győz most a magyar	135
Európa csendes, újra csendes	135
Újév napján, 1849	135
Föl a szent háborura	136
Élet vagy halál!	137
Csatadal	138
A magyar nép	139
A nemzethez	139
Tiszteljétek a közkatonákat	140
Jójj el végre valahára	141
A székelyekhez	141
A király és a hóhér	142
Vesztett csaták, csúfos futások	143
Négy nap dörgött az ágyu	143
Szörnyű idő	143
Az oláh lázadás	145
Windischgrätz Budapesten	153
Testvérharc	158
Bem és Petőfi	161
Dicsőség napjai	166
Petőfi halála	173
Görgei fővezér	177
A téli hadjárat	183
A branyiszkói győzelem	189
A kormány Debrecenben	193
A függetlenségi nyilatkozat	200
A szabad csapat	209
Ágyuöntő Gábor Áron	216
Szabadsághős Gábor Áron	222
A kápolnai véres küzdelem	225
Kossuth a táborban	232
Kossuth imája a Kápolnánál elesett konvédek sirja felett	234
A szolnoki csata	235
Az isaszegi csata	241
Kossuth levele az isaszegi csatáról	249
Koszorut a sirra	250
Komárom	254
Honvéd papok	270
Budavár ostroma	273
Görgei levele, melyet az ostrom megkezdése előtt intézett Hentzihez	280
1849. máj. 21.	282

A kormány Budapesten	289
A nemzet kormánya a néphez	295
Az oroszok betörése	304
A muszkavezetők névsora	312
Harc az oroszokkal	314
Görgei az oroszok előtt	321
Az oroszok izenete egy magyar uri asszonyság által	329
A menekülő kormány	333
A szabadságharc utolsó napjai	337
A fegyverletétel előzményei	346
A világosi fegyverletétel	353
A végső küzdelem	361
Egyezés Komárom vár megadására	367
A vérbosszú	369
A magyar honvéd hadsereg diadala a szabadságharcban	373

Képek.

Az ifjak elindulnak a kávéházból	3	A nép táborba indul	71
Petőfi szavalja az Egyetem-téren a nemzeti dalt	5	A halott bajtárs	73
A szabad-sajtó első terméke	7	Huszár roham a szerbek ellen	76
A polgár mester által aláírt 12 pontot megmutatják a népnek.	9	Rojasich szerb püspök látítja a népet	79
Tancsicsot hozzák diadallal	11	Honvéd tiszt és közlegény	84
A Nemzeti Színházban	13	Jellasich seregei átkelnek a Drávan	87
Pozsonyból Bécsbe indul a magyar küldöttség	16	István nádor és kísérete	89
Kossuth beszédet intéz a bécsiekhez	17	A pákozdi csata	91
A magyar küldöttséget üdvözik a bécsiek	20	Háboru után	93
Magyar küldöttség a Burgba vonul	22	A horvátok leteszik a fegyvert	95
Az első felelős magyar minisztérium	25	A nádor menekülése	99
Batthyányi és Kossuth	29	Gróf Lamberg megöletése	101
V. Ferdinánd átadja a szentesített törvényeket	33	Kossuth Lajos születési háza Monokon	104
József nádor főherceg és családja	39	Kossuth 1848-ban	105
Szerb pópa izgat a horvátok közt	41	Kossuth Lajos Cegléden	107
Verbuválás 1848-ban	44	Kossuth Lajos Szegeden	108
Áldozás a haza oltárán	47	A pesti uri nép a gellérthegyi sáncok megerősítésén dolgozik	110
Damjanich első csatája	49	A horvátoktól elvett zászlót bemutatják a képviselő házban	111
Honvéd tábor 1848-ban	52	„Kossuth Lajos azt izente“	112
Megadjuk	59	A nemzeti áldozatkészség bőségszaruja	115
Idegenből hazatérő huszárok	62	Kossuth és tábornoka	117
A felkelő népet csatára vezénylik	64	Kossuth Lajos kardja és töre	119
Nyugdíjas katona tanítja a kis honvédeket	67	Vörössipkás a csatatéren	121
		Halál aratása a csatatéren	124
		A győzelmes honvédek	128

Nemzeti dal	130	Kossuth Kápolnánál imát mond	233
Feleségem és kardom	132	A szolnoki csata	237
Bordal	134	Isaszegi csata	245
Föl a szent háborura	136	Jelenet a magyar táborból	251
Csatadal	138	Busuló huszárok bajtársaikat gyászolják	253
Tiszteljétek a közkatonákat	140	Komáromi kirohanás	255
A király és a hóhér	142	Görgei a haldokló Götz mellett	257
Petőfi a táborban	144	Részlet a nagy-sallói ütközetből	260
Az oláh vérengzésből	149	Az osztrák sereg üldözése	363
Az oláh vérengzésből	151	Részlet a komáromi csatából	265
Honvédek vonulása 1848-ban	152	Honvéd tábor 1848-ban	267
A magyar küldöttség Windischgrätz előtt	154	A Rákoczi kard	269
Menekülés Budapestről	156	A hős szerzetes	271
Windichgrätz zsoldosai átvonulnak a lánchidon	157	A lebombázott Dunapart	276
Ellenséges testvérek	159	A lebombázott vigadó épület	278
Bem és Petőfi	163	A képviselőház összebombázott ülésterme	279
Kossuth Lajos hivatalos pecsétje	165	Honvédek támadása a pesti oldal felől	283
A piskii csata 1849 febr. 9-én	168	Hentzi halála	291
Bem, Nagy-Szeben ostrománál	171	Kossuthot kormányzóvá választják	293
Gyermek tűzér 1848-49-ben	172	Magyar címer a függetlenségi nyilatkozat kiadása után	294
Petőfi élete és halála	174	A királyi palota lángokban	296
Petőfi halála	176	Német színház az új piacon Pest bombáztatásakor	297
Görgei a sereg élén	179	A budavári honvéd szobor	301
Görgei és vezérkara	181	Honvéd sírok a budai temetőben	305
Átkelés a Sturec hegységen	185	Orosz tábor Pozsonynál	309
Branyiszközi csata	191	Orosz gyalogos és doni kozák	316
1848-49-iki honvédek és nemzetőrök A tarcali csata	195	Orosz katonák vonulása	318
1848-iki száz forintos magyar bankjegy	199	Asbóth Lajos peredi csatában	323
Debreceni nagypiac	203	Orosz táborokövetek Görgeinél	326
A debreceni kollégium	205	A debreceni csata 1849 aug. 2-án	328
Honvéd előőrs	207	Orosz tábor magyar országon	333
1848-49-iki rézpénz	208	A világosi fegyverletétel	339
A szabad csapat	209	Részlet a világosi fegyverletételből	345
Damjanics kardja	211	Kossuth bucsuja a hazától	349
Rózsa Sándor szabad csapata	213	Az aradi vesztőhely tájképe	351
Guerilla harc a vasas némettel	215	A világosi fegyverletétel	357
Az első ágyú	217	A szt. korona vasas ládája	362
Őrt álló honvéd	221	Klapka és Haynau a szerződés aláírása után	365
Gábor Áron honvédeket toboroz	223	A korona kápolna Orsova mellett	368
Schlick a verpeléti csatában	227		
Kápolnai csata	229		
Honvéd roham	231		

A szabadság napja.

Nem mese, — valóság e csodás történet,
Emléke dalomban most újra föléled :
Milyen ragyogó volt, kiki híven lássa,
A magyar szabadság hajnalhasadása.
Ennél szebbet nem tud a történet könyve ;
A ki csak olvassa, kicsordul a könyve,
Hát a ki átélte, hogy' lobogott vére,
Mikor esküdött a szabadság nevére.

Hallottátok hírét a dicső tusáknak,
A nagy márciusi lelkes ifjuságnak.
Róluk zeng az ének ; őket kövessétek.
Az ő lángszellemük áradjon belétek.
Mind, a mit álmodtak és mind, a mit tettek,
Diadal-forrása a magyar nemzetnek ;
Lelkük az önzetlen honszeretet tükre . . .
Rebegjetez holtig áldást a nevükre.

Füstös kis kávéház sötét zugolyában
Szürke fiuk ültek alig kétszer hárman ;
S az a tündéralom ott kezdett szövődni,
Ott gyújtotta lángra társait Petőfi,
Jókai, Vasvári, Bulyovszky, Irányi
Ott kezdtek az eszmék magasában járni ;
A legelső zászlót ottan lobogtatták,
Győztes útra onnan indult a szabadság.

Párisban a királyt már a nép elúzta,
Bécs a forradalom zászlóját kitüzte,

Az egész világon teljes szabadság van,
Csak a magyar nemzet éljen szolgaságban.
Nem, ezt ők nem tűrik, ez így nem maradhat,
Üdvöt a népnek csak a szabadság adhat ;
Ébredjen a magyar, tovább ne szunnyadjon,
A szent célért, ha kell, fegyvert is ragadjon.

Legyen abból törvény, mit a nép kimondott :
El kell fogadtatni a tizenkét pontot ;
Legyen testvériség, legyen egyenlőség ;
Ne csak egy osztálynak teremjen a bőség,
Egyformán oszoljon az ünnep, a munka ;
Idegen fajzat ne üljön a nyakunkba ;
A test meg a lélek szabadon élhessen ;
S ki a szabadságnak ellensége : vesszen !

Vasvári kivonta haragosan törét :
Oktalan állatnál oktanabb, dőrébb,
A ki némán hordja a rabszolga-jármot.
Ne adjon az Isten addig boldog álmot,
Lelkem ne találjon addig soha békét,
Míg a zsarnokságnak nem vetettük végét !
Szeme tűzben forgott ; benne az ihletnek
Nemes, égből pattant szikrái fénylettek.

Petőfi rágyujtott a *Nemzeti dal*-ra.
Támadt is aláznak oly izzó viharja,
Hogy a kis kávéház fala szinte rengett
És az *esküszünk* szó föl az égbe zengett.
Volt a lelkesedés köztük általános.
Ekkor az ajtókhöz futott Vajda János,
Bezárt minden ajtót : Ki merne kimenni,
Mig nem határoztunk, hogy mit fogunk tenni.

És nyomban az ifjak zászlójukra irták,
Hogy a zsarnokságot örökre kiirtják ;
Hős szívvvel a nemzet élére kiállnak,
Üzennek igaz szót a magyar királynak :

Arany

Az ifjak elindulnak a kávéházból.

Igazán úgy lészen csak a nemzet atyja,
Ha a szabadságot felvirradni hagyja ;
Itt az idő, itt van, most vagy soha arra,
Hogy az élet napja süssön a magyarra !

És asztala mellett a közvéleménynek
Az ifjak előre mindent megbeszéltek ;
Volt bennük akarat, erő és bátorság
Gyöngé kézbe venni a magyar nép sorsát.
A tanácskozásuk késő estig tartott :
Ha enged a kormány, nem rántanak kardot.
Aztán haza mentek csöndes nyugovóra . . .
Talpra fiuk holnap, ha majd üt az óra !

Március 15.

És felvirradt napja a szent szabadságnak.
Az ifjak az utnak bátran nekivágtak ;
Fegyverük a láz volt s nemzeti kokárda.
A nép ezt a percet rég epedve várta :
Amerre haladtak, fölhapsant az éljen,
Lengette a zászlót a siker kevélyen ;
Az uton hatalmas folyammá dagadt a
Szabadságra hívó ifjuság patakja.

Mikor elindultak, tán huszan se voltak,
A kik egy eszmében hiven összeforrtak ;
És mire a pesti egyetemhez értek,
Nép nyomult utánuk, hullámszó, tömérdek.
Petőfi a téren tüzesen szavalta
A *Nemzeti dal*-t és a nép szinte falta
Büszke, merész hangját a *Talpra magyar*-nak
S már ezren meg ezren mind egyet akartak.

A *Proklamáció*-t Jókai olvasta,
A mit követeltek, a nép megszavazta ;
Aztán fölolvasták a tizenkét pontot,
Minden betűjére a nép áment mondott ;
Majd ismét Petőfi állott ki a térre,
Lángba borult menten ezrek agya, vére,
Minden sorát ezren vallották helyesnek
És utána mondták, hogy rabok nem lesznek.

Most el a cenzorhoz ! — Nem kell cenzor többé !
A nép a cenzurát örökre eltörlé ;

Petőfi szavalja az Egyetem-téren a nemzeti dalt.

Kiki tudja : addig népszabadság nincsen,
A mig a gondolat görnyed rabbilincsen.
Legyen legelőször gondolat-szabadság,
A mit érzünk, vallunk, szóba ne fojthassák ;
Bármi nehéz sorban nincs az a nép veszve,
Hol szabadon szállhat az Ige, az Eszme.

A Hatvani-utcán a Landerer-nyomda
A nép hatalmába került aztán nyomba.
Mig beszélt Egressy, Vidacs és Irinyi,
Azt az első fecskét de nehéz volt várni !
Végre jött Irinyi a *Nemzeti dal*-lal,
Lengette kezében boldog diadallal ;
Teljesült az álom : szabad már a sajtó,
Mely a szót elzárja, nincs oly börtönajtó.

A tömeg éljenzett s odabent a kis gép
Ezalatt dübörgött, jól végezte tisztét.
Dolgozott a munkás büszke, szabad hévvel,
Szabad sajtó kincsét szórták ezerével.
Csoda történt ottan : egy-két óra alatt
A feloldott lélek századokat haladt ;
És a mit alkotott a szabad nép lelke,
Tavaszi esővel az ég megszentelte.

Vér helyett az égnek permetező gyöngye
Hullatta az áldást a honi göröngyre ;
S a mit az ifjuság reggel maga kezdett,
Folytatta nyomában már az egész nemzet.
A folyam megáradt és tova hullámozott,
Nem hord ez a nép már soha többé láncot ;
Háztetőn a tűz nem terjed sebesebben,
Mint a nemes mámor a magyar szivekben.

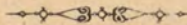
Délután ezrével ment a nép gyűlésre.
Mint mikor az árnak szakad egy kis része,
Hömpölyög a hullám nagy erővel rajta,
Hatalmas zúgással habra habot hajtva :

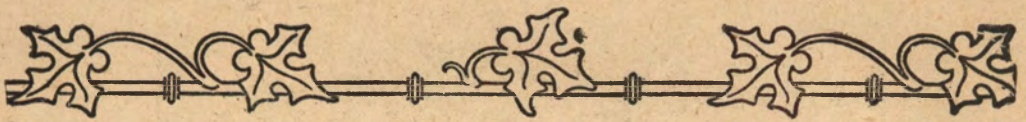

A szabad!sajtó első terméke.

Ugy ömlött a nép a muzeum terére,
Hogy erejét ott a céllal összemérje ;
A felséges célhoz az erő ha méltó,
Az egész országról lepattan a békó.

Zuhogott a zápor ; de a tömeg állta,
A kertet, a lépcsőt ellepte, megszállta ;
A pulyák, a gyávák egyszerre kihaltak ;
A fiuk a nép közt lelkesen szavaltak ;
Lelkük ragyogó volt, a ruhájuk sáros,
Ugy rohantak innen a városházához,
Hogy a nagy munkára, a mit a nép végzett,
Üssön a hatóság hiteles pecsétet.

Az ifjuság a városházán.

Bent a városházán épp tanácsot ültek.
A városatyákban egy csepp vér se hült meg,
Mikor a nép, mint a szélvész ott teremve,
Egyszerre betódult a tanácsterembe.
Jókai, Petőfi és Nyári beszéltek,
Hogy a mit kíván a nemzeti közérdek,
A miért a honban millió sziv dobban :
A tizenkét pontot írják alá nyomban.

Kacs Kovics főjegyző szolt : Nekünk is drága
E dicső tavasznak kinyilott virága,
A polgárság leghőbb vágya a szabadság.
S a tizenkét pontot erre elfogadták.
Rottenbiller aztán az erkélyre lépett,
Látta lent a téren a zsebongó népet ;
Az aláirt okmányt fennen lobogtatta,
Szepessy polgárnagy neve volt alatta.

A hős fiatalság tombolt örömében,
Könyecsepp ragyogott az öregek szemében ;
Öregek és ifjak összeölelkeztek.
A megindult láva nem állhatott veszteg ;
Hiába kelt hire, hogy katonák jönnek,
Ez se vetett gátat a forró özönnek :
Még ha e szent napnak vér lesz is az ára.
Harsogott a jelszó : Rajta ! Fel Budára !

A polgármester által aláírt 12 pontot megmutatják a népnek.

Fel Budára!

Rajta! Fel Budára! Ezrek vére forrván,
A budai várban megijedt a kormány :
Veszedelem készül, világfelfordulás.
Pedig kár volt félni, nem volt semmi dúlás ;
Hajszál se görbült meg, egy csepp vér se hullt ki,
Csak a szabadságnak szent fája virult ki
S egy beteg rab író sápadt homlokára
Tűzött a verőfény legelső sugára.

Bátor a rajongás a tetőre hágott,
Nem akart a nép mást, csupán igazságot.
A rab író előtt nyiljék meg a börtön,
Rabigát ne hordjon senki magyar földön ;
A nemzet továbbá azt is elvégezte,
Hogy az országgyűlés tétessék át Pestre ;
A katonák pedig tegyék a fegyvert le,
Mert a város maga ügyel föl a rendre.

Összebujtak erre a huhogó baglyok :
A három kívánság erőszak-e vagy jog ?
Akár ez, akár az, mindegy, de megadják :
Hogyha szabadság kell, hát legyen szabadság !
Levegő járását, hegyek leomlását,
Álmok repülését, eszmék rohanását,
A helytartó tanács meg nem állithatja . . .
Tudja mit cselekszik a nemzetek atyja.

És nyomba levették Táncsics rabbilincset.
Táncsics a szabadban bámulva tekint szét ;
A szemét dörzsölve, ébren van-e, kérdi,
Ezt a mámoros lázt alig, alig érti.

Táncsicsot hozzák diadallal.

Mikor őt elcsukták, bizony más világot,
Nem ilyen őrjüngő lelkesedést látott ;
Álmodni se merte, hogy ez így eljönne —
És most, hogy megérte, csak kicsordult könye.

A sokaság ekkor, alkonyodó este,
Diadallal vitte a rab írót Pestre ;
Kocsiba ültették, úgy mentek át véle.
Táncsics a zsvájban azt se tudta, él-e ?
A nagy ünneplés közt remegett, kifáradt,
Mig a tömeg egyre friss erővel áradt ;
Mint piros lángkéve égre csapott láza,
És beözönlött a Nemzeti Színházba.

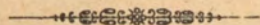

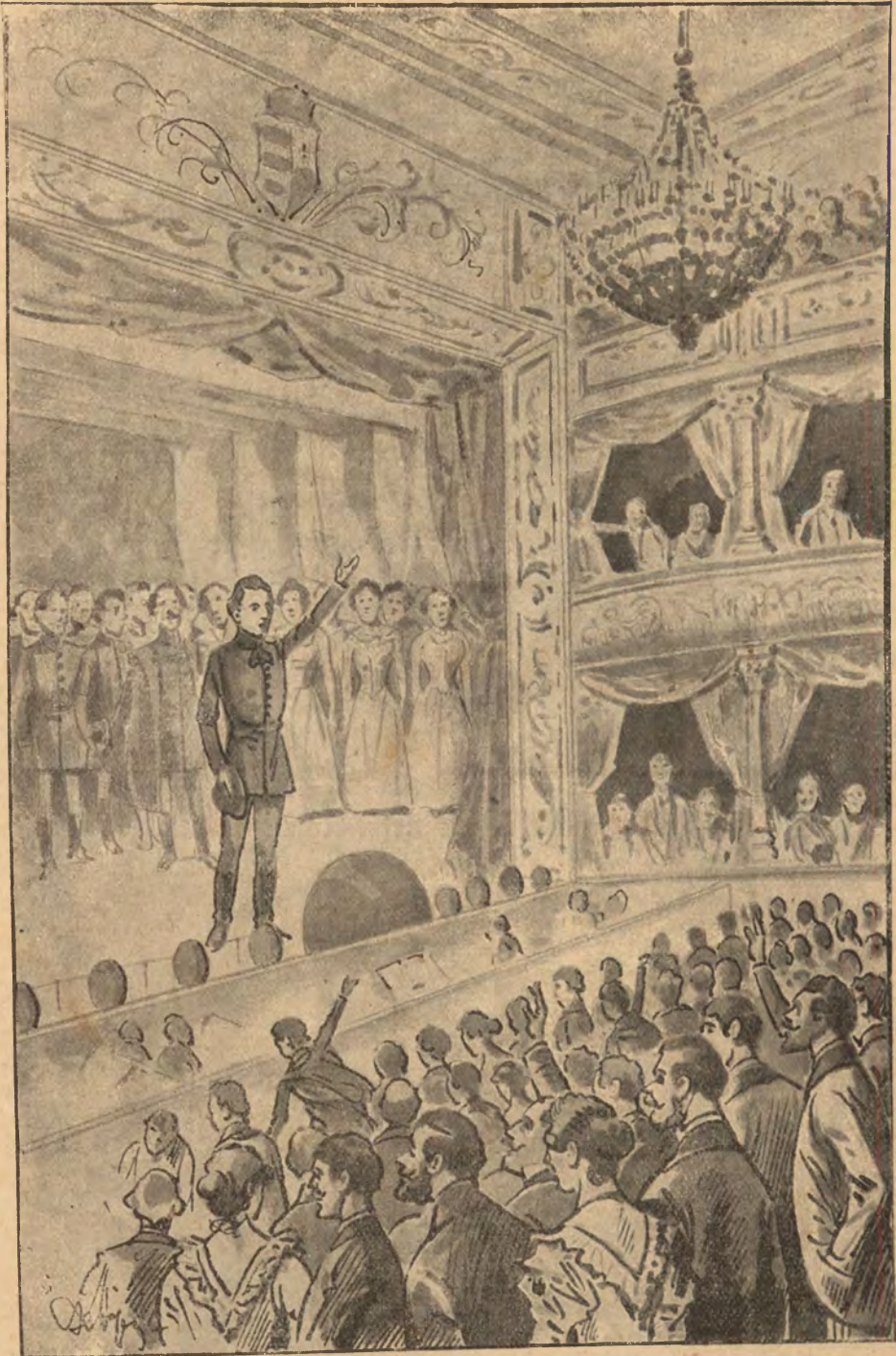
A Nemzeti Színházban.

Mire a várostól a nap elbucúzott,
Pest népe dicsőség mámorában úszott.
A színházban éppen *Bánk bán-t* adták elő,
Petur ajkán dörgött a nemzeti erő.
De mikor az ifjak a szinpadra léptek,
A játékot abba hagyták a színészek,
Kokárdát tűztek fel s mindnyájuk dalra kelt ;
Felállt a közönség és velük énekelt.

A *Szózat*-ot és a *Himnusz*-t énekelték ;
Kendőt lobogtattak és egymást ölelték.
Majd Egressy állt ki a *Nemzeti dal*-lal,
Ő is elszavalta teljes diadallal
S míg az *Esküszünk*-et mind utána mondták,
Petőfi alakját fényözönbe vonták ;
Sirtak, éljeneztek, tapsoltak, daloltak
S a *Rákóczi* mellett békén elosztak.

Ilyen ragyogó volt, kiki hiven lássa,
A magyar szabadság hajnalhasadása.
Szébb győzelem nem volt sehol a világon :
Nem gázolt keresztül ez a nap hullákon,
Nem esett el senki áldozatul érte,
Szégyenfolt nem érte, nem szennyezte vér be ;
Másnap, akik tiszta fényének hódoltak,
Szabad ország szabad polgárai voltak.

A Nemzeti Színházban.

Március 15-ike Pozsonyban.

Pozsonyban ezalatt a Karok és Rendek
Alkották a törvényt; semmit se pihentek,
Folyt a lázas munka mindennap éjfélig.
Eszme-aratás van, hol a szem megérik —
S hogy magja ne hulljon a duzzadt kalásznak,
Áldott oka ez volt, a siető láznak.
Művét minden óra márványkőbe véste :
Közteherviselés, úrbér eltörlése.

Nem tudták mi történt, a mámoros Pesten,
De azért nem álltak egy percig se resten ;
Hiszen a magyar sziv ott is ugy dobogott,
A szabadság lángja ott is fellobogott.
Százados mulasztást kellett helyrehozni,
Dicsőség ilyenkor az erőt fokozni ;
S a Rendek kivivták ezt a dicsőséget,
Fáklyául előttük a nép üdve égett.

A követek, védő pajzsául a jognak,
Küldöttséget éppen aznap választottak,
Mikor az ifjuság Pesten diadalt ért :
Menjen a királyhoz s amit eddig csak kért,
Ha kell, követelje a nemzet nevében ;
Legyen végre áldás a jó magyar népen,
Mely eddig csak izzadt, a rabgondot ette
S a multat, jövődőt százszor megszenvedte.

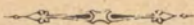
Mind amit végezték, sok ujtás tervét,
A magyar szabadság törvényes jogelvét,
Ami eddig nem volt s ezután lehet még :
Ahogy Isten adta, mind írásba tették.

Pozsonyból Bécsbe indul a magyar küldöttség.

Látta márciusnak épp e dicső napja,
 Hogy hajót himbált a szőke Duna habja
 S a küldöttség felszállt a fürge hajóra . . .
 Céljukat az Isten vezérelje jóra !

Koronázó Pozsony apraja és véne
 Mind a partra tódult, hajó közelébe,
 Hogy a küldöttséget színről-színre lássa ;
 Hadd kísérje őket szeretet varázsa.
 A kis csapat élén Kossuth Lajos állott ;
 Ő vitte fel Bécsbe a nemzeti álmot,
 Hogy vissza mint élő valóságot hozza . . .
 A jó kívánságnak nem volt vége, hossza.

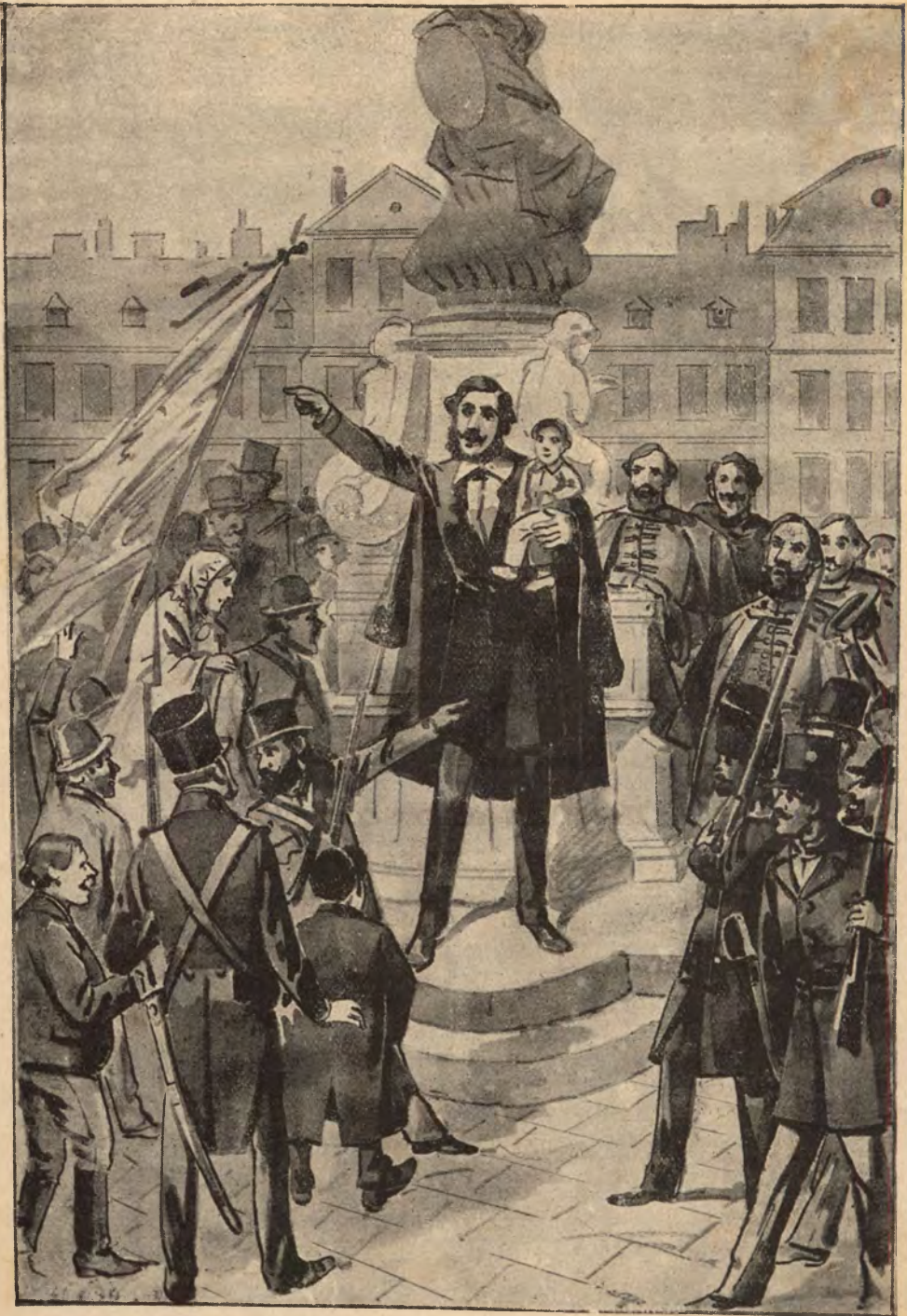

A nemzet követei Bécsben.

Bécs harca már megszűnt ; a fegyvert letették,
A bécsi alkotmányt éppen kihirdették,
Ünnepi vigságban állt az egész város,
Vala a jókedvnek tüze általános,
Mikor kikötött a magyarok hajója,
Hogy a küldöttség a népjogot megóvja.
A Rendeket ottan ujjongva fogadták,
Kossuth minden szavát lelkesen hallgatták.

A kezét csókolták, a ruhája szélét,
Áhitattal lesték lángoló beszédét ;
Kossuth felkapott egy gyermeket karjára,
Hogy el ne sodorja a sokaság árja,
Igy haladt a nép közt lépésben előre,
Szállására vonult, vágyott pihenőre ;
De a bécsi ifjak éljenriadása
Oda is követte ; nem volt nyugovása.

Bécs rengeteg népe örömlázban égett,
Átérezte akkor a testvériséget ;
Egy célra törekvő volt magyar és osztrák,
A közös nagy eszmék őket összehozták.
Küldöttségünket hát Bécsben ünnepelték.
Ahol megjelentek, helyüket se lelték ;
Igy vitték a Rendek a király elébe :
Mit kíván kipróbált, ősi magyar népe.

Kossuth felkapott egy kis gyermeket, nehogy a népáradat elsodorja, és úgy intézett rögtönzött beszédet a bécsiekhez.

Az osztrák „Hozott Isten“.

Tündöklött az égnek csillag milliárdja
Ragyogó fényben van Bécsnek minden háza,
Félig már megfutá hold az égi pályát
Utcán járó-kelők *Kossuth* Lajost várják;
És ő a szálloda ablakához lépve
Intézett beszédet az egybegyűlt néphez.
Éjfél már az idő a nép mégsem pihen,
Nyugodni ez éjen nem tudna senkisé.

Lázban égett a szív, minden utcán teren,
Örömujongás volt gyermek és emberen.
Önzés és haragvás egy percben elmúlt,
Mindenkire az ég bő áldása húllott.
Ezernyi néptömeg éljenzett lelkesen,
Százvezernyi visszhang, — nem búsult senkisé.
Egy eszme párosult a népnek szívében.
Háromszinü zászlónk ragyogó színében.

Alig, hogy felvirradt a másnap sugára,
Minden ember talpon volt már akkorára.
Hát mikor felhangzott: „Éljen *Kossuth* Lajos!“
Azt a lelkesedést leírni is bajos.
„Halljuk *Kossuth* Lajost!“ — dörgi a sokaság
Éljen a magyar nép, éljen a szabadság!
És a küldöttséget mint gyermek az anyját
Ölelték csókolták, könyezve egyaránt.

Jó bécsi nép — így szólt ekkor *Kossuth* Lajos
Az idők járása felettünk viharos.

Önkény-ölelkezik zsarnok hatalómmal
S vihart zúdit édes hazánkra azonnal.
Szabadságnak fáját akarja ledöntni,
Hogy vele pusztúljon kincsünk és a többi.
Népjog, egyenlőség, testvériség — minden,
Miknek öröklétét még nem rég is hittem.

Küzd a magyar nemzet magára hagyatva
Ássa az aknákat az ármány alatta;
Ássa az aknákat, hogy majd belé vesszen
Eltemetvén abba agyarkodó ellen.
De él még az égben magyarok Istene
Velünk lesz harcunkban, és mi leszünk vele;
Megsegít bennünket hazánk Pátrónusa,
Kinek csillagok közt tündöklék trónusa.

Lelkesült a tömeg Kossuthnak szavára,
Kész lett volna rögtön menni a csatába.
„Vezess Kossuth Lajos, nem hagyjuk hazádat,
Nekünk is ellenség ki reátok támad“.
Bécsnek lelkes népe velünk érzett akkor,
Zavaros idő volt, hejh de mégis nagy kor.
Hol nem is reméltük, ott volt jó barátunk,
Pusztulásnak romján hű társra találtunk.

Összeölelkezett a magyar, az osztrák,
Egymásnak a bókot barátilag osztják.
Kossuthot a tömeg vállaira vette
Lelkesedésüknek ez volt legszebb tette.
Kendőt lobogtattak tombolva feléje
Osztrák csókban fürdött ruhája szegélye.
A küldöttség többi tagjaira szinte
A bécsi nép ilyen szeretetet hinte.

Nagy volt a diadal Bécs ilyet nem látott,
Meghódíthatta vón' Kossuth a világot.
De Kossuthnak nagyobb célja vala ennél,
Béctől ő honának segedelmet nem kér.

A magyar küldöttséget üdvözik a bécsiek.

Van nekünk királyunk, Bécsben van — Ferdinánd,
 Ügyünknek megnyerni kell tehát a királyt.
 Tizenkét pontot fog terjeszteni elébe,
 Ez a tizenkét pont a magyar reménye.

István főherceg volt a küldöttség lelke,
 Benne a magyar nép édes atyját lelte.
 Pártolta ügyünket eleitől végig,
 Emelt vón' bennünket a csillagos éjig.
 És bár ereiben buzgott királyi vér,
 De a magyarról ő azért másként ítél.
 Vitéznek, dicsőnek nemzetünket látván,
 E nagy lépéstől nem vonhatta el ármány.

A király elébe.

Mit kíván a magyar nemzet most már azt kell
A király elébe terjeszteni szép renddel.
De a Burg a magyart irigy szemmel nézte
Kisebbnek ítélte, hogysem vegye észre.
A küldöttséget nem akarták fogadni:
„Alkotmányt hát nekünk király nem fog adni?!“
Igy tört ki keservünk a honfiú bánat,
Király a népével imígyen hogy bánhat?

A küldöttséget a magyar nemzet küldte,
Mely nép a bilincset oly sokáig tűrte.
Magáról levenni, azt akarja mostan,
Van része szégyenben, de nincs hatalomban.
Pedig a magyar ha egyszer majd feltámad,
Kivívandja jogát Árpád szép honának.
A kétfejű sast nem imádja bálványként,
Jogait nem kéri, hogy adják apránként.

Végre nagy nehezen megnyílt a dohos Burg,
A melybe régóta sok zsarnokság szorúlt.
Oszlott a fojtó köd, a hogy magyart látott,
Magyart a Burg fala nagyon ritkán lát ott.
Eltűnt a merev copf az udvari népről
Harisnyás szolgálhad borotvált képéről.
Vitéz magyar urak nemzeti ruháját
Irigy bámulattal csodálva csodálják.

Trónján ül a király, a küldöttség jön be
Sokaknak szeméből kicsordult a könye.

A magyar küldöttség a Burgba vonul.

Hogy ők most' azt kérik a mihez joguk van
S a mit nem kellene keresni a Burgban.
Szólt István nádor, a panaszt elmondá,
Hazaszeretetből sokat is tett hozzá.
Tőle a szót Kossuth vette át legottan,
Szavára a király szive is megdobban.

„Felséges királyunk, tudod azt nagyon jól,
Leigázott ország nem lesz a magyarból
És a ki rajta élt, szabad volt — a magyar
Rabszolgaság helyett szabadságot akar.

Itt az irás olvasd átadom tenéked,
Benne van mit akar hű s jó magyar néped.
Ha királyi szived meg nem indul erre,
Nem lesz oly hatalom, mely minket leverne!“

Mint mikor ég dörren és utána csend lesz,
A tágas trónterem olyan olyan csendes.
Még szerte sem oszlott meglepetés álma,
Még a király sem szólott nagy ámulatába
Mikor gróf Batthyányi ily beszédbe kezdett:
„Vedd le uram király rólunk a keresztet!
Jogos a kérelmünk lázadók nem vagyunk,
Tudod te nagyon jól, mi a mi nagy bajunk!“

A király megindult ennyi sok beszédre
Orvosolja a bajt, rögtön megigérte.
Helyre állítja az elrabolt alkotmányt
S ki fogja nevezni a felelős kormányt,
A mely független lesz, elnöke Batthyányi,
Hogy tudjon a magyar maga lábán járni.
Ezer évig ha járt, bír még ezer évig,
Tud önálló lenni a világ végéig.

Birták a magyarok szavát a királynak,
Megadta a mit kért — a magyar hazának.
Boldogságtól lángolt a követség lelke
Mert a Burgban mind azt mit kívánt megnyerte.
Daliás magyarok, hogy lejöttek onnan
Üdvözölte Bécsnek jó népe legottan.
A király bölcs tettét mindenki dicsérte,
Kossuth és Batthyányi célját hát elérte.

Az első miniszterium.

Nagy vala az öröm a magyar hazában,
Hogy a küldöttség nem járt Bécsben hiában.
A zsarnokság éjét föl váltá a hajnal
Feljött a nap — hittük — fényes virradattal,
Talpra tehát magyar, hogyha hí a haza,
Kívívta már népünk fényes diadala.
Rabok hogyha voltunk, tovább már nem leszünk.
Magyarok Istene, nevedre esküszünk !

Rabigába többé nem görnyed a vállunk,
Ósi szabadságtól többé meg nem válunk,
A minisztérium volt az első vívmány,
Azt *független magyar-felelősnek* írván,
Belátta a király, hogy a magyar nagy nép,
Nagyságához le van rakva az alap rég.
Mit császári parancs lerombolni nem tud,
Visszaadni hát azt vala csak ez egy út.

Gróf Batthyányi Lajos, a miniszterelnök,
Nem is volt honunkban jellemre ilyen több.
Háromszáz év óta szerepelt családjá,
Neve mélyen vésve történet lapjára.
Alig tud magyarul beszélni, de szive
Magyar érzést, magyar gondolkozást szítt be.
Szeme az akarat és az erő tükre,
Magyar Géniusz volt, ki azt oda tűzte,

Szemere Bertalan belügyi tárcája
Nyugalmat teremtet, büszkék vagyunk rája.

Az első felelős magyar miniszterium.

Deák Ferenc igazságügy. Kossuth Lajos pénzügy. Mészáros Lázár hadügy.
Herceg Eszterházy Pál külügy. Gr. Batthyányi Lajos min. elnök. Szemere Bertalan belügy.
Br. Eötvös József vall. és közokt. Gr. Széchenyi István közl.-ügy. Klauzál Gábor földmívelésügy.

Az országgyűlésbe Borsodmegye küldte,
Sas szeme betekint minden fontos ügybe.
Nem mennydörgött sokat ajkáról a szó ár,
Ám ha tenni kellett, akkor mindig helyt állt.
A szívnek húrjait bölcs szókkal pengette,
Bölgülésünknek útját egyengette.

Herceg Eszterházy a külügyminiszter,
Akit a magyar nép hódolattal tisztel.
Szabadság eszméjét a szívébe véste,
Zsarnok önkény ellen hős karokkal védte,
Erős szilárd jellem, akarata vas volt,
A nép érdekéért igaz szívvél harcolt.
Angol udvarnál volt ausztriai követ,
Dicső családjának koronája ő lett.

Ország szemefénye, ünnepelt szónoka,
Kossuth Lajos lett a pénzügyek fő ura.
Szemeiben lángolt a nemzeti erő,
Ajkaiknak érces hangja eget verő.
Megtudott ríkatni edzett harcosokat,
Imádva köszönünk neki nagyon sokat.
Rabláncot hordoznánk ma is ha ő nincsen,
Osztrák lenne az úr az ős magyar kincsen.

Mészáros Lázár lett a hadügyminiszter,
Kitűnt csakhamar, hogy nehéz terhet visel.
Rendezetlen volt a magyar katonaság,
Java része nem más, felkelő sokaság.
Ő ám tiszta szemmel látott a jövőbe,
Kiadta a jelszót azonnal — előre: —
Vaskezekkel tartá a hadügy gyepeljét,
Hogy megóvja védje a magyar jövőjét.

Gróf Széchenyi István jelmondata volt ez:
„Magyarország nem volt, hanem ezután lesz!”
Örömmel lépett a tettek mezejére
Közlekedésügyet vevén a kezébe.

Magyar volt a lelke, még magyarabb szive,
Magyar szabadságnak haláláig híve.
Ismerte őt szegény, koldus és a gazdag,
Széchényi nyomában emlékek maradtak.

Kultuszminiszter lett *báró Eötvös József*,
Az ő munkájára hazánk viruló lett.
És amikor lantját elkezdte pengetni
Felejtette a szív, hogy fog még szenvedni.
„Falujegyzője“-ben mély igaz érzelem,
Ki nem lángol rajta, az jóra képtelen.
Kedélyes, szelid volt sok jó akarattal,
Népnevelés őre lelkes buzgósággal.

Földművelés, ipar a *Klauzálé* volt,
Ő az, ki legjobban a magyar szívhez szólt.
Talpig becsületes, igaz magyar ember,
Szíve mélyig töltve a honszerelémmel.
Az országgyűlésen Csongrádot nem egyszer
Képviselte buzgó szívvel és lélekkel,
Meglátszott kezének munkája igazán,
Földművelés, ipar föllendült a hazán.

Végre *Deák Ferenc* az igazság őre,
Őt kellene tenni talán legelőre.
Legrettebb volt ő és a legvelősebb,
A beszédben sokszor ő a legerősebb
Megőrizte mindig szépen nyugodtságát,
Bármi fenyegette imádott hazáját.
Már akkor is bölcs volt és tisztelt mindenütt...
Kilencen intézték hazánk sorsát együtt.

Kossuth és Batthyányi.

A Távol keletnek pirkadó zenithje,
A magyar hazára uj napsugárt hinte.
Ragyogón jött a nap a haza egére,
Egy ember volt — *Kossuth* a nép büszkesége.
Meghallgatta az Úr a magyar imáját,
Megadta, amit kért, ősi alkotmányát.
„Végre hát boldogok leszünk“ így sóhajtánk,
Kisüt hát immár a szabadság napja ránk.

Batthyányi és Kossuth a nép szeme fénye
Jött, hogy a rút igát vállunkról letépje.
Kossuth teremtette meg az új korszakot,
Erős társa neki Batthyányi Lajos volt.
Óh, ha tudtad volna te, nagy Kossuth Lajos,
Jövője hazádnak, hogy miyen viharos
Ennek kitörését nem vártad volna meg,
Nem láttuk vón lelked hogy bujdosásba megy.

Hol vagy nagy Batthyányi, keresünk az égben,
Keressük lelkedet a nagy messzeségben.
Kiontá hóhérkéz drága életedet,
Mégfösté a véred az *Ujépületet*.
Óh ha tudtad volna te dicső vértanunk,
Hogy oly hamar leszáll a szabadság napunk,
Élted ütőerét átmetszted vón jobban,
S nem fürdik meg véred az osztrák golyóban.

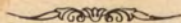
Téged ért az ellenbosszú leghamarább,
Átlőtték szívedet az osztrák katonák.

— Batthyányi és Kossuth.

Nem dobban már többé az a magyarokért,
Utolsó percedben is csak gyalázat ért!
Kossuth Lajos végig vezette nemzetét,
Mutatván kormányzó fényes tehetségét,
A megpróbáltatás nagy kalváriáján,
S szabadságot termelt a nép élte fáján.

Csupa tűz és lélek volt az egész ember,
A hazaszeretet nőtt a hol csak ment el.
Láng szavával lángra gyújtá a kebleket,
Tűzbe ragadta a szunnyadó lelkeket.
Nagyszerű volt a kor, melyet megteremtett,
Ám e nagy munkáért hejh — sokat szenvedett.
A nemzeti eszmét lángra lobbantotta,
Mégis idegenben húnyt el számkidobva.

A nemzeti lelkesedés.

A nagy, mély álomra jött a felébredés,
Meggzűnt tehát végre a hosszú szenvedés,
Fölváltotta azt a szabadság érzete,
Uj korszakát a nép ilyennek képzelte.
A béna járni tud, a beteg meggyógyult,
Örömmámortól a magyar egész bódult.
Aki volt haragos — haragja eldobva
Mikor felvirradt az alkotmány nagy napja.

Volt bennünk akarat, erő és bátorság,
Hisz Isten intézi a magyar nép sorsát.
Most már tehát törvény mit a nép kimondott.
Megadta a király a tizenkét pontot.
Van már testvériség és jogegyenlőség,
Aki magyar, mindnek terem már a bőség.
Gyümölcsöt hozott már végre a nagy munka
Ellenség nem ül már többé a nyakunkba.

Mit Petőfi jószolt itt a válasz arra,
A szabadság napja kisütött magyarrá.
Lengette szép zászlónk a siker kevélyen,
Ellenségtől többé a magyar ne féljen.
Veszély ha fenyeget, van hová fordulni,
Ott van Kossuth Lajos hozzája kell futni.
Miniszteriumunk mindentől független,
Nem hajtjuk le többé fejünket csüggedten.

Ősi jussához a magyar nemzet végre
Vér nélkül jutott el, szabadság a bére.

Nem festé honfi vér a haza szent porát
Megérte a nemzet a dicsőség korát.
Lángba borúlt a nép agya és a vére
Hiszen Kossuth volt a *szabadság* vezére
S míg a lelkesedés így tovább hullámozott
Régen széttépte *már a nép* a rabláncot.

Százezernyi tömeg éljenez mint orkán:
Éljen a szabadság! Éljen az alkotmány!
És a mikor a nap leszállott nyugaton,
Sötét éji leppel, hogy majd betakarjon:
Nem volt a szivekben egy pernyi nyugalom,
Hömpölygött a nép ár a széles utakon;
Fáklya fénye mellett mit éj el nem takar,
Kiáltja a nemzet: „Független a magyar!”

Csillagok ragyogtak fenn a magas égen,
Vissza csillog fényük a nemzet szemében.
Kevés volt a csillag, gyöngé világitás
Felhangzott, hogy legyen hát kivilágítás!
Alig, hogy lapokban, utcákon felzúgott,
Már is minden ablak fényözönben úszott.
Szőke Duna habján a hajók csillogtak,
Fényük vetélkedett égi csillagokkal.

Volt egy harmadik ég a vén Gellért hegye
Méltósággal bámult a habokba bele.
És kérkedve látszott szólni a Dunához,
Ily örömet ezer év óta nem látott.
Fényben úszott akkor egész Pest városa,
Nem volt az örömnek se vége se hossza.
Megindult, működött az alkotmányos gép,
Végre hát boldog lesz mégis a magyar nép.

Az alkotmány szentesítése ápril 11-én.

Mintha az Isten is úgy akarta volna,
Örömet új öröm követte egy nyomba.
Ideje, önálló nép legyünk mint előbb,
M megbühödtük mi már a múltat jövendőt.
Széttépve a bilincs, és minden vér nélkül
Béke s egyetértés fényes diadalt ül.
Ferdinánd a „császár“ megadta mi nekünk
A mit tőle *olyan olyan* régen kértünk.

Azt is megígérte, hogy lejön majd hozzánk
Szentesíteni törvényt, a miket mi hozánk.
Ápril tizenegyre volt a nap jelölve,
Midőn az udvar majd Pozsonyba lejönne.
Trónbeszédet tart ott magyarok királya
Nemzetiszin zászlót tűzünk a trónjára.
Átadja Kossuthnak az aláírt törvényt
Nem kell tovább túrnunk a zsarnoki önkényt.

Örömköny csillogott a magyar szemében
Lelkesedés honolt mindenki szívében.
Látjuk Ferdinándot, közénk jön Pozsonyba,
Ország hódolatát hogy ottan fogadja.
Nem vártak még királyt olyan szívszorongva,
Hogyne, hisz a nemzet összes kincsét hozza.
Alkotmány s szabadság fakad lábnyomában,
Uj ezer év támadt a királyi szóban.

Pozsony városa már készül a nagy napra
Ez lesz a szabadság legfényesebb napja.

V. Ferdinánd átadja a szentesített törvényeket 1848. ápril 11-én.

Követek, főrendek ünnepre készültek,
Ünneplők szemébe örömkönyek gyűltek.
A nép tekintetét Pozsonyra vetette,
Onnét a hon üdvét várta és remélte.
Földerült a kebel a nagy gondolatra,
Hogy ős alkotmányunk vissza van állítva.

Beköszöntött a nap — april tizedike,
Zászlódísz t öltött a házak mindegyike.
Szemkáp ráztató volt egész Pozsony város,
Örömújjongása csodával határos.
A morajló Duna partját hosszú sorban
Elözönlötte a néparadat nyomban
Mihelyt hirül vették, hogy közelg a király,
Kire a lelkes nép fogadtatása vár.

Délután öt óra volt, a mikor végre
Megérkezett Bécsből országunk földjére.
Fény és ragyogás jött Ferdinánd királylyal,
Hercegek, hercegnők egész udvarukkal.
Szemkáp ráztató disz és csillogó pompa:
A szemlélők szivét egész lázba hozta.
Harangzúgás, s dobok pergése jelezte,
Hogy az ország ura, ime megérkezze.

Mikor a hajóról kiszállott a király,
Látta, hogy előtte az egész nemzet áll:
Aranyos mentében fényes uraságok,
Ünneplő ruhában egyszerű polgárok.
Éljen-riadalom tört fel az ajkokról,
Miközben az ágyuk a várhegy ormáról
Hirdették, hogy itt van a király s kiszállt már,
E perctől a honra dicső új korszak vár.

Másnap nyolc órakor követek, főrendek
Elegyes gyűlésre gyorsan összejöttek,
Hogy díszküldöttséget válasszanak, a mely
Menjen az udvarhoz István főherceggel.

Köszöntsék a királyt a nemzet nevében,
Kérjék, jelenjen meg az országgyűlésen.
Válaszát Ferdinánd magyarul mondta el,
Keltett nagy örömet a szivekben ezzel.

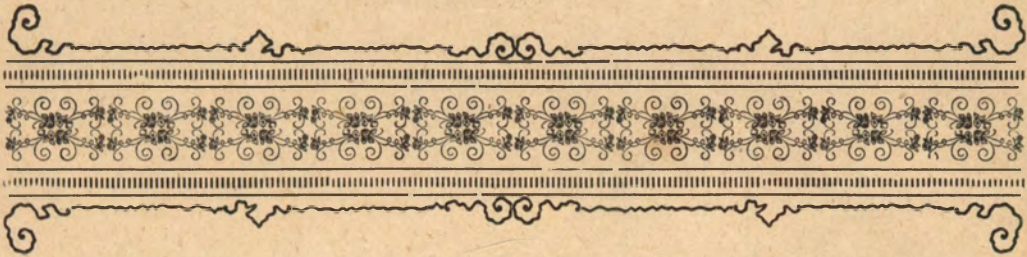
Az országgyűlésnek kitűzött óráját
A Karok és Rendek szívszorongva várják.
Mindenki diszmagyar ruhába öltözött,
Pompa s fény csillogott a követek között.
Pontban tiz órakor jött a királyi pár,
Feléjük minden ajk zúgó éljent kiált.
Aranyos trónusok nyomban elfoglalták
Az országfők szavát kegyesen hallgatták.

Gróf Batthyányi Lajos üdvözlí a királyt,
S a nemzet nevében boldogságot kívánt.
Felállt most Ferdinánd s a törvény-tekercset,
Melyet nemzeti szín nagy szalag övezett
Átadá e szókkal főherceg Istvánnak:
„Ime, aláírtam; dicső magyarhonnak,
Szeretett népemnek, szivemből óhajtom
Boldogságát, abban enyém is találom.

Ezennel átnyújtom neked, kedves öcsém,
És mindnyájotoknak, kik gyűltetek körém.
Megadom e percben a mit a nép kívánt,
Tisztelje mindenki a törvényt s alkotmányt!“
Véget ért a fényes, megható jelenet,
Távozott a király, harsogtak éljenek.
Az ünnep utolsó befejező része
Volt országgyűlésnek a berekesztése.

István nádor mondta a búcsú-beszédet,
És ez történelmünk nagy határköve lett.
Uj korszakot jelez s ez időtől kezdve
Az ország központja már Budapest leve.

A kormány Budapesten.

Visszatért a király dísz-kiséretével.
Pózsonyból mindenki most már oszlott széjjel.
Mentek a követek, ki erre, ki arra,
Széthordták a nagy hírt szerte az országba
Hogy szentesítve van a magyar alkotmány,
Megesküdött arra ötödik Ferdinánd.
A miniszterek is odahagyták Pozsonyt,
Jöttek Budapestre dicsőítve a hont.

A szép fővárosnak bemutatják maguk,
Itt működnek eztán ők s egész kormányuk.
Képzeltető minő örömmel fogadták...
Mikor érkezésük idejét megtudták
Tizezrével tódult a nép a Dunához,
Úgy lesték a hajót, mely országkormányt hoz.
De a hajó késett, mindegy, várnak híven,
Végre megérkezett est szürkületében.

Gróf Batthyányi, Kossuth, gróf Széchenyi István
Kendőt lobogtatva álltak hajó orrán.
Majd előre jöttek a kikötő-hídhoz,
De az éljenzéstől nem juthattak szóhoz;
Úgy álltak ott s nézték a lelkes tömeget,
Melynek riadalma ostromlá az eget.
Amikor a hajó kikötött a parthoz,
Délceg Vasvári Pál „Hozott Istent“ mondott.

Batthyányi válaszolt a kormány nevében,
S beszédét úgy végzé, hogy a haza éljen!

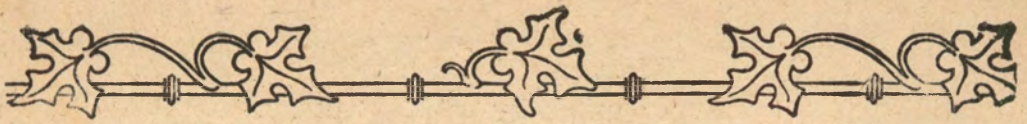
Ekkor előlépett nők bájos csapata,
Ötven szép uri hölgy és koszorút nyújtja,
Babérból fonottat, arany-felirattal,
S üdvözlék a kormányt néma hódolattal.
Kossuth meghatottan, a koszorút fogva,
Az általadóját homlokon csókolta.

Fénytengerben úszott estére a város,
A nép az utcákon örvendve hullámozott.
Majd fáklyás-zenével a minisztereknek
Ujból nagy tüntetést, tisztelgést rendeztek.
Miniszterek ekkor, diszhintókba ülve
Mutogatták maguk az utcákon szerte.
És amerre jártak, a hol megfordultak,
Csupa lelkesedést, örömet találtak.

Mihelyt az új kormány Pestre megérkezett,
Azon pillanatban a régi gépezet
Rozsdás nyikorgását legott megszüntette,
Copfos embereit szélnek eresztette.
A Helytartótanács, a Kancellária
Ósi hivatala, most már bezárula.
Hogy feltűnt szabadság tündöklő szép napja,
Pusztúlt a zsarnokság minden pereputytya.

Április tizenhat az új kor kezdete,
Első rendelet mely erről van keltezve.
Tudatja a kormány az egész országgal,
Hogy az országgyűlés felosztatásával
Hazánk kormányzását törvény értelmében
A miniszterium intézi, ám egyben,
Elvárja a haza minden hű fiától,
Segítsen s vegye ki részét a munkából.

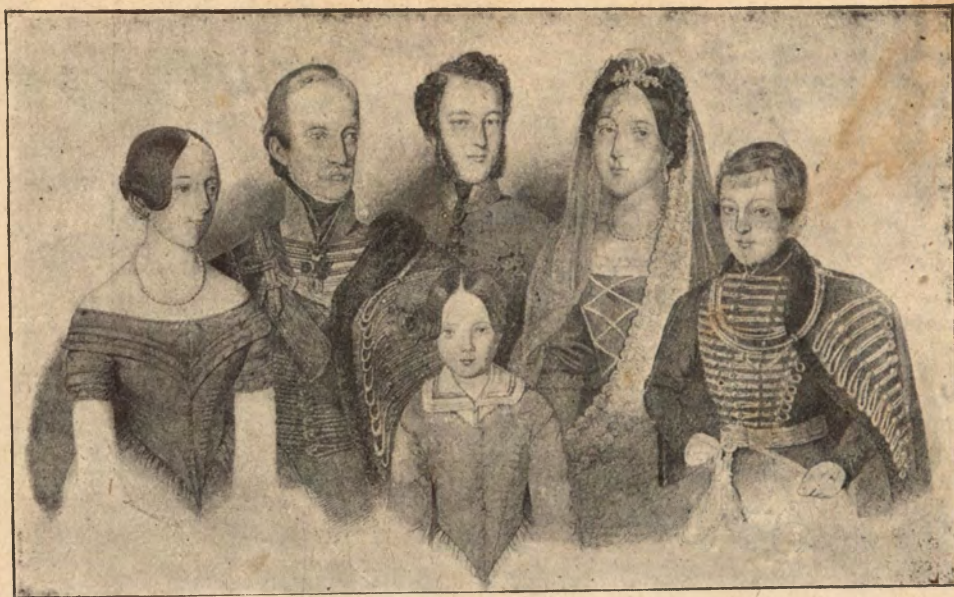
Az utolsó nádor.

Századokon át úgy volt nálunk szokásban,
Hogy a király mellett, az uralkodásban
„*Nádor ispán*“ vitte a legfőbb szerepet,
S e nagy méltóságra a nemzet-szeretet
Emelte azt, kiben legjobban megbizott;
Törvény adá nekünk a választó-jogot.
Utolsó nádorunk István főherceg volt,
Kit az országgyűlés egyhangun választott.

Atyja, József nádor, ötven éven által
Kormányozta hazánk igaz buzgósággal.
Ő és gróf Széchényi igen sokat tettek,
Működésük nyomán nagy dolgok születtek.
Mai virágzásunk alapját ők rakták,
József főherceget kortársi imádták,
Mert magyarul érzett, a hazát szerette,
Tetteiben mindig igazság vezette.

Negyvenhétben tehát örömmel választák
Utána nádornak, derék fiát, Istvánt.
Ő volt az idősebb, másik fia József,
A közszereplésben később következett.
Most ő a bálványunk, egész családjával,
Tiszteljük, szeretjük, igaz hódolással.
Nagy nádor utódi szin-magyarok lettek,
Öröm- s bánatunkban mindenkor részt vettek.

István főherceg hát, az utolsó nádor
Állott ügyünk élén, a szabadság mikor

József nádor főherceg és családja.

Megvillant, fölbukkant borús magyar égen ;
Ő volt ki örködött bölcsőjénél hiven.
Járt-kelt az ügyünkben, puhitgatta Bécsben
Csökönyös urakat, s így kivívta szépen
Jogunk, alkotmányunk, drága szabadságunk,
Mindezekért neki hálával tartozunk.

Az igaz, hogy mikor a tett következett,
Ellenünk szerb, horvát össze szövetkezett,
Szereplés teréről lelépett a nádor,
A sorsunkra hagyott . . . S ez tán nem volt rossz sor,
Mert legalább tudtuk, hogy már csak önerőnk
Védhet meg, nyakunkon a gonosz betörők . . .
Elment, eltávozott s utána más nádort,
A nemzet gyűlése többé nem választott.

A felgyújtott ország.

Míg a magyar nemzet szép napjait éli,
Azalatt a bécsi ármány kését feni,
Hogy azzal elvágja életünk fonalát
És visszafordítsa hazánk alkotmányát.
Két trón állott akkor a császári Burgban,
Egyikben Ferdinánd s az ő árnyékában
A királyi család csökönyös tagjai,
A kik nem kívántak velünk barátkozni.

A király mellettünk, rokoni ellenünk,
Furfang s cselvetéssel kijátszák törvényünk.
Ha hozzájuk szólunk, nyájasan fogadnak,
A hátunk mögött meg, pártütést forralnak.
Milyen szépen folyt le a pozsonyi ünnep,
És ugyanakkor már orvul reánk törnek.
Titokban kifőzték, hogy semmisítnek meg,
Mikor éppen nekik miniszterink hisznek.

Bécsi kamarilla azt tüzte ki célul,
Hogy szépen kiforgat most szerzett jogunkból.
Színleg az alkotmányt pontosan betartják,
De a közben lassan mind reánk uszítják
Velünk együtt élő nemzetiségeket,
Összes horvátokat, bánáti szerbeket,
Aztán a tótokat s végül oláhokat,
Kiadták a jelszót: üsd a magyarokat!

Bécsből láthatatlan kéz hinti a konkolyt,
A rút akna-munka mindenütt megindúlt.

Szerb pópa izgat a horvátok közt.
(A horvátok, táborukban szerecseneket is tartottak.)

Százados békesség egyszerre földúlva,
Merész kívánsággal szerb, horvát fordula
A magyar kormányhoz. Kossuth békítette
Őket szép szavakkal, mert azt nem hihette,
Hogy bécsi bűjtásra léptek fel, egyszerre
Képtelenségeket kérve, követelve.

Csakhamar kipattant, hogy honnan fúj a szél,
Mert szerb s horvát vezér többé már nem beszél,

Hanem tesz mindenik, sereget toboroz,
Támad a hol lehet, kegyetlen és gonosz.
Szerb pópák járják be a gyűlő-helyeket,
Lázítanak, izgatnak, oltári szentséget
Hordoznak mindenütt, s népet megesketik,
Hogy mostantól kezdve a magyart gyűlölik.

És az elbutított nép táborba szállott,
Magyar testvéreire átkokat kiáltott.
Mikor pedig lent így szítva a lázadás,
Más helyen folyt tovább az aláaknázás.
Bécsi kamarilla a tótokhoz fordult,
S a lázadás ott is csakhamar fellángolt.
Végre még csak Erdélyt kellett megdolgozni,
Igy sikerült honunk lángba borítani.

Borús leve az ég egyszerre felettünk,
Ámde bajaink közt kétségbe nem estünk.
A kormány okosan, vigyázva dolgozott,
Bár égett az ország, kardot még nem rántott.
Hajlandó békésen intézni a dolgot,
Nemzetisegeknek megad minden jogot.
Mondják el sérelmük az országgyűlésen,
Miként az határoz, minden akként legyen.

Ferdinándhoz pedig küldték István nádort,
Hogy intézzen tüstént királyi parancsot :
Törvény ellenére semmit ne tegyenek,
Joghoz, igazsághoz maradjanak hivek.
És im, nú történik, Ferdinánd csakugyan
Tiltó szót intézett királyi írásban
Ugy a szerbekhez, mint horvát Jellasicshoz :
Menjenek ezután bajukkal Kossuthoz.

Ám mikor a király levelét kiadták,
Azt egy más irással szépen megtoldották,
A melyben meg az volt: mit se adjanak a
Királyi beszédre, hanem tovább, rajta! . . .
Ilyen csúf játékot mertek úzni velünk
Hogy ne tudjuk soha voltaképp mit higyjünk.
De bölcs hazafiak, átláttak a szitán,
És buzgón dolgoztak honmentés munkáján.

Az első honvéd hadsereg.

Országgyűlés nem volt, tehát csak a kormány
Intézkedhetett a haza súlyos baján.
Az új országgyűlés julius elején
Fog majd összeülni és addig nincs remény,
Hogy lecsillapul a nemzetiségi láz,
De sőt szégyenszemre Jellasics megaláz
Mert nyilvánvaló lett, hogy épp ezt az időt
Kilesve, gyűjtötték ellenünk az erőt.

Körös-körül a hon már széltében lángolt,
Mikor kezdtük szedni a katonaságot.
Nem volt hadseregünk, nem voltak ágyuink,
Csak lelkesedés volt és derék fiaink.
Elégnek bizonyult e két fő tényező,
Lett aztán hadsereg, dicső, hont megvédő.
Kiáltványt bocsátott a kormány a néphez,
Mondván : itt az ellen, magyar hát fegyverkezz!

Nem ujjoncozás, de verbuválás volt az,
Saját jó szántából, kiki csatlakozhat
A zászlóaljához, illő fizetésért,
Ha csatába mennek majd szerezhet babért.
S május huszadikán az egész országban
Vidám muzsikaszó mellett dalolának
Délceg huszárok és nyalka nemzetőrök
Járták a verbunkost ahogy csak telt tőlök.

Dallal hivogatták a fiatalságot,
Minden lelkes fiu katonának vágyott.

Katona verbuválás 1848-ban.

Csapj fel hont védeni derék ifju öcsém!
Az parolát adott s készen volt a kötés.
Boldog volt ki fején a huszárcsákóval
Állt be katonának, arccal, ragyogóval
Örömmel néztek a honvéd-atillára,
Melyik öltheti azt hamarébb magára.

Pesten a Muzeum lépcső-csarnokában
Folyt a toborzás és az első csoportban
Brandl nevü jogász lett első jelentkező.
Ez idegen nevü, de magyarul érző
Az első honvédje ama nagy korszaknak,
És nyomában tüstént ezrek sorakoznak:
Jogászok, mérnökök, orvosok, kis papok
Jöttek, kiürültek az iskolapadok.

Olyan általános volt a lelkesedés,
Hogy a tervezett tiz zászlóalj lett kevés.
Diák, kereskedő, iparos, birtokos
Kapott égő kedvet a katona sorhoz.

És még a zárdai ájtatos barátok
Is beiratkoztak a katonasághoz.
Mi legyen a neve az új hon védőknek?
Elnevezték őket magyar honvédeknek.

Tisztikar is kellett az új hadsereghez.
Úgy szervezték, hogy a kiszolgált tisztekhez,
Felhívást intéztek: jöjjenek szolgálni
A haza szent ügyét, megfogjuk hálálni.
S a nyugdíjas magyar hű katonatisztek
Az új honvédségnek vezetői lettek.
A mit tanúltak az osztrák hadseregben,
Érvényesítették hazánk védelmében.

Május végére már a tiz zászlóalj,
Mind felállították, s ágyukat, puskákat,
A magyar várakból hozatott a kormány,
Most már nem árthatott semmiféle ármány.
Felfogtuk a harcot az árulók ellen,
Csak hadviseléshez kellő pénz is legyen. . . .
Ámde a kaszszákat üresen vettük át . . .
Tele töltötte a magyar hazafiság.

A Haza oltára.

Mikor Kossuth Lajos, mint pénzügyminiszter
Átvette tárcáját, éppen a semmivel
Volt egyenlő mit lelt az állampénztárban.
Bécsi terv volt ez is, hogy hozzák zavarba
Az új magyar kormányt. Ám Kossuth láng esze
Már kezdetben mindjárt elég pénzt teremté.
Nem is volt semmiben most már fennakadás,
Hanem kiütött a szerb s horvát lázadás.

Hadsereg-szervezés tenger pénzbe került,
És ekkor csakhamar még az is kiderült,
Hogy a bécsi kormány megtiltá odaát
Magyar bankjegyeknek az elfogadását.
Ennyi baj közepett kormány a nemzethez
A haza nevében felhívást intézett:
Adjon kiki annyit, a mennyit csak adhat,
Ékszer, pénzt, gabonát, ruhát vagy árukat.

Nem sokat reméltek, ámde Kossuth bízott,
Hogy így létre hozza azt az érc-alapot,
Melyre kibocsáthat húszmillió bankót,
Lesz pénz, s fizetik is az állami adót . . .
Neki volt igaza, az ország megmozdult,
Szerte mindenfelé adakozás indult.
Kitették az oltárt, a haza oltárát,
A nép hordta oda vagyonát, aranyát.

Most is a főváros járt elől példával,
Népgyűlést tartottak s ottan kevés szóval

Áldozás a haza oltárán.

Vasvári elmondta, veszélyben a haza,
Ki-ki a mit tehet áldozatul hozza.
Rottenbiller lépett most elő s kivette
Óráját, gyűrűjét s kosárba vetette :
„Ha a hon veszélyben, minek akkor ékszer,
Példám kövessétek hazaszeretettel“.

Kacs Kovics főjegyző arany kard-kötőjét
Dobta az oltárra, egy nő a függőjét.
A nagy lelkesedés általános leve,
A kosár perc alatt ékszerrel lett tele.
Hozattak másikat, azután még egyet,
Megtölté mindhármát a hazaszeretet.
Egy ifjú diszkardját leoldá s e szókat
Mondá: „Az ellentől majd szerzek másikat“.

A főurak szintén dicső példát adtak,
Mázsányi ezüsttel im ezek járultak :
Batthyányi, Széchenyi, Rhédey, Kemény Pál,
Zichy Manó pedig éppen ötöt kínál.

A gróf Károlyiak három mázsát küldtek,
Wodiánertől is majd ennyi érkezett.
Kaszinó húszezret, Nádasdy tizezret
Írt alá s utánuk sok más következett.

Megható olvasni akkori lapokban,
Hogy terjedt a szent láz az egész országban.
Petőfi eladta a kedvenc könyveit,
Jókai ajánlá havi fizetését.
A hivatalnokok díjuk harmincadát
Haza oltárára örömmel elhozák.
A templomok pedig drágaságaikat
Hordták: szentkelyheket és arany urnákat.

A föld népe búzát, bort, s lábas jószágot,
Pisztolyt, ezüst gombot s más ilyest ajánlott.
A gyári munkások szintén adakoztak,
Iparosok pedig arra vállalkoztak,
Hogy a honvédeknek készítenek ruhákat,
Felajánlották a kézimunkájokat.
Voltak kik elláttak egyes honvédeket,
Gróf Károlyi pedig egy egész ezredet.

Igy az első segílyt megkapta a kormány,
Kossuth a sok bankót nyomhatta szaporán.
Meg volt az érc-alap és még pár millió,
Bizton evezhetett hát az állam-hajó.
Bécsben bezzeg kitört a nép-forradalom,
Ferdinándban többé nincs már bizodalom.
Elhagyja székhelyét, menekül Innsbruckba,
Kormányunk küldöttét már otthon fogadta.

Azt izentük neki, jöjjön ide hozzánk,
Keblére öleli a mi dicső hazánk.
, . . Hej, hogyha ránk hallgat, hej, hogyha idejő,
Várt vón' rá boldogság és magasztos jövő.

(Egykoru rojz után.)

Damjanich első csatája a szerbek ellen Alibunárnál.

A kormány küldöttei Innsbruckban.

Két magyar miniszter: Eötvös és Széchenyi
Utazott Innsbruckba a királyt meghívni.
A nádor vezette őket a nagy útra,
Hogy a tervük komoly, ez is azt mutatta.
Unokája István Ferdinánd királynak,
Hát ő mondja el, mi vágya országunknak,
Igy talán elhiszik a magas körökben,
A magyar nemzetnek rossz szándéka nincsen.

Messzire van tőlünk Innsbruck ős városa,
Csodás szép vidéken vezet az ut oda.
Tirol bérci közt, hegy-völgyön keresztül,
A szép panorámán utas fellelkesül.
A nagy szívü Eötvös el van ragadtatva,
Gróf Széchenyi pedig itt is csak azt látja,
Hogy bizony hazánknak sokat kell haladni,
Ha utól akarja a külföldet érni.

Virágos májushó huszonnegyedikén,
Jutottak a trónhoz, s bizony mindegyikén
Látszott, nagy dologban mennek az udvarhoz,
E lépés áldást vagy újabb csalódást hoz.
István nádor előtt megnyílt a trónterem,
Mit izent Budapest, elmondta íziben.
Ferdinánd jószággal hallgatta meg öcscsét,
Aztán így intézte hozzája beszédét.

Köszönöm, hogy az én hű s jó magyar népem
Igaz szeretettel körébe hív engem.

Hálátlan és gonosz Bécsset hogy elhagytam,
Nagy birodalmamban nyugtom nem találtam,
Ide jöttem messze, a világ végére,
Ám szívesen mennék a szép Budapestre,
Oda helyezném át fejedelmi székem,
Onnan kormányoznám derék magyar népem.

Csakhogy nagy a bajom, szorongat az olasz,
Ki tudja, mit hoz rám a virágos tavasz,
Elveszitem összes olasz tartományom,
Szabadulásomat csak tóletek várom.
Adjon Magyarország negyvenezer embert,
Segítsen legyőzni a rám törő ellent.
Akkor elköltözöm örömmel hozzátok
S leszek ezután is jóságos királytok.

Meghökkenetek erre magyar miniszterek,
Gyorsfutárt azonnal Budapestre küldtek,
Hogy Batthyányi, Kossuth izenjék azonnal
Mit cselekedjenek, micsoda válaszszal
Feleljenek meg a király beszédére,
És a negyvenezer legyen megigérve?
Elfogadhatják-e a súlyos föltételt,
Vajjon ellenszenvet odahaza nem kelt? . . .

Kossuth és Batthyányi meghányták-vetettek
A magyar királynak furcsa izenetét.
Rájöttek csakhamar, hogy a kamarilla
Volt ismét Ferdinánd hűséges tolmácsa.
Hazánk ellenségi ajánlták azt néki,
Hogy negyvezernyi harcosunk vonja ki,
Akkor idehaza oláh, tót, szerb, horvát,
Majd agyonszorítanak, s uralják a hazát.

A magyar kormány hát szintén cselhez fordult,
És az izenete, ime ekképpen szólt:
Mit a király kíván, megadja a nemzet,
Küldünk derék harcost, éppen negyvezerezet,

De viszont a király azt parancsolja meg,
Hogy a gaz lázadók békében legyenek.
Ha szót nem fogadnak vezérük csapja el,
Főként kurtán bánjon horvát Jelasicscsel.

A pesti kormánynak illetén válasza,
A bölcs kamarillát hozta nagy zavarba.
Jogos kivánságunk ha nem teljesítik,
Akkor maguk felől azt a hitet keltik,
Hogy egy követ fújnak gonosz lázadókkal.
Eljártak hát megint szokott furfangjokkal;
Ujabb rendelet ment a szerbhez, horváthoz,
Legyenek hűséggel a magyar kormányhoz.

Persze, azok tudták, hogy kell azt érteni,
S annál erősebben kezdtek fegyverkezni.
Végre ekkor aztán felnyílt a szemünk,
Beláttuk immár, hogy legfőbb ellenségünk
A király mögött van. Tehát ahhoz képest
Cselekedtünk mi is, tüzeltük a népet
Az ellenállásra. A katonáinkat
Pedig nem küldtük, hogy verjék olaszokat.

Honvéd-tábor 1848-ban.

Erdély egyesülése Magyarországgal.

Egész negyvennyolcig ferde dolog vala,
Hogy Erdély az anyaországtól elválva
Képezett önálló külön kis tartományt,
Külön országgyűlés adott neki kormányt.
Amikor itt nálunk föltűnt a szabadság,
Felhangzott mindenütt a forró kívánság,
Hogy Magyarországgal egyesítsük Erdélyt,
Tüstént alkossanak erre külön törvényt.

A bécsi kormány hát kénytelen-kelletlen,
Negyvennyolc május hó legelső hetében
Királyi meghívót adott ki Erdélynek,
Bérces hon követi hogy egybegyűljenek,
És tanácskozzanak mint legyen, hogy legyen...
Május végére már együtt voltak rendben,
Országgyűlés számlált épp háromszáz tagot,
S tartották gyűlésük kincses Kolozsvárott.

Megható látvány volt, a mikor a RendeK,
Monostor-utcába törvényt hozni gyűltek.
Báró Wesselényi, a lelkes hazafi
Vakon állt a körbe s kezdett szónokolni.
Börtönben veszté el a szemevilágát,
Zsarnokság szabta rá rettentő fogságát.
Szabadság zászlóját mint vak lobogtatja,
Hogy egyesüljenek, csak azt hangoztatja.

Utána a többi sok lelkes szónokló,
Mind mind arról beszél, hogy legyen Unói.

A szászok, románok is beleegyeztek,
A közös szándékban összeölekeztek.
Határozatot hát egyhangulag hoztak,
Hogy Magyarországhoz mostan csatlakoznak.
Örömmámorban volt a két testvér-haza,
Az unióból lett mindkettőnek haszna.

Ámde még ezzel a dolog nem ért véget.
A meghozott törvényt szentesítés végett
A király elébe kell most terjeszteni,
E célból hát újra Insbruckba kell menni.
Gróf Batthyányi Lajos vállalkozott arra,
Hogy a két erdélyi követet Insbruckba
Ötödik Ferdinánd elé majd vezeti,
És a szentesítést tőle kieszközli.

Szerencsésen jártak, mit kértek megkapták,
Az unió-törvényt pecséttel ellátták.
Ferdinánd nevéhez van tehát fűződve,
Hogy az egyesülés gyorsan létesüle.
Jó is volt sietni, mert egy hónap múlva,
Szives hangulatra nem találtak volna.
A királynak trónja ekkor már inogott,
A súlyos terhektől menekülni vágyott.

Aláírt törvénynyel mikor visszajöttek,
Az egyesüleshez menten hozzá kezdtek.
Toborzás Erdélyben szélteben megindult,
S csakhamar két derék zászlóalj alakult.
Haza oltárára ottan is áldoztak,
Ám oláhok, szászok ellenünk dolgoztak.
— Elkéstek, uniót többé nem lehetett
Visszacsinálniok, — aláírt törvény lett.

Az első ágyuszó.

A kamararillának bűnös cselszövénye,
Borzasztó gyümölcsét hamar megtermette.
Két hó alig múlt el, és ime már vér folyt,
Lent Karlovic alatt, az ágyuszó hangzott.
A vérszemet kapott szerb fölkelő bandák,
A magyar várakat rendre megtámadták.
Ágyukat, lőegyvert raboltak maguknak,
Péterváradra is ily szándékkal rontnak.

De ott hadparancsnok a vitéz Hrabovszki,
Sehogy sincs kedvére kérésük megadni.
Bár osztrák katona, becsületes ember,
Szóba sem állott a lázadó szerbekkel.
Mikor pedig azok fenyegetni merték
S ellene vádjaik Bécsbe menesztették,
Elhagyta türelme és elhatározta,
Hogy a vad rácokat móresre tanítja.

Tizenkettedikén junius hónapnak
Péterváradról le szép csöndben vonúlnak
Hrabovszki emberi: egy század gyalogság,
Egy üteg ágyu meg félszázad lovasság.
Nem messze Karlóca, oda igyekeznek,
S im a város alatt egy bandát meglepnek.
Nosza a hős szerbek ijedten szétfutnak
Velük vezéreik alig-alig bírnak.

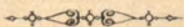
Magukat valahogy mégis összeszedik,
A városba vivő hidat védelmezik.

De most megszólalnak hatalmas ágyuink,
Nyomúlnak előre harcedzett soraink.
Eztán a városban utcai harc támad,
A szerbek százai rakásra hullának.
A mieink közül is egy derék hadnagy
A harcnak hevében halálos sebet kap.

Szepességi fiú, Weinhergstnek nevezték,
Ő lett nagy harcink közt az első veszteség.
Mikor megkapta a halált adó golyót,
Elhalványult ajka így ejtette a szót:
Büszke vagyok, hogy a honnak védelmében
Én vagyok az első, a ki elvérezem...
Halálát a szerbek drágán fizették meg,
Háromszáz elesett, hetven fogolylá lett.

Az első ágyutűz, ime így működött,
S ez a véres csata jó nagy szeget ütött
Felkelők fejébe, ám észre nem tértek,
Szörnyű dúlásaik eztán következtek.
Meglakoltak mindig, rettentő Damjanich
Itt kezdte aratni legszebb babérait.
Isten ostora lett felkelő szerbeknek
S legnagyobb bajnoka a mi szent ügyünknek.

A karlóci első ágyuszó hangjára
Az egész országban nagy visszhang támada.
A horvátok ettől lettek vérszomjasok,
S csatasorba álltak tótok és oláhok.
Mi meg felocsudtunk mámoros álmunkból,
Megértettünk mindent, az ágyu szavából
Megtudtuk, más mód nincs, csupán fegyverünkre
Bízni szent ügyünket már e perctől kezdve.

Megadjuk.

icsőséget zengek, honszerelmet irok,
A magyar lélekről ősi regét mondok.
A haza nemtője koszorúját nyújtja
Klió pedig arany betűivel írja
Történet könyvébe, mit az ország-
gyűlés
Tett hogy gonosz ármány, s hálátlan,
pártütés

Élét elveszítse, legyőzhessük a bajt,
S nyerjünk elleninken érdemlett diadalt.

Junius havában Magyararország népe
Követit választá az országgyűlésre.
Már szóltak az ágyuk, s hangzott a harci zaj,
Felütötte fejét mindenütt a sok baj,
Az egész országban így folyt a választás;
A honpolgárokat egy szó hatotta át:
Megmentni a hazát, s zsenge alkotmányunk
Honért, szabadságért élünk vagy meghalunk.

A választásoknál volt sok meglepetés,
Petőfi megbukott, nem nézték érdemét,
Március tizenöt kezdője ő vala,
S hogy az országhírű Nemzeti dalt írta.
Julius elsején a sok képviselő
Mind Pestre gyűlt össze és ez volt az első
Országgyűlés itten háromszáz év óta,
Dicső negyvennyolcnak ez is nagy vivmánya.

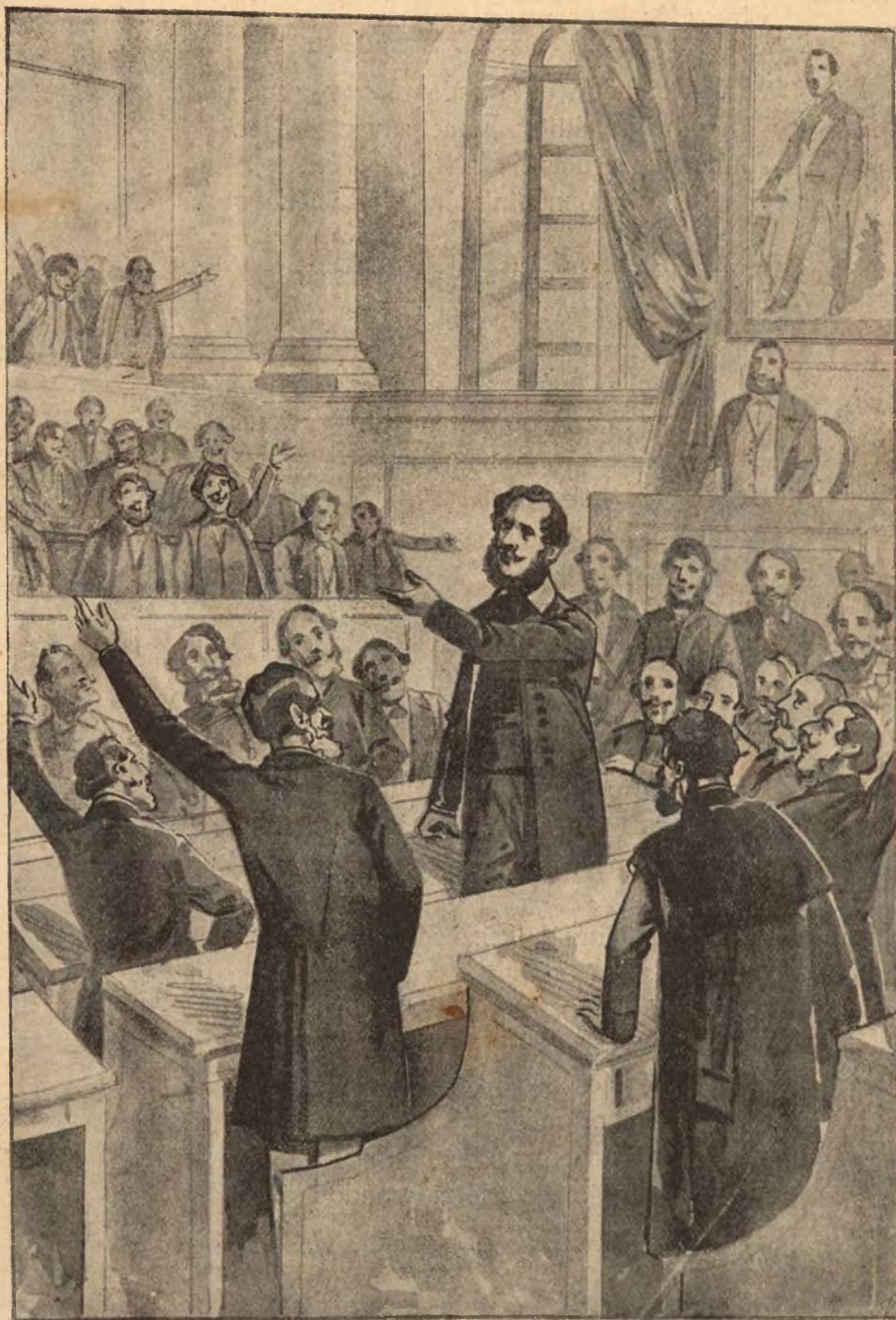
Az egész főváros lobogó-díszet öltött,
A nép örvendve az utcákra özönlött,
Lássák felvonulni a képviselőket,
S díszes fogatukon a főrendieket.
A jogegyenlőség és demokrácia
Igen érdekes és megható vívmánya,
Hogy négy földművelőt is megválasztottak,
S azok az urak közt tiszteletet kaptak.

Úgy volt, hogy Ferdinánd majd maga nyitja meg
Az új országgyűlést, ámde lett nagy beteg,
Legalább így szólott pecsétetes levele
A mit a nádorhoz Insbruckból küldete.
Maga helyett azért ki Istvánt nevezte,
Ő lett mindenekben király helyettese,
István nádor tehát Budavárból lejött,
S megjelent a lelkes képviselők között

Kellő ünnepélylyel az ország gyűlését
Megnyitá, s elmondá derék trón-beszédét.
Aztán eltávozott, s most a képviselők
Dolgaikhoz fogtak és a sok teendők
Egész légióját intézték el gyorsan,
És összeolvadtak egyetlen nagy pártban.
Mind Kossuth pártján van és kormányt támogat
A miniszterekkel egy jelszót hangoztat.

Julius tizenegy, jól eszedbe vésned,
Ekkor mondá Kossuth azt a nagy beszédet,
Melyre országgyűlés egyhangun határza,
És mit a kormány kért azonnal megadta.
Betegen vánszorgott Kossuth a szószerke,
Sápadtan, remegve fogott a beszédbe;
Ám a lelkesedés olyan erőt adott,
Két óráig tartó nagy beszédet mondott.

Föltárta a haza minden vérző sebét,
Leleplezte Bécsnek fondor gonosz tervét.

Kossuth nagy beszédét tartja az országgyűlésen 1848 jul. 11-én.
200,000 ujoncot kér a haza védelmére. A képviselők egyhangulag határozták hogy : „Megadjuk.“

Elmondá: a kormány egy percre sem tért el,
A törvényes útról s hazaszeretettel,
A végsőig elment, mindent ekövetett,
Hogy helyre állítsa a megzavart rendet.
Ámde gaz árulás és pártütés ellen,
Csak úgy győzhetünk, ha kiállunk fegyverben.

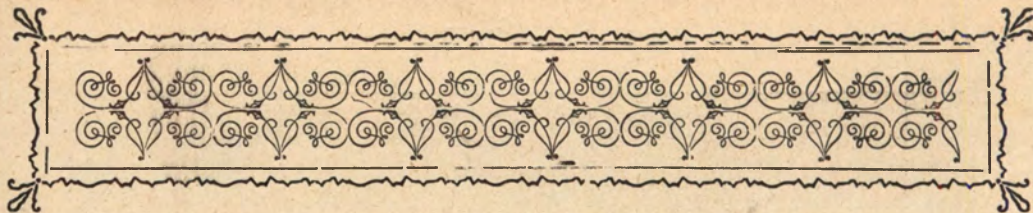
Fejtse ki erejét egész Magyarország,
Hogy le ne győzhesse árulás és gazság.
Harci vitézségre mostan nagy szükség lesz,
Minden magyar ember nyúljon a fegyverhez.
A szónak már vége csupán erő győzhet,
Bukástól csak rendes hadsereg menthet meg.
Ósi vitézséggel és hazaszeretettel
Álljunk tehát szembe a gonosz ellenel.

Kétszázezer harcos kell a hon védeésre,
Ezt kéri a kormány s tüzi napirendre,
Hogy az országgyűlés tárgyalja a dolgot,
Aztán szavazza meg a katonaságot,
S a felszerelésre több mint száz milliót . . .
És most csoda történt . . . megakasztják szólót,
Egy szívvel és szájjal kiáltják: Megadjuk!
Vitatkozás nélkül tüstént megszavazzuk!

Mindenki felugrál, kezeit felnyújtja,
Megadjuk! Megadjuk! Százszor visszhangozza . . .
Könyeit hullatva ott áll Kossuth Lajos,
A lelkesedéstől nem juthatott szóhoz.
Felejthetlen, csodás nagy jelenet volt ez,
S végre mikor mégis kezdhetett beszédhez,
Tűzben égő szemmel féltérdre roskadva,
Im, e történelmi szavakat mondotta:

„Leborúlok e nemzet nagysága előtt.“

Hazaszöknek a huszárok.

Annyi szép s nagy dolog történt negyvennyolcban,
Hogy bele fáradnék az elmondásában,
Mikor bizonyos lett, hogy veszélyben a hon,
Minden szív feldobbant, s eljött hogy áldozzon . . .
Huszárezreideink messze idegenben,
Katonáskodtak az osztrák hadseregben.
Mit tehessenek ők a szegény hazáért,
El dehogyan eresztik, nem onthatnak hát vért.

No, ha nem eresztik hát majd hazaszöknek,
Württemberg-ezredben ilyen tervet főznek.
És éjnek idején egész magyar század,
Lovára felpattan, s óvatosan ballag,
Erre hazafelé a magyar határig,
Derék legényeket, tisztjeik vezetik :
Lenkey százados és főhadnagy Fiát,
Soh'se látták többé osztrák ármádiát.

Hihetetlen mesés, megható történet,
Effélékről zenghet régi görög ének.
Ám e nép mondája sem regélhet szebbet,
Náluk sem volt ennél nagyobb honszeretet.
Marianpol ott van az orosz határon,
Huszáraink onnét vágattak lóháton,
Járatlan utakon vigyázva lopóztak,
Ezer veszélyen át keresztül hatoltak.

Elérték a Dinsztert, épp meg volt áradva,
Mind belé ugratott, és mind által úszta

Idegenből hazatérő huszárok.

Majd Kárpáthegységek meredek szikláin,
Huzódtak, vergődtek, és a hon határin,
Végre három napi rettentő út után
Megállapodának, itthon voltak aztán.
Üldözéstől többé most már nem tarthattak . .
Lenkey ekkor ezt mondá huszárinak :

Fiuk, a határnál, imát vezényelek,
Csókoljátok meg a drága anya-földet...
Leszálltak a lóról, a földre borúltak,
Örömükben sírtak és hálát zokogtak
A hon nemtőjének, mely haza vezette,
Vállalkozásukban óvta, segítette.
Mármaros-Szigetre bevonúltak másnap,
S jelentést küldöttek a magyar kormánynak.

Honszerető fiuk csodás hazatérte,
Az egész országot fellelkesítette.
Példájuk követték a Kóburg huszárok,
Azok is otthagyták szépen Csehországot.
Ott is főtt valami, a cseh nép forrongot,
Ez időt használták fel hát a Kóburgok.
A Nádor-huszárok szintén úgy tevenek,
Egyes csoportokban mind mind hazajöttek.

Pedig életüket tették fel kockára,
Azzal nem törődtek, gondoltak honukra.
Ily ereje volt a hazaszeretetnek,
Kicsinyek és nagyok ekképen sietnek
Segíteni, harcolni, szabadságot védni.
Bizony méltó mindezt történetbe szedni.
Ennyi lelkesedést, ennyi honszerelmet,
Zsoldos csöcselék-had meg ugyan hogy törhet...

Így lett hadseregünk, így készültünk harcra,
Mire szükségünk volt, megadta, nyújtotta
A magyar nemzetnek ősi nagy erénye,
A hazaszeretet szent lelkesedése,
Ez védett, tartott meg, mikor ránk jött minden,
S nem volt más segítőnk, csupán a jó Isten.
Ámde ez elég volt, megálltuk a sarat,
Dicsően küzdöttük szabadságharcunkat.

A felkelő népet csatára vezénylik.

Diák-honvédek.

Az országgyűlésnek fontos határozata,
Hogy mit Kossuth kívánt, szó nélkül megadja,
Az egész országba hir szárnyin eljutott
S méltó lelkesedést mindenütt támasztott.

Kétszázezer honvéd haza védelmére
Minél előbb álljon hát most már
fegyverbe !

Forrón kívánta ezt minden magyar
ember :

A ki csak teheti, harctérre menjen el.

Erről folyt a beszéd, erről vitatkoztak
Széltében hosszában, hol magyarok
laktak.

Most tehát bizonyos : veszélyben van
a hon,

Ideje, a nemzet hogy fegyvert ragadjon ...
A hazaszeretet fáklyája kigyuladt,
Támadt a szivekben lelkes szent hangulat,
Olyan mint Rákóczi szabadságharcában,
Vagy mint történelmünk más dicső
szakában.

Hát még mikor hire annak is elterjedt,
Hogy egy egész huszár század itthon
termett,

Megszöktek, eljöttek szolgálni a hazát,
S más ezredekben is követték e példát :

Mámoros lett ettől minden magyar ember
Lázasan kérdezték: no hát hol a fegyver?
Ki a harcmezőre, menjünk most előre!
Ne sajnáljuk a vért a hon védelmére.

Különösen pedig az ifju sziveket
Járta át, vette meg a hazaszeretet.
Divattá lett köztük honvédnek felcsapni,
Előbb hont megmentni s majd aztán tanulni.
A főiskoláknak összes diáksága
Önként ment táborba, indult a csatába.
Üresek lettenek az iskola-termek
Még a tanárok is a harctérre mentek.

A szabadságharcnak legjelesbb tisztjei
Többnyire diákok közül kerültek ki,
És hogy a hirtelen toborzott honvédség
Gyorsan kész harcos lett: a diákok tették.
Ez a mívelt elem mindenütt elvegyült,
A közlegényekkel egyformán lelkesült,
Legszebb győzelmünket a diákok nyerték,
Tiszteljük e derék fiuknak emlékét.

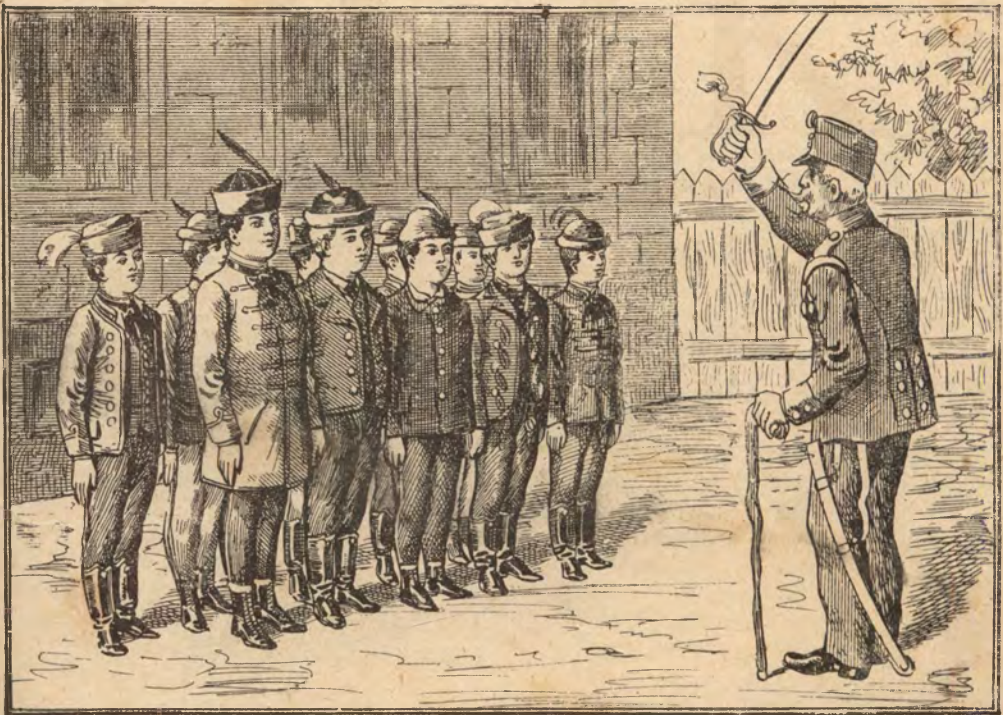
Nagy diákok után jöttek a kisebbek,
Ezek is küzdeni, harcolni siettek.
De elküldték őket mert nem vehették fel,
A bajt szaporítnák zsenge gyermekekkel.
Erre sírni kezdtek, de el még se mentek,
Addig rimáncodtak, addig könyörögtek,
Mig céljuk elérték: — majd tesznek valamit,
Őrizik a podgyászt, kísérik a kocsit.

Ámde a gyermekek harcolni akartak,
Ezt hogy érhetnék el, azon tanakodtak.
Kerítették hát egy nyugdíjas vén hadfit,
Fegyverforgatásban képezze egy kicsit . . .
És im, előjöttek az öreg katonák,
Az apró fiukat oktatják, tanítják.

Fiatalt öreget a hazaszeretet,
Ilyen rendkívüli tette lelkesített.

Sok helyen alakult ily gyerek zászlóalj,
S rendre kivonúltak délcegen dobszóval,
A város végére katonásdit játszni,
Az öreg bácsitól mindent eltanulni.
És pár hónap múlva újra jelentkeztek,
Ekkor aztán ők is már honvédek lettek.
Tizennégy-tizenöt éves kis katona,
Ama nagy időkben számtalan harcolta.

Arra is volt példa, hogy fiatal lányok
Is tellelkesültek s felajánlák kardjuk.
Persze átöltözve mentek a táborba,
Ifjakként jutottak a katonasorba.

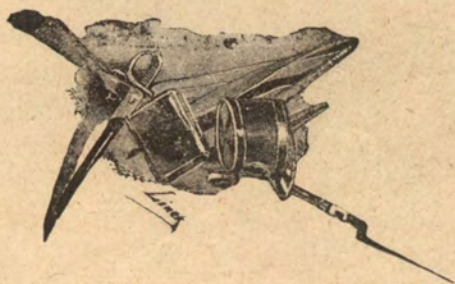

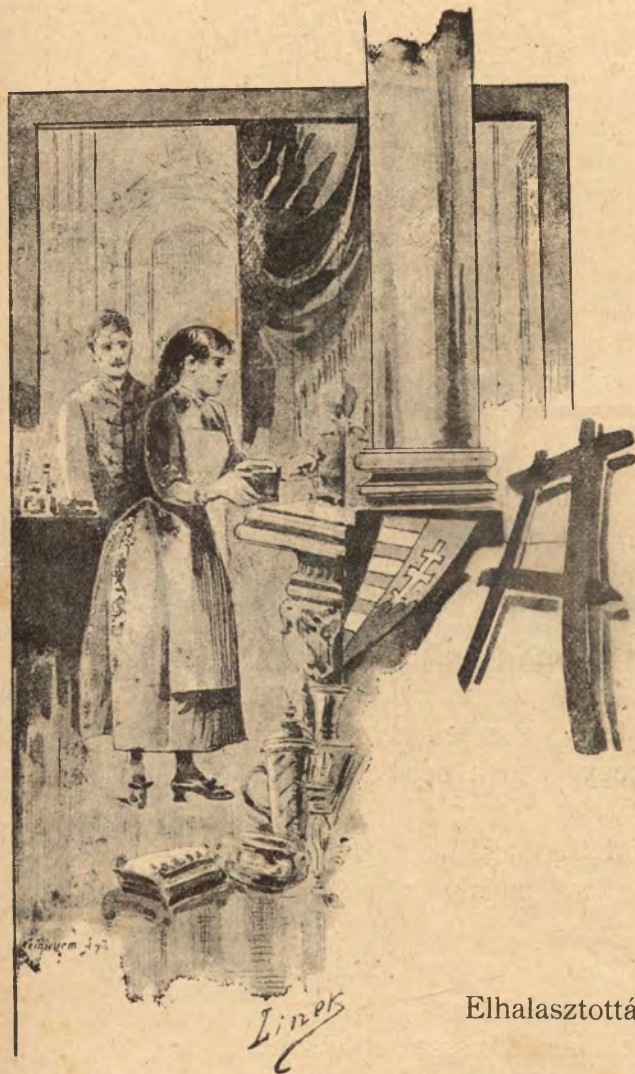
Nyugdíjas katona tanítja a kis honvédeket.

Számos nőhonvédről tud a történelem,
Kik ott harcoltak, hol sűrű volt az ellen.
S elhúlltak, meghaltak karddal a kezükben
Vagy győztek vakmerőn, heves ütközetben.

Csodás korszak volt az, mely hősokeket nevelt,
Gyermekekbe és nőbe bátorságot lehelt.
Ha mind összeírnám nagy kötet könyv lenne,
Hány gyermek és hány nő rontott az ellenre.
Így történt, így volt ez dicső negyvennyolcban
Mindnyájan résztvettünk a szabadságharcban.
Urak és szegények, fiatalok, vének
Ifju leányok meg a zsenge gyermekek.

Sőt nyomorékok is álltak szolgálatba ; —
Ha a testük gyenge, erősek fufangba'
Kémeknek használták vagy levél küldésre,
Önfeláldozásuk vitt sok győzelemre.
— Ily nagy lelkesedés töltötte be szívünk,
Igazán csoda volt, hogy meg sem győzhettünk.
De mint történelmünk gyásznapjain mindég,
Felütötte fejét az egyenetlenség.

Nép-lelkesedés.

dni, adakozni a haza javára,
Negyvenyolcnak nyarán
ez a jelszó járta,
Ahogy megindíták Pes-
ten a mozgalmat,
Hömpölygött az tovább,
terjedt mint áradat.
Nemcsak szalma-tűzkent
hanem állandóan
Folyt a segélynyújtás az
egész országban.
Igen sok megható ma-
gasztos jelenet
Fordult elő, s mind hon-
szerelmet jelentett.

Fiatalkorban vitte
jegyzőkönyvét
Haza oltárára s frigyük
megkötését

Elhalasztották, míg megmentve lesz a
hon:

Tűzhely-alapítás, a boldogság várjon!

Az ifjú mért éljen puha kényelemben,
Inkább ellent verni, csatatérre menjen.
— A szerető arák így küldték jegyesük,
Így csitították el a szerelmes szívük.

Örökemlékül lett az a szegény asszony,*)
Ki szintén megjelent, hogy honnak áldozzon.
Egyetlen tehenét ajánlotta oda,
S a küzdő hazára forró áldást monda.
A szent lelkesedés így terjedt mindenütt,
Messze vidékeken a szegény nép között.
Romlatlan és tiszta volt a magyar lélek
Hazát nem szeretni tartotta vón' bűnnek.

Más jellem, más erkölcs lakott a szivekben,
Honszerelmet vették komoly értelemben.
Az egyszerű pór nép nem volt még megrontva,
Nem oktatták még ki hazátlan tanokra.
Amit szive érzett azt tenni sietett,
Honvéd-bizottságnál rendre jelentkezett,
S kaszával, csákánnyal állott a glédába,
A két erős karját örömmel kínálta.

Szükség is volt arra! A kormány hirdette
Felhívásában, mit a néphez intézte.
„Fel dicső magyar nép — így szólott az irás
Kitört a lázadás, dúl a honárulás.
A szerbség fegyverben, rabol, pusztít, éget.
Küldjenek a megyék tüstént segítséget.“
— S mikor lent a szerbek neki tülekedtek,
Szomszéd megyékben a nép felkerekedett;

Aki mihez jutott, magához ragadta,
Az elemózsiát tarisznyába rakta.
Kocsira felültek, s víg danolás közben,
Vágtattak harctérre, amugy hevenyében,
Míntha csak vásárra akarnának menni,
Es nem a halállal farkasszemet nézni.

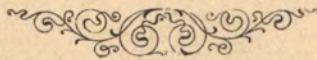
*) Hajdu-Szoboszlón történt. Egy szegény özvegy asszony tehénkéjét felhajtotta a gyűjtő-bizottság elé. Hallottam, szólt félénken, hogy bajba került az ország, ellenség fenyegeti, segítségre van szükség. Hát úgy gondoltam, hogy ilyen nagy veszedelemben mindenkinek meg kell tenni a magáét. Nekem nincs egyebem ennél a tehénkénél. Három árvámat táplálja. Ezt hoztam ide. Fogadják el tekintetes urak, rólam, és gyermekeimről majd csak gondoskodik a mennybéli jó Isten.

A nép táborba indul.

A tábori élet közönségessé lett,
A nép csoportokban mind oda sietett,
Már-már terhére vált a hadvezényletnek,
Akadályul szolgált a hadműveletnek.
Lohasztani kellett a hazaszeretetet,
És visszatartni a fegyelmetlen népet.
De a felkelő had sokszor mégis jó volt,
Járatlan utakon megkezdni a harcot.

A nép-lelkesezés sok csodát vitt véghez
Portyászó nép-csapat olykor könnyen végzett,
Még felszerelt osztrák zsoldos hadakkal is;
Tettük ékesíti történet lapjait.

Harc a szerbekkel.

A sorsfordulatnak különös játéka,
Hogy a szabadságharc első nagy csatája
A szerbekkel történt, e maroknyi néppel,
Melylyel nyolcszáz évig éltünk békeséggel.
Hazánk alvidékét, a legdúsabb földet
Lakták, s általában jólétnek örvendtek.
Joguk szabadságuk mindenük volt bőven,
Osztakoztak velünk búban és örömben.

És mégis ők voltak az első lázadók . . .
Bejárták falvaik a gaz népámitók,
Elhitették velük, hogy most itt az óra,
Fordíthatják minden álmukat valóra,
Mellettüik Szerbia, s bécsi kamarilla,
E két hatalmasság javukat akarja.
Csak fel a csatára a magyarok ellen,
S lesz részük sok jóban, fényes győzelemben.

Karlóci ágyuszó elhangzása óta,
Fellázított népnek többé nem volt nyugta.
Rövid idő alatt az egész alvidék,
Fegyvert fogott és lett halálos ellenség.
Szomszéd Szerbiából naponként biztatták,*)
Hogy csak ne féljenek a magyart pusztítsák.

*) Szerbiában nemzeti bizottság alakult, hogy a magyarországi szerbeket segítsék. Belgrádban, a fővárosban, a bécsi kormány ottani követe, Mayerhoffer Ferdinánd, vezetője volt ennek a bizottságnak, s így aztán naponként küldtek önkéntes csapatokat át a határon, azon kívül pénzzel is támogatták a felkelőket. Természetesen a pénzt Bécsből kapták. Így dolgoztak ellenünk a szomszedságból.

Szerbia fejedelme akkor Karagyorgyevics Sándor volt.

A halott bajtárs.

Jelenet az 1848/49-iki harcokból. (Eredetije a cs. kir. Udvari Könyvtárban.)

Bécsi kamarilla átkos gonosz keze,
A polgárháborút jól elkészítette.

Az osztrák követség belgrádi tanyája
Volt a központ, ott folyt lázítás munkája.

Azzal bolondíták a jámbor szerbeket,
Hogyha leigázzák a magyar nemzetet,
Kiszakítják őket a magyar hazából,
És szerb vajdaság lesz az egész Bánátból.
Maguk ura lesznek senkitől sem függenek,
És hasznára válnak a császár ügyének.

Ilyen jelszavakkal dolgoztak odalenn . . .
És előljártak a magyar gyűlöletben,
A papok szépszóval majd fenyegetéssel,
Mindent elhitettek az egyszerű néppel.
— Megadták az árát, a háború réme,
Borzalmas csapását szörnyen rájok mérte.
Hej, Perlasz, Szt.-Tamás s a római sáncok,*)
Ma is irtózattal gondolnak reátok.

Ám voltak községek, melyekben izgatás
Nem fogott a népen, sem az ámitgatás.
Hívei maradtak a magyar hazának,
S kitették magukat szerbek boszujának.
Ilyen volt többek közt Szent-Mihály község is,
A tulnyomó részét oláhság tette ki,
Ez az oláh elem gyűlölte a szerbet,
Aztán élt szívében a hazaszeretet.

Itt, ezen a ponton volt az első csata,
E derék községet a szerb megrohanta.
Éjnek idejében törtek rájuk orvul,
De mert nem győzhettek, felgyújták boszúból.
Második nagy csata Versec alatt történt,
A bőszi rabló banda nem kímélte a vért.
Nagy erővel támadt, de csúful megfutott,
Háromszáz halottat csatatéren hagyott

*) Azt a nagy föld-árkot nevezik római sáncoknak, mely lent a Bácskában, a Tisza és a Duna között, máig is látható. Óriási föld-hányás ez, mint valami hegy-lánc; több mint ezer évvel ezelőtt készítették. Meglehet, hogy az Attila hunjai után itt megtelepedett avarok hányták. A nép római eredetűnek tartja. E hatalmas földbástyák között volt 1848-ban a szerbek legnagyobb tábora. Itt folytak a legvéresebb harcok.

Most visszahúzódtak erős táborukba,
Mely jól elkészítve Szent-Tamáson vala.
A magyar hadsereg négyezer emberrel,
Rájuk tört, s akarta verni őket széjjel.
De az osztrák Bechtold gonosz vezérünk volt,
Nem sikerült a terv, hasztalan támadott . . .
Mondják, összejátszott felkelő szerbekkel,
Nem engedett győznünk, elvonult szégyennel.

Így tettek másutt is osztrák vezéreink,
Elárútták ügyünk, lettek ellenségink.
A mi hős fiaink hasztalan küzdöttek,
Mikor legjavában tartott az ütközet
Visszaparancsolták, lefűták a harcot . . .
Kezdetben így valltunk számtalan kudarcot.
Magyar vezéreknek kellett aztán jönni,
Fegyverinken ejtett csorbát jóvátenni.

Itt látjuk feltűnni a vitéz Kiss Ernőt,
Szabadságharcunkban e kiváló erőt.
Écskán csapott rájuk zendülő szerbekre,
S vitte fegyverünket fényes győzelemre.
Futtaknál a lengyel hős Woronieczky,*)
Heves ütközetben a szerbeket veri.
Itt tünt fel először ügyünk védelmében,
Mint oroszán küzdött karddal a kezében.

Nagy dolgok történtek lent Fehértemplomnál,
Mely épp a haráron, a Dunaparton áll.
Tulnyomóan lakják oláhok, németek,
Parányi magyarság, s ötödrészen szerbek.

*) A lengyel hercegi család utolsó sarja. Ősei a lengyel nemzet történetében nagy szerepet játszottak, szabadságszerető lelkes derék férfiak voltak mindannyian.

Mihelyt híre terjedt a külföldön szabadságharcunknak, hogy árulás és pártütés ellenünk fordúlt, azonnal a világ minden részéből jöttek hozzánk lelkes férfiak, hogy ügyünk védelmére felajánlják kardjukat. Így jelentkezett herceg Woronieczky Micisláv is. Dúsgazdag volt, fiatal és szép. Eljött hozzánk, s mint oroszán küzdött számos csatában. Az osztrák vérbiróság halálra ítélte, s a pesti Újépület udvarán felakasztatta; alig volt még 25 éves.

Hazafiai érzés hatja át a várost,
Azon tankodnak, mit tegyenek már most.
Szerb tenger-áradat elsodorja őket,
Messze elhagyatva, egyedül levőket.

A magyar kormánynak sürgős rendelete,
Védőül Maderspach Ferencet rendelte.
Ezt a német nevű igaz magyar embert,
Ki vitézül tudta forgatni a fegyvert.
A szerbek nem késtek, reájuk rohantak,
Gondolták, nem állnak ellent az ataknak.
Túlnyomó erővel körülkerítették,

Szándékuk a várost, hogy gyorsan
bevegyék.

Ötezeren voltak, mind jól fegyver-
kezve,
Zivataros ejjel, mint viz-ár törtek be.
Almából riadt fel a nép s a hon-
védek,
Azonnal rémítő csa-
tát hevenyesztek.
Utcákon, tereken
folyt szornyü
küzdelen,

Huszár-roham a szerbek ellen.

Végre mieinké lett a nagy győzelem.
Tíz órán át tartó utcai harc után
Elfutott az ellen, halottit ott hagyván.

Egy hét sem mullott el az ellenség ime.
Fehértemplom alatt újból megjelene,
De most ébren voltak a város lakosi,
Rövid tusa után ellent kergették ki.
Azok felbőszülve egy hét múlva ismét,
A város ostromát megint újra kezdték.
Ámde harmadszor is vereséget kaptak,
Otthagyták ágyuik és kétszáz halottat.

Így folyt más helyen is az ádáz küzdelem,
S Perlasznál is miénk lett a győzedelem,
Földsáncoktól védve, ötezer szerb volt itt,
Részünkről Kiss Ernő vezette hőseit.
Előbb ágyuk szóltak, azután a puskák,
Végre a mieink szuronyukat fogták,
Úgy rohantak rájuk, úgy győztek dicsően,
Szerbek mindent hagyva futottak vitézen.

Még egyéb ponton is így vertük a szerbet,
Arattunk feletük fényes győzelmeket.
A porban fetrengtek, mukkanni sem mertek
Addig míg honvédink a nyakukon ültek.
De másfelé kellett a haderőt vinni,
Mert a házunk kezdett mindenütt kigyúlni.
Ekkor a hős szerbek ismét előbújtak,
Az előbbi harcok megint megújultak.

Gyermekek mészárlása.

A szerb lázadásnak szörnyü epizódja,
Negyven magyar gyermek rettentő halála.
Bácsföldvárott történt e vad kegyetlenség
Amelyhez fogható emberietlenség
Szinte példátlan a történet könyvében ;
Vagy ha van rá eset, sötét világrészben
A vad népek szoktak ilyet elkövetni,
S bizony még azokat sem lehet menteni.

Ide vezetett a féktelen izgatás
A meggondolatlan nép elbolondítás,
Magyar-gyűlöletben nem ismertek határt . . .
— Leirni is szörnyü, mit tettek Bácsföldvárt,
Összehordatták a magyar gyermekeket
Megkinozták aztán mind leölték őket,
S ekkor a kis főket törzsükről levágva,
Behordták behányták a magyar templomba.

Ott, az oltár előtt mind gulába rakták,
A legfelül levő kis főt átylukaszták
S szerb zászlót dugtak be a koponya-csontba.*)
Hadd hirdesse tettük az Isten házába'

*) E vérlázító vad kegyetlenség bőszítette fel annyira a hős Damjanichot, hogy megtagadta, megutálta a saját fajtát, s a következő kiáltványt intézte hozzájuk : „Ti kutyák, én most elmegyek, de mondom nektek, békén legyetek. Mert különben visszajövök, s kiirtalak benneteket mind egyenként a föld színéről, s aztán magamat lövöm föbe, hogy az utolsó rácnak is magva szakadjon“.

Damjanichról, szabadságharcunk legvitézebb, legbölcsebb hadvezérééről, egész legendákat jegyzett föl a történelem. Bitóhalált szenvedett Aradon, 1849 okt 6-án.

Rajasich szerb püspök lázítja a népet.

(Az egész szerb lázadás főindítója volt Rajasich. Nem elégedett meg azzal, hogy a saját népét agyon boldogította a hazaárulással, s a magyar állam elleni gyűlölködés elplántálásával, hanem átment a horvát tartományba is fölkelésre buzdítani a horvátokat. Előbb verseci püspök volt, s aztán kikiáltotta magát pátriárkának. Eleitől végig minden romlás és szerencsétlenség az ő nevéhez van fűződve. Teméntelen vér omlott lázításai nyomában, és működésével semmit sem használt a népének.)

Lássa az oltárról Krisztus a megváltó
Kinszenvedéséhez van még hasonlító
Más is a világon... Im, e kis gyermekek
Ártatlanul martyr-halált szenvedtenek.

Mikor a mieink bevették Bácsföldvárt,
És szemügyre vették a szörnyű pusztulást,
Mi e szerencsétlen közsegben véghez ment,
A templomba tértek hogy imádják Istent.
S ime az ajtóból megrémülve látják
Az Ur-oltár előtt a gyermekfej-gulát.
Aludt vér lógott le mindegyik kis fejről,
Mebűvölő iszony nézett a szemekből.

Megdöbbenve álltak a derék honvédek . . .
Hogy véghez vihető ily rettentő véték,
Azt elgondolni is szinte hihetetlen,
De ime előttük egész szörnyüségben . . .
Amennyien voltak mind térdre hullottak,
S az ártatlanokért forró imát mondtak.
Aztán felugráltak rettentő haraggal,
Hogy leszámoljanak a gyilkos gazokkal.

És bosszút esküdtek ott a szentegyházban,
E rettentő tettet nem hagyják annyiban.
Életre-halálra folyjon a harc már most,
Ott őrzik a szerbek a római sáncot . . .
— Nosza fel szaporán a bosszú-tusára,
Istentelenségük legyen megtorolva.
— Nos, a mieink is kegyetlenek lettek,
A negyven gyermekért elégtételt vettek.

Az országgyűlés száztagu küldöttsége Bécsben.

ihirdették, híresztelték, hogy a
magyar nemzet
Veszélytől nem félhet, most
már nyugton lehet.
Mert az országgyűlés a hon vé-
delmére,
Minden intézkedést kellőképp
megteve.
És mégsem lehetett munkához
kezdeni,
A törvényt nem tetszett
Bécsben szentesíteni.
Pedig az alkotmány szí-
goron kívánja,
Törvény úgy törvény ha
király aláírja.

Bécsbe siet tehát gróf
Batthyányi Lajos

Deák Ferencsel, hogy kérjék a királyt most
Gyors intézkedésre. Szentesítse hamar
Alkotott törvényink, hön várja a magyar,
Hisz dül a háború lent az alvidéken,
Honvéd-ujoncozást kezdni kell serényen.
Pénzre is szükség van, de törvények nélkül,
Kormány-gép megakad, áll tehetetlenül.

Itthon várva-várják Deákot, Batthyányit,
Mikor hozzák végre az ország törvényit.
Nem jönnek, nem jönnek! . . . Eltelnek a napok,
Pedig rohamosan tornyosúlnak bajok.
István nádort kérdik az országgyűlésen:
Hogy késelemnek oka vajh' mi légyen?
. . . Megérték csakhamar, Deák és Batthyányi,
Nem tudtak Ferdinánd színe elé jutni.

Hiába kopogtak a felség ajtaján,
Áttörni sehogysem bírtak kamarillán.
Nem bocsáták őket a király trónjához,
Küldték Ponciustól tovább Pélátushoz.
Megirták ezt haza az országgyűlésnek,
Lássák, mint mutatnak fűgét a nemzetnek.
Lett erre zivatar, harag, boszankodás,
De győzött mostan is a bölcs megfontolás.

Jól tudta azt Kossuth, és az egész kormány,
Hogy Bécsben túlsúlyra jutott már az ármány.
Nem fognak ott többé törvényt szentesíteni,
Inkább szeretnének megsemmisíteni;
Szakítottak velünk . . . De mi ne szakítsunk,
Az alkotmány mellől még most se tágítsunk.
Új küldöttség menjen hamarosan Bécsbe,
Szóljon a királylyal a nemzet nevébe'.

Az országgyűlés hát menten intézkedett,
És a nagy küldöttség éppen száz tagu lett.
Felültek hajóra, úgy siettek Bécsbe,
S érkeztek szeptember hatnak reggelére.
Kissé meghökkentek Burg copfos urai,
Am vakmerők lettek és bebocsátani
A küldöttséget sem akarták a trónhoz . . .
De már erre bennünk a harag felforrott.

Majd meglátom — így szólt Pázmándi az elnök,
Visszatartni minket, lesz-e elég merszük!

Előre, utánam, mind a hányan vagytok,
Döngessük, zörgessük a királyi kaput.
Egy ország kér itten most bebocsáttatást . . .
Elibünk állítani kívánjuk a királyt,
Hallja meg beszédünk, s mi is halljuk övét,
Szentelje tüstént honvédelmi törvényt.

És kivonúltak mind a schönbrunni lakhoz,
Nyomúltak, törtettek király ajtajához.
Mehettek . . . Nem mertek elibük állani,
Ferdinánd is kijött beszédük hallani.
Elmondta Pázmándi mit kíván a nemzet,
Hogy szentesítsék a hozott törvényeket,
Jelenjék meg köztünk a király azonnal,
S szigorún bánjon el a gaz lázadókkal.

Válaszolt Ferdinánd, vagy inkább mormogta
Egy papirlapról, mit vele elmondta
A családi tanács . . . Csupa képtelenség . . .
Látszott hogy már ő is leve bős ellenség.
Az álarc eldobva, többé nem ígérnek,
Édeskés szavakkal már nem hitegetnek.
Utolsó volt ez a kinos találkozás,
Ekkor lett teljessé köztünk a szakítás.

Mogorván, haragtól villogó szemekkel
Hagyták ott a királyt, sietve jöttek el,
Hazatértek tüstént, s itthon beszámoltak,
Szent István trónjáról mily szókat hallottak.
Törbe lettünk csalva, el vagyunk árulva,
Többé nincs mit adni Ferdinánd szavára.
Teszi mit akarnak gonosz tanácsosi,
Elszakadást tőlük tüstént kiáltjuk ki!

A zavar teljes lett, a kormány lemondott,
Mert bennük a király bizalma megingott.
Gróf Széchenyi István a legnagyobb magyar,
Tébolydába megyen megháborúlt agygyal.

Batthyányi az elnök pedig visszavonul,
Irtózott lelke a népferradalomtól.
Ő azt óhajtá hogy király és a nemzet
Egymást jól megértve, fogjon mindig kezét.

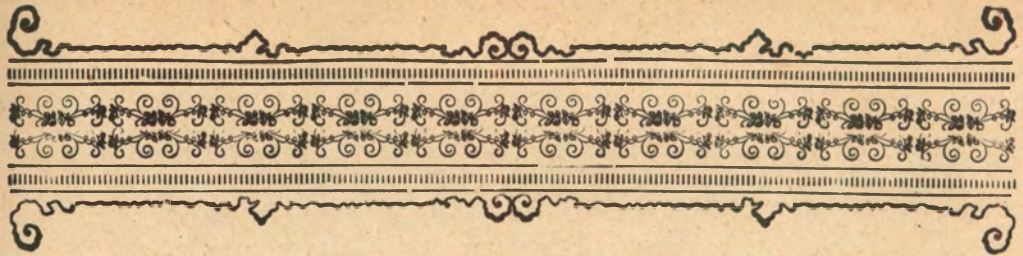
Magyarország ekkor kormány nélkül maradt,
Nádor gyakorlá az intéző hatalmat.
És ő úgy csinálta odafenn a dolgot,
Ismét kinevezték elnöknek a grófot.
De megmondták neki: a minisztériumot
Újra alakítsa, hagyja ki Kossuthot;
Mert félelmes nagy lett, pártján van az ország,
És a nép azt vallja: részén az igazság.

Kossuth félreállott, legyen hát békesség,
Ha Bécs így alkuszik ám keressék kedvét.
... Dehogy is akartak azok megegyezést,
Csak huzavonát és egy kis időnyerést.

Honvéd tiszt és közlegény.

(Kép az 1848—49-iki szabadságharcból.)

Jellasics betörése.

Amikor azt látták horvát testvéreink,
Hogy reánk zúdultak összes ellenségink :
Ők is azzá lettek, ők is fenyegettek,
S hódolva keresték szeretetét Bécsnek,
Vak eszközzé váltak azoknak kezében,
Vetekedtek velök magyar gyűlöletben.
Jellasics vezérük kihasználta őket,
Elámította a könnyen hevülőket.

E dölyfös katona, hogy feltolta magát,
És sikerrel űzte lázítás munkáját,
Jelentkezett Bécsben, mint trón megmentője,
A magyarok ellen megvédelmezője.
A horvát-kérdést csak ürügyül használta,
A benne hívőket rútul kijátszotta.
Kismiska volt neki a horvát szabadság,
Minden cselekvése árulás, hazugság.

Horvátok országát táborhelyé tevé,
A férfi népséget fegyverbe kergeté.
Bécsből kapott puskát, pénzt s egy csomó ágyut,
Igy bátran kivágta a vakmerő jelszót :
Fel Pestre, szétverni ott a magyar kormányt,
Sutba hajítani az ősi alkotmányt !
Kiadta a jelszót, de be nem válthatta.
Sem ő, sem vad népe Pestet meg nem látta.

Szeptember hónapnak tizenegyedikén,
Attörtek, átjöttek Dráva folyó vizén.

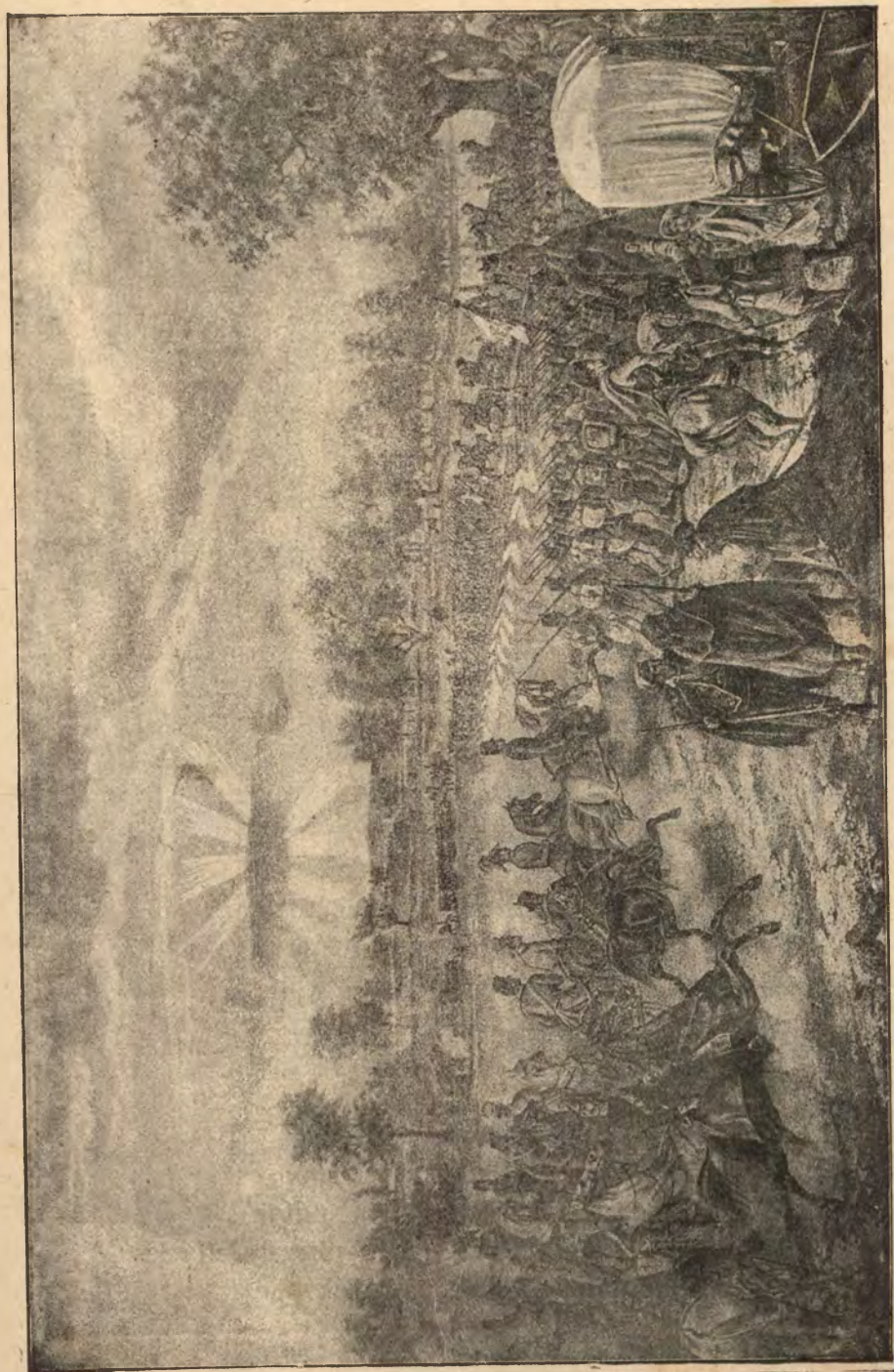
Negyvenezerre ment Jellasics tábora,
Több mint a fele volt császári katona.
Az általunk tartott közös hadsereget,
Im így láttuk viszont, mint bős ellenséget.
Tizenötezernyi a bocskoros horvát,
Mely a merre csak ment, rabolva vonúlt át.

Nem állottuk utjok *) hisz nem is gyanítánk,
Hogy reánk törjenek! Nem volt ott katonánk,
S a horvát hadsereg, szokás ellenére,
Hadizenet nélkül jött hazánk földjére.
Nagy-Kanizsán hevert hatezer emberünk,
De hitvány áruló volt ott hadvezérünk,
Nem fordult eléje a betörő hadnak,
Mondá ő is híve az osztrák császárnak.

Jött tehát Jellasics, csőcselék népével,
Kik Somogymegyébe kalandoztak széjjel.
Mint rablók, zshiványok mindent pusztítottak
Egész községeket rendre kifosztottak.
Érkeztek e hírek a pesti kormányhoz ;
Határozták : menjen a magyar táborhoz,
István főherceg mint az ország nádora !
István a kívánság előtt meghajola.

Elment, de nem azért hogy háborut kezdjen,
Hanem betörőkkel szépen egyezkedjen.
Mikor megérkezett a Balaton-tóhoz,
Tüstént által izent büszke Jellasicshoz :
Békéről szeretne beszélgetni véle,
Jöjjon hát mielőbb Balaton vizére,
A gőzhajójával ottan várja őt meg,
A béke ügyéről ott értekezhetnek.

*) Ha rendes hadsereg nem is tartóztatta fel a betörő horvátokat, de a föld népe baltát, kaszát ragadva, itt is ott is ráütött a rabló csordára. Elszedte fegyverét, s ha ellentáltak, agyonverte őket. Nagy-Kanizsán száz rabló horvát szerezsánt pusztítottak el. Oroszlán község alatt pedig a horvát hadsereg csapatától, nagy mennyiségű lőszer-szállítmányt foglalta el, miközben itt is sok horvátot öltek meg.

Egykori kőnyomaf után.

Jellasics seregei betörnek Magyarországra; átkelnek a Dráván.

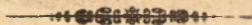
A bécsi és a királyi Híttől-omániai könyvtárból.

A herceg csak várta tanácsosaival,
De nem beszélgetett ő Jellasics bánnal.
Mert az nem ment oda, félt hogy törbe csalják,
Partról hallgatta hát Balaton zúgását.
A nádor üzente : ne tartson semmitől,
Megbízó levele van ő felségétől,
A melyben írva áll, tárgyalja a békét . . .
Hasztalan, Jellasics féltette a bőrét.

Legalább úgy mondta, hogy majd a magyarok
A hajón elviszik magokkal mint foglyot.
Persze ki maga is alattomos gyáva,
Képes ilyen mese kigondolására.
István boszusan tért a magyar táborba,
A hadvezérséget Mógára ruházta.
Ott ért agyában meg az elhatározás,
Leteszi tisztségét, s elhagyja a hazát.

Jellasics mint a ki jól végezte dolgát,
Székesfejérvárra vezényelte hadát.
Móga pedig vitte a magyar sereget
Pákozdi községéhez, s itt táborot veretett.
Közel van Budapest, onnét követség jött,
Hogy a horvátoknak álljanak elébök,
És tartóztassák fel, ne engedjék tovább,
Hadd erősítsék meg ország fővárosát.

Mert az volt a szándék, a budai részen,
Földsáncot építenek ; nosza hevenyében,
Hozzá is fogtak, és a pesti lakosság,
Fiatalok, vének, urak és polgárság,
Tizezrével mentek ásni, talicskázni,
S hatalmas nagy árkot sikerül állítani.
De nem lett rá szükség, nem jött el Jellasics . . .
Megszökött, itt hagyta, csőcselék hadait.

István nádor és kísérete a Kisfaludy-gőzösön.

Várják a partról Jellasics bánt.

(Egykoru Lép. Eredetije az 1848/49-iki orsz. ereklye-muzeumban).

Jellasics futása.

Nem vártuk tétlenül horvát betörőket,
A kormány oly gyorsan, amint csak lehetett.
Segítséget küldött Móga tábornoknak,
S azt üzente neki, hamar támadjanak.
Innen is onnan is új zászlóaljkat,
Balatoni magyar táborba indítanak.
Küldik Görgeit is kétezer honvéddel,
S ő szemben megállott a Csepelszigettel.

Haditerve az volt, innen csap ellenre,
Ha az csakugyan a fővárosra törne.
Im egyszer elibe hoznak egy főurat,
Kit épp Jellasicstól jöttében elfogtak,
Kiderült róla hogy elárulta ügyünk,
A horvátok kéme tehát ellenségünk.
Haditörvénszéket hitt össze Görgei,
S azzal az árulót el is ítelteti.

Gróf Zichinek hívták, dúsgazdag nagy úr volt,
De bizony tetteért életével lakolt. *)
Görgei szigora nagy feltűnést keltett,
Ettől kezdve aztán gyorsan emelkedett.

*) Szeptember 28-án Adonynál, a Duna mellett fogták el Görgei honvédőrnagy huszárjai a nagytekintélyű Zichy Jenő grófot, ki úgy volt ismeretes, mint a legtelivébb pecsovics. Császáribb volt magánál a császárnál. Hintón utazott, Jellasicstól jött, s a másik horvát táborba is gyekezett, mely Róth és Filipovics parancsnoksága alatt állott. Mikor megmotozták, megtalálták nála Jellasics levelét, Réth tábornokhoz. Azonnal összeült a haditörvénszék, mely Görgei elnöklete mellett, halálra ítélte a hazaáruló grófot. Szept. 30-án felakasztották Lóré község határában. Görgeinek, az akkor még csak egyszerű honvédőrnagyuk marész cselekedetét, a pesti honvédelmi bizottmány okt. elsején már falragaszokon tudatta a néppel.

Egykori képesség után.

A pákozdi csata, Jellasics seregével.

A pécsi cs. és királyi hadiépít. leltár. ól.

Jellasics hiába várta vissza Zichyt,
Hamar össze kezdte vonni csapatait.
Nem akarta hogy a magyar had támadjon,
Ő kezdett hát harcot a pákozdi síkon.

Huszonkilencedik napja szeptembernek,
Dicső hirdetője magyar győzelemnek.
Még pedig nagy, fényes győzedelmet jelent,
A világtörténet nem mutat fel ilyent;
Délelőtt tiz óra a csata kezdete . . .
Székesfejérvárról nagy vígan jöttek le,
De már a támadás nem ment olyan könnyen,
A horvát bátorság eloszlott íziben.

Dörögtek az ágyuk, sivított a puska,
Magyar a támadást vitézül felfogta.
Maroknyi seregünk az ár előtt megállt,
Jelasics a vitéz mind hátrább retirált.
Addig-addig hátrált, míg egyszer otthon volt,
Székesfejérvári táborába vonult.
Délután két óra, s már nincsen ellenség,
Ez a horvát-osztrák egyesült vitézség!

Vezérink nem tudják most már mit tegyenek,
A visszahúzódást gyanitották cselnek.
De im Jelasicstól követség érkezik,
Levelet hoz melyben azért esedezik,
Háromnapi fegyverszünetet adjanak,
Némuljon harci zaj, ágyuk ne szóljanak.
Lovagias magyar megadja mit kérnek,
Okmányt aláírnak és megpecsételnek.

A győzelem hire nagy örömet keltett,
A táborba pedig segítség érkezett.
Tizezer uj harcos sietett Mógához,
Hogy három nap mulva, ha megint csatához,
Kezd, vigye azt most már teljes győzelemre,
A rabló csordákat ne engedje Pestre . . .

Eltelt a három nap . . . horvátnak hire sincs . . .
Elvonult, megfutott, a híres Jellasics.

A fegyverszünetet arra használta fel,
Hogy hadseregének több mint a felével,
Elhagyja Fehérvárt, menjen Ausztriába.
Siettünk utána, de bizony hiába,
Móga hadserege nem érhetette utól,
E helyett lett részünk dús hadi zsákmányból.
Háttra hagytak fegyvert és sok eleseget,
Ez természetesen a mieinké lett.

Ezerötszáz őrség maradt Fehérvárott,
Ezekre a derék polgárság rárontott,
És lefegyverezte, egy szálig elfogta,
Mindnek az inába szállt a bátorsága.
Még harcra se került a dolog ő velük,
Hisz a polgároknak nem is volt fegyverük.
Ha rá kiáltottak fegyveres horvátra,
Ijedtében magát azonnal megadta.

A nagy garral kezdett pusztító hadjárat,
Ekképen ért véget egy néhány nap alatt,
De tizezer horvát állt még Ozoránál,
Bosszút a magyar hát most már ezeken áll.

Háboru után az elhagyott csatatér.

A horvát betörők fegyverletétele.

A gyáva Jellasics amikor megfutott,
Tizezer horvátot Ozoránál hagyott.
Velök nem törődött, csak magát mentette,
Csunyául jellemzi ez az önző tette.
Szegény utóhadnak bajos volt megszökni.
Vitézül őrizik Percel*) és Görgei
De nem csak őrizik, hanem körül viszik,
Mint vas-öv szoritják, s bizony összetörik,

De a horvátoknak volt ám annyi eszök,
Hogy megkimélték a drágalátos vérök.
Hasztalan hajszolta őket Róth tábornok,
Ellenállást, küzdést nem parancsolt rájuk.
A nyomorult népség nem akar már harcot,
Elhányja fegyverét, inkább vall kudarcot ;
Mint a nyárfalevél reszkettek remegtek,
És könyörögtek, hogy hazamehessenek.

Róth és Filipovics mint osztrák katonák,
Szégyelték e dolgot, és váltig akarták,
Valahogy áttörni a magyar vas-övet.
A két vén tábornok hát mindent elkövet,

*) Percel Mór szabadságharcunk egyik legnagyobb hős tábornoka. Kezdetben mint országgyűlési képviselő működik, hatalmas beszédekkel védi a nemzet jogait, de aztán a harc-térre vonul. Itt volt az ő helye. Lángeszű katona, nagy hadvezér, s rettenthetlen a háboruban. Hihetetlen fegyvertényeket visz véghez, nevéhez egész legendák fűződnek. Az ifju lelkesedéssel gondoljon a dicsőre, a hős szabadságbajnokra !

Egykoros festmény után

Az elfogott horvát hadsereg Ozoránál leteszi a fegyvert.

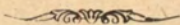
Az országos képtárból.

Összekorbácsolják valahogy hadaik,
A keresztül törést egy nap megkísérlik.
Hasztalan, nem lehet, az utjokat álljuk,
A menekülőket mind viaszorítjuk.

Nevezetes nap lett október hatodik
Ekkor tette le a horvát fegyvereit.
Megadták magukat, mind az egész tábor *)
Nem kértek már többé semmiféle harcból.
Hős Percel im ott áll, s lábaihoz rakják
Fegyverük, készletük a horvát katonák.
Tizenkét ágyujuk és összes zászlóik,
A győztes magyarok, tőlük általveszik.

Egyszerre hódolt meg a nyolcezer harcos . . .
Eltéért könyörgött a ronygyos topronygyos
Marcona horvát, ki még előbb ölt, rabolt . . .
Nagyrészt haza küldék, a többit mint fogolyt
Pestre szállították, és ott bemutatták,
Elfoglalt zászlóik, körül hordoztatták.
A horvát betörés így vallott kudarcot,
Ily szörnyű felsülést, világ még nem látott.

Az új magyar sereg első nagy győzelme,
Lelkesedést öntött csüggedő szívekbe.
Bár minden elhagyta a magyar nemzetet,
Saját erejével im diadalt szerzett.
Neki bátorodtunk erőnk feltüzeltük
És az ellenállást mindenütt szerveztük.
Fényes győzedelmet még sokat arattunk
Tenger sérelminkért adós nem maradtunk.

*) Róth és Filipovics tábornokok vezetése alatt, 7500 horvát fegyveres adta meg magát, és hatvan tiszt. 12 ágyut temérdek töltény, s a 7500 ember összes fegyvere lett a hadizsákmány. A horvátok térden állva kértek kegyelmet a magyaroktól. Esküvel fogadták, hogy soha többé fegyvert nem fognak ellenünk. A beteges, elkényszeredett emberek egy részét, fegyvereiket elszedve, hazaeresztették. A többieket, és a tiszteket, hadifoglyokként Pestre küldte Percel Mór tábornok.

A nádor menekül.

Réánk zúdult minden gyűlölt
ellenségünk,
Mikor híre terjedt: hogy
nincs főhercegünk!
Akkor kezdődött csak a
harcunk igazán!...
Ugy mondták, hirdették
szerte egész
hazán:

Egyetlen barátunk a nádor főherceg,
A vad magyaroktól titokban szökött
meg.

Pedig bizony másképp történt ez az eset...
Mikor Jellasicscsal kudarcra teljes lett

Rohant vissza Pestre a főherceg nádor,
Eloszlott lelkéből az utolsó mámor

Mely eddig táplálta es értünk hevíté,
Megértette: hogy nincs mit keresni többé,

Ebben az országban. Idáig is báb volt,
S bécsi kamarilla kedve szerint táncolt.
De hogy Jellasics bán oly csúnyán lefőzte,
Belátta, hogy most már tarthatlan helyzete.

Talán még töprengett volna egy darabig,
Hogy elhatározza, tenni most mi illik.
Ám bécsieknek már rá szükségük nem volt,
Pecsétes levélben kapott hát parancsot:
Tüstént utazzék el, jelenjen meg ott fenn,
Király elé álljon és úgy vezekeljen.
Magyar ügygyel pedig végképpen szakítson,
S ennek az országnak örök békét mondjon.

Magához hívatta tüstént Kossuth Lajost,
Hogy mit kelljen tenni, adjon jó tanácsot.
Kossuth lázas vére im azt tanácsolta,
Hogy az uralkodást magához ragadja,
Foglalja el a trónt, hirdesse ki magát,
S biztosítja róla, hogy a szent koronát
A fejére teszik, királynak ismerik,
Lelkükbe fogadják, vérökkel megvédik.

Remegve hallotta István e beszédét,
Ámde akként tenni erőt nem érezett.
Nem merte megkapni a sorsnak kerekét,
Erős szenvedélyek nem tüzeltek vérét . . .
Hogy ha véletlenül más van a helyében,
Más fordulat állhat be történelmünkben.
Kossuth nagy volt akkor, szavát beválthatja,
Trónöröklés rendjét megváltoztathatja.

Síri csendesség lett . . . a nádor némán állt . . .
Ha tán volt becsvágya, az hamar tová szállt.
Búsan hajtotta le gonddal terhelt fejét,
Kezével törölte előtörő könyét.
„Köszönöm bizalmát, így szólott Kossuthoz,
Ragaszkodom tovább a császári házhoz.

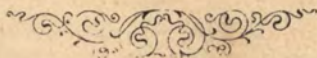
Tudom, megtagadnak, hogy reám sem néznek,
Király hívására mégis megjelenek.“

Batthyányi elnököt sürgősen kéréte,
Nádori tisztségét kezébe letette. . .
Megdöbbent, megrémült a miniszterelnök,
Egyetlen támaszuk el kell veszítniök.
Ködös szeptembernek huszonharmadikán
Éjfélkor menekült udvari fogatán
A szegény főherceg, s Bécsben jelentkezett,
És onnét csakhamar messze száműzetett.

A nádor menekülése az országból.

1848 szept 23-án éjjel, majdnem éjfélkor, udvari hintóra szállott István főherceg nádor, és minden kíséret nélkül távozott. Ő volt az utolsó nádora hazánknak, s neki lopva, titokban el nem búcsúzva, kellett elhagyni hazánkat. Soha nem tért többé vissza. Németországban, a felesége birtokán húzódott meg. 1867-ben hűnyt el, s hült tetemeit haza hozták; Budán, a Zsigmond-kápolnában, a nádori sírboltban helyezték örök nyugalomra.

Lamberg gróf megöletése.

István nádor csúfos megszökése után,
Nagy változás történt bécsi kamarillán.
Nyiltan léptek elő és rút erőszakkal,
Akartak végezni magyar alkotmányjal.
Királyi kézirat jött Batthyányi grófhhoz,
Hogy fel van függesztve, mert rosszul kormányoz.
Új miniszteriumot*) revez ki a király,
Olyat, ki alkotmány eltiprásban helyt áll.

A második irás azt tudatta vélünk.
Hogy gróf Lemberg nevü úr lesz a vezérünk.
E kipróbált régi császári katona,
Pesten a dolgokat szépen rendbe hozza.
Parancsnoka lesz a magyar hadseregnek,
Elvárja a király hogy engedelmeskednek
Kedves emberének az altábornagynak,
A kit pár nap múlva színről-szinre látnak.

No most végre aztán a pohár kicsordult,
Az elkeseredés szívünkben fellángolt.

*) Br. Vay Miklóst, a hírneves államférfiút szemelte ki a bécsi kamarilla magyar miniszterelnöknek. De ez a derék magyar ember nem fogadta el a megbizást, mert tudta, hogy az alkotmányt akarják vele megsemmisíttetni, s ő erre képtelen. Új ember után néztek tehát, s találtak is egy magyar származásu nyugdíjas katonát, br. Récsey Adámot, ki Bécsben elvonulva éledgél. Nosza előkerítették, jó lesz ez nekik. A derék úr vállalkozott is, de elébb egy kis borraivalót kért. Azt mondta, adóssága van, fizessék ki helyette. Megtették. Kifizettek 16,000 frtot érte. No ezért a Júdás-pénzért kapható lett a hitehagyott magyar minden gazságra. Szereplése különben csak három napig tartott. Kitért a bécsi forradalom, elfogták a jámbort, és csak úgy nem került lámpa-vasra, mert kijelentette, hogy belekényszerítették a miniszterelnökségi komédiába, esze ágába sincs ragaszkodni ahhoz.

Egykoru raja után.

Gróf Lamberg megöletése 1848. szept. 28-án.

Az országgyűlésen tüstént határozzák,
Hogy a rendelet visszautasítják.
És azt, ki Lembergnek engedelmeskedik,
Hazaárulónak vallják és tekintik.
Törvénybe ütközik király rendelete,
Ebben az országba tehát nincs érvénye.

Mindezek dacára, vagy tán csak azért is,
A rút komédiát eljátszották végig.

Lamberget leküldték, s az meg is érkezett,
Szegény nem evett itt egy falat kenyeret ;
Mikor Budára jött, keresve Batthyányit,
Hogy átadja neki a király irását,
A nép megrohanta, agyba-főbe verte,
Mindaddig, amig csak lelkét kilehelte.

A sereg-parancsnok a mint ott vonoglott, —
A csődületben egy katonát meglátott ;
„Segitst! — szolt — hisz te is császár embere vagy,“
„Igaz, de nem hitvány nemzet-gyilkoló gaz.“
A nagy hatalmu úr rémséges halála,
A nép bosszú-szomját nem csillapította.
Kötelet kötöttek a halott tetemre,
Úgy vonszolták, húzták, diadalmenetbe. *)

Mikor kikutatták gróf Lamberg zsebeit,
Ott megtalálták a király rendeletit.
Melyben felosztatja az országgyűlését,
És tudatja egyéb törvénytelenységét.
No de most már mi lesz, azon tanakodtak :
Lamberg halálára milyen választ adnak !
Nos hát semilyet se, a dolog fennakadt
Azon, hogy Jellasics csufosan megszaladt.

Mert úgy gondolták ők, mire Lamberg megjő,
Már akkor Jellasics lesz itt rendelkező.
Így aztán kettecskén majd elbánnak velünk,
De kudarcot vallott ez a gonosz tervük.

*) Az első dőfést a boldogtalan Lambergnek Kolossy György bölcsészethallgató adta, ki épp akkor jött Budáról kardosan, néhány fiatal társával. A hajóhid közepére érve, ott látta, hogyan rángatják ki Lamberget a bérkocsiból. Szörnyü indulatra gyuladt, magából kikelve, rávágott. Tettét aztán követték számosan, úgy hogy temérdek szurást, ütést mértek az áldozatra. Mikor meghalt Lamberg, Kolossy az országgyűlésre sietett, betört a képviselőházba, s az éppen tanácskozó képviselők előtt felmutatta véres kardját, mondva : a Lamberg vére ! A képviselők elszörnyködve hallották, és az izgalomtól alig tudták folytatni a tanácskozást.

Kossuth a nemzet vezére.

Az a nagy nemzeti dráma mit 1848 virágos szép tavaszán, Bécsből rendeztek a mi számunkra, szeptemberre már teljes erejével kifejlődött. Belejutottunk a legrettenetesebb polgárháboruba, s oly óriási küzdelembé, a melylyel ezer éves alkotmányunkat, szabadságunkat kellett megvédelmeznünk. Államunk léte vagy nem léte forgott kockán. Isteni szerencse, hogy a legféltelenebbül tomboló vészek közepette, támadt a nemzetnek megmentő vezére, kormányzó bölcs hajósa, mely sülyedő gályánkat irányítani tudta. Kossuth Lajos a tomboló viharok előtt megáll, kifeszített mellel dacol a vészekkel, legyőz minden akadályt, elhárít minden veszedelmet, de őt le nem győzheti semmi és senki.

Midőn a szabadságharc történetének megéneklésében idáig eljutottunk, egy percre letesszük a lantot, mert a történetíró tollával akarjuk sorra szedni az eseményeket, hogy tisztán állithassuk azokat az olvasó elé, kidomborithassuk a nagy tetteket és hihetetlen nemzeti küzdelmeket, s igazi nagyságában mutathassuk be Kossuthot.

1848 szept. 11-én kezdődött a szabadságharc, vagy ha úgy tetszik a forradalom. A nagyszerű bevezetést ekkor rendezte Kossuth Lajos midőn feltárta, megvilágosította a helyzetet; elmondta, mennyi gonoszságot követtek el április óta ellenünk, bebizonyította a bécsi kamarilla álnokságát, kétszinű játékát s nyílt állás foglalását. Felhívta a nemzetet, hogy ébredjen, mert a hon veszélyben van. És a nemzet fölébredt. Egy szívvel lélekkel megszavazza az országgyűlés a 200,000 honvédet, s a felszereléshez szükséges milliókat.

Kossuth ekkor aratta életében a legnagyobb sikert. „Midőn a szószékre lépek, így kezdé beszédét, hogy önöket felhívjam uraim, mentsek meg a hazát, e percnak nagyszerűsége szorítva hat keblemre. A haza veszélyben van. Egyfelől a horvát és szerb lázadás, másfelől az osztrák miniszterium áskálódásai fenyegetik a kivívott eredményeket. A nemzet nem bízhatik másba, mint saját erejébe. Mondják ki önök, hogy a nemzet el van határozva kormányának, alkotmányának, önállóságának vé-

delmére, a legnagyobb áldozatokat is meghozni, s hogy e tekintetben oly alkut, mely szabadságát, és önállóságát legkevésbé is sérthetne senkitől semmi áron el nem fogad, hanem minden méltányos kívánatokat, akárki irányában is örökké teljesíteni kész. E célból szükséges a haderőnek 200,000 főnyire emelése, ennek telfegyverezésére pedig, 42 millió forint.“

Nem fejezhette be Kossuth beszédét, mert felugrott Nyári Pál, az ellenzék vezére, és esküre tartott kézzel kiáltotta: *Megadjuk!* Példáját követte az egész ház. Az egyhangu nyilatkozattal, Kossuth kezébe tették le az ország sorsát. És ő érezte a nagy felelősséget, melylyel nemzetének tartozik. Éjt, napot egygyé téve, lázasan dolgozik; mikor pedig azt látja, hogy bécsi biztatásra Jellasics betör az országba, ő maga, egy ember, neki indul az Alföldnek. Megrázó szavának tűzével, ékesszólásának varázsával, fegyverre szólítja a népet.

Legelőször Ceglédre ment. A hatalmas város lakossága mind előjött, és zsúfolásig töltötte meg a nagy piac terét. A nép áhítattal hallgatta a prófétát. Megértette a haza sorsa állapotát. Kossuth megmagyarázta, feltárta a helyzetet.

„Védelmet há magad szegény elárúlt magyar nép, folytatta aztán beszédét. Védelmet magadat; tüzhelyedet, gyermekeidet, feleségedet: elszántan, rettenthetlenül, mint a hogy védelmeznéd magadat, midőn

Kossuth Lajos születési háza Monokon, Zemplén megyében.

Kossuth az 1848-iki nagy napokban.

utonálló rablók támadnak meg. Ha véded magad, nincs mitől félned, mert veled az Isten és igazság. De ha magadat nem védelmezed: az Isten maga sem védelmez meg. Fel hát fegyverre Cegléd népe! Kaszára, kapára, kinek mije van. Keljen fel tömegben a magyar nép, és megmenti magát, és megmenti az árva hazát. . . De ha föl nem kél, ha

saját életét, vagyonát, hazáját gyáván feladja, úgy én, ki a népért küzdöttem egész életemben, mielőtt szívem, hazám vesztése felett megszakadna, egy átkot mondok, egy retteneteset, melynek minden szava teljesebb fog.

A magyarnak neve e földön annyit fog tenni, mint szégyen és gyalázat neve ; a magyar nép megfertőzteti ősei szent emlékét, és Isten büntetésül azt fogja rá mondani : „Pusztulj el, bánom, hogy teremtettelek.“ Az Isten el fogja a népetátkozni, hogy a levegő méreggé változzék, mikor beszívja, hogy kezei közt a termő föld ne teremjen mást, mint hitvány kórót, hogy a forrás-víz büzhödjék meg, mikor ajkához veszi, hogy bujdossék hontalanul a föld hátán, hiába kérje az alamizsna száraz kenyerét. Meg fogja őt az Istenátkozni, és alamizsna helyett arcul csapandja őt az idegen faj ; és léssen hazájában egy vándor-koldus, kit, mint gazdátlan ebet, büntetlenül verhet agyon bármely gazember. Az ebeket fogják rá úszítani. Olyanná leszen, mint a belpöklos, kit minden ember kerül. Hiába imádkozik Istennek, neki az Isten nem ad vigasztalást. Isten, kinek teremtését gyávasága által meggyalázta, nem bocsátja meg bűneit sem ezen a világon, sem a másikon. A leány, kihez szemeit fölemeli, seprüvel hajtja el a küszöbről, mint a rühes állatot, felesége utálattal köp gyáva szemei közé ; gyermekeinek első szava az lesz, hogy atyját megátkozza. És holtteste temetetlenül hever, míg a vad állatok, vagy az ég madarai megemésztik. A könyörület Istene háritsa el ez átkot mi rólunk. De nem fogja másként elhárítani, mint úgy, ha bátor karokkal védelmezitek a szegény, elárult magyar hazát.“

A beszéd leirhatatlan hatást tett.

Ez átkot olvasni is szörnyűség, hát még Kossuth megrázó hatalmas hangjával elmondva, hallani ! Az emberek rettenetes hevületbe jöttek, ott a hely színén esküdtek fel a haza védelmére. Egész Cegléd férfi népe kaszát, fegyvert fogott és indulni kész volt. Onnét Nagy-Kőrösre, majd Abonyba, Szolnokra ; később pedig Szentésre, H.-M.-Vásárhelyre, Szegedre sietett Kossuth. Csoda történt mindenütt, a nép hihetetlen lelkesedésben tört ki, s három nap alatt 12,000 főnyi felkelő sereg indult Pest felé, hogy átkelve a Dunán, utját állja Jellasicsnak. Persze nem volt rá szükség, mert a hirhedt horvát hős, serege zömével épp akkor megszökött, tizezer fegyverese pedig megadta magát Ozoránál.

Kossuth alföldi izgató nagy utazása alatt keletkezett a híres Kossuth nóta. Mintha egy éjjelen pattant volna ki a föld méhéből, vagy

Kossuth Lajos Cegléden.

nap tündöklő sugarából, megszületett, létre jött, és a lelkesülő magyar nép szélteben, hosszában az egész országban dalolni kezdte:

Kossuth Lajos azt izente
Hiányos a regimentje
Ha még egyszer azt izeni
Mindnyájunknak el kell menni,
Éljen a haza!

Esik eső karikára,
Kossuth Lajos kalapjára,
Valahány csepp esik rája,
Annyi áldás szálljon rája,
Éljen a haza!

Hol támadt ez a dal, ki írta, ki énekelte legelőször: senki nem tudja. Egyszerre csak felhangzott a nép ajkán, s ennek hatása alatt ragadtak fegyvert. Azóta szakadatlanul éneklük. Akármiféle hazafias tüntetés fordul elő, csak ennek hangjai mellett tud lelkesedni a magyar. Zeneértők azt mondják, hogy egyes ütemei a Rákóczi idejéből vannak átvéve.

Kossuth Lajos Szegeden.

Mikor visszatért Kossuth alföldi utjából, éppen akkor tárgyalták az országgyűlésen a gr. Lamberg kinevezését tartalmazó királyi rendeletet. Porosan, uti-öltözetben lépett Kossuth a szószekre, s indítványozta, hogy tekintsék törvénytelennek a kinevezést, tiltsák meg mindenkinek, hogy engedelmessédjék gr. Lambergnek, ha az országba merészkednek jönni. Az országgyűlés természetesen elfogadta az indítványt, s azonnal rendeleteket küldtek mindenfelé, s a fővárosban falragaszokon hirdették ki.

Gr. Lamberg megöletése után, egészen a Kossuth kezébe hullott a vezér-szerep. Nincs többé már miniszterelnök. Gr. Batthyányi töprengésével, Bécshez való reménykedésével, leszorul a tevékenység szinpadáról. Nem kell sem Bécsben, sem Budapesten. Kossuthra tekint mindenki, ő a honvédelmi bizottmány elnöke, ő vezeti a nagy ellenállást, ő tőle jó minden gondolat.

A szerencse kedvezni látszik neki. E lázas napokban történik a váratlan fényes diadal, hogy Jellasics nem meri felvenni velünk a harcot, megszökik, hátrahagyott tartalékhadát pedig lefegyverezik Ozoránál. Az országgyűlésben diadallal mutatott rá Kossuth a horvátoktól

elvett zászlókra, melyeket Gáspár százados, a ki átvette az ellenségtől, lerakott a ház asztalára.

Vége tehát a horvát betörésnek, hasztalan volt a gellérthegyi sánc építése, mely akkoriban igen nagy esemény volt, és nagy nemzeti elszántságról tett tanuságot, mert a főváros uri közönsége ásta, véste, talicskázta a hatalmas sáncot.

Országszerte lelkesedést keltett a horvátok felett vívott fényes győzelem. De természetesen Bécsben annál szörnyűbb volt a meglepetés. A gédelgetett Jellasics ily csúf felsülése! Am jellemzi a csökönyös kamarilla makacsságát, hogy még akkor is ragaszkodott Jellasicshoz. Minden áron ő vele akarták Magyarországot megtörni. Ugy határozták el, hogy Jellasics mégis eljőjön Pestre rendet csinálni. Császári rendelet jelent meg, melyben a bánt királyi teljhatalmu biztosként küldik Magyarországba, hogy itt kénye-kedve szerint intézkedjék, az egész hadsereg felett parancsnokoljon, az országgyűlést feloszlassa, gr. Lamberg meggyilkolásáért bosszút álljon.

Az osztrák hadügyminiszter, Latour műve volt ez az egész. Ez ember volt hazánknak legnagyobb ellensége; ez lovalta, biztatta bele Jellasicsot az ellenünk való hadjáratba, s most a kudarc után, minden módon azt akarta, hogy kedvelt bánja mégis Pestre jöjjön.

Mikor kiadták Jellasicsnak a kinevezési rendeletet, ugyanakkor Latour hadügyminiszter elrendelte, hogy Bécsből hadsereg induljon Budapestre, s ezzel a hadsereggel vonuljon be Jellasics. De az történt, hogy a derek bécsi gránátos-ezred, melynek szintén indulni kellett volna országunkba, megtagadta az engedelmességet. A bécsi hazafias polgárság szintén tiltakozott az ellen, hogy Magyarországot megtámadják, legigázzák. Nagy népcsődülés támadt, megrohanták a hadügyminiszteriumot, követelték, hogy Latour vonja vissza rendeletét. Majd megostromolták az épületet, elővonszohák a hadügyminisztert, és a feldühödött nép agyonverte, haldokolva egy lámpa-vasra felakasztotta.

A rettenetes esemény megdöböntette a magas köröket, elmaradt Jellasics küldetése, el a hadsereg indítása.

Kossuthnak tehát a véletlen ismét kezére járt. Újból jelentékeny időt nyer az ellenállás szervezésére. Ugyanis a bécsiek nem elégedtek meg Latour hadügyminiszter felakasztásával, hanem vérszemet kapva, folytatták tovább az utcai harcot. Lám akkor mily helyes érzékkel viseltettek irántunk, s bizony bölcs volt az utcai politika. Ha ráhallgatnak, és megszüntetik ellenünk a gyűlöletet, és kiegyeznek velünk, még

A pesti uri nép a gellérthegyi sáncok megerősítésén dolgozik.

minden jóra fordúlhatott volna. Nem, a bécsi politika nem engedett, hanem inkább elfutott, elmenekült a híres császárvárosból. A szerencsétlen V. Ferdinánd a kamarilla tanácsára, újra oda hagyta Bécset, s Olmützbe bujdosott. A magára maradt Bécs aztán egész kényelmesen újra forradalmat csinált.

Mindez jó volt nekünk, Kossuth és a honvédelmi bizottmány dolgozhatott. Mert most már kimondta az országgyűlés, hogy nincs törvényes kormánya Magyarországnak. Az országgyűlés csakis a honvédelmi bizottmányt tekinti annak, melynek legfőbb intéző feje és elnöke Kossuth Lajos. A kamarilla ekkor így szólt nagy kárörvendve: Ime, a magyarok megtagadják a királyt és alkotmányt! Ez nyílt forradalom, melyre már csakis fegyverrel lehet felelni. Feleltek is volna. Ha ki nem tör a bécsi forradalom, s a császári ház nem kénytelen elfutni, bizonyos, hogy az osztrák tartományokban levő összes fegyveres erőt ellenünk zúdítják. És akkor, készületlenül állván a túlerővel szemben, valószínűleg rövidesen végeztek volna velünk. A nemzetünket védő, oltalmazó gondviselés intézte úgy a sors kerekét, hogy újra időt, még pedig több heti időt nyerjünk. És ez nagy dolog volt akkor.

Csodálatos jelenség az, és feljegyzésre méltó, hogy a nép még

A horvátoktól elvett zászlót bemutatják a képviselőházban.

akkor is hű maradt a trónhoz. Az a tudat volt elterjedve a nép közt, hogy a magyar király nem tagadhatja meg esküjét, nem árulhatja el a magyar nemzetet, mely ősi koronáját a fejére tette, s trónba ültette. Csak félre vezették; majd eljön az ideje az igazságnak. De sőt még maga Kossuth is hűséggel viseltetett a trón iránt, a honvédelmi bizottmány által kiadott rendeleteket mind így írta alá, hogy „*A király és haza nevében*“. A szörnyű csalódások és hitszegések dacára is élt a szivekben a gondolat, hogy talán még minden jobbra fordul, király és nemzet megértik egymást.

Csaló remény. Olmützben nem erről ábrándoztak, hanem a bosszúról és az ország teljes megsemmisítéséről. Vakságuk határtalan volt. Miután belátták, hogy a gyáva és tehetetlen Jellasicsban többé nem bízhatnak, férfit kerestek a nagy feladat megoldására, hogy t. i. Bécsben nyomja el a forradalmat, s aztán vonúljon Magyarországra, vezessen hadjáratot Kossuthék ellen, verje le a magyar honvédséget, s kebelezze be a leigázott országot Ausztriába. Megtalálták az alkalmasnak látszó embert Windischgrätz tábornok személyében. Októbertől kezdve ő vele állott szemben Kossuth Lajos. És a dölyfös osztrák generális, egypárszor futni volt kénytelen a „prókátor-skribler“ Kossuth előtt, Magyarországot pedig le nem igázhatta.

„Kossuth Lajos azt izentte”

Koltárz rajza után.

„Lázadókkal nem alkuszunk.“

nagy tusakodás tehát megkezdődött Kossuth és Windischgrätz között, mert a rettegett táborszernagy az egész osztrák hadsereget reánk zúdíthatta, mivelhogy Olmützből a beteg V. Ferdinánd, teljhatalmu hadvezérré, császári megbizottá nevezte ki, s az egész udvari párt beléje helyezte utolsó reménységét.

A magyar kormánynak volt is oka aggodalomra; az új hadparancsnok valamivel különb katona mint volt Jellasics, s annyi had fölött rendelkezett, a mennyivel csak akart, mert most már minden áron való leigázásunkra törekedtek. Kossuth jól ismerte a helyzetet, s nem késett a honvédelem nagy munkáját teljes erővel keresztül vinni.

Legfontosabb szerepet játszott természetesen a pénz kérdése. Már két hónappal előbb megindult a nemzeti adakozás, hogy érc-alapot

teremtsenek, melyre papir-pénzt lehessen kibocsátani. Az adakozásokat most ismét folytatták; megmozdult Erdély is, hol az ottani főuri családok, szintén mázsaszámra ajánlották fel az ezüstműveket, s a szerényebb polgárok garasait. A háborus idők következtével azonban, kevés volt az, mit az ércalapra ki lehetett volna bocsátani. Az országgyűlés tehát felhatalmazta Kossuthot, mint pénzügyminisztert, hogy ércalap nélkül is nyomassa a bankót. Készültek tehát a bankjegyek, a 10 és 100 forintosok. És a nép nem kutatta, hogy van-e kellő ércalap, bizalommal elfogadta a „Kossuth-bankókat“. Hogy az ércpénzben se legyen fennakadás, magyar köriratu 6 és 12 kros ezüstpénzt is verettek, és 15 és 30 kros kis bankókkal árasztották el az országot.

A hadseregek előállítását lázas sietséggel folytatták. A hol lázadás tört ki, egymásután küldték a segélycsapatokat; a népfölkelést ország-szerte elrendelték. Felhívás ment a megyékhez, hogy minden épkez láb férfi fegyverbe álljon, otthon csak a betegek és öregek maradjanak.

Csoda az, mese az, a mi akkor történt. A honvéd-zászlóaljok egyre alakultak, mintha csak a földből támadtak volna.

Szeptember végén még csak huszonnyolc honvédzászlóalj volt, november elején már negyven, közepén pedig ötveneg alakult meg. Ezek mellett a műveltebb uri fiatalság önkéntes zászlóaljokba csoportosult. Így szervezték a *Frangepán-zászlóaljat*, a *Lehel-csapatot* a *Károlyi huszárezredet*, melynek teljes felszerelését gr. Károlyi István a sajátjából állította ki. Kaptunk tehát elég honvédet, csaknem naponként újabb és újabb ezer ember állt fegyverbe, azaz hogy jelentkezett, mert fegyverünk nem volt, sem egyéb hadi felszerelés, de még katona-ruha sem. És Kossuth, illetőleg az elnöklése mellett működő Honvédelmi bizottmány, úgyszólván néhány hét alatt teremtett fegyvert, hadi felszerelést, varratott ruhát.

Kezdetben külföldről szállították a puskákat, lőszereket, fegyvereket, de a kamarilla a határon elkobozta a szállítmányokat, s így arra kellett elhatározni magát a Honvédelmi bizottmánynak, hogy itt bent, az országban állít fegyvergyárat. Meg is tette azonnal, s bámulatos gyorsasággal ontotta az új fegyvergyár a szükségeseket. Lett golyó- és lőporgyár, végre pedig ágyukta is készítettek. A ruházati felszerelést is hihetetlen gyorsasággal eszközölték. Honi posztóből és a hozzávalókból, ezer számra készültek a katona-ruhák.

Kossuth „Ruházati bizottságot“ szervezett, a mely bámulatos buzgósággal és ritka erélylyel fogott dologhoz. Pesten egy óriási műhelyet

létesítettek. Ide hordták a teméntelen posztót, bőrt, vásznat, sújtást, gombot stb. Itt a szabászok azt csinálták, hogy szakadatlanul szabták, szétvágták az anyagot, s az egyes öltönyök kiszabva kerültek a vállalkozó mesterek kezébe. A mesterek aztán ezer és ezer legényt állítottak munkába. A szabó, cipész, szijgyártó, nyereggyártó, szücs, gombkötő legényeket, felmentették a katonai szolgálat alól. Hadd dolgozzanak, mert mindeneknél előbb való a közeledő telre ruhával ellátni a hadsereget.

Számtalan iparos ingyen vállalkozott a munkára. Kulcsicsky pozsonyi szabómester ötven honvédruhát készített ingyen, Torma, pesti szabómester, a saját műhelyében, legényeivel egy hétig ingyen dolgoztatott, Tóth István, pesti cipészsegéd, noha szegény sorsban volt maga is, száz pár bakancsot varrt meg ingyen. És mikor elkészült a munkájával, honvédnek csapott fel. Hősileg küzdött s el is vérzett a hazáért.

Kossuth fáradhatatlan lelke vezette a nagy mozgalmat. Aztán a háboruhoz más módon is előkészültek; a táborig kórházakat szervezték, a nők tépést és sebkötőket készítettek.

Az ország fellelkesítése nem pihent. Októberben Kossuth másodszor is lázító-körutra indult, s ez alkalommal is magával ragadta az alföldi népet.

Gondoskodtak arról is, hogy az országban levő várakat ügyünk részére lekössék. De ez nehezen ment, mert sok helyen a csökönyös osztrák várparancsnokok nem engedelmeskedtek. Így Arad, Temesvár s az erdélyi várak, elejétől kezdve végig, mindig ellenséges területek voltak reánk nevezve. De Komáromot, e bevehetetlen erősséget, jó idejében lefoglaltuk, s még néhány más ponton is a magyar háromszínű lobogó lengett.

Legnagyobb baja volt Kossuthnak, hogy nem volt hadvezére. Sok jeles tábornok küzdött seregeink élén, s egyenként valóban világhírű hősök voltak, ámde hiányzott a lángeszű vezér, ki kezében tartva az

A nemzeti áldozatkészség bőségszarúja.

összes hadvezényletet, Kossuthal egyetértve kormányozta volna a hadtesteket, intézte volna a csatákat.

Görgeibe helyezi Kossuth bizalmát. Már a nagy küzdelem kezdetén reá irányozza figyelmét, a haderő egy részét vezetésére bizza. Csak-hogy Görgei nem volt az a gondviselészerű férfiú, a kire nemzeti ügyünk támaszkodhatott volna. Hiú és makacs, nem tűri az ellenmondást, s nem szívesen fogadja a Honvédelmi bizottmány utasításait. Az igaz, hogy vitéz, hős katona, számos nagy győzelmet arat, de nem hadvezér a szó igaz értelmében.

Mikor Windischgrätz megkapta Olmützből kineveztetését, azonnal összevont minden osztrák haderőt, és Bécs alatt termett, hogy a Iorradalmat elnyomja, Bécsset bevegye. A dolog nem ment olyan könnyen, mert a bécsi nép vitézül védte magát. Windischgrätz ágyukkal ostromolta a várost, s számtalan rohamot intézett a falak ellen. Hősiesen visszaverték minden támadását.

E közben azt határozta el a magyar kormány, hogy a dunántuli hadsereg, mely Jellasics után ugys az osztrák határig ment, siessen Bécs felmentésére. Kossuth maga is a táborba megy, hogy az öreg Móga tábornokot sarkalja a hadjárat erélyes keresztül vitelére. Windischgrätz ekkor levelet intézett Móga tábornokhoz. Időt akart nyerni, hogy azalatt megostromolhassa Bécsset. Bizalmas hangon alkudozást kezd Mógával. Figyelmezteti, hogy a császárnak fogadott hűséget, kötelessége azt megtartani, seregével vonúljon tehát az ő hadtestéhez, és vele kezét fogva, segítsen megostromolni a hűtelen Bécsset. A leghatározottabban felszólítja, hogy ne támadjon a császári hadseregre. Kossuth éppen akkor érkezett a táborba, midőn a tisztek a Windischgrätz írása felett tanakodtak. Sokan megvoltak illetőde, s rebesgették, hogy átmennek, hogy a hercegnek bizony igaza van, nem harcolhatnak császáruk ellen.

Mintha csak a Gondviselés intézte volna úgy, hogy Kossuth e nyomasztó pillanatban érkezzon meg a parndorfi magyar táborba. Es ő beszédet intézett a tisztekhez. Megrázó, hazafias hatalmas beszédet. Azzal végezte, hogy felhivta azokat a tiszteket, a kik át akarnak menni, siessenek, menjenek, nem fogja őket visszatartani. Hadd tisztuljon a helyzet, tudjuk meg, kikre számíthatunk. Csakugyan, voltak is jelentkezők. Körülbelül harminc régi osztrák tiszt eltávozott a magyar táborból, s átment az osztrákokhoz. De az óriási többség ott maradt, s hűséget esküdött Kossuthnak. Most Kossuth papirlapot vett elő, melyre

Görgei. Percel. Bern. Dembinszky. Kossuth. Aulich.
Kossuth és táborkara.

levélfogalmazvány volt írva. Windischgrätz hercegnek szólott a levél. Hatalmas irat, az igazság, a jog fenséges megnyilatkozása. A tisztikar minden sorát helyben hagyta, s elhatározta, hogy el kell küldeni az osztrák táborba.

Az volt már most a kérdés, miként küldjék el a levelet. Mert Kossuth azt akarta, hogy arra Windischgrätz nyilatkozzék, válaszoljon. Ivánka Imre honvédezzredes vállalkozott, hogy majd elviszi ő. Ismeri jól a herceget, szolgált alatta, reméli, hogy vele szóba fog állani. Elindult tehát okt. 24-én, Dobay Ágoston pozsonyi nemzetőrszázados kíséretében. Az osztrákok utat nyitottak előtte, s nehézség nélkül eljutott a főhadiszállásra. Bebocsátották. Windischgrätz ezzel fordult Ivánkához:

— Remélem, azért jött, hogy visszatérjen a császári hadsereghez.

— Első kötelességem — viszonzá Ivánka, — hogy hercegséged választ Parndorfba, Kossuthnak megvigyem.

— Úgy, — kiáltott gúnyosan Windischgrätz, — akkor hát legyen türelemmel egy kevés ideig.

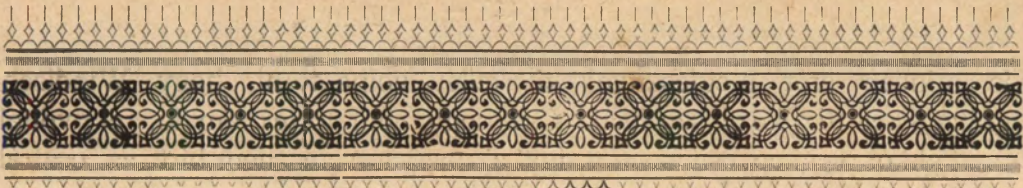
Ivánka távozott, s azalatt Windischgrätz értekezett táborkarával, közölte velük, mit izennek a magyarok; azt kívánják, hogy kimélje a vért, az igazságtalan ostromot ne folytassa.

Csakhamar behívták Ivánkát, s az elbizakodott táborszernagy azt mondta a levélre, hogy: *Lázadókkal nem alkuszunk!* És minden hadi jog ellenére, az egyik magyar levelvivőt, Ivánka Imrét elfogatta, s csak a másikat, Dobayt bocsátotta vissza az izennel.*)

Ekkor aztán már nem lehetett tovább tanakodni, Kossuth támadást javasolt, s a harmincezer főnyi magyar hadsereg átlépte az osztrák határt, hogy Bécs felszabadítására előnyomúljon. Valóság szerint különben csak tizenhatezer főre rugott a rendes katonaságunk, a többi nemzetőr és népfölkelő. Az osztrákoknak kétszáz ágyujok volt, nekünk csak nyolcvan. Windischgrätz ötvenezer főnyi rendes hadseregét állithatta velünk szembe, s még mindig maradt harmincezer embere Bécs ostromára.

Az ahhoz értők előtt világos volt, hogy lehetetlenség a győzelem. Tudta azt Kossuth is, de nem állhatott ellent a mieink harci kedvének. Elhatározták az osztrák haderő megtámadását. Ám akkor a bécsieknek

*) Példátlan az a jogtalanság, a mit e derék férfiuval elkövettek. Nem elég, hogy a művelt népek hadviselési törvényének ellenére, mint békekövetet elfogják, de börtönre vetik, s a königrázi várba zárják. A magyar kormány felajánlotta érte váltság gyanánt a nemrég elfogott Róth és Filipovits tábornokot, sőt a később elfogott Fligelli osztrák tábornoki őrnagyot is. Hasztalan, Windischgrätz nem bocsátotta el Ivánkát. Csak a harcok lezajlása után, 1850-ben n yerte vissza szabadságát Ivánka Imre.

A vörös sipkások.

Dobbanjon fel a sziv, hevüljön a lélek,
Vörös sipkásokról a mikor regélek.
Szabadságharcunknak daliás vitézi,
Hősi küzdelmünket csodával tetézi.
Hihetetlen mesés, a mit véghez vittek,
Tán nem is emberek, hanem fél istenek.
A mit honszeretet nyujthat áldozatot,
Azt mind, mind meghozták a vörös sipkások.

Két zászlóaljuk volt, egyik a harmadik
Mind szegedi fiu, és a kilencedik;
Ennek a kassai művelt fiatalság,
Csupa tűz és lélek, képezte a magvát.
Különböztetésként volt nekik engedve,
Hogy legyen tűzvörös a sipkájok színe.
E kitüntetésre ők büszkék is voltak
Vérben is, tűzben is, vitézül harcoltak.

Még mámorban úsztunk, még csak örvendeztünk,
Hogy vérontás nélkül szabadságot nyertünk,
Ám az alvidvéken már mozgalom támadt,
A szerb bujtogatók ütötték a vasat;
Ellenünk lázíták az ostoba népet,
Terjesztették köztük a rút gyűlölséget.
Sereget küldtünk hát, hogy utjokat álljuk,
Ezek között voltak a vörös sipkások.

Mikor a legelső ágyuszó elhangzott,
Ők Fehértemplomnál verték már a rácot.

A vörös sipkás a csatatéren.

(Egykoru rajz után.)

Nagy harcaink első fényes győzedelmét,
Ők aratták s nyertek vitézségi babért.
Háromszor ostromlák a szerbek a várost,
Mindig visszaverték a vörös sipkások.
Iszonyú tűz volt ez, megállták a helyök,
Történet könyvébe vérrel írták nevök.

Aztán elvonúltak, keresték az ellent,
Volt bőven, találták, mindenfelé ott lent.
Főhadiszállások a római sáncok,
Itt ütöttek rájuk s futottak a rácok.
Ott hagyták táboruk, meg hetven halottat,
Alibunár felé siettek, rohantak.
Mieink utánok, a fészükbe törtek,
És tartottak szörnyű istenitéletet.

Damjanics vezette vörös sipkásait,
Úgy szerette őket, mint édes fiait.
Azok is imádták hős tábornokukat,
Egyetlen szavára előre rohantak.
Rémitő harc lett itt, s teljes a diadal,
Ötszáz szerb hullott el s a bűnös várossal
Damjanics úgy végzett, hogy elpusztította,
Végezetül pedig el is hamvasztatta.

Még szörnyűbb küzdelem folyt le Jarkovácnál,
A hova Damjanics gyanútlanul megszáll.
A szerbek hódolnak, fehér zászlót hoznak,
Békéért könyörgnek, s rendre fogadkoznak.
Nyugalomra térnek a vörös sipkások,
De im, mint hiénák rohannak rájuk.
Az éj sötétjében iszonyú harc támadt,
Itt nincs már menekvés, szép seregünk ott marad.

Ámde hihetetlen erőfeszítéssel,
Hős ifjaink verték támadóik széjjel.
Kivágták magukat a gonosz faluból,
És összeverődve, égvén a bosszútól,
Most már ők támadtak a hitvány ellenre,
Öltek, pusztítottak, senkit sem kímélve.
Nyolcszáz szerb hullott el, s faluk felegetve,
Fő kolomposikat hányták tűztengerbe.

Így küzdtek, csatáztak a vörös sipkások,
És ha folytathatják dicsőséges harcok:

Teljesen legyőzik szerbek lázadását . . .
De jönniök kellett, védeni a hazát.
Nagy baj volt már Pesten, Windischgrätz közelgett,
Ellene rendelni a hősöket kellett.
Mentek Szolnok alá, vezette Damjanics,
Itten vonta össze az osztrák hadait.

A szolnoki csata legszebb győzedelmünk,
Fényes diadal volt, a mit itten nyertünk.
Az osztrák e ponton megvetette lábát,
S lefoglalva tartja a vasut vonalát. *)
Télvíz idejében érkeztek mieink,
És alig pihennek, ime fegyvereik
Megdörrennek s jönnek a vörös sipkások,
Erre nem gondoltak meglepett osztrákok.

Két oldalról nyomul a magyar haderő,
Damjanics s Vécsey volt a hadvezénylő.
Iszonyú ágyuzást zúditottak rájuk,
Hajh, be sokan lelték itt szörnyű haláluk! . . .
Ám a derék fiuk meg nem tántorodtak,
Csak az ágyuk felé tódultak nyomultak,
És elnémították, leszerelték mindet,
Most már a városba nyomúlani lehetett.

Mentek hát, s rémítő utcai harcokban
Teljes győzedelmet nyertek hamarjában.
Hétszáz osztrák zsoldos lehelte ki lelkét,
Elszedtük ágyúik és hadikészletét,
Mi is drágán vettük ezt a győzedelmet,
Harmadik zászlóalj igen sokat vesztett. **)

*) A vasut akkor kezdett nálunk meghonosodni. Pesttől Szolnokig már ki volt építve, de csakis odáig. Nagyon fontos volt, hogy az a kis vasút ne az ellent szolgálja, hanem a magyar kormányt.

**) Mikor a harc elmúltával Damjanics szemlét tartott a sorok felett, a 3-ik zászlóalj előtt levette a sipkáját, a mi katona-életben szokatlan dolog, és így szólt:

— Fiaim, kevesebben vagytok, mint ezelőtt fél nappal; megérdemelnétek mindannyian, hogy tisztékké legyetek, úgy viseltétek magatokat. De hol lenne nekem ekkor a 3-ik zászlóalj? Lelkes éljenezés lett a fiuk részéről a válasz.

De a csata-nyerés nagy dolgot jelentett,
Az egész nemzetbe önbizalmat keltett.

A vörös sipkások így küzdtek harcoltak,
Számos ütközetben bátoran megálltak.
Váci csatában is ők voltak az elsők,
A nagyszerű harcban, vala fényes részök.
Földvály Károly a csapatjuk vezére,
Rettentő példával törtetett előre. *)
Segítségökkel dőlt el a csata sorsa,
Jutott harci zászlónk fényes diadalra.

Ki győzné leírni minden csatájukat,
Végig harcolták ők egész háborúnkat.
Számuk folyvást fogyott, s a hadjárat végén,
Alig voltak többben, mint a tizedrészén.
Elhulltak, ott veszték **) karddal a kezükben,
Ám dicső nevük él emlékezetünkben.
Amíg regét mondnak a szabadságharcról
Nem feledkezünk a vörös sipkásokról.

*) Mikor vezényelte csapatát a Gombás pátak hidja felé, mert az volt a cél, azt kellett hatalmukba keríteni, kilövik alóla a lovat. Hamar mesikra ugrik. Azt is lelövik. Több ló nincs. Ekkor kikapja a zászlótartó kezéből a zászlót, azt lobogtatva rohan előre. Diadallal hatalmukba kerítették a hidat, bevették Vácot. Csata végén Földvály ruháján, s a zászlón 73 golyó-lyukat találtak. Ő sértetlen maradt.

**) Klapka György, a komáromi hős, mondja emlékiratában, hogy az összes honvédség soraiban egy zászlóalj sem vesztett annyit, mint a vörös sipkások. A szabadságharc végén több mint nyolcvan percent lett a veszteségük.

A halál aratása a csatatéren.

A tótok harca.

Mikor elhatárzá bécsi kamarilla,
Hogy uj alkotmányunk majd összetiporja
S reánk úszítja a nemzetiségeket,
Elébb a horvátot aztán a szerbeket :
Programmjába vette a tót vidéket is,
És elküldé ide titkos ügynökeit,
Hogy a jámbor népet ellenünk hangolják,
A felkelés útját előre munkálják.

A tótok nem sokat hallgattak reájok ;
Tudták, hogy e haza nekik is hazájok.
Hát miért támadják, hát miért cibálják,
Lázítók beszédit értni nem akarták . . .
De bezzeg felfogták a kolomposaik
A bécsi ügynökök maszlagos igéit.
Hurbán,*) Stúr és Hodzsa széthordták a jelszót,
Kitűzték Brezován a tót régi zászlót.

Kongatták felettünk a halálharangot
Hogy majd széjjelszedik most Magyarországot,
S Szvatoplukország lesz, miként vala régen,
A honfoglaláskor, Árpád idejében.
Fel tehát óh tót nép most itt az ideje,
Könnyű reá törni a magyar nemzetre.

*) Született Beczkón 1817-ben. Mint evangélikus lelkész működött több helyen. Tudományos irodalommal is foglalkozott, többször beutazta Csehországot, adáz gyűlölettel viseltetett minden ellen, a mi magyar. Nagy szláv-állam felett álmódzott. De ilyet Ausztria sem akkor sem később nem akart ; nem akar most sem.

Bécsben így akarják, és már meg is mondták :
Szent István országát széjjel darabolják.

Pap volt Hurbán József, bejárt öt vármegyét,
S mindenütt templomban hirdette az igét.
Vak gyűlöletében átkot mondott reánk,
S elperelte tőlünk vérrel szerzett hazánk.
Társai is szépen segítettek neki,
Magyar gyűlöletet szerte terjeszteni.
Gyűlést is tartottak ott megalakultak,
S pecsétes levélen felhívást csináltak.

„*Tót nemzeti tanács*“ hangzatos cím alatt,
Minden tót községbe ment a *parancsolat*. *)
Hogy minden tót ember álljon most fegyverbe,
S főhadiszállásra siessen izibe.
Egyesült erővel majd innét rohannak
A magyarok ellen, s bizton győzni fognak.
A szegény tót ember vakarta a fejét,
A magyar nemzetet hogyan is verje szét.

Hiába az irás, hiába a pecsét,**)
Nem vesztette el a tót józan esztét.
Gyéren gyülekeztek a hadiszállásra,
Csak a népsöpredék hajlott a szózatra.
Az óriás többség nem akart lázadást,
De sőt a magyarral további társulást.
Hisz, most szabadultak fel a robot alól,
S egyéb részt is kaptak, magyar alkotmányból.

*) Brezován tartották az összejövetelt, innét küldték széjjel a felhívásokat a tót néphez, még pedig mint „parancs“-ot. De persze, senki sem vette komolyan, pedig a nagyhangu irást minden községben elterjesztették. Az első pontja így hangzott :

... község számára, a helybeli hatóság felügyelőségének terhe alatt a következő utasítást adta ki : Az egész község szabadságáért egyszerre felkeljen és a felfegyverzett nép egy részét saját határán felállítsa, a többi felfegyverkezett férfit pedig a mi főhadiszállásunkra elküldje.

***) Hurbán nagy kerek pecsétnyomót csináltatott ezzel a felirással, persze tótul : Szláv nemzeti tanács. A pecsét közepére odalopta a magyar nemzeti címerből a hármass hegyet és a kettős keresztet, s úgy aztán igen jól festett a címerpecsétje.

A tót néplázadás sehogysem sikerült,
Pedig a multság már sok pénzbe került.
A cseh testvérekhez fordultak hát ekkor,
S erre örömében táncra kelt a bocskor.
Jöttek a jó csehek, igaz csak ötszázan
Szedett-vedett népség, sohse voltak harcban.
De mondták Hurbánék: ime a cseh nemzet,
Velünk van, nem hagy el, majd megsegít minket!

Csakugyan, végre is megmozdult a tótság,
Lelkesíté őket a cseh atyafiság.
Főként a pálinka, meg a sok ígéret,
Nagy nehezen összeszedtek három ezret...
Ennek is nagyrésze elzüllött csavargó,
Nem harci babérra de zsákmányra vágó;
Vígan voltak amig szóval ment a dolog,
Széjjel futottak, ha perdültek a dobok.

A magyar kormánynak, bár volt egyéb gondja,
De a tót lázadást annyiban nem hagyta.
Mi is sorakoztunk és elibük álltunk,
S hogy tudjuk mit tegyünk, támadásra vártunk.
Vezette hát Hurbán a gyülevész népét,
S nagy bátran támadta nyitrai Szenicét.
Hej, de csunyán felsült, a népe szétfutott,
Mikor a legelső puskaszó elhangzott.

Így járt Jablonicán és Kosztelónál is,
Nem volt képes harcba vinni embereit.
A cseh csapatok is pompásan futottak,
Míg haza nem értek, meg nem is állottak.
Hurbán atya most úgy segített a dolgon,
Őröket rendelt ki az egész vonalon.
Ám a derék tótok túl jártak az eszén,
Rendre elszökdöstek éjszakák idején.

A tót felkelés hát nem sok bajt okozott,*)
A felvidéki nép hűnek mutatkozott
Hozzánk, sőt számosan zászlónk alá álltak,
Branyiszkónál s másutt, vitézül harcoltak.
Sem akkór, sem később, országbontó szóra,
A józan tót népség soha nem indula.
Csak a bujtogatók verték a harangot,
Népbutító tanuk, csak kis körben hatott.

*) Egy osztrák katonai író, a ki az akkori eseményeket megírta, ezt jegyezte fel Hurbán hadseregéről:

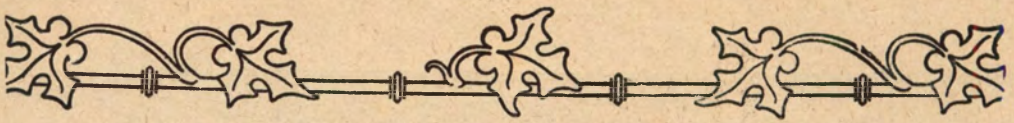
— „A siralmas tót vitézeket valósággal őrizni kellett, hogy a honvédek kárt ne tegyenek bennök.“

De hát bizony tettünk bennök elég kárt, annyira, hogy végre már egészen szétfutott a híres had. Utoljára, Jablonikánál, hat órai kemény harc után, teljesen tönkre verte őket Benicky ezredes honvéd dandára.

Attól kezdve többé nem volt bajunk a tótokkal. Csendes emberek lettek.

A győzelmes honvédek.
(Jelenet az 1848-49-iki harcokból.)

P e t ő f i.

Álljunk meg pillanatra nemzeti nagy drámánk elbeszélésében. Szenteljünk egy fejezetet a lánglelkű dalosnak, a ki nélkül nem nyerhettek volna életet a márc. 15-iki vívmányok, s talán sok más egyéb sem úgy történt volna, mint ahogyan az események forgataga felszínre dobta.

Petőfire gondolunk, a nép gyermekére, az ihletett poétára, a szabadság hatalmas tolmácsolójára. Izmos, nagy tehetsége határkövet jelent irodalomunkban, s mint a szabadságharc bajnoka, karddal írta be nevét a magyar hőskor legendás alakjai közé. Kereste a halált, s kikérte magának a sorstól, hogy ne ágyban párnák közt haljon meg, hanem csatatéren. Kivánsága, jóslata teljesült. Véres halálával megpecsételte dalait.

Lehetetlen róla meg nem emlékezni, midőn függetlenségi harcunk történetét rovogatjuk össze. Az ő hazafias költeményei, nép-jogokért buzgó lelkesedése, előkészítették az 1848-iki eseményeket, megérlelték, megtermékenyítették a szivek vágyait, kivánságait.

Dicsőséges alakjáról felesleges itten ékes szavakat zengedezni. Elég őt magát megszólaltatni. Ime, megszólaltatjuk! Ide jegyzünk fel néhány forradalmi költeményei közül, melyekkel lángra gyújtotta a nemzeti fölbuzdulást, hőssé tette a magyart, nagygyá az országot. Ezek a dalok az ő véghetetlen nagy honszerelmének megnyilatkozásai.

Ez volt ő, ilyen volt ő! Így érzett, így rajongott a hazáért, a szabadságért.

Mint meteornak, tűnékeny az élete. Megjelenik, átfut a magyar égen, s aztán lebukik. Forradalmi szereplése pedig olyan, mint széles ívű vilámlás a sötét felhőkön; a fényen át látjuk, szemléljük a rettenetességeket, a borzalmakat, és ebből a csodás tűneményből megtudjuk, hogy miként lehetett oly nagy ellenállási küzdelmében nemzetünk. A költő haragvó lelkéből merített erőt, tüzet, hősi bátorságot.

Olvasnotok kell ezt a fejezetet is, hogy megértsétek ama nagy idők történetét. Petőfi forradalmi versei nélkül, hiányos volna a szabadságharc lefolyásáról való ismeretünk.

Nemzeti dal, c. költeményhez.

PETŐFI FORRADALMI KÖLTEMÉNYEI.

Nemzeti d'ál.

Talpra magyar, hí a haza!
Itt az idő, most vagy soha!
Rabok legyünk vagy szabadok!
Ez a kérdés, válaszzatok!
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

Rabok voltunk mostanáig,
Kárhozottak ős apáink,
Kik szabadon éltek haltak,
Szolgaföldben nem nyughatnak.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

Sehonnai bitang ember,
Ki most, ha kell, halni nem mer.
Kinek drágább rongy élete,
Mint a haza becsülete.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

Fényesebb a láncnál a kard,
Jobban ékesíti a kart,
És mi mégis láncot hordtunk!
Ide vele, régi kardunk!
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

A magyar név megint szép lesz,
Méltó régi nagy híréhez;
Mit rá kentek a századok,
Lemossuk a gyalázatot.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk?

Hol sirjaink domborulnak,
Unokáink leborulnak,
És áldó imádság mellett
Mondják el szent neveinket.
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk!

A szabadsághoz.

Oh szabadság, hadd nézzünk szemedbe!
Oly sokáig vártunk rád epedve,
Annyi éjen által, mint kísértet,
Bolygott lelkünk a világban érted.

Kerestünk mi égen, földön téged,
Egyetlen egy igaz istenséget,
Te vagy örök, a többi mind bálvány,
Mely leroskad egy ideig állván.

S mégis, mégis számkivetve voltál,
Mint a gyilkos Kain bujdokoltál,
Szent nevedet bitóra szögezték,
Erkezésedet hóhérok lesték.

Megszünt végre hosszú bujdosásod,
Sírba esett ki néked sírt ásott,
Bevezettünk s uralkodás végett
Elfoglaltad a királyi széket.

Te vagy a mi törvényes királyunk,
Trónusodnál ünnepelve állunk,

Körülötted miljom s miljom fáklya
Meggyúlt sziveink lobogó lángja.

Oh tekints ránk, fenséges szabadság!
Vess reánk egy éltető pillantást,
Hogy erőnk, mely fogy az örömláztól,
Szaporodjék szemed sugárától.

De, szabadság, mért halvány az orcád?
Szenvedési emléke szállt hozzád?
Vagy nem tettünk még eleget érted?
Koronádat a jövőtül félted?

Ne félj semmit, megvédünk... csak egy szót,
Csak emeld föl, csak mozdítsd meg zászlód
S lesz sereged ezer és ezernyi,
Kész meghalni vagy diadalt nyerni!

S ha elesnénk egy szálig mindnyájan,
Feljövünk a sirbul éjfél tájban,
S győztes ellenségednek megint kell
Küzdeni — kísértő lelkeinkkel!

Feleségem és kardom.

Galamb van a házon,
Csillag van az égen,
Az én ölemben van
Kedves feleségem :
Ugy tartják szeliden
Ringató karjaim,
Mint a harmatot a
Rezgő fa lombjai.

Ha már megöleltem,
Mért meg ne csókolnám ?
Csókokban nem szegény,

Nem is fősvény a szám
Beszélgetünk is, de
Az csak félig beszéd,
A másik fele már
Csókokban olvad szét.

Nagy a mi örömünk,
Nagy a multságunk,
Gyöngynek is beillik
Fényes boldogságunk ;
De az én kardomnak
Ez sehogy sem tetszik,

Ránk szemét a falról
Mogorván mereszti.

Mit nézesz, öreg kard,
Oly mérgesen reánk ?
Vén golyhó, talán a
Szerelemfáltás bánt ?
Hagyd el ezt te, bajtárs,
Nem való ez néked ;
Ha férfi vagy, ne űzz
Asszony mesterséget.

De meg nincs is okod
 Engemet féltened :
 Híszem ismerhetnéd
 Már feleségemet,
 Ismerheted lelkét,
 Ezt a ritka lelkét,
 A minőt az isten
 Nem sokat teremtett.

Ha szüksége van a
 Hazának karomra,
 Téged saját keze
 Köt fel oldalamba,
 Oldalamra köt, és
 Búcsuját így veszi :
 Menjetek, legyetek
 Egymásnak hívei !

F ő l !

Elég soká voltunk fajankók,
 Legyünk végtére katonák !
 Elég volt már a furulyából,
 Riadjatok meg, harsonák !

Elől pofoznak, hátul rúgnak :
 Hazám, tovább is túrsz-e még ?
 Nem lobbansz föl, míg menny-
 kövével

Föl nem gyújt a haragos ég !

Oh ! nemzetem, hát birnak téged
 Örökké féken tartani
 A nagyfejúek s kisszivűek
 (A táblabírák) szavai ?

Vagy úgy van, a mint ők be-
 szélik,
 Hogy elfajult már a magyar,
 Hogy gyöngeségből, gyávaság-
 ból

Harcolni nem bir, nem akar ?

Hazugság, szennyes gaz hazig-
 ság,

S mint a nyelvetek akkora !
 Nem pezsg, nem habzik, a ma-
 gyar nép,
 Csendes, de tüzes, mint bora.

Csak volna harc, csak öntenék
 már

Vérünket, bár csak öntenék !
 Majd meglátjátok, holt részeg
 lesz

Minden csepptől egy ellenség.

Siess hazám, napfényre hozni
 Világra szóló híredet,
 Mit német járom, német ármány
 Elrablott és eltemetett.

Jőjjön ki kardod a hüvelyből,
 Mint fellegek közül a nap :
 Vakuljanak meg, s megvakul-
 nak,

A kik reá pillantanak.

Elég soká voltunk fajankók.
 Legyünk végtére katonák !
 Elég volt már a furulyából,
 Riadjatok meg harsonák !

Ismét magyar lett a magyar.

Ismét magyar lett a magyar,
 Mert ekkor nem volt a,
 Hogy is lett volna ? Szolga volt,
 S ném magyar, a ki szolgál !

Ismét magyar lett a magyar,
 Bilincset összetörte ;
 Mint ősszel a száraz levél,
 Csörögve hull a földre.

Ismét magyar lett a magyar,
 Kardot ragad kezébe,
 Kardján a napsugár ragyog
 S a bátorság szemébe'.

Ismét magyar lett a magyar,
 Lángol, piroslik arca,
 Kitzűzött zászló mindenik,
 A mely jelt ad a harcra.

Ismét magyar lett a magyar,
 Egy sziv miljók keblében,
 És dobbanása rémület
 Az ellenség fülében.

Ismét magyar lett a magyar,
 A sikra állt vitézül,
 És a világ, a nagy világ
 Csodákat látni készül.

Ismét magyar lett a magyar,
 S a világ végéig az lesz,
 Vagy iszonyúan és dicsően
 Mind, mind egy szálig elvesz.

Az év végén.

Indulsz pályavégzett év !
 Menj... De várj, ne menj magad
 Sötét van a más világba,
 Jó lesz egy kis égő lámpa :
 Vidd magaddal dalomat.

Megpendítem, régi lantom,
 Megpendítem húrjaid !
 Már régóta vagy te nálam,
 Sokat szóltál : megpróbálom,
 Tudnál-e még valamit.

Ha valaha szépen szóltál,
 Most legyen szép éneked ;
 Légy méltó neved híréhez,
 Tedd még ünnepebbé ez
 Ünnepeles perceket.

És ki tudja ? tán utósó :
 Legutósó lesz e dal !
 Tán ha téged most le tesznek,
 Többé majd föl sem vehetlek,
 Hangod, életed kihál.

A hadistenhez szegődtem,
 Annak népéhez megyek ;
 Esztendőre hallgat a dal,
 Vagy ha irok, véres karddal
 Irok költeményeket.

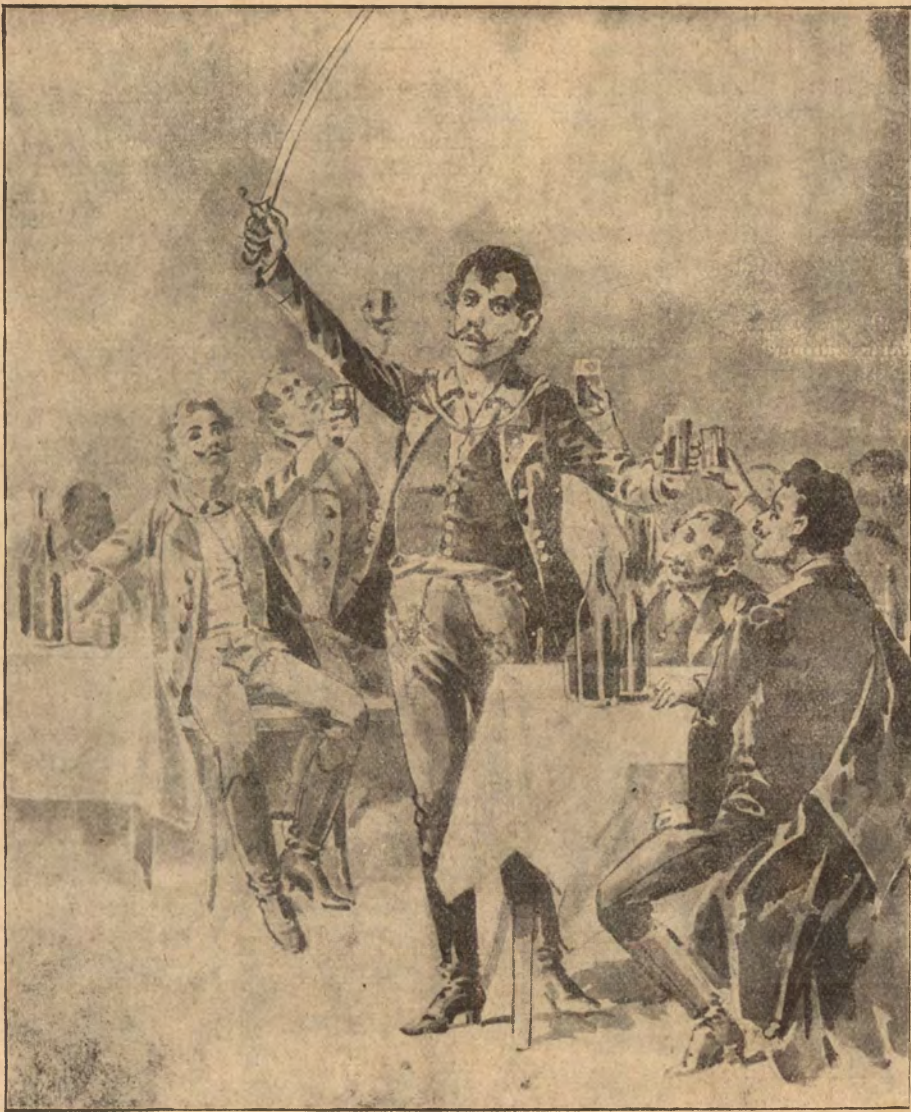
Zengj tehát, zengj, édes lantom,
 Zengd ki a mi benned van,
 Szólj vadul, és szólj szeliden,
 Ragyogóan és sötétén,
 Szomorúan és vigan.

Légy vihar, mely haragában
 Ósi tölgyeket szakít,
 Légy szellő, mely mosolyogva
 Csendes álomba ringatja
 A mezők fűszálait.

Légy tükör, melyből reám néz
 Egész, egész életem
 Melynek legszebb két virága
 A mulandó ifjúság s a
 Múlhatatlan szerelem.

Adj ki minden hangot, lantom,
 A mi benned még maradt !
 A nap is, midőn lemégyen,
 Pazarolva földön, égen,
 Szétszór minden sugarat.

S szólj erősen, lantom, hogyha
 Már utósó e dalod ;
 Hirtelen ne haljon ő meg
 Zengjék vissza az időnek
 Bércei, a századok.

Bordal.

Egyik kezemben fegyverem,
A másikat nem hevertetem:
Jobb kezemben tartom kardomat
Bal kezembe veszek poharat.

A ki mostan nem tart én velem,
Verje meg azt az én Istenem,
Vigyék el a körmös angyalok...
A hazáért iszom, igyatok!

Igyunk, jó barátim, mostanság!
Bor a megtestesült bátorság,
Pedig nekünk az kell nem egyéb,
Öntsük hát magunkba hevenyén.

Ki tudja, hogy mit hoz a holnap?
Mire virrad tán már dobolnak:

Akkor aztán ki a csatára
Édes magyar hazánk javára!

Koszorús a haza homloka!
Szabadságtól fontuk azt oda,
Ott is marad az örök mindéig,
Azt ugyan le róla nem tépik.

Egyszer volt csak rab nép a magyar
Többé lenni nem fog, nem akar,
Most már meg van vetve a lába,
S az úr Isten sem hajt igába.

Szabadságunk, a ki hozzád nyúl,
Elbucszhatik a világtúl,
Szívében vér s élet nem marad,
Kiüritjük mint e poharat!

**Bizony mondom, hogy győz most
a magyar . . .**

Bizony mondom, hogy győz most a magyar,
Habár ég és föld ellenkezőt akar!
Azért nem győzött eddig is e hon,
Mert soha sem volt egy akaraton;
Most egy a lélek, egy a szív, a kar;
Mikor győznél, ha most sem, oh magyar?
Égy ember a haza, s ez halni kész;
S ezért, oh népem, ép' ezért megélsz,
S dicső lesz élted, boldog és szabad,
A milyen senkié a nap alatt!
S én bátran állom a csaták tüzét,
Tudom, hogy a golyó nekem nem vét,
Tudom, hogy a sors őriz engemet,
Hogy engemet megölni nem lehel:
Mert én leszek, nekem kell lenni, ki
Ha elleninket mind a föld fedi,
Megéneklek majd diadalmadat,
Szabadság! és a szent halottakat,
A kiknek véred volt keresztvized,
A halálhörgése bölcsőóenedek.
Meg kell, hogy érjem azt a szép napot,
Midőn áldásodat reánk adod,
S mi annyi átokteljes év után
Sírunk, mosolygunk az öröm mián,
Midőn, mit eltört láncunk át, a nesz
Egy szabad nemzet imádsága lesz!
Meg kell, hogy érjem azt a nagy napot,
A melyért lantom s kardom fáradtot!

Európa csendes, újra csendes . . .

Európa csendes, újra csendes,
Elzúgtak forradalmi . . .
Szégyen reá! lecsendesült és
Szabadságát nem vivta ki.

Magára hagyták, egy magára
A gyáva népek a magyart;
Lánc csörög minden kézen, csupán a
Magyar kezében cseng a kard.

De hát kétségbe kell-e esnünk,
Hát búsuljunk-e e miatt?
Ellenkezőleg, oh hon, inkább
Ez legyen a mi lelket ad.

Emelje ez föl lelkeinket,
Hogy mi vagyunk a lámpafény,
Mely a midőn a többi alszik
Ég a sötétség éjjelén

Ha a mi fényünk nem lobogna
A véghetetlen éjen át,
Azt gondolhatnák fönn az égben,
Hogy elenyészett a világ.

Tekints reánk, tekints, szabadság,
Ismered meg mostan népedet:
Midőn más könyvet sem mer adni,
Mi vérrrel áldozunk neked.

Vagy kell-e több, hogy áldásod
Ne érdemetlen szálljon ránk?
E hűtlen korban mi utolsó
Egyetlen hivedid valánk!

Ujév napján, 1849.

Megérte ezt az évet is,
Megérte a magyar haza;
A vészes égen beborult,
De nem esett le csillaga.
Még van vagdalva vérzik a kezünk,
De azért még elbirja fegyverünk'
S a merre vág,
Ott hagyja fájó vérnyomat.

Ott hagyja fájó vérnyomat,
Haramja csorda képeden!
Hogy majd az ítélnapon,
E bélyeg vádolód legyen,
Vádolód az isten színe előtt,
És gyujtja rettentő haragra őt,
Te ellened,
Ki ránk veszett fogad fened!

De mit az ítélet nekünk?
Ha lesz is az sokára lesz!
És a mi több, mi a fő —
Az isten könyörület.
Még majd kegyelmet adna nekik ő . . .
Ne várakozzunk! E vérengző
Kutyák felett
Tartsunk magunk ítéletet!

Tartsunk oly véritéletet,
Hogy elborzadjon a világ;
Majd addig szórjuk rájuk a
Szörnyű halálos nyavalyát,
A míg hirmondónak marad csak egy,
Ki majd otthon reszketve mondja meg,
Hogy jaj neki,
Ki a magyart nem tiszteli!

Nekünk most az isten kevés,
Mert ő nem eléggé kemény;
Hozzád imádkozom, pokol!
Az uj esztendő reggelén:
Öntsd sziveinkbe minden dühödöt,
Hogy ne ismerjünk könyörületet
Míg e gazok
Közül a földön egy mozog!

Föl a szent háborúra.

Itt a próba, az utolsó
Nagy próba
Jön az orosz, jön az orosz,
Itt is van már valóba!
Eljött tehát az utolsó
Ítélet
De én attól, sem magamért,
Sem hazámért nem félek.

Miért félnék az ítélet
Napjátul?
Féljenek ők, kik viselik

Magokat oly galádul.
Kik rá törtek az ártatlan
Magyarrá:
Most veri meg az ur Isten
Mindenható haragja!

Föl, hazámnak valamennyi
Lakója!
Ideje, hogy tartozását
Minden ember lerója.
Ki a házból, ki a síkra,
Emberek!

Most az egész Magyarország
Legyen egy nagy hadsereg.

Ki is megyünk, szó sincs róla
Mindnyájan,
Még halni vagy győzedelmet
Nyerni a szent csatában.
Szent a csata nem harcolunk
Királyért:
Király ellen szabadságunk,
Istenünk és hazánkért!

Átkos király, érezted hát
Vesztedet,
Az ördögnek, hogy megmentsen
Eladtad a lelkedet.
De hiába volt a vásár
Elhihet'd
Kit az Isten elhagyott, azt
Az ördög nem menti meg.

Ne féljeteK, gyermekir' ne
FéljeteK!
Nem szúr által dárdájával
A vad kozák titeket,
Feleségink, kedvesink ne
Sirjatok!
Idegenek ölelése
Nem tesz csúfot rajtatok.

Minden a mi szent előttünk
Kockán van:
Ha a világ támad is meg,
Győzünk kell e csatákban!
Ha miljomnak el kell veszni,
Vesszen el!
Ki fogna most fukarkodni
Életével, vérivel?

Sok az orosz, nagy a száma,
Mi haszna?
Több lesz ott a magyar, talán
Száz is jut egy oroszra.
És ha volnánk kevesebben
Mint azok:
Hála Isten minket hí úgy
A világ, hogy magyarok!

S ti apáink, anyáink, szent
Halottak,
Sirotokon ellenség ne
Tapodjon, nem tapodhat!
Inkább vesszen ki nemzetünk
Egy szálíg
S dagadjon föl kifolyt vérünk
Arja az ég boltjái.

És te, Isten magyarok nagy
Istene.
Légy népeddel, hű népeddel,
Jó népeddel, légy vele!
Tedd hatalmad fiadnak
Lelkére,
Világdöntő haragodat
Fegyvereink élére!

Élet vagy halál!

A Kárpátoktól le az al Dunáig
Egy bős üvöltés, egy vad zivatar!
Szétszórt hajával, véres homlokával
Áll a viharban maga a magyar.
Ha nem születtem volna is magyarnak,
E néphez állanék ezennel én:
Mert elhagyott, mert a legelhagyatottabb
Minden népek közt a föld kerekén.

Szegény, szegény nép, árva nemzetem te,
Mit vétettél, hogy így elhagytanak?
Hogy isten, ördög: ellened van,
És életed fáján pusztítanak?
S dühös kezekkel kik tépik leginkább
Gazú! örülten a zöld ágakat?
Azok, kik eddig a fa árnyékában
Pihentek hosszú századok alatt.

Te rác, te horvát, német, tót, oláhság,
Mit marjátok mindnyájan a magyart?
Török s tatártól, mely titeket védett,
Magyar kezekben villogott a kard.
Megosztottuk ti véletek hiven, ha
A jó szerencse nekünk jót adott.
S felét átvettük mindig a tehernek,
Mit vállatokra a balsors rakott.

S ez most a hála! vétkes vakmerőnyel
Reánk uszit a hűtelen király,
S mohó étvágygyal megrohantok minket,
Miként a holló a holttestre száll.

Hollók vagytok ti, undok éhes hollók;
De a magyar még nem halotti test,
Nem, istenemre nem! s hajnalt magának
Az égre a ti véretekkel fest.

Legyen tehát úgy mint ti akartátok:
Élet-halálra ki a síkra hát,
Ne légyen béke, míg a magyar földön
A napvilág egy ellenséget lát,
Ne légyen béke, míg rossz szivetekből
A vér utolsó cseppje nem csorog!...
Ha nem kellettünk nektek mint barátok,
Most mint bírakat, akként lássatok.

Föl hát, magyar nép, e vad csorda ellen,
Mely birtokodra s életedre tör!
Föl egy hatalmas, egy szent háborúra,
Föl az utolsó ítéletre, föl!
A századok híjába birkozának
Velünk, és mostan egy év ölne meg?
Oroszlánokkal vívtunk hajdanában,
És most e tetvek egyenek-e meg?

Föl, nemzetem, föl! jussanak eszedbe
Világhódító hires őseid
Egy ezredév néz ránk itélő szemmel
Attilától egész Rákócziig.
Hah, milyen múlt! ha csak fél akkorák is
Leszünk, mint voltak e nagy ős apák,
El fogja lepni árnyékuk a sárba
És vérbe fult ellenség taborát!

Csatadal.

Trombita harsog, dob pereg,
Kész a csatára a sereg,
Előre!
Süvit a golyó, cseng a kard,
Ez lelkesíti a magyart.
Előre!

Föl a zászlóval magasra,
Egész világ hadd láthassa.
Előre!
Hadd lássák és hadd olvassák,
Rajta szent szó van: szabadság.
Előre!

A ki magyar, a ki vitéz,
Az ellenséggel szembe néz.
Előre!
Mindjárt vitéz, mihelyt magyar;
Ő s az isten egyet akar.
Előre!

Véres a föld lábam alatt,
Lelőtték a pajtásomat,
Előre!
Én se' leszek rosszabb nála,
Berohanok a halálba.
Előre!

Ha lehúll a két kezünk is,
Ha mindnyájan itt vesszünk is,
Előre!
Ha mindnyájan itt vesszünk is,
Mi vesszünk el, ne a haza.
Előre?

A magyar nép.

Szabad a magyar nép, szabad valahára,
Kinek láncot vertek kezére, lábára,
S görbedt derekával a rabigát vont,
Mintha csak állat és nem ember lett volna.

Szabad a magyar nép, fejét föltarthatja,
Kénye-kedve szerint kezeit mozgatja,
S mely előbb mint bilincs őtet szorította,
A vasat, mint kardot ő szorítja mostan.

Szabad a magyar nép, lejárt napod, német!
Nem táncoltatod te többé ezt a népet,
S pióca módjára nem szívod a vérét,
Mégfizette isten gonoszságod bérét.

E földön legyen ur a tót vagy a német?
E földön, hol annyi vitéz magyar vérzett!
Magyar vér szerezte ezt a dicső hazát,
És magyar vér ezer évig oltalmazá!

Nincs itt urasága csak az egy magyarnak,
S kik a mi fejünkre állani akarnak,
Azoknak mi állunk feje tetejére,
S vágjuk sarkantyunkat szíve közepébe!

Vigyázz magyar, vigyázz, éjjel is ébren légy,
Ki tudja, mikor üt rajtad az ellenség.
Ha eljön, úgy jöjjen, hogy készen találjon,
Még a félhalott se maradjon az ágyon!

Haza és szabadság, ez a két szó, melyet
Először tanuljon dajkától a gyermek,
És ha a csatában a halál eléri,
Utószor e két szót mondja ki a férfi.

A nemzethez.

Konduljanak meg a vészharangok!
Nekem is egy kötelet kezembe!
Reszketek, de nem a félelemtől;
Fájdaiom és düh hangzik szivembe!

Fájdalom, mert düledék hazámra
Uj viharnak közeledtét látom;
És düh, és düh, mert tétlenkedünk, mert
Nem szakad le szemünkről az álom.

Pillanatra fölriadt e nemzet,
S szétnézett, mi zaj van a világban?
És a másik oldalra fordult,
S mostan újra aluszik javában.

Ébredj, ébredj isten verte nemzet,
A ki ott az elsők közt lehetnél,
S kárhozatos lomhaságod által
Mindig hátul és alant hevertél!

Ébredj, hazám! mert ha most nem ébredsz,
Soha többé nem lesz ébredésed,
S ha ébredsz is, annyi időd lesz csak,
Mig nevedet sírkövedre vésed!

Föl, hazám föl! százados mulasztást
Visszapótól egy hatalmas óra!
„Mindent nyerni vagy mindent veszíteni!”
Ezt írjuk fel ezer lobogóra.

Oly sokáig tengődöttünk mi úgy, hogy
Volt is, nem is a mienk az ország;
Valahára mutassuk meg már, hogy
Senkinek sincs semmi köze hozzánk.

Vagy ha végzés, hogy el kell enyészniük,
Irtsanak ki hát ezen világból!
A haláltól, nem tagadom, félek,
De csupán a becstelen haláltól.

Haljunk meg, ha nem szabad már élnünk,
Haljunk meg oly szépen, oly vitézül,
Hogy azok is megsirassanak, kik
Eltörölnek a földnek színérül.

Legyen olyan minden ember mintha
Zrinyi Miklós unokája volna,
Harcoljon úgy minden ember, mintha
Egyedül rá támaszkodnék honja!

Oh de akkor, akkor nem vesszünk el,
Akkor élet és dicsőség vár ránk,
Akkor saját örök birtokunk lesz,
A mi után eddig csak sóvárgánk.

Föl, hazám, föl nemzetem, magyar nép?
Lépj a síkra gyorsan és egyszerűen,
Mint a villám oly váratlanul és
Oly erővel törj ellenségedre.

Hol az ellen, kérdezed? Ne kérdezd,
Mindenütt van, a hová tekintesz,
Legnagyobb és legveszélyesebb az,
Ki mint testvér símul kebleinkhez.

Köztünk van a legnagyobb ellenség,
A cudar, az áruló testvérek!
S egy közülök százakat ront el, mint
A pohár bort az egy cseppnyi méreg.

A halálos ítéletet rájok!
Százézerszer sujtson bár a hóhér,
Bár a házak ablakán foly is be
Az utcáról a kiáradó vér!

Könnyü bálni külső elleninkkel,
Ha kivesszenek a belső bitangok.
Félre most, lant! futok a toronyba,
Megkondítom azt a vészharangot!

Tiszteljétek a közkatonákat.

Tiszt vagyok ; ha lát a közlegénység.
Tisztelkedve megyen el mellettem ;
Én pirulok, gondolván magamban,
Nincs igazság, nincs igazság ebben.
Nekünk kéne köszönteni őket,
Mert minálunk sokkal többet érnek. —
Tiszteljétek a közkatonákat,
Nagyobbak ők, mint a hadvezérek.

Velök állunk a csaták tűzében,
De mi tudjuk, hogy miért csatázunk,
Mert van, a mi győzelemre buzdít,
Vagyon elvünk, van tán gazdaságunk,

S von előre csábító varázsa
A dicsőség ragyogó szemének.
Tiszteljük a közkatonákat,
Nagyobbak ők, mint a hadvezérek.

Ők az elvet hirtől sem ismerik ;
És a haza ? kemény mostohájok,
Izzadásuk díjában nekik csak
Kenyeret vet s rongyokat dob rájok,
S zászlajához hogyha oda állnak,
Nyomorért csak új nyomort cserélnek. —
Tiszteljétek a közkatonákat,
Nagyobbak ők, mint a hadvezérek.

S mit tudják ők, mi az a dicsőség!
S ha tudnák is, mi hasznuk van benne?
Nincsen lap a történet könyvében,
A hol nevék följegyezve lenne,
Ki is győzné mind fölírni, a kik
Tömegestül el-elvérezének? —
Tiszteljétek a közkatonákat,
Nagyobbak ők, mint a hadvezérek.

Ha megtérnek csonkán a csatákból,
Koldusbotot ad a haza nékik,
S ha elesnek, a felejtés árja
Foly sírjukon s neveiken végig;
És ők mégis neki mennek bátran
Az ellenség kardjának, tüzének! —
Tiszteljétek a közkatonákat,
Nagyobbak ők, mint a hadvezérek.

Jőj el végre valahára . . .

Jőj el végre valahára,
Te határozó, te nagy óra.
Melyben egy hon sorsa fordúl
Akár rosszra, akár jóra.
Folyamodjunk ahhoz, a mi
Hozzánk illik, merészséghez,
Dobjuk el már azt a kockát,
Ha fekete, ha fehér lesz!

Várjatok. Még csak néhány perc,
És kockánk eldobva léssen,
S vagy olajág, vagy pedig kard
Lesz a magyar nép kezében.
Kardot és nem olajágat,
Kardot a nemzet kezébe!
Legyen szabadság először,
És azután legyen béke.

Eljött végre az idő, hol
Megmutatják a világnak:
Hogy méltók vagyunk-e élni,
Vagy megértünk a halálnak?
Ha életrevalók vagyunk,
Nem fog a vész bírni velünk;
És ha élehetetlenek, nem
Érdemeljük, hogy megéljünk.

Vedd elő és köszöröld ki,
Magyar nemzet, régi kardod,
Melyet eddig a zsarnokság
Veled együtt fogva tartott;
Vedd elő, és mosd le róla
A szennyet hír-dicsőséggel,
Mosd le róla hevenyén a
Vörös rozsdát vörös vérrrel!

De mielőtt sikra szálunk,
Mondjunk el egy imádságot.
És mi légyen az imádság?
Egy nagy átok, egy vad átok!
Atkozzuk ki őseinket
A nyugtató föld ölébül,
Miért hagytak fiaink
Szolgádságot örökségül!

A székelyekhez.

Köröskörül sötét felhő az égen,
Egy magányos csillag ragyog közepén;
Az a csillag ott a magyar nép képe,
Kit idegen népek vettek középre.

Nagy a világ, és testvérünk nincs benne,
Nincsen, a ki bajainkban részt venne.
Dehogy testvér a magyarhoz a világ!
Ellensége minden ember, a kit lát.

Ha a magyar is elhagyja a magyart,
Nem lesz akkor olyan, a ki vele tart,
Ugy eltűnik mint az égről a csillag,
Ha a sötét felhők reá borúlnak.

Föl, székely, föl közös az ellenségünk,
Ti nektek is az árt, a ki mérékünk,
Az ver vasra titeket, a ki minket,
Együtt törjüek szét a közös bilincset!

Mert végtére szabadokká kell lennünk,
Hadd legyen az egész világ ellenünk;
Bennünket az még kétségbe ne ejtsen,
Hisz velünk van az igazság s az isten.

Mutassuk meg: a magyar nem olyasmi,
Mint a gyertya, mit el lehet oltani;
A magyarnak élnie kell örökké,
És nem szabad rabnak lennie többé!

Föl, székely! nézz szembe az ellenséggel!
Ki néz vele szembe, ha nem a székely?
Hisz a székely ős apja volt Attila;
Kit úgy hittak, hogy az isten ostora!

Hijába, Bécs, hijába van gazságod.
Küldheted ránk a rácot, a horvátot:
Állani fog, állani fog Magyarhon,
Élni fogunk, élni fogunk szabadon.

A király és a hóhér.

Ül a király nagy kevélyen
A fényes királyi széken,
Magas urak (aljas szolgák)
Körülveszik, kezét nyalják.

De a trónus inogni kezd . . .
Földindulás okozza ezt?
Földindulás: néplázadás!
Gyarapodik szemlátomást.

Mint a folyóvíz a gátot,
Eltépte a nép a láncot,
S békójának töredéke,
Fegyver mostan a kezébe!

Ing a trónus egyre jobban,
Sompolyognak alattomban,
Sompolyognak el az urak;
A királynál csak egy marad.

Tudjátok-e, ki ez az egy,
A ki maradt, a ki nem megy?
Orcája hó, ruhája vér,
Keze halál, neve hóhér.

Szól a király: „Mind elhagyott
Csak másodmagammal vagyok,
Te vagy tehát, te vagy nekem,
Egyetlen egy hú emberem!”

„Azért, hogy én itt maradok,
Híved, király, én sem vagyok,
Szólt a hóhér előlépve,
„Királyoknak nincsen híve.

Kik a trónus körül járnak,
Nem egyebek ők, mint árnyak,
Tart az árnyék, míg süt a nap,
Ha az elmegy, vége annak.

Itt maradtam én te veled,
Mert nekem te adsz kenycret,
Együtt lenni kell minékünk,
Egymás nélkül nem élhetünk.“

Vesztett csaták, csúfos futások!

Vesztett csaták, csúfos futások!
Bár merre nézek mást nem látok.
Miként a sár, a melybe
Követ hajítanak be,
Úgy fecesen szét a harcok mezejéről,
Oh nemzetem, képedre a gyalázat,
S a hit már-már sokak szívében gyérül,
Hogy mindörökké jármodat lerázod.
Ki ismer engemet csüggedőnek?
Kislelkűséggel engemet ki vádol?
De aggodalmak néha rám is jőnek
Most a jövő rejtélyes távolából,
Jőnek miként az éji denevérek
S el-elsívítják itten magokat,
Hogy rá szivemben hidegséget érzek
És lélekzéselem szinte elakad.

Hazám, hazám, magyar haza,
Elátkozott föld vagy hát?
Ki volt, ki így megátkozza?
Hogy rajtad a szabadság
Örökké csak földönfutó legyen,
Ki pillanatra hozzád menekül.
De a mint jön, megint megyen,
Elűzik kérlelhetlenül!
Hányszor kelénk fel háromszázad óta

Lerázni hősleg a bilincseket!
S kardunk mindig behullt a vér folyóba,
Mely meghasított keblünkéből eredt,
S ájulva a mint a földön feküdtünk,
Kacagva tombolt a zsarnok fölöttünk,

Most talpon állunk ujjalag.
Azért állottunk volna fel,
Hogy újra földhöz sujtsanak?
Nem, nem: most győzni vagy meghalni kell
Csatára, nemzetem!
Halál vagy győzelem!
Főt föl! te jobban nem szeretheted
A szép halálánál a csúf életet,
Te inkább sirba fekszel, mint mocsárba...
De a ki kész a hős halálra,
Az diadalmaskodni fog.
Induljatok
Százévrével, miljomával
A szolgaság Egyptomából
A szabadság kánaánba,
Mint Mózes népe hajdanáb'!
Nekik volt, van nekünk is istenünk,
Ő fog vezetni tűzoszlop képében,
S az ellenség kiomló vére leszen
A vörös tenger, melyen átmegyünk!

Négy nap dörgött az ágyu...

Négy nap dörgött az ágyu
Vizakna és Déva közt,
Ott minden talpalatnyi
Földet vér öntözött!

Fehér volt a világ, szép
Fehér hó este be,
Ugy omlott a piros vér
A fehér hóra le

Négy hosszú nap csatáztunk
Rettentő vad csatát,
Minőt a messzelátó
Nap csak nagy néha lát.

Mindent megtettünk, a mit
Kivánt a becsület:
Tíz annyi volt az ellen,
Győznünk nem lehetett.

Szerencse és az isten
Tőlünk elpártola;
Egy pártfogó maradt csak
Velünk: ez Bem vala.

Oh Bem, vitéz vezérem,
Dicső tábornokom,
Lelked nagyságát könyves
Szemekkel bámulom.

Nincsen szóm elbeszélni
Nagy hősiségedet,
Csak néma áhitattal
Szemléllek tégedet;

S ha volna ember, kit mint
Istent imádanék,
Meghajlanék előtted
Térdem, meghajlanék.

S nekem jutott a vészcs
Dicsőség, hogy veled
Járjam be, oh vezérem,
A csatatéreket.

Te melletted lovaglék
A harc veszélyiben,
A hol az élet pusztul
És a halál terem.

Sokan elhagytanak, te
Rendíthetetlen agg;
De úgy-e téged, úgy-e
Én el nem hagytalak?

S lépésid min halálig
Követni is fogom,
Oh Bem vitéz, vezérem,
Dicső tábornokom!

Szörnyű idő.

Szörnyű idő, szörnyű idő!
S a szörnyűség mind egyre nő.
Talán az ég
Megesküvék,
Hogy a magyart kiirtja.
Minden tagunkból vérezünk,
Hogy is ne? Villog ellenünk
A fél világnak kardja.

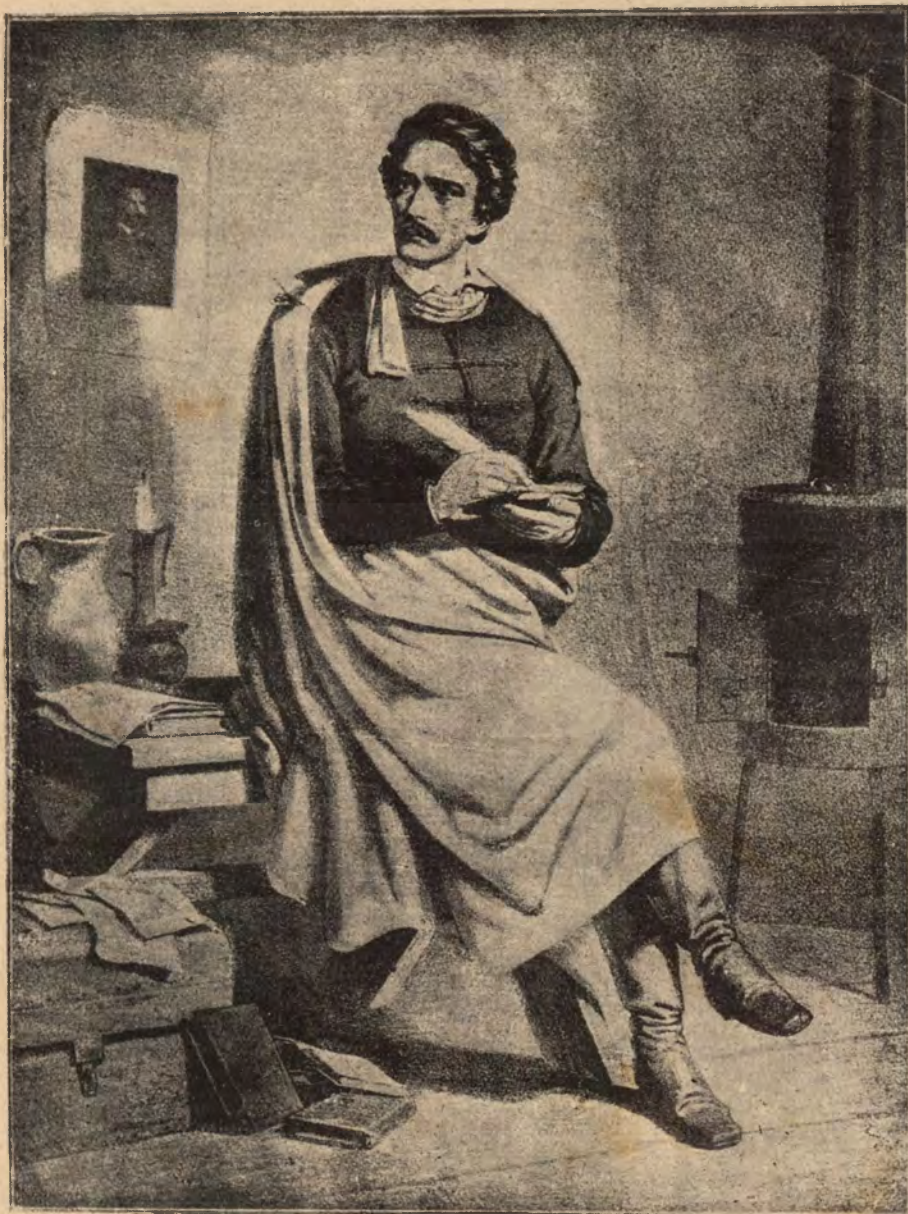
És ott elől a háború
Csak a kisebb baj; szomorubb
Mi hátul áll,

A döghalál.
Beh kijutott a részed
Isten csapásiból, ó hon!
Folyvást arat határidon
Két kézzel az enyészet.

Egy szálíg elveszünk-e mi?
Vagy fog maradni valaki,
Leírni e
Vad fekete
Időket a világnak?
S ha lesz ember, ki megmarad,

El tudja e gyászdolgotat
Beszélni, mint valának?

S ha elbeszéli úgy, a mint
Megtértük ezeket mi mind:
Akad-e majd
Ki ennyi bajt,
Higgyen, hogy ez történt?
És e beszédet nem veszi
Egy őrt, rémülésteli,
Zavart ész meséjének?

(Egykoru raiz után.)

Petőfi a táborban.

Az oláh lázadás.

Bérces Erdélyrészek gyönyörű
tájéka,
Hajh nem sokáig volt vígalom
hajléka!
A nagy örömmámor, mint hajnali
álom,
Szétfoszlott eloszlott, égető sugáron.
Jött a való képe: az eskü hiába!
Oláh sohsem segít a magyar bajába',
S a kis testvérhaza tündéri
tájékán
Sötét felhők gyűltek, gyülekeztek
némán.

Mert a kamarilla csak szőtte a tervet:
Horvát, szerb, tót után, jött ott az
oláh nemzet!

Ügynökök jártak szét a testvér hazában
S arany, ezüst csengett a pópák markában,
Egyszer csak megfordult az oláh nép lelke
Az Uniónak már nem örült felette,
Sőt gyűlölettel szólt mindenfelé róla,
Szívesen hallgatva hitegető szóra.

„Mienk ez a föld itt! a magyar csak jött-ment
Fegyverre oláhok! nézzétek, az Isten
Magyartól elfordult, aluszik trónjában,
Előre, előre, itt az idő, bátran! . . .“
Ilyen lázító szó, ilyen ige járta,
Az elbutított nép vakon ment utána
S izzó nagy gyűlölet született szívében
Gyönyörét találta a magyar vérében.

Mihálczfalván lázadt elsőben az ellen,
A magyar először ott vitt oláh ellen.
Mihálczfalva község Eszterházy birtok,
Földje az oláhnak soha sem is volt ott.
Mégis azt kívánták; osszák ki, különben
Vérben megy a nap le, hisz ők vannak többen . . .
No, megadták nekik aztán nemsokára:
Meg verte száz székely*) a világ csufjára!

Szörnyü jajjszó kelt e vereség hírére
Mindenik vad mócznak pezsegett a vére!
Janku,**) Prodán, Barnuc . . . ez a három átok
Egyre éleszté a gyűlöletes lángot.
Fekete nevükhöz borzalmak tapadnak,
Izgatói voltak az ördögi hadnak.
Elől jártak mindig, gyilkolva veszetten;
Haló porukban is verje meg az Isten!

Pedig közel lett vón már az áldott béke.
Báró Vay Miklós vitte le Erdélybe.
Irt az oláhoknak, beszélt, de hiába,
Inkább hallgattak a vihar angyalára.

*) Az összegyűlt, felizgatott több ezer főnyi oláh parasztság, megöléssel fenyegette a földesurat, mikor egy kis székely csapat jelent meg, nem voltak többen, mint százan. A kaszával fölfegyverkezett oláhok a székelyekre rohantak, de a mint a székelyek löni kezdtek, a puskagolyótól megriadva, eszeveszetten futott szét az oláh csőcselék.

***) Janku a legvéresebb száju oláh-lázító volt, kezdetben békésen akart egyezkedni a magyarokkal, de aztán elnézte a legrettenetesebb vérengzést. Nevéhez van kapcsolva ezernyi magyar ember kiontott vére. Később megőrült. mindenütt vért látott s nyomorútan halt meg.

Aztán erős kézzel fogta meg a dolgot
Siketté akarta tenni a kolompot :
Balacescut s társát börtönbe csukatta,
Szájhősök virágít rendre elfogatta.

Azt hitte, hogy ezzel gátat vet az árnak
S az oláh megmarad magyar honpolgárnak.
Hiszen ha lett volna ezer katonája
Tán vissza is űzte volna falujába. . . .
De a katonaság idegen volt, német
S Vay kérelmére rá sem hederített,
Sőt a nagyszebeni katona-parancsnok
Szabadon bocsátá ádá Balacescut.

Majd meg sorozásra kellett volna menni,
Dé oláh-, s szász közül nem ment oda senki.
Pedig azelőtt még örömmel fogadták
Hogy harcolnak érted szent magyar szabadság!
Felbomlott minden rend; az a nóta járta :
Nem kell a magyarnak koronás királya,
Más királyt akarnak és nem Ferdinándot.
Kit az oláh most már „azért is“ imádozt

De ekkor mégis volt valamelyes béke.
Mig Jelasics nem tört a Dráva vidékre ;
De a mint hir jön az átkos árulórúl
A sors kereke csak hirtelen megfordúl,
Urbán, kit „komisz“-nak nevezett a fáma,
S gyűlölt a lelkéből minden katonája :
Egy kiáltványt küld ki az oláh „nemzethez“ :
Csatlakozzék gyorsan az osztrák sereghez !

Mint mikor vizár zúg alá a hegyekről,
Sziklát tör s nagy fákat tépdés ki tövestől :
Ugy ment az oláhság le Balázsfalvára,
Mert oda hívta az Urbán kiáltványa.
Oly népgyűlés volt itt, hogy párja alig van,
Magam sem hallottam, mind mai napiglan.

Negyven ezer ember. . . Kimondva is sok már,
Annyi gyült ott össze a kis patakoknál

Ott volt Janku, Barnuc, Balacescu, Axent,
Fekete lelkükről mi törli le a szennyt!
Izgatták a népet gyilkoló csatára,
Azt hitték övék már magyarok hazája.
Fel is oszták szépen a mi szép országunkat,
Elnevezték büszkén Dác-Romániának.
Ujjongtak ez eszmén, bolondultak tőle,
Jó, hogy korán ittak a medve bőrére . . .

Elszórt magyarságra komor idők vártak,
Hisz ki voltak téve millió oláhnak.
A durva szász nép is fente fogát rájok,
Pedig akkoriban kevés volt a számok.
Báró Vay Miklós, a béke követje,
Rend helyreállításért mindent elkövetne ;
Hosszú szózatot küld a vad oláhsághoz,
Hiába, itt nem szó, csak a tett határoz . . .

„A haza veszélyben!“ felhangzik a jelszó,
Magyar kebelekbé lelkesedést osztó.
Mindenki igyekszik, nem nézve sorsára,
Áldozni valamit haza oltárára.
Szép asszonyok, lányok, drágakövet, éket,
Férfiak ezüstöt s egyéb nemes ércet
Daliás ifjak meg seregekhez állnak,
Hogy vérüket adják a szent igazságnak.

Azután e példán, felbuzdúlt a székely,
Szolgálni akarva régi vitézséggel.
Berzencey László, ős székelyek sarja
Nemzetgyűlést*) hitt a Nagy-Küküllő partra.

*) 1848 október 15-én tartották meg e nagyszerű nemzetgyűlést a küküllőparti agyagfalvi réten, a székelyek ősi tanácskozó helyén. Mintegy 60 ezer vitéz székely jelent meg, s egy szívvél, lélekkel elhatározták, hogy fegyvert fognak.

Amde Puchner úr, a német had vezére
Mint a nyárfalevél megremeg e hirre,
Pokoli tervet szó átkozott agyában,
— S legszomorúbb részlet itt jó krónikámban. . . .

Puchner ur ugyanis hirdette világra,
Hogy tűnjék le immár a harag világa.
De azért nagy titkon szólt az oláhoknak
S azok hangyabolyként újra sorakoztak.

Az oláh vérengzésből : Gyula-Fehérváron Mégai nevű órásmestert elevenen megsütik.

Mikor a magyar már azt hitte, a béke
Gyönyörű tündére végre visszatére,
Rémes jajkiáltás hangzott szanaszéjjel
S elborúlt szép Erdély a vér özönével.

Balázsfalváról mint éjjel a vadállat,
Ordítva indult egy csorda a világnak.
Kis-Enyed érezte keze első sulyát,

A halál zord réme itt kezdte nagy utját.
Ötven magyar harcos tizezer oláhval
Három napig vít itt mesés bátorsággal.
Végre is csak gazság pusztítá el őket:
Azt mondták szabadok, erre hát lejöttek.

S mikor mind künn voltak férfiak, nők, aggok,
A halál örvénye megnyilt im alattok.
A vad oláh csorda megadott jelszóra
Vérivó tigrisként tört a távozókra.
Patakokban ömlött a magyarok vére,
Egy árva lélek sem lelt ott menedékre.
Száznegyven halott volt, férfi, nő, agg, gyermek . . .
Orvul legyilkolva, szanaszét heverték . . .

A megvadult Janku, „havasok királya“
Kis-Enyed után ment gazdag Zalathnára.
Istenfélő népe templomba' volt épen,
Mikor egy kiáltás hangzott át a légen:
„Jönnek az oláhok, jönnek! meneküljünk!“
A ki elég gyors volt, az erdőkben eltűnt.
De hajh a többire várt a szörnyü végzet,
Hatszáznegyven magyart bilincsbe verének.

Kifoszták a várost, majd lángba boríták,
A mi bort csak letek, egyszerre megitták;
Mind vadabb állattá aljasultak tőle,
S verték a foglyokat: „előre! előre!“
Egyszerre valaki mást tanácsol nékik,
Helyeslő moraj zúg a tömegben végig;
Leölték ott mindet, rakásokba szórva,
Hatszáznegyven éltet oltott ki egy óra.

Ez már mégis sok volt, Puchner is sokalta,
De az áradatot fel nem tartóztatta:
Hegyalja község jött, kétszáz magyar lélek
Benedeken hetven tért vissza az égnek.
Magyar-Igen, Bocsárd, Kisfalud környéke
És sok más lett éhes hollók menedéke . . .

Mennyi magyar élet, mennyi hős testvérünk!
Bizony, bizony Isten csodája hogy élünk . . .

Hire ment ám ennek nagy messzi vidékre,
Lángzó gyűlölet gyúlt a magyar szívébe.
Báró Vay Miklós haragtól lángolva
„Fegyverre!“ kiáltá: „Magyarok táborba!“
Agyagfalvi rétre is elment a székely,
Nem törődve Puchner tiltó levelével.

Az oláh vérengzésből: Baranyai Károly földesurat rettenetes módon meggyilkolták,
és a feleségét kényszerítették, hogy férjének levágott fejét póznára tűzve, gyalog
Balázsfalvára vigye.

Gyönyörű gyűlés volt, hajdankorba illő:
Hatvanezer ember, hős szivre egyenlő.

És ott ezerenként szent esküt tevének
Hogy hivei lesznek a haza ügyének,
Lelkesült keblekből égre szállt a „Szózat“

Hósi érzést adva minden dalolónak.
„Elmegyünk mindnyájan, megyünk még most rögtön!
Inkább a halál, mint gyalázatos börtön!“
Megütköztek volna tizannyi oláhval,
Hogy tűzbe borítsák haraguk lángjával.

Mentek is előre, utjok diadal volt,
A lázongó hadnak zászlója lehajlott.
Mig csak a vizsálynak ördöge el nem jött,
A székely vitézség csillaga tündöklött.
Vége lett ám egyszer, felleg borúlt rája,
Visszatért a székely békés falujába.
A magyar úgy maradt segély nélkül, pusztán
Mint magános fácska a végtelen rónán.

Az oláh folytatta iszonyu munkáját ;
Kitölthette most már ádáz szive vágyát.
Háromezer magyar kiomolt szent vére
Kiáltott bosszuért az egek egére !
El is jött a bosszu, ezuttal nem késett,
Kossuth védelmükre odaküldte Bémet,
És lecsapott rájuk a hős sújtó kardja,
Egyszerre felderült a magyar ügy napja.

Honvédek vonulása 1848-ban.

Windischgrätz Budapesten.

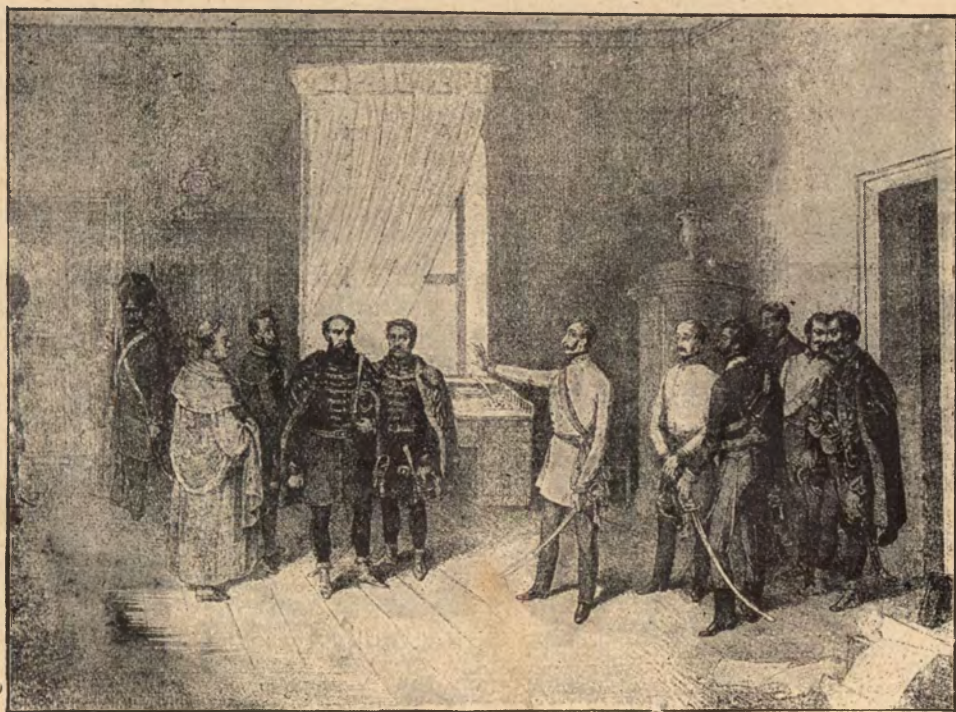
Szomorún borongott a téli enyészet,
Mikor szabadságunk csaknem elenyészett.
Reménység alig volt, csak a kétség, bánat
Volt rideg lakója a magyar hazának :
Windischgrätz, Ausztria büszke fővezére
Egyre beljebb jött az ország közepére
Két császár *) küldötte, nagy volt a hatalma
S nyögte ádáz karját a Duna két partja.

A képviselők még Pesten ülészetek
Ámde a rossz hírek mindegyre érkeztek,
Windischgrätznek nincsen, ki elebe álljon,
Itt lesz nemsokára a pesti határon,
Vinni kell hát innen mindent a mi drága
Meneküljön gyorsan az ország kormánya
Keletre, keletre ősi Debrecenbe :
Az tán a szabadság mentsvára lehetne! . . .

Ilyenformán szóllott Kossuth a rendeknek
Azok minden szóra egyként helyeseltek.
Felállt ám Batthyány, a jóságos lélek,
Ki szószólója volt mindig a békének.
S azt mondta, küldjünk ki béke-követséget,
Mely alkura birja herceg Windischgrätzet
S ha ott nem végezne menjen a királyhoz ;
Fogjunk egész hévvel a béke-munkához.

*) Olmützben dec. 2-án nagy történelmi esemény folyt le. Az uralkodóház családi tanácsa lemondatta V. Ferdinándot, s helyette unokaöccsét, I. Ferenc Józsefet ültették a császári trónba. Az új császár is megbizta Windischgrätzet a hadsereg vezérletével.

Bár mit sem reméltek, de azért ráálltak,
Azon hevenyében tüstént választottak.
Követekké lettek Lonovics, az érsek,
Deák, Batthány, és a Majláth testvérek.
Öten így utjokra elindultak másnap,
Bicskére érkezve hamar el is jártak.
Mentek egyenest a vezér szállására,
De Batthány nem lett szives fogadásra.

A magyar országgyűlés küldöttsége Windischgrätz előtt.

Majláth a főbiró szónokolt ott szépen,
Hogy köny csillogott a magyarok szemében.
Nem kegyelmet kért ő, csak alkura kérte,
Ha nem hajlik, mennek a császár elébe.
„Alkut akarnának?” — szólt a dölyfös herceg —
No arra sem nálam sem ott fönn nem lelnek.
Lázadó népséggel én szóba nem állok!
Kötélt a nyakára, vagy kezére láncot! . . .“

És kiküldé őket, majd foglyokká tette
S öt napig magától el nem eresztette.
De futárt küldöttek a szomoru hirrel,
Fogadták mindenütt keseredett szivvel.
„Menjünk Debrecenbe! nincsen egyéb hátra,
Hisz talán holnap már Pestet ostromolja!“
E határozatra ijedelem támad,
Nagy része menekül, fut a polgárságnak.

Utolsó napja volt épen a nagy évnek,
Hótakaró alatt szunnyadt a természet.
Fagyasztó hidegben zörögtek az ágak,
Szomorú képe volt az egész világnak . . .
Mégis a meddig csak a szem látni tudhat,
Tömegét láthatta futó alakoknak.
Gyalog vagy szekéren, hogy a sors engedte,
Menekültek Pestről messze, Debrecenbe!

Szerencsére vasut volt Pesttől Szolnokig
Lefoglalták mig a kormány költözködik
A nemzet vagyonát társzekerek hordták,
Sebtiben nagy gyorsan a vasutra rakták.
Kossuth elvitette a szent koronát is,
És a koronázás többi jelvényeit.
Állami levéltárt s pénznyomó gépeket
Mind vonatra hordták s az államkincseket.

Miniszteriumok hivatalnokai

A képviselőház, s a kormány tagjai
Gyorsan menekültek, Szolnokig vonaton,
Aztán nagy hidegben kirendelt kocsikon.
Negyvenkilenc uj év, de szomoru voltál,
Országfelfordulást hazánknak okoztál.
Ezer szerencse, hogy Windischgrätz nem mozdult
Pesten összegyűjtve nagy haderőt gondolt.

Csakis pár nap mulva mert előre menni,
A budai várat hatalmába venni.

Senki sem állott itt a sereg elébe,
Kihalt, csendes volt az egész város képe.
A királyi várba szállott meg a herceg,
Törvényt diktálgatva, mint a fejedelmek.

S küldte a hírt büszkén az ifju császárnak:
„Pest a kezemben van! vége az országnak!”

A zsarnoki önkény fekete kezével
E város nyugalmát durván dúlta széjjel.
Rabbilincsen nyögött a szabadság lelke
A régi jóllétet többé nem ismerte.
Egy titkos besugás, egy röpjülő szózat
Elég volt a durva, szilaj hódítónak.
Csikorgott a börtön régi rozsdás zára,

Egy-egy honfit zártak örök
éjszakára.

Eltogták Batthyányit, a béke
nagy hőst,
Egyedüli bűne a királyi-
hűség.

Nem néztek családra, test-
vérré, anyára,
Telt az Ujépület sárga pa-
lotája.

Néha éjjelenként a nyomasztó
csöndben,
Széles udvaráról fegyver-
szava dörren.

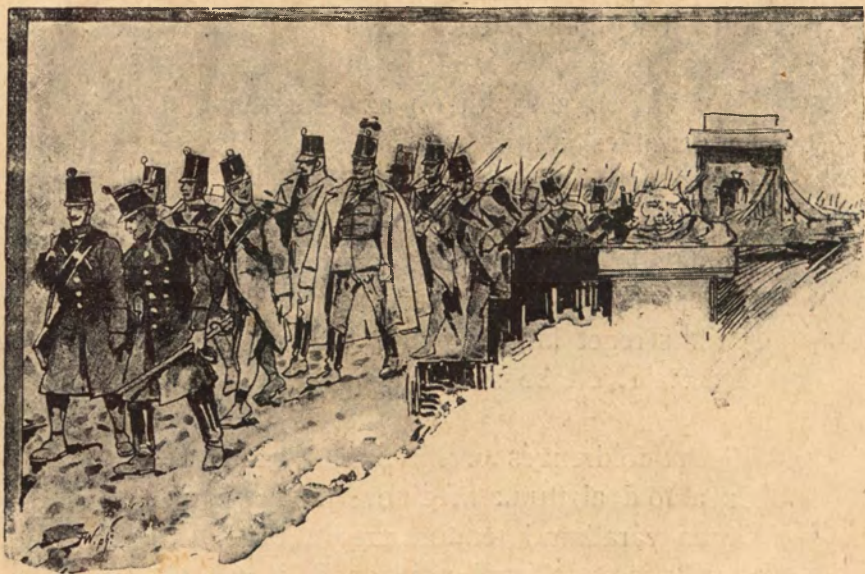
Az arra menőnek köny tolúl
szemébe,
S szegény halottért küld imát
a nagy égbe ...

Rendeletet küldtek szerle az
országba,
Hogy le van igazva a Kos-
suth kormánya,

Menekülés Budapestről, 1849
jan. elején.

Új rend lesz ezután, a császár parancsol,
A ki császárpárti előtte meghajol,
És hajh, sokan voltak, a kik meghajoltak,
Ámde a milliók végsőig harcoltak.
Hadseregünk is volt, és Kossuth Lajosunk,
Császár zsoldosival hát szembe szállottunk.

Windischgrätz, a herceg, tele volt már göggel,
Annyira betelt az olcsó dicsőséggel,
Hogy elbizakodva egyre hajtogatta,
A magyar nemzetet im megtanította!
— Pedig Debrecenben virradt a szabadság,
Fáradt lobogóját újra bontogatták,
S rügy fakadásakor a dölyfös hős herceg
Vitte az irháját, hazafelé Bécsnek!

Windischgrätz zsoldosai átvonulnak a lánchidon.

Testvérharc.

Forgatom, forgatom a történet lapját
Diadal-érzések lelkem átalhatják . . .
Hova szálljunk hova, a széles világba,
A hol ráakadjunk a magyar párjára !
Más nép előtt van-e annyi dicső példa?
Van-e másnak oly sok győzelembabérja?
Vivott-e jogáért olyan hős küzdelmet?
Mint a legutolsó, a legnagyobb, legszebb ?

Nem vitt soha senki, oh az lehetetlen
Olyannal csak minket próbált meg az Isten !
Ime a nemzetnek koronás királya
Kinek ez az ország otthona, hazája,
Ingatag lélekkel tesz a törvény ellen,
Önös rút célokat állít vele szemben,
Ádáz sereget küld a maga népére,
Gyűlöletet olt be szerető szívébe.

Mintha földrengéskor hirtelen, váratlan,
Ez a föld alattunk meginog, megroppan :
Olyan váratlanul rendült meg a béke,
S vált sötét felleggé a jövőnk képe.
Ellenségre nem várt ez az árva nemzet . . .
S a szent haza sorsa csodákat teremtett.
Seregek támadtak, daliás vitézek,
A világ nem látott soha olyan szépet !

Pénz nem volt, mégis lett hazaszeretetből
Sok a nagy uraktól, kevés kicsi körtől

(Egykoru könyomat után.)

Ellenséges testvérek.

A legdrágább kincsét adta be mindenki,
Honát nálunk jobban nem szereti senki!
Szegény öreg asszony, ha semmije sem volt
Csak fia, támasza a kire ráhajlott
Hasadó szívvél bár, azt is oda adta,
Halála percéig csak várta, siratta.

Hihetetlen dolgok, csodák megtörténtek :
Harcoltak egymással szivbeli testvérek.
Egyik itt, másik ott két külön táborban
Osztja a halált a véres csatasorban,
Majd hirtelen egyszer egymásra találnak
Felemelt kardjukkal szoborként megállnak.
Szomoru érzéssel kezét fognak szépen :
„Hová tévedtél el, jer haza testvérem !“

Ime a két Hentzi örök példa rája,
Mind a kettőjüket egy anya táplálta.
Egyik az osztráknak fogadott húséget,
S Budavárnál ére gyalázatos véget,
Másik itt volt köztünk, a hősök virága,
Vére omlott értünk a haza porára.
Testvérét nem nézte sohasem testvérnek,
Csak mint bitorlóját szép tiszta nevének.

Szent hazaszeretet ! e csodát te tetted !
Szabadság tündére ! ide adtad lelked !
Ragyogó meséknek dus keleti álma
Általatok vált itt édes valóságra !
Lakozzatok nálunk sokáig, örökké,
Sőt el se hagyjatok soha, soha többé !
Akkor jöhet aztán az ellenség harca,
Megáll rendületlen a magyar hazája !

Bem és Petőfi.

Lelkesedés lángja dobogtatja szívem,
Mikor ezt a dicső két nevet említem.
Csillagok valának: tündökölve égve,
Egyszerre villantak szép hazánk egére.

Egyiknek kezében hadvezéri kardja,
Másik kebelénél zengő lantját tartja...
És míg körülöttük a golyók röpkednek,
A kard és lant hőse harcra lelkesítnek.

Erdélyben a magyart szomorú sorsára
Juttatta oláhok galád pusztítása.

A kormány odáig nem tehetett semmit,
Ezer más gond gyötré Kossuth apánk lelkit.
Mikor küldöttség járt nála novemberben,
Akkor törte fejét valami jó terven.
Ekkor gondolt Bémre, a szabadsághősre,
Ki élte nagy részét harcmezőn töltötte.

Hadsereget, így szólt, nem adhatok Önnek,
De im e rendelet, az van írva Czecznek,

Hogy egész táborát adja át azonnal,
És ezután ketten, közös akarattal,
Intézzék erdélyi hadjáratunk dolgát,
És mindenekelőtt szállják meg Kolozsvártt,
Kergessék ki onnét az osztrák sereget,
Aztán tisztítsák meg a többi részeket.

Elindult Bém apó egy fakó szekéren,
Havas decemberben, szörnyü nagy hidegben
Erdélyt meghódítani, osztrákot leverni,
A fellázadt oláh népet ráncba szedni.
Szilágysomlyón lelte a magyar sereget,
Kereste azonnal a derék jó Czezet,
Nosza lett nagy öröm az egész táborban,
Remélték, lesz részük győzelmi mámorban.

Bém tábornok Czecczel szervezte a serget,
A mely kicsike volt, csak tizenkét ezret
Számlált, de lelkesült a nemzeti ügyért,
Lehetett hát véle aratni dús babért.
Szilágysomlyón most már nem soká pihentek,
Hanem ellent verni Erdélybe siettek.
Mikor Bém a dolgát így dülőre vitte,
A magyar kormánynak mindezt jelentette.

A jelentésében azt írta Kossuthnak,
Ha már több haderőt neki nem adhatnak,
Küldjék el Petőfit, hadd legyen mellette,
Lantjával harcosit, csatára tüzelje.
A szent szabadságnak oly nagy poétája
Az ő táborának léssen nagy hasznára.
Nosza, ment Petőfi, a lelke vonzotta
A szabadsághősnek kisedet táborába.

Mikor megérkezett, meleg szivre talált,
Ugy tisztelte Bémet, mint az édes apját.
Ott maradt mellette, lett hú hadsegéde,
Komoly dolgainak lelkes intézője.

Bem és Petőfi.

Greguss Imre festménye után.

Oh, hogyné szerették volna egymást mélyen,
Mikor egy bálvány volt mindkettő szívében.
A szent szabadságnak forró imádása,
Volt az ő lelküknek összekötő lánc.

És a költő lantját ott sem pihentette,
Csaták zajában is papírra vetette

Lánglelkének csodás, fenkölt termékeit,
Igy tüzelte harcra Bém hős honvédeit.
Bem lángesze mindjárt látszott a seregben,
Fegyelem s rend támadt mindenki lelkében.
Szervezte kissé a fegyelmetlen népet,
S nyert belőlük erős harcos legénységet.

Wardener, az osztrák hadsereg vezére
Azt hitte, hogy Erdélyt egészen leverte,
S épp Magyarországba szándékczott menni,
Szokva volt, hogy vele szembe nem állt senki.
Szörnyen bámult mikor Csucsához elérve
Egy szervezett hadtest terem ott elébe.
Riczkó a vezére, hős a katonája,
No, Wardener uram, nem megy tovább márma!

A büszke vezérnek felfortyan a vére,
Megadja a jelszót: előre, előre!
Mentek a katonák, de minden hiába,
Nem előre, hanem visszafelé, hátra.
Dicső honvédeink visszaverték őket,
Lelkesedésére a derék győzőknek.
Mert a példa vonzott, Czecz tábornok másnap
Zsibónál, Szurdoknál támad az osztráknak.

Wardener tűnődik: ez már még se tréfa,
Meg akarnak verni, vonuljunk hát vissza!
Ekkor tünt elő Bem, s a mint hírét vette
Utána eredt és messzire követte.
Dézsnél megütközik, győz a magyar ismét,
Jó kedv, dicsőségvágy tölti el a szívét.
S bár fagyasztó a tél, a sereg kifáradt,
Kincses Kolozsvárig bizony meg nem állnak.

Szent karácsony napján ért Bem Kolozsvárra,
Eszeveszetten fut a császári gárda.
A város örömmel fogadta hős Bemet,
A tiszteletére rendezett ünnepet.

De Bem nem sokáig pihent a városban,
Ment az ellen után, mindig a sarkában.
Verte, aprította a megrémült hadat
Az osztrák zsoldos nép ezer felé szaladt.

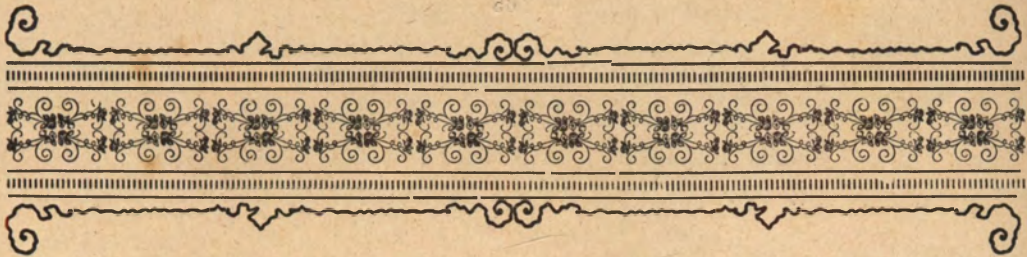
Került a sor most már a vitéz Urbánra,
Hires, nevezetes oláh felbujtóra.
Bethlen falunál lelt Bém a seregére,
S megverte keményen, oláh fut előle.
Bém a nyomában jár, üti a mig látja,
Ki Magyarországból, ki Bukovinába.
Többé nem jött vissza, szétszórva a népe,
Neve merüljön el örök feledésbe...

Im negyvenkilencnek a legelső napja
Lett kis Erdélyhonnak ragyogó csillaga.
Mig Magyarországon búsan szólt a nóta,
Erdélyben a honvéd táncát vigan ropta.
Szabadon lélekezett magyarlakta része,
Eljött a reménység gyönyörű tündére.
Bem apó nagy neve ajkról-ajkra szállott,
Feléleszté újra magyar szabadságot.

Kossuth Lajos hivatalos pecsétje.

(Eredetije az aradi 1848—49-iki ereklyemuzcumban.)

Dicsőség napjai.

Még örömmámorban vert a magyar szive,
Még el sem terjedt a sok diadal hire,
Mikor Bém apó uj, nagy tettekre vágyva
Elindult le délre, a Puchner hadára,
Mert garázdálkodott arra még az osztrák,
Szomoruvá téve a magyar nép sorsát,
Csellel, erőszakkal, hozzá illő módon,
A székely népet is remegtette folyton.

Hazug rút híreket terjeszte közöttök,
Hogy a magyar ügyre végromlás köszöntött;
Menekül Kossuth is, véle megy a kormány,
Császári zászló leng ős Budavár tornyán.
Hallgatta a székely, de valami ösztön
Azt sugta, csalás ez, nem kell hinni rögtön.
S tizenkét székelyfi vállalkozott rája,
Hogy az igaz hirért elmegy Kolozsvárra.

Milyen lelkesülés, a hon mily szerelme
Lehetett bennük, hogy vállalkoztak erre.
Titokban suhanni éjtéli időben,
Mikor az ellenség aluszik már mélyen.
Aztán a hideg tél dermesztő fagyával...
— Így mentek gyalog ők hegyen-völgyön átal,
Mégis eljutottak, megőrzé az Isten,
S hozták vissza a hírt: hazugság volt minden.

Vad gyűlölet kelt a székelybe' fel ekkor:
Meg kell szabadulni most már a gonosztól.

Minden falu, város fegyverbiró népe
Felkelt, hogy induljon a csaták tűzébe.
Okos Gábor Áron ágyukat is önte,
— A miről majd szólok, ha hozza a rendje, —
S a székelység indult Marosvásárhelyre,
Hogy onnan majd Bémmel menjen Nagy-Szebenbe.

Megörült Bém apó a nagy segítségnek,
Most már neki ment vón' a pokol tűzének.
Meg is mozdult nyomban; Medgyesre beérve,
Egyszerre csak Puchner terem ám elébe.
Rácsapni, megverni: egy perc műve volt csak,
Futott az osztrákhad a szebeni várnak.
Bem mindig utána, egyre úzi, hajtja,
Mig csak az erősség fel nem tartóztatja.

Ostromolja tüzzel, de minden hiába,
Nagy az ellenség még, de a vár is állja.
Serege jobbjai esnek el mellette,
S az öreg Bém apó siratva temette.
Felhagy az ostrommal, sikert úgy se várt már,
Szelindek községnél pihenőre megszáll,
Katonája kevés, mit is remélhetne,
Segítségért küld hát messze Debrecenbe.

De Puchner sem volt ám egy percre se tétlen,
A mi sereg csak volt az erdélyi részen
Mindet összevonta*) Szeben városába,
Sőt muszkákért is küld ki Bukovinába.
Jött is Lüders rögtön tizezer emberrel,
No, te jó Bém apó, most bánj el ezekkel!
El is bánt a nagy hős nemsokára vélek,
Hajh, éltebe került sok dicső honvédnek.

*) A székelyekkel harokban levő osztrák hadat is magához rendelte. Ekkor aztán az történt, hogy a székelyek vérszemet kaptak, rámentek Brassóra, bevették s elfoglalták ezt a hírhedt száz-fészket.

A piski-csata 1849. febr. 9-én.

A Szabadságharc Emlék Orsz. Múzeumában, Aradon.

Március havában Vizaknán volt épen,
Serege pihent már az álom ölében,
Midőn egyszer hangzik: „talpra magyar, talpra,
Nyakunkon van Puchner óriási hadja!“
Riadva kelnek fel s félig öltözetlen
Rohannak tigrisként Puchner hada ellen.
És meg is szalasztják, de a kocka fordul,
S a magyarok futnak haragosan, zordul.

Petőfi is itt volt Bem apója mellett,
Hősiesen küzdve, hős nevet érdemlett,
Megmutatta ekkor, hogy a harcok kardja
Annyit ér ő nála, mint a költő lantja.
Ott volt Bém oldalán, a ki úgy szerette,
S mint apa fiáért, remegett érette,
Együtt is harcoltak egész Segesvárig,
Inkább mondhatnám a Petőfi — sirjáig.

Vizaknánál tehát szörnyű nagy csatánk volt,
S onnét üldött hadunk Szászvárosra vonult.
Itt újra csata-tüze köszöntötte Bémét,
Elakarták venni az ágyu-telepet.
Ekkor egyedül ment egy csapat osztrákra,
A kik már támadtak kedves ágyujára,
Lovagostorával verte vissza őket,*)
— Páratlan a földön az ily csoda hőstett!

Most következett a sor a piski-hidra
S oly győzelmet nyert itt, mely pártját ritkítja.
Egy nagy sereg akart átaljönni rajta,
Hogy Puchner erejét jobban gyarapítsa.
Rémmesébe illő véres csata volt ott,
Maros folyó árja holttesteket hordott.

*) A csata hevében Bém egész hadereje az ellenre vetette magát, mert ágyujok már kevés volt. Vizaknánál tizenhatot vett el az ellenség. De épp a megmaradt kevés ágyura fájt a foga az osztráknak. Most egy pillanatra, Bém egészen egyedül maradt segédtisztjeivel, s ekkor ront rá egy csapat osztrák a közelben működő ágyura. Bém odalovagol, s vakmerően rátámad az osztrákokra, leszidja őket: „Mit akartok, semmire kellők! Ez az én ágyum, Mars innen.“ E szokatlan, bátor fellépés megbüvölő hatása volt, az osztrák csapat elsietett.

Ezer osztrák zsoldos lelte ott halalát,
A győző magyar is megadta az árát.

Bém apó visszamennt Nagy-Szebenbe újra,
Hogy most bármi áron bevegye, feldulja,
Gondolta: „Ha Puchner engem tőrbe ejtett,
Én is úgy teszek most, tudok is egy tervet!“
Mikor Kis-Kapusnál nagy erő fogadta,
És kicsi seregét megfutamította :
Segesvárra vonúlt mint sebzett oroszlán,
Terve kivitelét meg is kezdte aztán :

Éj-napi munkával sáncok emelkedtek,
Szemeik láttára az osztrák kémeknek.
Azok hirül vitték: itt az idő végre
Hurokra kerülhet most Bém hadserege.
Jön hát Puchner uram minden erejével,
S ostromra megindul, hogy beáll az éjjel.
Tábortüzek égnek, már messziről látja,
„No vén ördög véged!“ — gondolja magába! . . .

Megérkezik lassan, de csak ámul, bámul,
Egy szál embert sem lát se elől, se hátul,
A tavaszi éjjel mindenféle csendes . . .
De Puchner közel volt a megőrüléshez! . . .
— Ezalatt Bém apó még ugyanaz éjjel
Szeben alatt terem roppant sietséggel.
Hősi küzdelemmel beveszi a várat,
Óriás előnyt nyer, nagy diadalt arat.

A zöldeszü szászok, Nagy-Szeben lakói,
Nagyon megijedtek: most fognak lakolni!
Bém csak hadisarcot fizettetett velök.
Hej hogy megőrültek a nyulszivü „hősök“!
Majd meg arra kérték dideregve, fázva,
Ne vigye fiukat soha sorozásra.
„Isten mentsen!“ — szólt Bem — a prófunt oly drága,
„Hogy csak vitéz népnek méltó a fogára!“

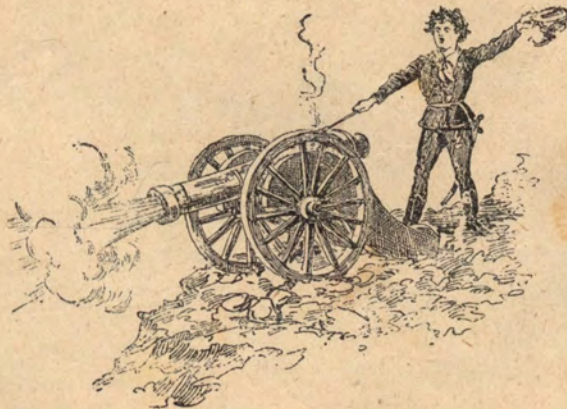
Bem Nagy-Szeben ostrománál.

A bécsi es. és kir. katonai könyvtárból.

Pihentek a hősök, meg is érdemelték,
Annyi ellenségtől kitisztíták Erdélyt.
Bém a hadisarcot mind kiosztá köztük,
Hiszen mint egy atya őrködött fölöttük.
Ugy szerette őket, azok is szerették,
Becéző beszéddel „apó“-nak nevezték.
S ha Bém apó mondá: „fiaim előre!“
Berohantak volna a pokol tüzébe!

Jött az ünnepelés, Bém bár nem szerette,
Székelyek kérését most teljesítette.
Sepsi-Szent-György népe oly repesve várta,
Lobogott a város szeretet lángjába,
Diadalmenet volt gyönyörű, felséges
A szürke kis ember nagy szerénységéhez,
Jól esett az mégis, köny gyúlt a szemébe . . .
Vajjon mire gondolt, tán rab nemzetére!

Azután a kormány tüntette ki szépen,
Követség üdvözlé a nemzet nevében,
Hadi érmet kapott, fővezér lett rangja,
És szállott feléje az ország hálája.
Legfőbb jutalma volt az a boldog sóhaj,
A mely Erdély földjén Isten felé szárnyal,
Hogy áldást vigyen fel az ég csarnokába
A mért rátekintett a magyar hazára! . . .

Gyermek-tüzér 1848—49-ben.

Petőfi halála.

És eljött az idő betellett a végzet,
Mikor a költőnek jóslata való lett.
A hogy azt megírta, a hogy elzengette
Hősi halálát a csatatéren nyerte,
Am előbb megérte a haza nagyságát
„Tavaszi hadjárat“ fényes diadalát,
Nemcsak kis Erdélyben, de szerte mindenütt
A győzelem napja, ragyogott, felderült.

Vertük az osztrákot, az oláht, a rácot,
A magyar haderő, dicsően csatázott.
Mesébe illő volt az a sok győzelem,
A mit vett a magyar minden ellenségen.
Windischgrätz elüzve, Budavár bevéve,
Kormány s országgyűlés visszatére Pestre.
Az ország szívéből intézték a harcot,
Az osztrák merénylet vallott csuf kudarcot.

Petőfi versei diadalról szóltak,
Költői álmai mind megvalósultak.
Megérte magyar ég fényes ragyogását,
A háromszin zászló büszke lobogását.
De hajh, ellenségink, a törtétek felett
Nem nyugodtak meg és újra ástak vermet,
Most már szörnyü nagyot és retteneteset,
Hogy szegény nemzetünk csaknem beleesett.

Behivák az orosz iszonyu hadával,
Hogy segítsen ölni, véres munkájával.

Gracza: Szabadságharc történetéből.
Petőfi élete és halála.

Kétszázezer pihent haderő omlott ránk,
Ily rettentő vésznek, ellent hogy állhatnánk,
De mégsem csüggedtünk, újra fegyverkeztünk,
Oroszt feltartani előre siettünk.
Petőfi is ment hát, oh hogyan tért volna
A hon új bajában békés nyugovóra!

Vásárhelyen újra találkozott Bessel,
Fogadta kitörő meleg szeretettel.
„Fiam, édes fiam!” — karjait kitérta
S forró ölelésre poétáját várta . . .
Talán sohsem volt oly szives vele szembe':
Mint édes gyermekét nézte, szeretgette;
Mintha tudta volna, hogy nem látja többé,
A halál furódik rokon lelkük közé!

Másnap el is indult onnan Segesvárra
A hol muszka Lüders nagy sereggel várta . . .
Harmincadikán ért oda csapatával,
És csatát is kezdett heves ágyuzással.
Azután támadott, ámde vissza verték,
Harmincegyedikén futni kényszeríték,
Petőfi is futott, a muszka utána,
S leszurta tán Lüders egy vad katonája.

Nem tudjuk mi történt,*) számos monda járja . . .
Egy bizonyos, többé őt senki sem látta.
Ottan temették el a nagy közös sirban;
Névtelen hősök közt csendes nyugovás van.
Keresték, kutatták de mindig hiába,
A kesergő nemzet mindenfelé látta,
De csak káprázat volt, mint az éji álom,
Nincsen ő, nincsen ő testben a világom!

Én édes véreim, hát ne keressétek,
Megmondja itt minden, merre van, kérdjétek;
Kérdjétek a rónát: róla zug a szellő,
Mentek a hegyekbe: róla bűg az erdő!
Itt van a szivünkben, itt van a lelkünkben
Dala beszél forró honszeretetünkben.

*) Több elbeszélés van Petőfi eltűnéséről. Leghitelesebbnek kell tekinteni Gyalokai Lajos, az érdemes férfiú előadását, ki az utolsó percben együtt volt Petőfivel, futottak mind a ketten az üldöző kozákok előtt. Gyalokai megfogta Petőfi karját, hogy siessenek előre az országúton, de Petőfi kirántotta kezét, s azt mondta, le kell térni az utról. Ő le is tért, a hegy felé menekült. Többé aztán senki sem látta. De a hegy felől is jöttek orosz katonák, tehát okvetetlen reá-bukkantak s leszurták. Másnap közös sirban temették el az elesetteket.

S míg csak igaz magyar lesz a Kárpát alján
Neve mindig él a honfi hálás aikán! . . .

Bem, Petőfi! Két nagy lángban égő lélek!
Kik egygyé forrtak, mint szerető testvérek!
Egyszerre tüntek fel üstökös módjára
Együtt vetettek fényt a magyar hazára!
Egymás után tüntek le a magyar égről,
Petőfi hallottként, Bem futva szegényül. . .
Magyar ifju s leány e két nevet hallva,
Honszerelmed lángja lobogjon magasra.

Petőfi halála.

Lotz K. festménye után.

Görgei fővezér.

Elbeszélésünket ott szakítánk félbe, Hogy kardcsapás nélkül Windischgrätz bevette Budapestet s onnét menekült a kormány, Maga után szörnyü telfordulást hagyván. A császár nevében kormányoztak Pesten És zsarnok-uralom nyilvánult mindenben. Gyászba borították szabadságunk napját, Kétfejü sas dalolt rettenetes nótát.

Kérdezitek: hogyan történhetett ez meg,
Szép s nagy hadseregünk miért maradt vesztég
Mikor az osztrák had Buda alá vonult,

Talán meghátrálást horvátoktól tanult? . . .
A választ megadja Görgei jelleme,
Ki csapatait óvta és féltette.
Nem akarta, kapjon újabb vereséget,
Elég volt mit osztrák határnál szenvedett.

Pedig Kossuth Lajos nagyon is sürgette,
Hogy Windischgrätzcel a küzdelmet felvegye.
Görgei nem hajlott a sürgető szóra,
Hanem had-testével Vác felé húzóda.
Ez az ő jelleme, ilyen volt ő mindig,
Makacs és önfejű, egész a végsőig.
De bebizonyult, hogy engedetlensége,
Vezette ügyünket fényes győzelemre.

Kossuth nem katona, hadászathoz nem ért,
Hogy mégis szereztünk a harctéren babért
Köszönhetjük azt a sereg-vezéreknek :
Bemnek, Damjanicsnak, Percel- s Görgeinek,
Meg aztán Klapkának és a többi nagynak,
Kik saját terv szerint küzdöttek, harcoltak.
Kezdetben Görgei volt a fővezérünk,
Benne bölcs és vitéz hadvezetőt nyertünk.

A mit tett, rendszerint okosan volt téve,
Im ez is, hogy harcot osztrákkal kerülte.
Ki tudja ha helytt áll, mint Kossuth akarta :
Szörnyű tél-időben mint dől el a csata ?
Lehet, hogy szétverik egész hadseregét,
S ez jelentette vó'n ügyünknek elvesztét,
Ám sértetlen maradt hős hadseregével,
Tovább folyt küzdelmünk sok-sok győzelemmel.

Krónikás tisztemet, hiszem nem véttem el,
Ha foglalkozom itt kissé Görgeivel.
Hős vagy áruló volt: kérdezitek tőlem,
Róla sötét kétség él a nép szívében.

Görgei a sereg élén.

Mert csak Világosra esik a tekintet,
Hol ő tétette le mind a fegyvereket.
Szörnyü véres idők következtek aztán
Hősink kiszenvedtek Hajnau bitóján! . . .

Mégis igen nehéz ítéletet mondni
Ezt csak idők múltán utókor teheti,
Mikor elfogultság nélkül és higgadtan
Vizsgálódhatnak a rettenetes multban,

De tán még akkor sem tartnak ítéletet
Mint hogy nem kaphatnak arra feleletet:
Az utolsó szörnyü döntő ütközetben,
Mi lett volna sorsunk, bukás vagy győzelem? ..

Világosról lesz szó majd a maga helyén,
Most haladjunk tovább események rendjén! ..
Görgei tehát ment hegyes Felvidéknek,
Ám Windischgrätz hitte: ostromolja Bécset.
Nosza megindított egy erős hadtestet,
Hogy tartóztassa föl a menetelőket.
Görgeit üldte hát s nem Debrecen felé
Küldé hadseregét, — ezt bizony jól tevé!

Mert így csupán attól tarthatott Debrecen:
Hogy az osztrák Schlick majd Kassáról ott terem.
De erről tett Kossuth és Görgei terve,
Az lett, hogy felülről Kassa felé menve
Schlicket megtámadja, s úgy húzódjon tovább,
Tiszai sereggel egyesítvén hadát,
Közösen törjenek aztán Windischgrätzre,
Vigyék lobogónkat fényes győzelemre.

A császáriak jól megérték e tervet,
Főként mikor Bem az erdélyi sereget
Lekötötte és az nem jöhetett onnan
A hogy tervezve volt, Debrecennek, hátban.
Görgeit kell tenni hát ártalmatlanná,
És erre Windischgrätz a tervet gondolá
Hogy lekenyerezi, hogy megvesztegeti! ..
— — Ez arcátlanságot im, ekkép intézi.

Januárban a mint Rózsahegyre értek
Szörnyü nagy hidegben, a derék honvédek,
Azt veszik észre, hogy sebesen vágatva
Közeleg feléjük egy osztrák katona.
Jelenti, tudatja: Windischgrätz hercegtől
Követség érkezik, és kér Görgeitől

Potta ezredes.
Gróf Stahrenberg.
Duffend százados.
Steiner százados.
Bayer vezérkari főnök.
Horváth János ezredes.
Tomnich Istv. százados.
Gr. Csáky parancsőrtszt.
Duka Tivadár százados
parancsőrtszt.
Huszty százados.
Kempelen K. hadsegéd.
Beniczky Lajos ezredes
Görgel Artur fővezér.
Kászonyi ezredes.
Proteaux ezredes.
Görgel Armin ezredes.
Molnár főhadsegéd.
Gr. Lehningen tábornok.
Orzovensky törzserős.
Gr. Bathányi László.
Gr. Eszterházy J.
Gr. Schמידegs százados
Koch főporkoláb.
Gr. Korniss parancs-
őrtszt.
B. Sennyel L. százados.
Hódy kapitány.

Görgői vezérkara.

Than Mór festménye után.

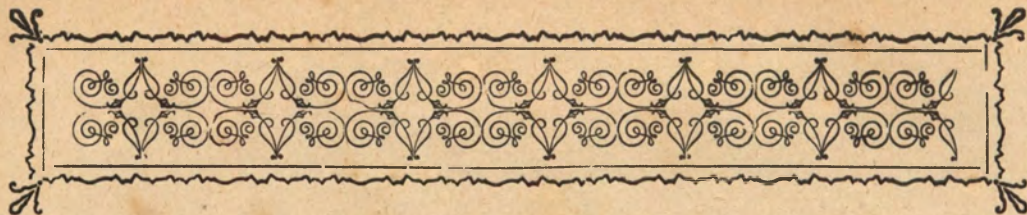
Titkos kihallgatást. — Nosza azt megkapja,
S jövetele célját sietve elmondja:

— „Hasztalan a küzdés, a császár serege
Magyarországot már birtokába vette.
Minek pocskolni a drága magyar vért . . .
A császár akarja, óhajtja a békét:
Görgei térjen meg; egész seregével
Jőjjön Windischgrätzhez s kap kincset két kézzel! . . .
Aztán kinevezik oly fényes állásba,
Milyet soha nem kap a magyar hazába“.

Amikor a küldött szavait végezte,
Görgei tisztjeit magához kérte.
Elmondotta nekik mit izent az osztrák
Hát a felelet reája most hallják! . . .
— „Nem kell a kincsetek, nem kell a hivatal,
Többé nem alkuszik osztrákkal a magyar.
Görgei serege hű marad a honhoz,
Szentül ragaszkodik magyar szabadsághoz“.

Megszégyenülve ment vissza osztrák követ . . .
Windischgrätz belátta, Júdás-pénz nem nyerhet
Diadalt a magyar hadseregek felett . . .
Attól kezdve tehát azon igyekezett:
Kard s hősi bátorság döntse el a harcot! . . .
Ugy is lett, de bezzeg nyert bőven kudarcot.
Görgei példája szívünk áthatotta,
Győzelmekre sokszor fegyverink juttatta.

A téli hadjárat.

Negyvenkilenc telét természet szeszélye
Olyan szigoruvá s borzasztóvá tette,
Hogy hónapokon át husz fok volt a hideg
Szörnyü hóviharak gyakran ismétlődtek.
Sors keze ezzel is mintha sujtott volna,
Hadmiveletinket nagyon hátráltatta.
Bezzeg az osztrákok a várakban letek
Tél hidege ellen biztos menedéket.

A mienk jártak uttalan hegyeken
Vonultak, keresték merre van az ellen?
Mindenütt találtak mindenütt harcoltak,
S közben új hadsereg-szervezéshez fogtak,
A kegyetlen télben egy tábor lett hazánk,
Bizony sehol se volt megpihenő tanyánk.
Szegény katonáink előőrson álltak,
A nagy hóvihárban alig alig láttak.

Bem erdélyi útja s fényes diadala
Épp a leghidegebb télidőben vala.
Lent a szerbekenél is téli fergetegben
Füldött hős Damjanics fényes győzelmekben.
Dunántuli részen, épp úgy Kolozsvárott,
Magyar hadvezénylet mindenütt helyt állott.
S csodás küzdelmeket fejtett ki Görgei,
A mint hadseregét hegyek közt vezeti.

Váctól Selmecebányát baj nélkül elérte,
De itt kémeitől a híreket vette,

Hogy Lipótvár alul a császári sereg
Kimozdult, erre tart, s hátban kerüli meg.
Oldalt meg a tótság Hurbán vezérével
Akarja támadni szörnyü sietséggel.
Ha bekeritenék így a két tűz közé,
Tehetnék seregét csakhamar semmivé.

Görgei mitse félt, mint hős és hadvezér,
Nem sokat tétováz s nem is sokat beszél.
Hurbán ellen küldi jó Kmetti ezredest :
A tótok egyszerre oldanak kereket . . .
— — Ahogy megszólalnak öldöklő ágyuink
S rohannak reájuk dicső honvédeink,
Bocskorosaival menekül hős Hurbán,
Harci dicsőségre többé nem gondolván.

Az osztrákokkal már nehezebb volt dolgunk,
Pihent hadsereget, sok ágyut találtunk.
Simonics császári hirhedt generális,
Maga vezényelte zsoldos osztrákait.
No hát Görgei is megtisztelte azzal,
Hogy szembe állt vele hős tisztikarával.
Nagy volt a küzdelem, heves volt a csata,
Egy ostoba golyó Görgeit találta.

Hanem csak sisakját lyukasztotta által,
Ekkor a vezér szólt keserü humorral :
„Sors, ha ezt a golyód a fejemnek szánád,
Akkor hát mért nem jött egy hüvelykkel alább“.
Ez is és más jel is intőjelül szolgált,
Hogy siettessek a további vonulást.
Besztercebányára huzódtak csakhamar,
Itten egyesültek vitéz Aulichkal.

Mikor egyesültek, Rózsahegyre mentek,
S itt fáradt harcosink kissé megpihentek.
Nagy ut előtt álltak, merészet terveztek,
Megmászsák, átjárják sziklás Sturec-hegyet.

Átkelés a Sturec-hegységen.

Csakis így érhetnek rövidest Lőcsére,
Onnan pedig tovább Kassa vidékére.
Mert az volt a vég cél, hogy oda jussanak,
Osztrák Schlickre gyorsan reátámadjanak.

A Sturec hegyen át ut alig vezetett,
Ágyukat vontatni éppen nem lehetett.
Részekre szedték szét, úgy cipelték kinnal,
Szekereik tölték szörnyű ügygyel-bajjal.
Meredek volt az ut, csupa tekervények,
Huszárok lóháton sehoggy sem mehettek ;
Leszálltak, s vigyázva vezették lovaik,
Így is alig bírtak jutni hegygerincig.

Történt pedig mindez február elején,
Dermesztő hidegben a hegyek tetején.
Hosszu karavánban kigyózott a sereg,
Nem vala akadály a rossz ut s nagy hideg.
Tizenhat óráig tartott az átkelés,
S im merész Görgei mindenben szerencsés,
Semmi bajuk sem lett, minden rendben történt,
Február négyre már el is érték Lőcsét.

Másnap oszt mit tettek, ezt jegyezzétek meg,
Olyan nagy farsangi dáridót rendeztek,
Hetedhét országon hogy nem akadt párja
Világos viradtig a szilaj tánc járta.
Születésnapja volt Görgei vezérnek,
No hát a hadsereg ezt ünnepelte meg.
Oda se a bajnak, hadd szóljon a zene
Hogy szenved a sereg ne mondja senki se.

Kassa már nem messze, hir oda eljutott,
Schlick a dolgok felett szörnyen csodálkozott.
Hogy pottyant Görgei egyszerre Lőcsére,
S hogy van seregének oly mulatós kedve ?
Ha így megy a dolog már egy-két nap mulva
Görgei had-teste meg is támadhatja.

S az végzetes lenne, nincs ahhoz készülve,
Itt gyorsan tenni kell, fel Branyiszkó hegyre!

Csak ezen az uton jöhet át Görgei,
Nosza ágyukkal a hegyet meg kell rakni.
Válogatott sereg állja el utjokat,
Töltsék be két oldalt a bércet s sziklákat.
Nincsen arra eset, hogy átjöhessenek,
Bár csodás emberek, szárnyra még se kelnek! . .
— — Megtörtént pontosan minden intézkedés,
És győzedelmet nyert a magyar vitézség.

Mig szólott a zene, mig járták a táncot
Görgei tartott egy nagy hadi tanácsot.
Hirül hozták neki, mit tervez az osztrák,
Hogy egész Branyiszkót ágyuval megrakják.
Arról tanakodtak, mi most a teendő,
Idő nagyon drága, minden perc veszendő.
Melyik had-test menjen, vonuljon előre,
Szörnyü kelepcébe, a halál-verembe?

Hős Guyon Richárdra esett a választás,*)
Elébe lett szabva a sulyos megbízás.
Menjen, tisztítsa meg a Branyiszkó hegyet,
Hogy átvezethessék rajt' a hadsereget.
Voltak kik aggódtak: nagy baj támad ebből,
Lehetlen kijutni e veszedelemből.
De Guyon szilárd volt megnyugtatta őket,
Azt mondta, csak bizzák rá a teendőket.

Sorba állította derék honvédeit,
Intézte hozzájuk ekképpen beszédit:
Fiaim, bajtársim, az a feladatunk,
Hogy a hadseregnek most utat csináljunk,

*) Gr. Guyon Richárd angol főnemes, országunkban csak 1839-ben telepedett meg. Azért-
jbuzditotta ugy honvédeit, hogy a magyar hazáért lelkesüljenek, mert ő nem volt magyar, kard-
át mégis a szabadságharc ügyének ajánlotta fel, s dicsőséges lapokkal gazdagította törté-
nelmünket. A világsi gyásznapot meg nem várva, néhány nappal előbb török földre menekült.

Branyiszkón leskődnek Schlick zsoldos hadai,
Itt kell az átkelést hát biztosítani.
Nehéz lesz a harcunk, de dicső a babér,
Utánam magyarok, a magyar hazáér!..

És mentek utána a dicső honvédek,
Sőt még tót fiuk is, és szepességiek.
A vigadó tábor alig vette észre,
Hogy eltávozott a hadsereg egy része.
Tovább folyt a jókedv az egész vonalon,
Nótázott a cigány, szólott a cimbalom.
Vitték hirt Kassára: Görgei még vigad!
No hát Ausztriára most győzelem virrad.

Ám egyik hirhozó szavát se végezte,
Ime jött a másik és azt jelentette,
Branyiszkónál küzd már Guyon hős tábornok,
Magyar katonák a hegy oldalon másznak.
S feljutva szétverik az ágyutelepet . . .
— — De várakozz lantom, ezt a hős küzdelmet
Külön fejezetben mondom el, írom le,
Érdemes jegyezni történet könyvébe.

A branyiszkói győzelem.

Mikor Görgei a bányavárosokból
Seregét Lőcsére vezeti, ott már szól
A magyar honvédség hősi harsonája,
Üdvözli, fogadja Guyon zászlóalja . . .
Ezek előbb értek át a Szepességre
S bukkantak itt erős, harcos ellenségre.
De Guyon megverte az osztrák sereget,
Melynek futó hada Branyiszkó hegyre ment.

Megszállták az utat, az átjáró helyet,
És Eperjesről is kaptak segítséget.
Aztán Kassáról jött egy nagy osztrák sereg,
A három hadoszlop ágyuja huszonegy.
Igy előkészülve helyezkedének el,
S a magyar hadakat várták jó reménnyel,
Lehetetlenség az, hogy itt átmenjenek,
Hiszen ők a hegyről bizton működhettek.

Február ötödik reggelén megindult
Guyon seregével s Lőcséről kivonult ;
Ezerötszáz huszár, tizezer gyalogos
Követte, hideg volt, dermesztő és fagyos.
Jó darab földön át rendes országuton
Könnyű volt haladni, de im hegyoldalon
Az osztrák haderőt már látni lehetett,
Mire odaértek az ágyuk működtek.

A hegylábánál álló előcsapatokat
Hamarján szétszórták, ámde az utjokat
Mégsem folytathatták. — Két oldalt mindenütt
Számptalan ponton, az osztrák tanyát ütött
S felülről lefelé az ágyu s a puska
A rettentő halált szörnyen osztogatta.

Az átkelést mégis ha erőszakolják,
Sirjok valamennyin az uton találják.

Nincs hát más megoidás, mint széjjel széledve
A fák és kövek közt jussanak tetőre.
Az oldal meredek s havas jég borítja,
Dermesztő hidegben egy sereg hogy járja? . .
— — E mese-történet mégis valóvá lett,
Guyon hadserege megmászta a hegyet.
A jeges, meredek bércek oldalába,
Kapaszkodó honvéd fegyverét bevágta,

Igy lépcsőt formálva törtettek előre
Es mikor jutottak egy kis pihenőre,
Fent levő osztrákra hevesen tüzeltek,
Oromról oromra ekképen vergődtek.
Hajh, hányan hulltak el? . . Felülről az ágyuk
Sikerrel végezték iszonyu munkájuk.
A küzdelmet mégis hogy siker tetézte,
Az bizony jó részben a Guyon érdeme,

Meg Erdős Imréé, a szerzetes papé,
Aztán a kereszté, tehát a vallásé.
Erdős pap jobbában kardot villogtatott,
A másokban pedig szent keresztet tartott.
Utánam hiveim, tolyton hangoztatja,
Keresztény elvenni keresztet ne hagyja.
De a pap elesik, egy honvéd fölfogja,
Másik a keresztet újból ragyogtatja.

És bár a halálnak van bő aratása,
Diadal lett a vég s ellenség futása . . .
Huszonhárom ponton álltak az osztrákok,
Mieinknek tehát ennyi hős csatájok
Volt mig feljuthattak a hegy gerincére . . .
Ám a küzdelemnek itt még nem lett vége,
Még nagy ut van hátra: szorosok, hegycsucok,
Ezekre húzódtak sietve osztrákok.

Azaz hogy akartak, de nem volt idejük,
Mert másik oldalon ime szemben velök,
Ujházi ezredes jött honvédeivel . . .
Erre a mieink dolgoztak két kézzel!

Az Országhos Képtérből.

Branyiszközi csata 1849. február 5-én.

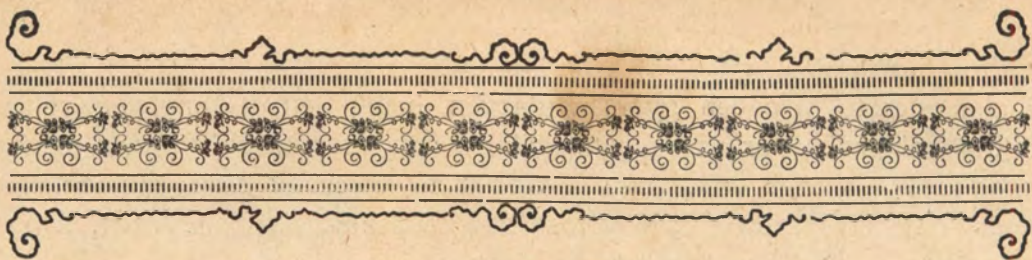
Az osztrák megrémül: mi Isten csodája,
Hozta ily hirtelen a támadást rája? . .
Hát biz az ugy történt, Ujházi csapata
Tul oldalról került, s hátulról támada.

Egyszerre vége lett osztrák bátorságnak,
Elhányva fegyverük, rémülten futottak.
Két tűz közé most már ő kelmék szorultak,
De bizony szegények élve nem jutottak
Ők el Eperjesre. Párma-ezredüknek,
Minden katonája ottan elvérezett.
Deym gróf generális tépett csapatával
Nehezen vergődött kettős tűzön által.

Agyuik' lőszerük' és sebesültjeik'
Mind ott hagyják s Guyont esedezve kéri,
Hogy fegyverszünetet engedjen, mig maguk
Kissé összeszedik s elhordják irhájuk.
Mit kértek megkapták . . . Magyar hadvezénylet,
Mindig előzékeny, tiszteli az ellent.
Vert hadával Deym gróf Kassára bevonult,
Csuf vereségéről szomorún beszámolt.

Erre Schlick megrémült, nosza egy-kettőre
Sátorfáját ő is hirtelen felszedte.
Elfutott Kassáról, nem merte Görgeit
Bevárni és vele rettentő hadait.
Branyiskói hegynek megtisztított utján,
Egész hadseregünk átjött nagy szaporán,
De az volt a baj, hogy három napot késtek,
Mert szép Eperjesen pihenőt rendeztek.

Ez időt használta aztán Schlick fel arra,
Hogy Kassáról magát hirtelen elhordja.
A mikor Görgei végre megérkezett,
S Klapka hadtestével ott egyesülhetett,
Nem találtak többé már Kassán osztrákot,
Ültek hát azonnal nagy hadi tanácsot.
Okos volt, hölcs is volt a hadi határozat,
Ebből kezdődött a „*tavaszi hadjárat*“.

A kormány Debrecenben.

Majdnem fél esztendőn keresztül, Debrecenből vezette Kossuth Lajos a honmentés nagy munkáját. Ez a fél esztendő volt a legdicsőségesebb időszak szabadságharcunk történetében. Mikor 1849. ujév napján menekültek Budapestről, bizony azt hitte a világ, hogy vége mindennek. Azt hitték maguk az országgyűlési képviselők is, mert nagyon kevesen siettek Debrecenbe, hanem reményvesztetten széjjel széledtek. Csonka volt akormány, mert a miniszterek többsége is, elmaradt. Gr. Batthyányi Lajos elnököt elfogatta Windischgrätz, gr. Széchenyi István megtébolyult, br. Eötvös József külföldre menekült, Deák Ferenc félre vonult. Klauzál miniszter se kívánt tovább működni, sem herceg Eszterházy, kinek különben, mint király oldala melletti miniszternek, ugy sem volt többé tennivalója.

Az egész miniszteriumból csak hárman: Kossuth, Szemere Bertalan és Mészáros Lázár mentek Debrecenbe.

Fájdalom, a nemzet képviselői közül sokan egyenesen meghódoltak Windischgrätznek, a főrendek pedig éppen vele tartottak. De sőt a Debrecenbe utazott képviselők közül is sokan hangoztatták, hogy abba kell hagyni a küzdelmet, kísértsek meg másodszer is az alkudozást Windischgrätzcel. Ezek közé tartozott Jókai is, ki ugyan nem volt képviselő, azonban ujságcikkében hangoztatta a béke szükségét.

Ily körülmények közt kezdte meg a működést Debrecenben Kossuth,

ki a dermesztő hidegben gyorsan utazván, beteg lett, s kénytelen volt Hajdu-Szoboszlón pár napig vesztegelni. Mikor Debrecenbe érkezett, még akkor is oly gyöngé volt, hogy a városháza lépcsőin csak támogatás mellett birt felvándorogni; a városházán rendezték be a szállását, s ő attól kezdve aztán onnét intézte az ügyeket.

1848 Január 6-án kiadta Kossuth a kormány nevében Debrecen városához intézett híres proklamációját. „Debrecen azon szikla, — így szól az irat — a melyre fogja építeni Isten a magyar szabadság szent-egyházát, a melyen diadalmaskodni a pokol kapui sem fognak... Debrecen népe, ime én a nemzet nevében Debrecen városát a magyar szabadság ősvárosának nyilatkoztatom, s az országgyűlést és a kormányt, a debreceniek becsületérzésének rendíthetetlen sziklájára helyezem.“

A híres alföldi nagy városban óriási élénkség támadt. A vidékről is oda özönlött a sok ember, mint országos vásárok alkalmával szokott történni. A pesti írók, művészek, s a sok hivatalnok: mind, mind ott ütöttek tanyát. Az országgyűlést a ref. kollegium disztermében tartották. Csak január 9-ére lehetett kihirdetni az első ülést, mert akkorára verődött össze vagy százötven képviselő. Leverten, bánatosan néztek össze a honatyák. Mindenki arcán kétség és aggodalom: vajon mi lesz most, hogyan fogják kormányozni, irányítani országunk zátonyra jutott hajóját? És ekkor Kossuthra esett tekintetük. A beteges férfiú arcáról a bizalomnak, a hitnek reménye sugárzott szét. Hajh, pedig be sok volt a baj!

Legsürgősebb teendő volt az aprópénz hiányán segíteni. Megakadt a forgalom, mert nem volt kis pénz. Kossuth indítványozta, hogy gyorsan kell nyomatni 30 kr.-os és 15 kr.-os papirbankót, aztán veretni az egy krajcáros rézpénzt, meg a 12 és 6 kr.-os ezüstöt. És működtek a gépek, tehát segítve lett a bajon.

E közben megérkezett a Windischgrätz herceghez menesztett bekekövetség jelentése, hogy t. i. „*Lázadókkal nem alkusznak.*“ Ezt tárgyalni kellett és ezzel kapcsolatosan a továbbiakra nézve határozni. Tehát tárgyalták, és végül azt határozták, hogy: „*védeni fogják a hazát az utolsó emberig.*“

Kossuth azt kívánta, esküdjék meg az országgyűlés. „*Önkényes esküre hívom fel önöket, melyben nyilatkoztassák ki, hogy mi, Magyarország képviselői, a harcnak utolsó percéig együtt maradunk.*“

Erre olyanforma jelenet ismétlődött, mint mikor a 200,000 ujoncot

egyhangulag megszavazták. A képviselők felugráltak helyeikről, jobbjukat ég felé emelve, magasztosult arccal, lelkesülten kiáltották:

— „Esküszünk, Isten minket úgy segítjen! Az utolsó percig együtt maradunk, bármi történjék is!“

Ezzel válaszoltak Windischgrätz hercegnek. De ezzel a kinyilatkoztatással aztán utját is vágták minden további megegyezésnek. Döntsen most már a fegyver, vívja ki a nemzet jogát, szabadságát, s kergesse el földjéről az ellenséget! Ámde ez akkor már rettenetes feladatként állott Kossuth előtt, mert az egészet elülről kellett kezdeni. Ujból fegyvergyárat állítani, a katonai felszerelést tovább folytatni, újabb és újabb csapatokat ujoncozni: ez mind óriási feladat volt. És Kossuth bámulatos nagy lelke legyőzött minden akadályt. Új fegyvergyárat állított Nagyváradon, ismét varratta a tengersok katonaruhát, s országszerte megkezdte az ujoncozást.

Az állam gépezetét Debrecenből teljes erővel megindították. A megyékhez rendszeresen mentek a rendeletek, az adófizetések is javában történtek. Mikor pedig mindezt látta a nemzet, s közben hírét hallotta a branyiszkói győzelemnek és más dicső csatáknak, visszatért a bizalma, nem látta oly ketségesettnek a helyzetet. Aztán meg Windischgrätz, dacára, hogy Pesten befészkelte magát, nem birt semmi jelentős eredményt elérni. Hadseregét nem tudta Debrecen ellen mozgósítani, és Kassa felől sem sikerült Schlick osztrák generálisnak az előrenyomulás.

1848—49-iki honvédek és nemzetőrök.

Hej, pedig de nagyon szerették volna Debrecenből Kossuthot kizavarni. Micsoda könnyü lett volna a sikon fekvő, teljesen védtelen nagy alföldi várost megostromolni! De nem lehetett ám, ugy a Pest felől jövő osztrákok, mint Schlicket feltartóztatták hadseregeink.

Egy pillanatra ugy volt, hogy vége mindennek. Schlicknek nyitva az utja Debrecenig; a mieinket ugyanis erős rohammal megtámadta, seregünket bizony szétverte. Mészáros Lázár, a hadügyminiszter volt csapataink vezére, s ő érte meg a vereséget. Sietett is átadni a vezéri tisztelet Klapkának. És ezt nagyon jól tette, mert ez a hős ifju ezredes, reparálta a bajt, de sőt dicsőségesen teljesítette a nagy feladatot, utját állotta az osztrákoknak. Megkísérlette ugyan Schlick, hogy előre nyomuljon, de Klapka több csatában visszaszoritotta. A hires tarcali fényes győzelemmel aztán végkép tönkrement Schlick hadát. Ámde Pest felől is jött a veszedelem. Windischgrätz Ottingert küldte erős csapat élén Szolnokra, hogy onnét átmenve a Tiszán, törjön Debrecenre.

Persze, könnyü volt Szolnokig leröpülni a vonaton, de onnét már gyalog menetben kellett volna folytatni az előnyomulást, csak hogy ebbe beleszólása volt Perczel Mórnak, aki még azt sem engedte meg Ottinger uramnak, hogy Szolnokból kiinduljon. Ott csapott rá, s ott vette el a kedvét minden további előnyomulástól, sőt őt magát kényszerítették a mieink futni, menekülni Pest felé. Ettől aztán ugy megrémült a budai várban Windischgrätz, hogy arra gondolt, elsiet ő is, vissza Bécsbe, nehogy rá kerüljön a sor a szaladásban. Egyelőre békében hagytuk, örültünk, hogy biztonságot szerezhettünk Debrecenre.

Nos tehát nyugodtan folytathatta Kossuth Lajos a nemzetmegtartás rettenetes munkáját. Egyre-másra küldte a futárokat a táborokba, s teremtette elő a hadviselés minden kellékeit, főként a pénzt. Mert végre is a mi szabadságharcunkat is ez mozgatta. Pénz kellett mindenfelé mindenkinek. És csoda az, hogy mindig megvolt a szükséges összeg minden hadsereg számára. Sem ebben, sem a nemzeti lelkesedésben nem volt hiány. Mert ha egyes főurak, gyáva városi s megyei hivatalnokok meg is hódoltak az ellenségnek, és a meggazdagodott polgárok nyulszive kérte is a békét, de a nemzet óriási tömegeinek lelkesedése határt nem ismert. A nép milliói kivánták a harcot, odaadták mindenüket a haza oltárára, s halálos gyűlölettel eltelve az ellenség iránt, mentek harcra a legelső szóra.

De egy nagy baja volt Kossuth Lajosnak, és általában nemzeti ügyünknek: nem volt fővezérünk.

A tarcali csata 1849 március 22-én.

(Egykoru könyvomat után.)

Az első ágyuszó elhangzása óta kereste az alkalmas fővezért Kossuth, de fájdalom, nem találta meg. Ha lett volna lángeszű nagy hadvezérünk, diadalmasan kerültünk volna ki a szabadságharc minden veszedelméből. Hiszen így is játszva győztük le az osztrák ármádiát, agyon szoritottuk a rácot, tótot, oláhot.

Mihelyt kissé rendes mederbe jutottak a dolgok Debrecenben, Kossuth a nagy kérdés megoldásához fogott. Fővezért állítani seregeink élére minden áron! Nagyon elkeserítette Görgei makacssága, ki megtagadta a debreceni kormányt, kijelentette, hogy nem fogad el utasítást a Honvédelmi bizottságtól. Ez a fejtelenség tovább nem uralkodhatik, ennek végét kell vetni. Párisban tartózkodott akkoriban Dembinszky, a lengyeleknek egy másik dicső katonája. (Bem már a mienk volt) Kossuth tehát puhatolódzott, nem jönne-e el Dembinszky mi hozzánk. A válasz kedvező lett, s Dembinszky a lehető leggyorsabban, álruhában átlopózott a határon, s jelentkezett Debrecenben Kossuthnál. Hamar megegyeztek, s a megállapodás szerint majd átveszi a tiszai hadsereg fővezérségén.

Egyelőre Debrecenben maradt Dembinszky, hanem aztán tavasz felé csakugyan lement a Tiszához, s kezébe vette a fővezérséget. De biz abból megint csak baj lett, a vezérek, természetesen nem szívesen fogadták, s Dembinszky nem ismerte sem az osztrák hadvezényletet, sem pedig a magyar viszonyokat. A dologból zür-zavar és egy csomó félreértés támadt, és ezen kívül Görgei és a többi vezér még nagyobb mérvű elhidegülése.

A debreceni élet lelke, központja, Kossuth volt. Később, mikor ügyeink jóra fordultak, egyre-másra érkeztek meg az elmaradt képviselők is, sőt a főrendekből is negyvenen-ötvenen. Ugy, hogy az alkotmányos kormányzás minden tekintetben lehetséges volt. Meit Kossuth erre nagy súlyt helyezett. Minden dolgot az országgyűléssel megvitatott, s aztán a főrendek elé juttatott. Ő maga lelkesített, buzdított, indítványozott, de a határozathozatalt a nemzet képviselőinek tartotta fenn.

Debrecen városa akkoriban alig számlált ötvenezer főnél többet. Ám mióta a kormány és országgyűlés ott székelt, a lakosok száma megháromszorozódott; igazi világvárosias jellege lett. Az egész város egy nagy tábor képét mutatta, a híres Nagy-piacon toborzó-tanyák voltak s azok előtt naponként százával jelentkezett az ujonc. A besorozottakat aztán azonnal elküldték a különböző csapatokhoz. Szekerek vonultak át, lőszereket, élelmi cikkeket szállítva a táborokba. A huszárság számára a

temérdek lovat itt szerezték és gyűjtötték össze, hogy aztán a csapatokhoz indítsák.

A városban mindenütt vitatkozó, politizáló csoportok voltak láthatók; a hogy kitavaszkodott, a tereken népgyűléseket tartottak, melyeken rendszerint Besze János, a híres népszónok magyarázta a népnek a dolgok állását, s lelkesített, buzdított.

Azok a lapok, a melyek azelőtt a fővárosban jelentek meg, most Debrecenben folytatták a megjelenést. Ide jöttek az írók, a poéták, sőt még új lapokat is indítottak meg. Szóval Debrecen egészen az ország központja lett, s ebben a világvárosi nagy nemzeti központban, eleinte nagyon heves ellenzék támadt Kossuth kormányával szemben. Ujságokban, a képviselőházban és népgyűléseken, erősen hangoztatták, hogy keresni kell a békés megoldást, nem szabad tovább folytatni a küzdelmet.

De az isteni gondviselés kegyelméből és honvédeink csodás küzdelméből, tavaszra dicsőséges napok virradtak reánk. A nemzet lelkesedett, a meghunyászkodás politikája háttérbe húzódott. Naponként fényes győzelmeket arattak seregeink. Ugyszólván óráról-órára hozták a futárok diadalainkról a jelentéseket. Az ország felocsudott kábultságából, új remény kelt a szívekbe, s bebizonyulni látszék Kossuth jóslata, hogy Debrecenből fog felragyogni hazánkra a szabadság napja.

Ily hangulatban, a csatanyerések szerencsés napjaiban, látta elérkezettnek Kossuth a híres függetlenségi nyilatkozat kimondását.

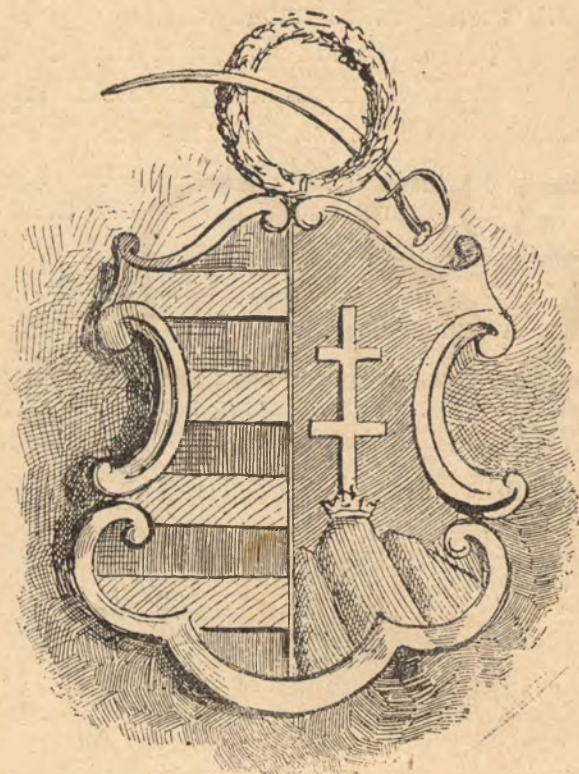

1848-iki száz forintos magyar bankjegy.

A függetlenségi nyilatkozat.

— 1849. ápril 14. —

Címer a függetlenségi nyilatkozat után.

Sok nevezetes és nagyfontosságú törvénycikkelyt alkotott századokon keresztül a magyar nemzet; de egy sem oly fontos, egy sem oly nevezetes, mint az 1849. ápril 14-iki függetlenségi nyilatkozat, a midőn is a debreceni országgyűlés kijelentette, hogy Magyarország elszakad Ausztriától.

Ez felelet volt ama sérelmes császári rendeletre, melylyel a magyar haza ezredéves alkotmányát el akarták törölni, s az országot Ausztriába bekebelezni. E császári irat és a magyar fegyverek diadala, érelték meg a gondolatot, hogy ki kell kiáltani a függetlenséget.

Mikor Kossuth Gödöllőre bevonult az onnét eltávozott

Windischgrätz után, már a hadsereg főtisztjei előtt fölvetette az eszmét. Terve nagy meglepetést szült, mert merész és vakmerő volt. De a nagy rész helyeseite. Ebből, a helyeslésből s a csatanyerésekből erőt merítve, távozott el Kossuth s Debrecenbe érkezve, folytatta a megkezdett munkát. Könnyű volt tüzelni a szenvedélyeket, mert a nélkül is lázas volt a levegő, s az utóbbi napok szerencsés hirei fellelkesítették az embere-

ket. Debrecen új év óta már az ország közepe volt. Ott székeltek sok országos hivatal, jöttek-mentek a csapatok, és érkeztek folyton a hirt-hozó tábori futárok. De most még zajosabb, még izgalmasabb volt a hatalmas nagy város, mert a vidékről is igen sokan rándultak be, hogy tanui lehessenek Kossuth nyilatkozatainak. Tudta mindenki, hogy a táborból jó, s hogy lesz mondanivalója.

Ápril 14-én, a debreceni híres nagytemplom Rákóczy-harangja, nem imádkozásra hívta az embereket, hanem az ország függetlenségének kimondására. Az országgyűlés ez alkalommal a nagytemplomban tartotta ülését. Rendszerint a ref. kollegiumban, az ifjuság imatermében, mint igen alkalmas helyen folytak az országgyűlési tárgyalások. Eme nagy napon is itt gyűltek össze a képviselők, de Besze János indítványára felkerekedtek, s átmentek a nagytemplomba. Ragyogó szép tavaszi nap volt. Lent a kollegium előtt s a templom körül óriási néptömeg. Midőn kinyitották a templomajtókat, a nép, mint áradat ömölt be s egy perc alatt megtöltötte a hatalmas nagy helyiséget. Mondják, hogy ez alkalommal lent, és fent a rendkívüli nagy karzatokon, bátran lehetett tizezerre tenni a hallgatóság számát.

Kossuth a városházán lakott, mely a Nagy-piacon, fentebb, néhány száz lépésnyire volt a templomtól. Midőn jött, a teret elborító néptömeg újjongó lelkesedéssel hullámszerűen körülvette, s úgy kísérték a templomba. Mikor pedig belépett, az egész közönség felállott, kendőket, kalapokat lengetve feléje, éljeneztek. A tömérdek ember lelkes éljen-harsogását százszorosan visszhangozták a falak. Végre csend lett. Almási Pál országgyűlési elnök szólott, válaszolva az ülés komoly tárgyát; csendre, nyugalomra kérte a közönséget. Majd felszólította Kossuth kormányelnököt, hogy tegye meg előterjesztését. Kossuth a szószékre lépett, s több mint két órán át tartó beszédet mondott; kezdetben betegesen, halkán beszélt, de aztán mind jobban neki kevélt. A nép és a képviselők áhitattal hallgatták szavait.

„Hazám képviselői!

Meglehet, hogy az ellenség, nem elégelvén meg azon szenvedéseket, miket a nemzet nyakára eddig háritott, új meg új invasiókkal fogja megkísérteni, megölni a magyar nemzetet

De hiszem a magyar nemzetről, hogy nem lehet többé oly gyáva, miszerint arra, a mi még hátra van, ha tizszeres erővel akarnának is reánk rohanni, megmérkőzni elhatározott ne legyen; s elhatározott annyival is inkább, a mennyivel bizonyosabb, hogy most már készületlenek

nem vagyunk, s ha imitt-amott megritkultunk is, de — legyen áldva az Isten érte, meg is tisztultunk

. . . . És én nemcsak a hitnek szent hitével, hanem az észnek meggyőződésével mondom: elérkezett a perc, midőn Magyarországnak szabaddá, függetlenné kell lennie; elérkezett a perc, midőn Magyarországnak s különösen a nemzet képviselőinek kötelessége, Isten, a világ, Európa és a nép előtt kimondani, hogy szabadok, függetlenek lenni akarunk.

. . . . És kérdem én, ha ezek ellenében a nép erejének érzetére fölébredt, — nem tartozunk-e mi a magyar szabadságharcban elhunyt testvéreink szent emléke iránt azon tartozással, hogy a miért ők elvérzetek, annak jutalmát vegyük el a nemzet számára; kérdem én, nem kötelességünk-e nekünk megtenni azon lépéseket, melyek magukban foglalják a biztosítást, hogy valamint az érettünk vérző vitéz hadsereg, úgy az annyi áldozatokat hozott nép, el fogja venni méltó gyümölcsét áldozatainak s hogy a harcnak vége nem alku lesz, hanem győzelem, a szabadság győzelme, a nép és nemzet számára.

Uraim! A magyar nemzetet a mérsékelt és óvatos nemzetek sorába fogja iktatni e napokra nézve a história; mert mi mindekkoráig nem mondtuk ki a szót, mely szónak kimondásával más nemzetek szabadságharcaikat kezdték s akaratukat nyilvánították, hogy többé rab-szolgák lenni nem akarnak.

De én azt gondolom, hogy ennek ideje már elérkezett.

A népnek határozottsága, seregeink győzelme és előhaladása és a hazafiui s becsületbeli kötelességnek érzete azt sugalltatja velem, hogy az ausztriai ház által köztünk és közötté fennállott kapocsnak elszakítását a nemzet, a maga népfenségi akaratával szentesíti. (Közheyleslés; lelkes éljenzés.) S hogy a magyar nemzet föllép az európai státuscsaládok sorába, mint önálló, független hatalom, mely megtudta magát tartani a legnagyobb vészek közt s elég erőt tudott kifejteni, hogy előtte fussanak az annyira elhíresztelt császári seregek s megmutatta, hogy a szabadságra méltó, a szabadságra elég erős.

Most Magyarországnak ki kell azt mondani, hogy akarata is van ezen erejét utolsó csepp vérig a szabadságra, melyre méltó, felhasználni.

Egyszersmind uraim, ki kell mondanunk, hogy az erópai státuscsalád, melytől magunkat elszakítottunk semmi esetben nem tekinthetjük, tudja meg: hányadán érez, mikép gondolkozik és mit akar a magyar.

Azért ki kell mondani, hogy az ausztriai ház árulása, hitszegése s a magyar nemzet elleni fegyverfogása által elszakítván a közte és közöttünk fennálló kapcsolatot, — Magyarország uralkodására méltatlannak nyilvánítatik s örökre számkivettetik ; úgy másrészt meg kell mondani Európa népeinek, hogy Európa népei irányában békét és barátságot óhajtunk s tisztelni fogjuk minden nemzetnek jogait, de megkívánjuk hogy a miénket is tiszteljék.

Nekünk uraim, el kell foglalunk Európában azon állást, hogy rólunk, nélkülünk senki se rendelkezék mint rendelkezik a majoros a nyáj felett.

. . . . És én mindezen indokoknál fogva, itt az Isten templomában felhivom önöket uraim, nemzeti képviselők, hogy számot vetve Isten, lelkiismeretük s a haza iránti kötelességükkel, — vegyék bölcs tanácskozás és elhatározás alá indítványomat, melyet a következőkben van szerencsém előterjeszteni:

Most előterjesztette Kossuth indítványát, mely mindössze öt pontból állott.

Az 1-ső pont kimondja Magyarország teljes függetlenségét, hogy *„Erdélylyel és a hozzá tartozó minden országokkal, részekkel s tartományokkal egyetemben szabad, önálló és független európai státusnak nyilvánítatik.“*

A 2-ik pont a legfontosabb. Ebben örök időkre trónvesztettnek nyilvánítatik a Habsburg- Lotharingeni uralkodó család, „*az*

Debreceni nagypiac a nagytemplommal. 1849-ben

uralkodásból ezzennel a nemzet nevében örökre kizáratik, kirekesztetik és az ország területéről s minden polgári jogok élvezetéből számkivettetik.“

A 3-ik pont arról szól, hogy a független szabad Magyarország szövetséget köt a többi szabad államokkal, különösen a Törökbirodalommal, s az olasz tartományokkal.

A 4-ik pont az ország kormányzásáról intézkedik akként, hogy míg a nép-képviselők a trón betöltése iránt, vagy a kormányforma megállapítására nézve másként intézkednének, egy *országkormányzó* áll az ügyek élére, s általa kinevezendő felelős miniszterekkel viszi az állam kormányzását.

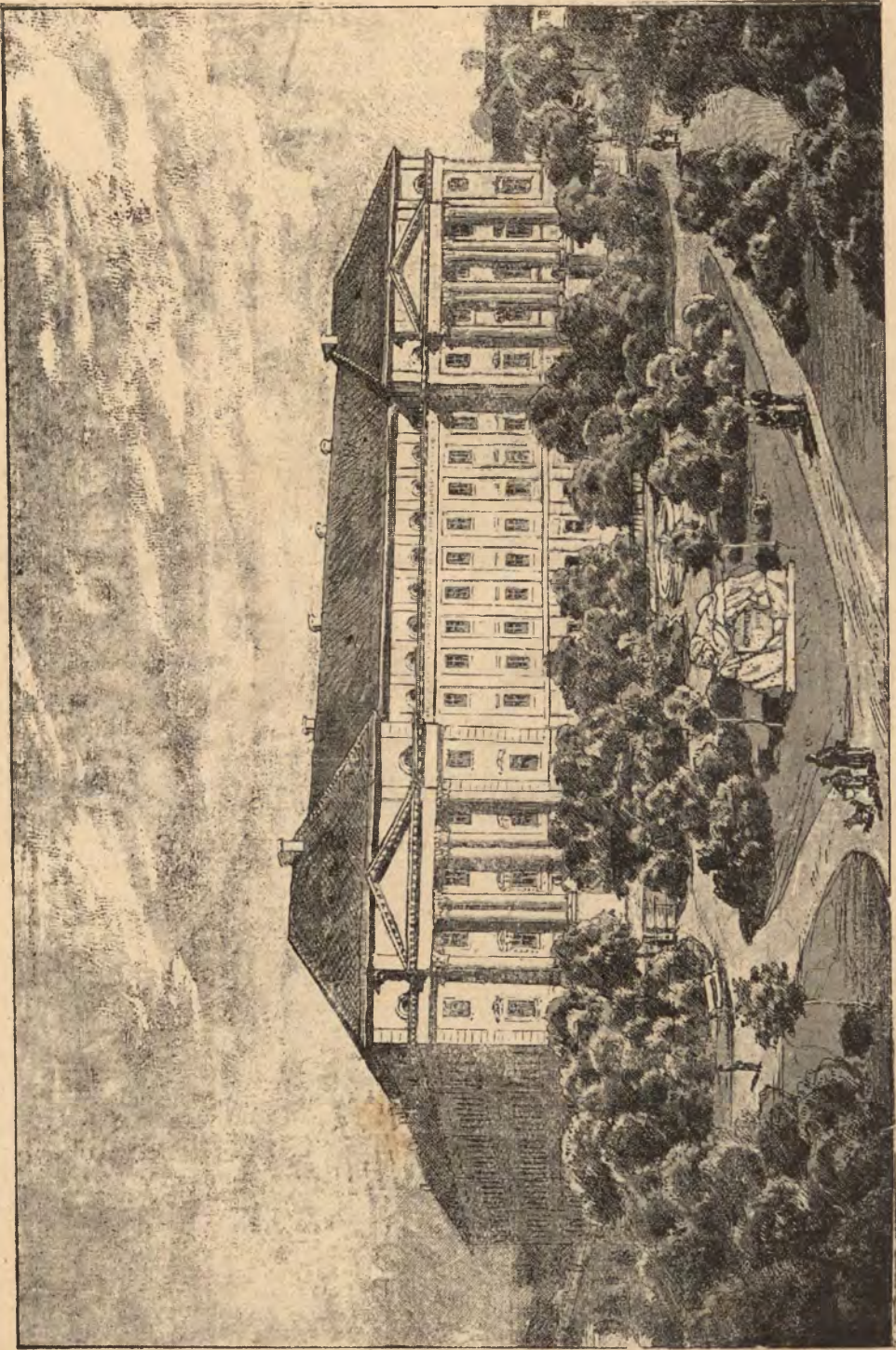
Az 5-ik pont rendeli, hogy a fentebbiekben megállapított elveknek törvénycikkelyekbe, nemzeti nyilatkozványba foglalása végett, három tagból álló bizottság küldendő ki.

Mikor előterjesztette Kossuth az indítvány-pontokat, így végezte beszédét:

E nap Magyarország történetében talán mindekkoráig élt napok között a legnevezetesebb leend, hogy ha én nem hibáztam a körülményeknek felfogásában, és ha nem hibáztam azon számításban, hogy mások is akként éreznek, a mint én érezni kötelességemnek ismerem.

Én nem ajánlom uraim önök pártfogásába ezen indítványokat, sőt arra szólítom fel önöket, hogy félre tévén minden tekintet a világon, pusztán Isten s önlelkiismeretükből s haza iránti kötelességükből kérve számot, vegyék bírálat s ítélet alá ezen indítványokat, s ha úgy látandják hogy jók: tegyék le ma uraim, Magyarország jövő szabadságának, jólétének, boldogságának alapját!

Bevégezván Kossuth szónoklatát, Almássy Pál feltette a szokásos kérdést, hogy kíván-e valaki hozzászólni a kérdéshez. Nem kívánt senki, hanem a helyett egyhangu lelkesedéssel azú kiáltozták a képviselők: Elfogadjuk, egész terjedelmében! Mindazáltal elnök elrendelte, hogy az indítvány pontonként újból felolvastassék, a ki akar szóljon hozzá minden ponthoz külön, s csakis ezután történjék meg a szavazás. Irányi Dániel jegyző egyenként olvasta fel a pontokat. Az első pontot, melyben az ország függetlenségét proklamálják, egyhangulag elfogadták. A második pontot szintén egyhangulag elfogadta a képviselőház. A harmadik pont hasonlókép minden hozzászólás nélkül, egyhangulag elfogadtatott. A negyegyedik pontot végig se lehetett olvasni. Ott, hol az ország ideiglenes kormányzójának megválasztásáról van szó, a képviselők tomboló lelkesedéssel hangoztatták Kossuth nevét.

A debreceni kollegium, a hol 1849-ben az országgyűléseket tartották.

Igy, hatalmas éljenzésben egybeolvadva, a képviselők egy szívvvel és szájjal Kossuth Lajost azonnal megválasztják Magyarország kormányzójává. Most ismét szólott Kossuth s a következő nyilatkozatot tette a képviselők előtt:

Azt gondolom, oly időket élünk, midőn valamint a tulbizakodásoknak, úgy a szerénységnek sem lehet helye, hanem minden embernek kötelessége mindaddig, míg a veszély tart és a nemzet tökéletesen megmentve nincs: megállani férfiasan, becsületesen azon a helyen, hová őt a nemzet akarata állította; nem válogatni a térben, nem válogatni a munkában, hanem követni egyedül hazafiui kötelessége és a nemzet iránti engedelmesség ösztönét.

Én uraim, leéltem életemnek javát; és ha visszatekintek az életre, hosszas éveken keresztül nem volt egy napom, melyben azt mondhatnám: nyugodt valék. Nekem csak akaratom nagy, tehetségeim csekélyek, s ha valamit életemben eszközöltem, vegyék azt, kik utánam következendének, például arra, hogy az erős akarat még a gyöngé tehetséget is hasznossá teheti a nemzetnek!

Hanem megvallom,— s legyenek följegyezve e szavak Isten ítélő könyvének lapjain, — hogy én hazám boldogságának meleg óhajtásán kívül semmi más vágyat nem ismerek, mint azt, hogy legyen szabad nekem nyugodnom; hanem addig, míg a veszély tart, akárhová fog velem parancsolni a nemzet, és a veszélynek akármely állását bizandja réám, én engedelmesen fogom elfogadni s tenni fogok, mit lehet.

De előre kikötöm azon föltételt, hogy ha eddigi életemben — és azt az Isten talán megengedi élnünk, kevés időnek mondhassam mi még a nemzet tökéletes megmentéséből hátra van, — valamit hazám javára eszközölni szerencsés voltam, vagy lehetek, a mint a veszély perce elmulik, szabad legyen nekem egy jutalmat kérnem, mely jutalom az, hogy engem bocsásson haza a nemzet, bocsásson vissza pihenni a magányos polgárok körébe, élvezni hátralevő napjaimban azon szabadságot, melyet mindnyájunk közös kincse gyanánt kivívni, mint mindnyájan feladatunknak, úgy én, önök bizalmánál fogva legszentebb kötelességemnek ismerem.

És ezért uraim, addig, míg önök vagy mást választanak, mit bármikor tenni méltóztassanak, mihelyt csekély személyemet vagy fölöslegesnek, vagy pedig a körülmények kívánatához képest nem eléggé tehetségesnek és erősnek látandják, — addig, míg elérkezik az idő, hogy a 3-ik vagy 4-ik pontbeli határozat értelmében a kormányrendszert ál-

landóan, minden részleteiben megállapítandják; — vagy végre addig, míg azonban megállapodás mellett is nyílt homlokkal nem mondhatom el azt, hogy a nemzet már tökéletesen biztosítva van, addig én, uraim, ha önök úgy parancsolják, leszek kormányzó elnök.

De az örökké való Istenre, önbecsületemre esküszöm, azon percen tul egy pillanatig sem; nem, semmi egyéb, mint szerény és szegény polgár.“

Kossuth szónoklatát végezvén, felzúdult ismét az éljenzésekben nyilvánuló örömjaj, és sietett mindenki Kossuth köré csoportosulva szerencsét kívánni neki, mint Magyarország kormányzójának.

Igy folyt le az emlékezetes gyűlés, melynél fontosabb, melynél nevezetesebb történeti tény nincs feljegyezve történelmünkben. A képviselőház ülése után tüstént a főrendiház tartott ülést. A főrendeknél báró Perényi Zsigmond elnökölt, az öt pontot pedig gróf Majthényi olvasta fel. Vita nem volt itt sem, a főrendek szintén egyhangulag elfogadták a függetlenségi nyilatkozatot, s Kossuthot ők is országkormányzónak választották.

Ekkép tehát Magyarország alkotmányos tényező testületei, a képviselőház és főrendiház, teljes egyöntetűséggel, egyhangu szavazattal

Honvéd előrs 1848—49-ben.

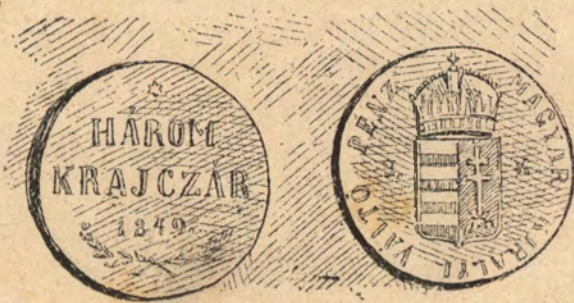
függetlenségük nyilvánítják a hazát s trónvesztettnek jelentik ki a Habsburg-Lotharingiai uralkodóházat.

Mily csodálatos fordulata az időnek! Még egy évvel előbb, a leg-rajongóbb királytisztelő, trónnak hódoló volt a magyar, s áldólag emlitette V. Ferdinánd király nevét, ki szabadságot, alkotmányt adott, tűzbe ment volna érte, házáat megvédte volna száz ellenség ellen De aztán jött a sok félreértés, nemzet és uralkodó közé visszavonás férközött, a szenvedélyek kerekedtek felül ott is, itt is. A szenvedély pedig mindenkor rossz tanácsadó . . .

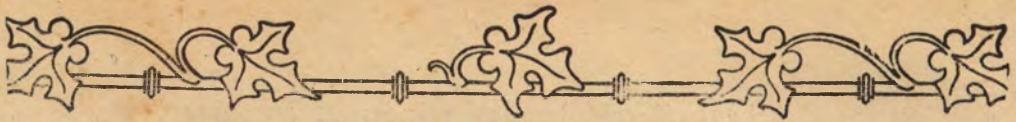
A függetlenségi nyilatkozat hírére Debrecen városában másnap, ápril 15-én, mely nap éppen vasárnapra esett, fényes ünnepélyt tartottak, Este nagy kivilágítást és fáklyászenét rendeztek Kossuth ablaka előtt. Szónoklatot mondott Könyves Tóth Mihály, ref. lelkes, mire Kossuth lelkesen válaszolt. A következő napon egy új vadász-zászlóalj felavatása képezett ünnepséget. Két nappal később, ápril 19-én a templomokban nagy hálaadó istentiszteletet tartottak, délután népünnepély és népgyűlés, este ismét fényes kivilágítás.

A függetlenségi nyilatkozat e közben elkészült. S úgy az országgyűlés, mint a főrendiház szentesítette és ápril 21-én a hivatalos közlönyben megjelent.

Ime, így jött létre a nevezetes történelmi tény.

1848—49-iki rézpénz.

A szabad csapat.

udni akarjátok mi a hon-
szerelem,
A melynek ereje áthat
a lelkeken,
Betölti a szivet, meg-
kapja az elmét
És biztosítja a csaták
győzedelmét:
Ide hallgassatok, új pél-
dát mutatok,
Ehhez hasonlatost sehol
nem találtok;
A mi forradalmunk cso-
dás története,
Ime e tényeket köny-
vébe jegyezte.

Gondokba merülve küz-
dött Kossuth Lajos
Az ország helyzete lett
már akkor bajos.
Kitűnt, hogy ügyünket
Bécsben elárulták,

Minden ellenségünk reánk uszitották.
Épp most is tudatják bánáti táborból,
Damjanics írása biz szomoruan szól:

Szerb felkelő bandák mindenütt harcolnak,
Küldjenek hát hamar újabb csapatokat.

Küldne Kossuth tüstént, de hát honnan vegye? . .
Az új honvédséget csak most gyűjti egybe,
És már ég a házunk szerte, köröskörül,
Bécsi kamarilla ennek igen örül.
A mint éppen töpreng emésztő gondival,
Im levelet hoznak, kusza vonásokkal.
Ez van reá írva: „*Adassék levelem
Kossuth ur kezébe, szivemből tiszteltem!*“

Belül pedig így szól: „*Rózsa Sándor vagyok,
Nevem irtóztató, a bűneim nagyok.
Rablás volt életem, sötét börtön vár rám,
A hitvány sorsomat be sokszor átkozám.
Most jóvá szeretném tenni hibáimat,
A hon védelmére áldozom magamat.
Százán vagyunk itten az alföldi rónán,
Egy a gondolatunk: segítünk a hazán.*“

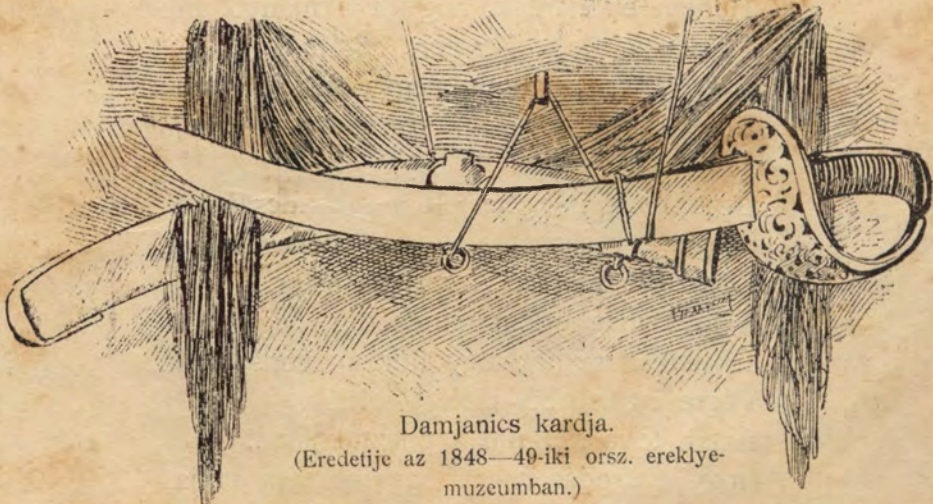
*Engedjék meg nekünk a honszeretetet,
Kiállni a sikra véni a szerbeket.
Eddigi élünkkel szakítani akarunk,
Isten látja lelkünk nincs más gondolatunk,
Mint hazánkat védni, harcolni érte;
Boldogitná lelkünk a hon szeretete.
Az ország kormányát arra kérjük szépen,
A szabadságharcban meghalni engedjen.“*

A rablóvezérnek Kossuth azt izente:
Jól van, hát jöjjenek, de óva intette,
Hogy multjokkal most már végkép szakítsanak,
Mert bünbocsánatra csak így számíthatnak.
A haza nem kérdi, ki az, ki megmenti,
Védelmező fiát keblére öleli.
Mutassák meg tehát harci vitézségük,
Megengedi, legyen honmentésben részük.

Pecsétes írásra nosza előbujtak,
A szegény legények, s gyorsan sorakoztak
Rózsa Sándor körül. Éppen százan lettek.
Tüzes paripákon táborba siettek.
Viharedzett fiuk, mind vakmerő, bátor,
Velük megélénkült aldunai tábor.
Lobogós ingujban, dolmány, s cifra szűrben,
Rettentő ostorral az izmos kezükben.

Különös fegyverük a karikás ostor,
Mikor egyet suhint, ott a halál ül tort.
Ólom van a végén, s a hova ez koppint,
Ember, állat érez rettenetes nagy kint.
A szellő szárnyain rohannak, robognak,
Csodás fegyverükkel szanaszét csapdosnak.
Szokatlan e harcmód, védekezni nehéz,
Kard nem ér hozzájuk, se dárda s kelevéz.

Verseci táborban volt a legnagyobb baj,
Kossuth odaküldte Rózstát bajtársival,
A fellebvalójuk Pertecsics őrnagy lett,
Kemény katona, ki tréfához nem értett.
Nem nézte jó szemmel a szabad csapatot,
Intézett hozzájuk szigorú parancsot,

Damjanics kardja.
(Eredetije az 1848—49-iki orsz. ereklye-
muzeumban.)

És meghagyta nekik, hogy csak kémszemlére
Mehetnek és nem a csatáknak tüzebe.

Ámde Rózsa Sándor éppen ezt akarta,
Hogy tűzbe mehessen szivszorongva várta.
Annak is megjött az ideje csakhamar,
Strázsai csatában szerbek szörnyü számmal
Törtek ránk, nosza hát, elő szabad csapat,
Fel a küzdelemre, lássuk munkátokat!
Itt a jó alkalom, bemutatthatjátok
Harc vitézséghez van-e tudománytok.

A pusztafiaknak festői csapata,
Hatalmas nagy körben, szerbet megrohanta.
A halált megvetve nyomultak előre,
Ugy, hogy a szerbeknek fegyver kisütésre
Idejük sem maradt . . . Hajrá az ostorral!
Dolgoztak a fiuk rettentő munkával.
Az ellent csapkodták, lóról lerángatták,
A harc kimenetét javunkra fordíták.

Tizenkét szerbet ölt maga Rózsa Sándor,
A többi is vitéz, rettentetlen bátor,
Az ellen megverve, tábora szétszórva . . .
De Rózsáék még nem tértek nyugovóra,
Hanem elrohantak, hogy zsákmányoljanak.
Mire esteledett, Versecre h^ajtának
Ezernyolcszáz juhot, négyszáz szarvasmarhát,
Nagy csapat sertést s szerb lovak színejavát.

Osztráknak is réme lett a szabadcsapat . . .
Szegény vasasnémet a mint^t békén halad,
Egyszerre reácsap a karikás ostor,
A lova meghorkan majdpedig megfordul
Lebukik a német, úgy húzzák vonszolják,
Végre irgalomból életét kioltják.
Aztán tova száguld a pusztáknak fia,
Hogy e csodás harcot megint újra vívja.

Rózsa Sándor szabad csapata.

Hogyha ketten jönnek, védelem lehetlen,
Okvetlen elpusztul a fegyveres ellen.
Egyik ostorcsapás a lónak van szánva,
Azalatt a másik sujt a katonára.
Guerilla harcnak ez legrémesbb neme,
Képtelenség ezzel a fegyver védelme.
Istenitélet volt szerbre és osztrákra,
A gatyás parasztok karikás ostora.

Rózsa Sándor maga igazi hős leve,
Harc és háboru lett az életeleme.
Ám kegyetlen nem volt, gyermeket, és asszonyt
Bárhol is találta, mindig békén hagyott.
Sőt pénzt adott nekik s védte, elkisérte,
Az ártatlanságot tisztelte, szerette,
De embereihez szörnyű szigoru volt,
Ki rossz fát tett tüzre, azonnal meglakolt.

Az egyik legényét a mint rajta érte
Egy nő kifosztásán, tüstént agyonlőtte.

Csakhogy vasszigora sem tarthatta féken
A puszták fiait, a kik mindenképen
Régi életmódjuk szerint kezdtek élni,
Életelemük lett rabolni, gyilkolni.
A hol észrevették szerbek gonoszságát,
Kegyetlenül végzék a boszu munkáját.

Szerbek is ugy tettek a magyar falvakban,
S csak hasonlót kaptak vissza kamatokban.
De Damjanics mégis sokalta a dolgot,
Visszaparancsolta a szabad csapatot.
Rendes hadviselés módját megtartotta,
Hogy vétünk ellene, senki se mondhassa.
Legyünk nagylelkűek, azok voltunk mindig,
Szabadságharcunkat így harcoltuk végig.

Feloszlatták tehát a szabad csapatot,
Nem intéztek többé rettentő rohamot.
A szegény legények szanaszét széledtek,
Nagyrészt becsületes emberekké lettek.
Egy hirdetmény maradt róluk utókornak,
Melyben rendelete van Kossuth Lajosnak,
Hogy a Rózsa Sándor bűnét elengedik,
Börtönbe nem vetik, szabadon eresztik.

Hirdetmény. Miután Rózsa Sándor az ország kormánya által számára megadott amnesztia feltételeit becsülettel teljesíté, magát több vészes csatában éppen oly merésznek, vitéznek, mint a rábizottak teljesítésében hűnek és pontosnak tanusítá, ugy azon vád alaptalanságát is, mintha a strázsai (lagersdorfi) csata alkalmával tilos kicsapongásokat követett volna el, hiteles tisztí bizonyítványokkal megcáfola: jövendőbeni jó, erényes és tiszta élet föltétele alatt, a számára már megadott köz és nyilvános bocsánat ezennel megújittatik és megerősítettik. Miről az ország minden törvényes hatóságai ezennel értesítettnek.

Budapest, december 15, 1848.

A honvédelmi bizottmány.

Kossuth Lajos
elnök.

Greguss Imre festménye után.

Guerilla harc a vasas-némettel.

Ágyuöntő Gábor Áron.

Székely nemzet állt őrt Erdély bércei közt,
Midőn az oláh had mindent előzönlött,
Az osztrák meg a szász ir'ották a magyart,
S az egész vonalon fenték ránk az agyart.
Ám a székely nép is kifáradni kezdett,
A mint az osztrákkal egy-két csatát vesztett.
Csupán csak Háromszék állta még a sarat,
Igaz lelkesedés náluk még megmaradt.

Berde Mózes volt ott magyar kormánybiztos,
Dolga igen nehéz, a munkája kinos.
Székelyföldön nincsen egyetlen egy vár sem,
Honnét fegyvert, ágyut szerezni lehessen.
Ellenállásra hát, hogy bírja a népet?
Ha csatába viszi, kiirtja a német.
Ott áll Puchner uram erős seregével.
Egyetlen óhaja: pusztuljon a székely.

Berde kormánybiztos huzza-vonja dolgát,
És intéz Puchnerhez hosszú instánciát,
A melyben azt kérdi, mit kellene tenni,
Hogyan lehetne a békét megszerezni?
Az osztrákokkal míg folyik a tárgyalás,
Háromszékmegyében van nagy mozgolódás.
Megye székhelyére, ős Szepsi-Szent-Györgyre
Székelyek gyűlésre sereglettek össze.

Negyvennyolc, november tizenkettedikén
Tartották a gyűlést, hajh, de ott semmiképp

Gábor Áron elsüti első felszerelt ágyuját.

Nem birtak dönteni a teendők felett,
Lemondó csüggedés elterjedni kezdett,
Hogy maguk megadják, hogy járomba mennek,
Mert fegyverek nélkül semmit sem tehetnek.
Kasza, cséplő, fejsze, meg egynehány puska
Tán kerülne, mit ér, népnek nincs ágyuja.

Siri csönd támadott a gyülekezetben,
Mélységes fájdalom fészkelte a szivekben.

Felállott Nagy Ferenc, tisztos öreg lelkész,
Szólt: „A székely inkább egytől egyig elvész,
Mintsem, hogy megadja gyáva módon magát:
Keljen fel mindenki, védje meg igazát.
Utolsó csepp vérig küzdjünk és harcoljunk,
Hazánk védelmében csatateren haljunk.“

Hátulsó padokból felkelt most egy székely,
Révetegen, félve tekintgetett szélylyel.
Aztán akadozva így szólott: „*Testvérek!*
Ha ágyutok nincsen, no hát majd készíték.“
Reá néz mindenki, azután kacagnak,
Mások dörmögnek, hogy nincs helye tréfának.
„*Ha tréfálni mernék s szavam be nem váltánám,*
Üssék le a tejem, vegyék el vagyunkám.“

Ez már erős beszéd, így nem dévajkodnak,
Álmélkodó szemek feléje fordulnak.
Ki lehet a ki ily merészen ajáljon?
„*Berecki fi vagyok, nevem Gábor Áron.*“
Még általánosabb lett a csodálkozás,
Senkise ismerte ezt a szürke bundás
És harisnyás székelyt. De szólt Berde Mózes:
„Ha csinál kend ágyut, biz az nagyon jó lesz!“

Gábor Áront sérté ez a fogadtatás,
Távozott szerényen, látván hogy nincs hatás,
Nem bíznak a szóban, nohát lesz bizonyság.
Hazamegy Bereckre, otthon a rokonság
Biztatja, hogy hamar csináljon egy ágyut.
Igen ám, de erre kis vagyona rá jut.
Eladja a földjét és mindent pénzzé tesz,
Im öt sárga ágyu ekképen hát meg lesz.

Viszik az ágyukat le Sepsi-szent-Györgyre
Sorba kiállítják a nagy piac-térre.
Megszemlélni jönnek a székely emberek,
Mondják: Gábor Áron mégis csodagyerek.

De vajon elsül-e majd az ő ágyuja?
Jó a kormánybiztos gyorsan próbáltatja;
Örvend a sokaság, minden ágyu szólott,
Kormánybiztos ekkor köszönetet mondott.

No hát most, elindult a furfangos székely
Hermányi hámorban nézett kissé szélylyel.
Berde kormánybiztos fő ágyuöntőnek
Tette meg s rendelé, sok ágyut öntsének.
Pénz is lett csakhamar, aztán segítő-társ,
A kik munkálkodtak, s a kiket a hó láz
Éppen úgy elfogott miként Gábor Áront,
Ámde szörnyü bajként állott elő már most

Az anyag kérdése. Hol vegyék az ércet?
E dologban győzött a hazaszeretet.
Templomok tornyából a nagy harangokat
Leszedték s belőlük ércet olvasztottak.
Százhuszonöt harang Háromszék megyéből,
És kilencvenöt jött a kis Marosszékből.
Majd Udvarhelymegye s a szép Aranyosszék,
Ötven nagy harangot küldve adakozék.

Mikor minden megvolt, kis Kézdivásárhely
Egyik portája lett ágyuöntő műhely,
Ide hordták össze a sok érc-anyagot:
A szükséges vasat, rezet, sok harangot.
Turócy rézműves műhely vezetője,
Gábor Áron mellett ügyek intézője.
Folyt a csodás munka lázas buzgalommal,
Hetenként lett ágyu, egy egész halommal.

Egyszerű eszközzel, kicsi kis udvaron
A megöntött ágyu lett kilencvenhárom.
Bámulatos dolog, szinte hihetetlen,
A történelemben ennek párja nincsen.

De még ez nem elég, puskaporuk sem volt,
Készítettek azt is s az ágyu szépen szólt,
Sőt nagyobbat pukkant, mint az osztrákoké,
Es erre büszke lett minden székely góbé. *)

Éppen ideje volt, hogy elkészüljenek,
Az ellenség felől vész-hirek érkeznek.
Jön osztrák had élén Heydte generális,
Könnyü győzelemről ábrándozik máris.
De Papp Ferenc őrnagy, hős székely katona,
Egész Háromszéket fegyverbe toborzza.
Neki az ellenek, üsd, vágd a németet,
Előre ágyukkal, ne ismerj kegyelmet!

A székely vitézség, meg a székely ágyu,
Megtette munkáját, s az ellenség bárgyu,
Rémülten szalad meg heves támadásra
És fogja a dolgot gyors futamodásra.
Mikor az Olt folyón keresztül vonultak,
Felszedték a hidat s aztán megnyugodtak.
Gondolták, a székely nem mehet utánuk,
S nem lesz fegyverüktől iszonyu haláluk.

Szörnyen csalatkoztak. A székely furfangja,
Ami fiainkat cserben most sem hagyja.
Közeli házaknak deszka födélzetét
A hid-gerendákra hamar ráhelyezték.
Igy ők is átkeltek a víz tulpartjára,
Megint reácsaptak a futamodókra.
Csúful helybenhagyták, tizedelték őket,
Jó messze üldözték a menekülőket.

*) Szacs vay János vállalta magára a puska-por előállítását. Hires vadász volt, s azelőtt is mindig maga készítette puska-porát. Most természetesen nagyban kellett csinálni, temérdek salétrom kellett hozzá. Ebben a székely asszonyok voltak segítségére, azok szedték össze s hordták garmadába a salétromot, Szacs vay aztán gyártotta a temérdek puska-port. Gabriányi József gyógyszerész meg a puskához szükséges gyutacsot (kapszli) fábrikálta, pedig senkitől sem tanulta készítését. Rájött magától.

Nem sok idő múlva újra jött az osztrák,
Hatalmas seregük székely ellen hozták.
Most már más tábornok vezette a harcot,
Csakhogy ő kelme is vallott ám kudarcot.
Keményen állták meg mieink a helyök ;
Hazaszeretet meg furfangos ész velök,
S a Gábor ágyui jól viselték maguk,
Egymásra szóltak s kemény volt a magvuk.

Igy tartotta magát a kis székely nemzet,
A míg aztán végre hős Bem megérkezett.
Vele egyesültek, atyjukként tisztelték,
Az osztrákot pedig még jobban megverték.
Petőfi is ott volt, lelkesíté őket,
Verset irt hozzájuk és a csüggedőket
Ujra feltüzelté. Hazaszeretelnek
Legdicsőbb példái a székelyek lettek.

Őrt álló honvéd.

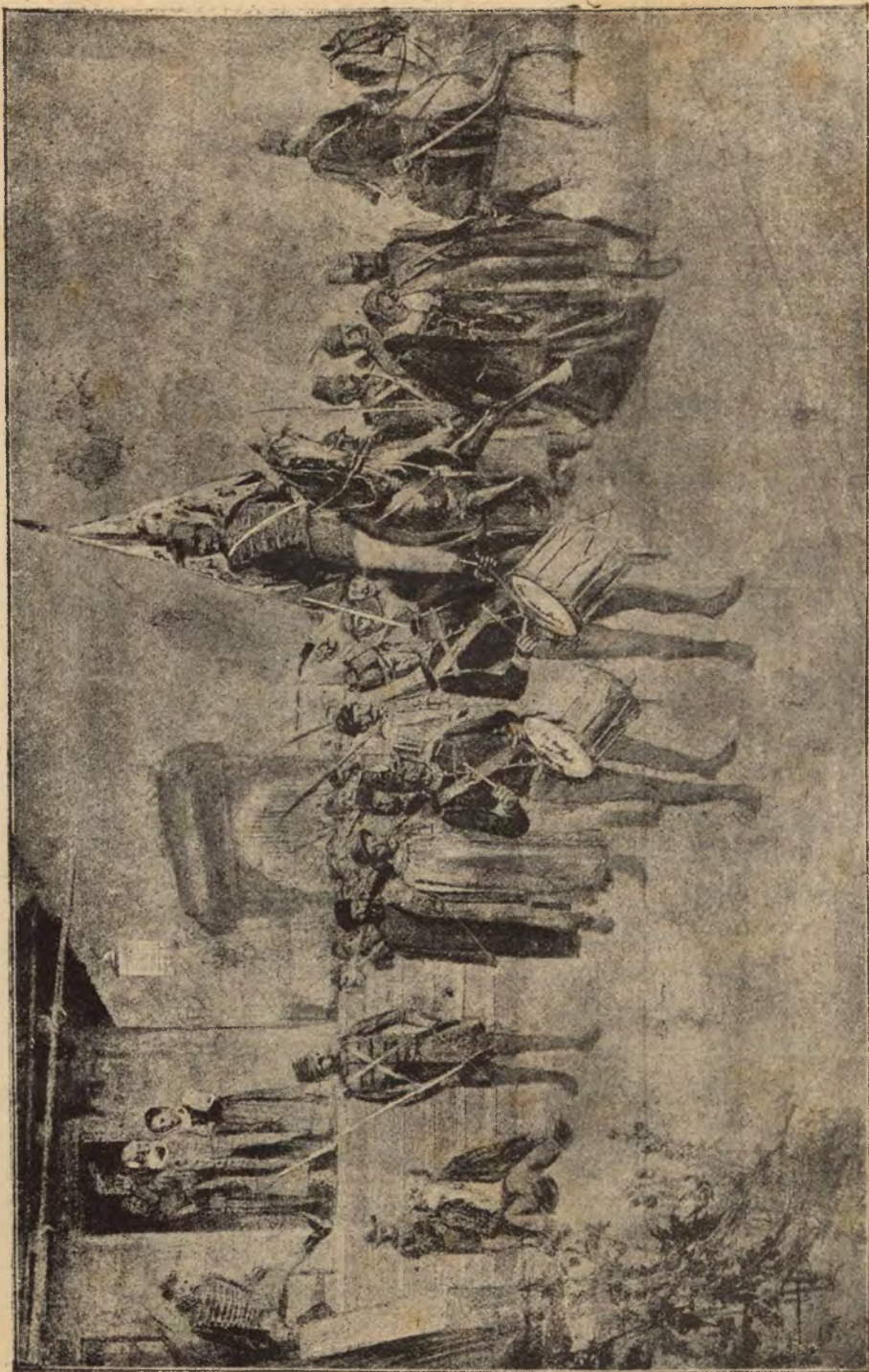
Szabadsághős Gábor Aron.

Javában folyt már az ágyuk készítése,
Mikor Debrecenből kormány rendelése
Erkezett Gáborhoz. Az volt benne mondva,
Gyorsan működjenek, Kossuthnak lesz gondja,
Hogy az ágyuöntést nagyban folytathassák
Esetleg a műhelyt megnagyobbíthassák.
Jőjjön Gábor Aron gyorsan Debrecenbe,
Járjon a kormánynak kezére mindenbe'.

Nosza utra kelt hát a székely atyafi,
Kossuthnak sietett mindent elmondani.
Tudatta, hogy folyik otthon a munkájok,
És hogy sok teendő váran még reájok.
Mert röppentyüket is kellene gyártani.
Ezért műhelyüket szükség tágitani.
No hát csak tágítsák, mondta Kossuth e szót,
És utalványozott hatvanezar bankót.

A pénzen kívül még rangot is nyert Gábor,
Őrnagygyá nevezték s így a székely tábor
Egy derék törzstiszt gyarapodott véle,
Ki vált szent ügyünknek nagy dicsőségére.
Legendás alak lett az egyszerű székely
Honvédet toborzva járkált szertesélylyel.
Aztán az ágyuit vitte csatatüzbe,
Ellen táborára maga sütögette.

Bem nagyon szerette, s az egész székelység ;
Nevéhez van kötve számtalan vitézség.

Nagy Lázár olofestménye után.

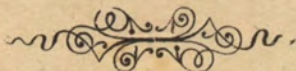
Gábor Áron honvédekkel toboroz Kézdi-Vásárhelyen.

A lelkesedése mesés, bámulatos,
Tevékenysége meg éppen csodálatos.
Mint hogy ha száz keze volna, úgy működik:
Gyárban parancsára az ágyukat öntik,
Másik órában már a csatatért járja,
Ahol áhitattal tekintenek rája.

E különös ember hajdan katona volt,
S ifju éveiben mint jó diák tanult.
Hadi szolgálatban tüzérséghez lépett,
Ott akart szerezni kellő képzettséget.
És bár tanulékony, bár rendkívül okos,
Nem birta legyőzni vaskalapot, copfot,
Csupán káplárságig tudott felvergődni,
Ott hagyta hát őket, s hazament tengődni.

Ezermesterré lett, mindig furt-faragott,
Különös dolgokon egyre munkálkodott.
Szülővárosának egy réz-ágyut csinált,
Majd aratógépet, s csoda-kocsit kínált.
Szóval lángész, a ki nagyra volt hivatva,
Az emberiségnek vált vón' sok hasznára.
De így hasznát csupán a szent harcunk vette,
Nagy eszét, tudását ez ügynek szentelte.

Élte rendkívüli, halála is olyan,
A lángésznek sorsa, hogy elégjen gyorsan.
Ágyu volt eleme, hát ágyu ölte meg,
Negyvenkilenc nyarán az orosz fergeteg
Reájuk tört, . . . Küzdtek, legelszántabb hévvel,
Rettenthetlen Gábort, golyó tépte széjjel . . .
Eresztevényi sir szent a székely előtt,
Megsiratja ottan, a hős ágyuöntőt.

A kápolnai véres küzdelem.

Nem volt fővezérünk, az volt a nagy
bajunk,

Meg hogy visszavonás jellemezi fajunk.
Debrecenből küldtek sürgős rendeletet,
Melynek Görgei nem engedelmeskedett.
Csak azért sem tette, a mit Kossuth
akart,

S makacskodásával okozott nagy za-
vart,
A többi vezérnek rossz példát mutatott
Vizet ellenünknek a malmára hajtott.

A haza jobbjai kétségbe esének
S Kossuth kinevezte Dembinszkyt
vezérnek.

Legyen végre egy fő, a mely paran-
csoljon,

Ki előtt Görgei daca meghajoljon.
Főparancsnokságot Dembinszky átvette
És ünnepélyesen ki is jelentette,

Hogy egész lelkével csügg országunk sorsán.
— Utánam magyarok, előre szaporián!

Dembinszky lengyel volt, éppen mint Bem apó
S lelkesítette a nemzeti riadó.

Csakhogy Görgei és vele a többiek
Parancsainak nem engedelmeskedtek.

Vagy csak immel-ámmal vették rendelésit,
Miben csak lehetett, boszantották vérig.

Pedig Windischgrätz már közelgett feléjük,
A vizályt meg kellett volna szüntetniök.

Schlick meg más oldalról vezette seregét.

A magyar haderő, e két ellenségét

Im szemközt találta. Ez már komoly dolog,

A sereg s a haza sorsa kockán forog.

Az összeütközés kikerülhetetlen,

Mieink felállnak hát nagy harcirendben,

S várják az osztrákok támadó csatáját,

Hogy a szerint kezdjék védelem munkáját.

Kál-Kápolna körül voltak seregeink,

Csatát szomjuhoztak dicső honvédeink.

Harmincötezer főt számlált a hadsereg;

Görgei, Répássy s Klapka a vezérek.

Velük rendelkezett Dembinszky fővezér,

Ám a haditerve igen keveset ér,

Mert míg tépelődik s nem tudja mit tegyen,

Heves csatatüzzel rátámad az ellen.

Február huszonhat, délután két óra,

Indítá Windischgrätz hadát támadóra.

Még Mezőkövesden ebédelt Dembinszky

Mikor gyors futár jó s lihegve jelenti,

Hogy megindult a harc, bömbölnek az ágyuk,

S az osztrákoknak az egyetlen fő vágyuk,

Hogy a meglepetést javukra fordítsák,

Egész hadseregünk Tiszának szorítsák.

Egykori kégyomlat.

A bécsi cs. és kir. Hadügyi Leveletből.

Schlick a verpeléti csatában. (Jelenet a Kápolna-körül harcoból.)

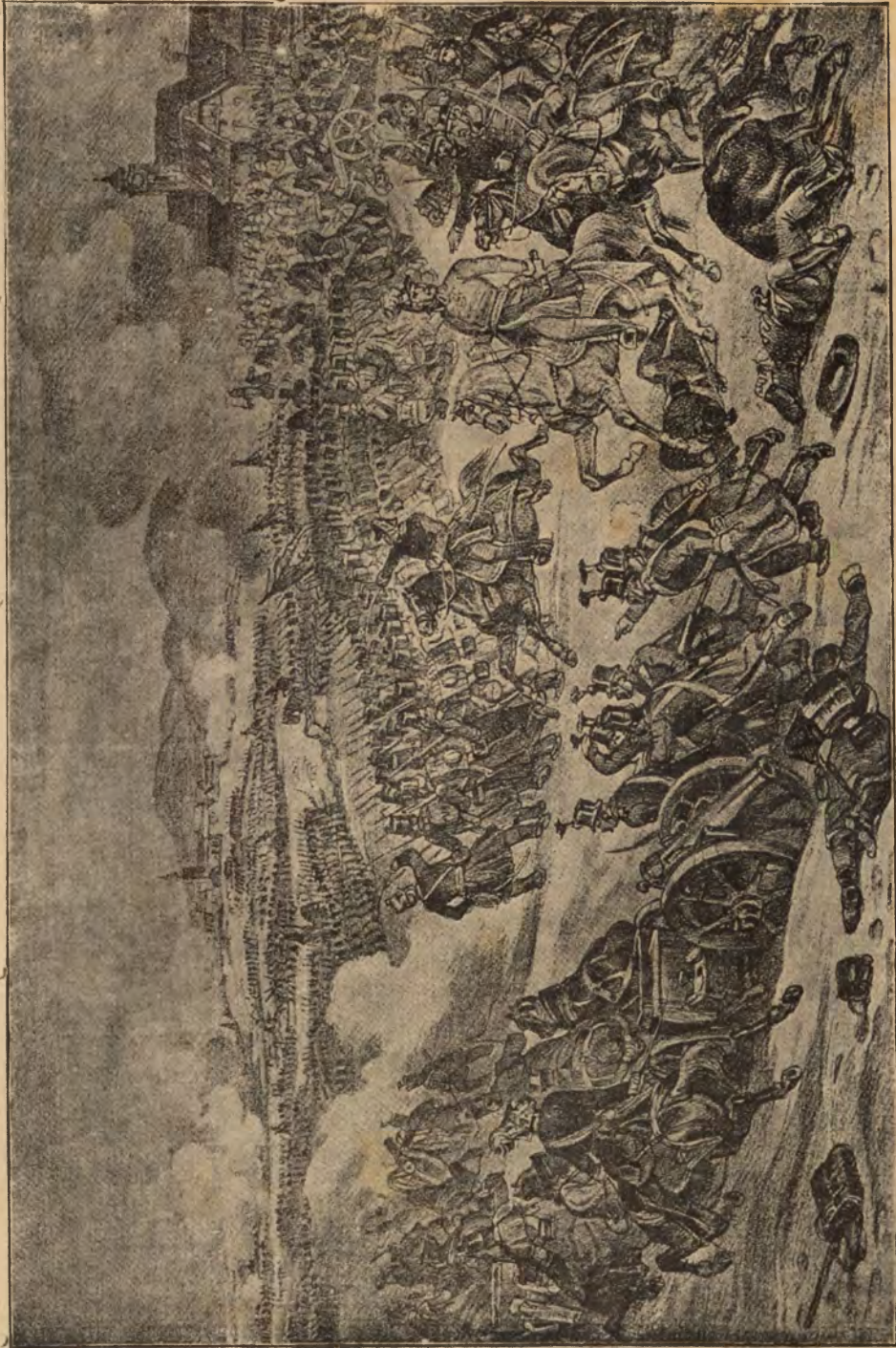
Dembinszky sietett most a csataterre,
De minthogy messze volt, csupán csak estére
Érkezett meg oda, s akkor már vége lett,
Ágyu elhallgatott, mindkét fél lepihent.
Hogy a nagy küzdelmet reggel majd folytassák,
Tartalékhadaik mind, mind összevonták.
Dembinszky éjj folytán küldött rendeletet,
Támadásra kérte sereg-vezéreket.

Ámde a csapatok szanaszét feküdtek,
És sehol sem égtek a tábori tüzek,
Igy a rendeletet több vezér nem kapta ;
Felvonulás rendjét ez kissé zavarta,
Mert csak taláalomra indultak előre,
S hirtelen kapkodtak aztán nyakra-főre
Mikor hét órakor — még sötét időben, —
Bömböltek az ágyuk szomszéd Verpeléten.

Schlick állt itt tizenkétezer zsoldosával
Ő kezdte a harcot harninc ágyujával.
Mi is viszonoztuk épen olyan hévvel,
S vertük a németet falu alatt széjjel.
Vasasok érkeznek, új roham kezdődik,
Dessewffy csapatát kergetik Debrőig.
De im jó Pöltenberg négy század huszárral,
És fordít a dolgon rettentő tusával.

Verpeléti csata szörnyü küzdelem lett,
Mind a két oldalon sok hős elvérezett.
A Sándor-huszárok vakmerőn harcoltak,
Mikor segítségül előre vágattak.
De Kóburg-huszárok voltak legdicsőbbek,
Hejh, csaknem mindnyájan, ott el is vézettek.
Am az osztrákoknak túlnyomó ereje,
Segitette Schlicket némi győzelemre.

Mig ezek történtek verpeléti mezőn,
A harc Kápolnán is dühöngött rettentőn.

Kápolnai csata 1849. február 26-án.

A bécsi cs. és kir. udvari könyvtárból.

Itt maga Dembinszky vezeti seregünk*)
És szinte bizonyos volt már győzedelmünk.
Kápolna községben úgy volt el rendezve,
Hogy tekintélyes had álljon védelmünkre.
És hogy ha kívülről jött volna segítség,
Küzdelmünk követi nagy harci dicsőség.

De nem jött segítség, Dembinszky egymaga
Windischgrätz hadát fel nem tartóztathatja.
Benyomulnak azok, s feldulják a falut,
Sok hadikészletünk ellen prédára jut.
Dembinszky a csapást nem akarja tűrni,
Csorbát ki szeretné tüstént köszörülni.
Támadást vezényel hát Kápolna ellen,
S már már részünkön van a fényes győzelem,

Ámde ekkor történt szörnyű meglepetés:
Mikor ellen hadán keresztül törtek rést,
Im a mi részünkről egy olasz zászlóalj
Egyszerre csak megáll, s lábhoz a puskával,
Megadja mind magát . . . Itt meg kell jegyeznem,
Hogy ez egész dolog nem félreértésen
Alapult, hanem rút árulásból történt,
Nos erre vége lett győzelmünknek tüstént.**)

Még ez nem volt elég, következett más is,
Im sebes vágatva, jó egy generális.

*) Kápolna Hevesmegye egyik népes nagyközsége, a Torna patak mellett. A falu körül nagy árok húzódik, tehát alkalmas pontnak látszott, hogy a sereg itten jó hadállást foglaljon. Dembinszky maga rendelkezik. A faluban csapatokat helyez el, a patak hidját megerősíti. De hasztalan, a németek kiszorítják. Ekkor a falu melletti dombra ágyukat vontat, így akarja vissza szerezni ismét Kápolnát. Míg az ágyuzás tart, azalatt meg kellett volna érkezni Aulich csá patának. Ez volt a haditerv. De a segítség nem jött, s így Kápolna elveszett.

**) Sok idegen elem harcolt nálunk a szabadságharc alatt, többek közt olaszok is, a zinaui gyalogság. Ezekkel az olaszokkal akart Dembinszky Kápolna ellen rohamot vezetni. Bár ne tette volna. Mert a csata hévében, mikor már a 47-ik honvédezászlóalj utat nyitott, egyszer csak az olaszok megtagadják az előnyomulást, megadják magukat az osztrákoknak. Fogolylyá tették valamennyien magukat. Ezzel eldőlt a küzdelem, a már-már kivívott győzelemtől elesett Dembinszky. Ekkor történt, hogy egy gránát-szilánk megsebesítette. Ő vérezett bár, mégis nyugodtan intézte a visszavonulást.

Ki lehet, mit akar, kérdezi Dembinszky,
Im már akkor ott áll előtte Görgei.
„Hát ön mit keres itt, hisz úgy szólt parancsom,
Hogy egész erővel Verpelétnek tartson“.
„Parancsot nem kaptam, de most hát sietek.“
Ment, de csapatai már későn érkeztek.

Árulás volt-e ez vagy szerencsétlenség,
Sohsem tudódott ki... De most nincs segítség,
Hasztalan a küzdés, győzni már nem lehet
Az osztrákokkal így cseréltünk szerepet.
Kápolnát s környékét oda kellett hagyni,
Szerencsére rendben birtunk menekülni,
Osztrák nem üldözött, összeszedte magát,
Megerősítette ottan hadállását.

Harc kimenetele eldöntetlen maradt,
Halál mindkét félnél rettentően arat.
Hajh, a mi részünkről ötszázán hulltak el,
S teltek a kórházak hétszáz sebesülttel.
Ellenség veszte is körülbelül ennyi,
S előnyt ily nagy áron nem tudott szerezni,
Mert e véres tusa nekünk tanulság lett,
Utána arattunk dicső győzelmeket.

Honvéd-roham.

Kossuth a táborban.

Nagy veszély volt abban, hogy a hadvezérek
Torzsalkodtak, s együtt soha meg nem fértek.
Dembinszkyt vádolták, tetteit bírálták,
Utoljára pedig egyszerűn elfogták.
Nem kell mint fővevér, jelenték Kossuthnak,
Kicsibe mult, hogy nem eresztették útnak.
Kossuth megsokalta ezt a viszálykodást,
Odament csitítani a felháborodást.

Nem volt könnyű dolog, csakis úgy sikerült,
Hogy Görgei megint előtérbe került.
Félt kikezdeni vele a kormánynak feje,
Szabadjára tehát dolgokat engedte.
Görgeivel tartott az egész táborkar,
Ha ellenük tesznek, lesz még nagyobb zavar.
Békésen kellett a dolgozót elintézni,
Nem volt szabad a bajt ujabbal tetézni.

Dembinszkyt elhívták, hogy szálka ne legyen,
Ottan a táborban, Görgei szemében.
Attól kezdve Kossuth maga rendelkezett,
Ugy, hogy kézbe vette vezető szerepet ;
A tekintélyével, a bölcseségével,
Egyenetlenséget simitgatta szélylyel.
Gyakran összehívta a haditanácsot,
Ott is erélyes volt, ott is kormányozott.

Ékesszólásának hatalmas fegyvere,
Békítőleg hatott csapatvezérekre.

Erncef Tais gyűjtőnégye.

Kossuth Kápolnánál, az elesett honvédek sírjánál imát mond.

Majd szigorúsággal lépett fel ha kellett,
Vagy lángoltatá a hazaszeretetet.
Ellene Görgei tenni többé nem mert,
Tisztelte mint bölcs főt, s szerette mint embert.
És elhatározták közös akarattal,
Mint fognak elbánni gógös osztrákokkal.

Attól kezdve Kossuth gyakran volt közöttök,
És győztes csatákban sokszor gyönyörködött.
Az egész táborra hatott jelenléte,
Honvéd hősiségét szavával tetézte.
Egyik alkalommal kiment Kápolnára,
S az elesetteknek friss hantu sirjára
Koszorut helyezett, s olyan imát mondott,
Mely az egész nemzet lelkéig elhatott.

Kossuth imája *) a Kápolnánál elesett honvédek sirja felett:

Fölséges Ur! Árpád hadának Istene! Nézz alá csillagtrónusodról könyörgő
szolgádra, kinek ajkáról millióknak imája szól eged kárpitja felé, magasztalóan áldva
mindenhatóságodnak munkás erejét.

Istenem! Fölöttem napod ég, térdem alatt elhullott vitéz testvéreimnek
csontjai nyugsznak; fejem fölött kék az ég, lábam alatt pirossá lett a föld ősapá-
ink unokáinak szent vére által.

Csak hadd égjen napod teremtő sugara, hogy vér fölött virág nőhessen,
mert a porladó tetemek koszoru nélkül nem hamvadhatnak.

Isten! Ősapáim, s népeknek nagy Istene! Hallgasd meg, s áldjad hadaink-
nak bömbölő szózatát, melyben vitéz népeknek karja és lelke mennydörög, — széj-
jeltépni az önkénynek bilincseket osztó vaskarjait.

Mint szabad ember térdelek ez uj temetőn, véreim roncsolt tetemein. Ily
áldozatok után szentté lett földed, ha bűnös volt is. Istenem, e föld és sirhalmok
fölött rabnépnek élni nem szabad.

Atyám, atyáinknak nagy Atyja, milliók felett hatalmas Ur! Ég, föld és ten-
gereknek mindenható nagy Istene! E csontokból dicsőség nőtt ki, mely nemzetem
homlokán ragyog; a porokat szenteld meg te kegyelmeddel, hogy a szent ügyért
elhullott testvérbajnokok szentül nyugodjanak hamvaikban. Ámen!

*) Ez imát akkoriban nagy kegyelettel fogadta az ország. Majd pedig minden nyelvre
lefordították, s bejárta a világot, s mai nap is, mint alkalmas szavalási mű van elterjedve.

A szolnoki csata.

Hallottatok-e a spártai hősokról,
Régi Göröghonnak csodás vitéziről?
Egy maroknyi harcos feltartá az ellent,
Xerxes zsoldosai valának százezren.
Ennél nagyobb csoda történe minálunk,
Szolnoki csatában nemcsak hogy megállunk,
Hanem hihetetlen mesetörténettel
Az osztrák hadakat úzzük szerteszélyyel.

Sokat dicsőített tavaszi hadjárat,
Mely telélénkité elnyomott hazánkat,
Szolnoki csatával vette a kezdetét,
Ifju, kell hát tudnod ennek történetét.
Im olvasd s lelkesülj, hevüljön a szíved,
Krónikámban ennél nem találhatsz szebbet.
Fiatal gyermekek vívták ezt a harcot,
Feléjük hon-nemtő dús borostyánt tartott.

A mikor Dembinszkyt Kossuth visszahívta,
A haditanács hős Damjanicsnak írta
Sürgős rendeletben: Szolnok alá menjen,
S Vécseyvel együtt álljon csatarendben.
Klapka tábornok is oda fog érkezni,
Várják be, ugy birnak majd ostromot kezdni.
Vegyék meg Szolnokot, osztrákot úzzék el,
Aztán végezhetnek majdan Budapesttel.

Vissza kell foglalni ország fővárosát,
És onnét intézni újból haza sorsát ;

E hadműveletet most végre hajthatják,
Windischgrätz kimozdult és lekötve tartják
Kápolna környékén Görgei seregi
Nosza hát mielőbb Szolnokot bevenni!
Aztán nyitva az ut, egész Budapestig,
Az osztrák uralmat onnét seperhetik.

Damjanics örömmel vette a parancsot,
Vitéz honvédivel szomjazá a harcot.
Csakhogy minek várja Klapka segédhadát,
Megkezdí azonnal Szolnok ostromlását.
Vécseyvel szépen megállapították,
Hogy az osztrákokat miképpen szoritják;
Vécsey ostromot szinlel a városra,
Damjanics pedig majd oldalról támadja.

Március ötödik hajnalhasadása,
Damjanics seregét felvonulni látja;
A katonaságát úgy állította fel,
Vörössapkásoknak jutott a közép hely.
A harmadik, aztán meg a kilencedik,
A vörössapkások hős csapatát teszik,
Büszke volt Damjanics e két zászlóaljra,
Csupa diákból állt, a hon szinejáva.

Ezeket rendelé most is hát középre,
Hisz' vágytak a fiuk ujjabb dicsőségre.
Tizenhetedik nagy csatájok lesz már ez,
Mely az eddigihez ujjabb babért szerez.
Halkan, dobszó nélkül mentek Szolnok alá.
Várták hogy Vécsey a jelt már megadná;
Távolban az ágyu egyszer csak megdördül,
Vécsey jele ez, vörössapkás örül.

Szolnokban Kárger ül, az osztrák parancsnok,
Jelentik neki, hogy Vécsey tábornok
A tiszai hidfót kezdé el ágyuzni,
Talán a töltésen akar bevonulni.

Egykorú képmű.

A szolnoki csata, 1849. márc. 5-én.

A bécsi kir. i. udvari könyvtárból.

Karger generális erre jót nevetett;
A keskeny töltésen jönni nem lehetett,
S ha jönnek egyenként lelőveti őket,
Könnyü távol tartni a közeledőket.

Uj erősséget küld hidfőhöz azonnal,
S a töltést megrakja könnyü csapatokkal.
És mint a ki dolgát pompásan végezte,
Bemegy a városba, tán hogy reggelizne,
S im ekkor, mily csoda, egész más oldalról
Csatazaj hallatszik s egy üteg ágyu szól.
Karger generális most már nem nevetett,
Szörnyü valóságban látta a helyzetet.

Tehát csak ürügy volt iménti támadás,
Most jön az igazi!... Lett hát lótás-futás,
Város alá tódul az egész osztrák-had
És megszólaltatják összes ágyuikat.
Igy várják készülve Damjanics seregét,
Azt hiszik, okozzák annak szörnyü vesztét.
Hogyan jöhessenek ágyuik torkába,
Annyi mint futnának halál tornácába.

Nos, hát e rettentő halálos rohanás
Megtörtént, s hősinkről örök dicső vonás,
Hogy halált megvetve, csakis az ágyukra
Vetették magukat, pedig tüzet ontva,
Minden érc-szörnyeteg működött serényen,
Felé közeledőt tizedelte szörnyen.
S mégis szembe jöttek a vörössipkások,
Ilyet még nem láttak soha az osztrákok.

És a kik elérték az ágyutelepet,
Egyenként levágták ott a tűzereket,
S akkor a füstölgő ágyukra ugorva
Ugy várták vezérük örvendve, ujjongva.
Minthogy elnémultak osztrákok ágyui,
Most már nem volt nehéz mieinknek győzni.

Csak addig volt vitéz az osztrák zsoldos had,
Mig közelben tudta a védő ágyukat ;

Most rájuk rohantak, verték kegyetlenül,
Az osztrák meghátrál, majd elfut vitézül.
De a dragonyosok még tartották maguk,
Büszkén táncoltatták csatasorban lovuk.
Nosza észreveszik a vörössipkások,
Mit tegyenek, hogyan rohanjanak rájuk?
Gyalogosok miként küzdjenek meg velük,
Lovaknak rohanva, lenne biztos végük.

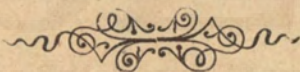
Mindegy, nincsen más mód, vakmerőn rátörnek,
Próbakép először csak feléjük lőnek.
Aztán megrohanják! . . . Gyalogos, — ló ellen,
Hadászat könyvében ilyen harcmód nincsen.
No hát itt a példa, a csodatörténet,
Mikor gyalogszázad lovas ellen győzhet.
Egy óra hosszáig tartott visszás harcok
És teljesen győztek a vörössipkások.

E két zászlóaljnak fényes diadala
Többi harcosink is magával ragadja.
Szoritják befele a zsoldos hadakat,
És vívják a kemény utcai harcokat.
Kétségbeesetten küzd Karger a vezér,
Ámde a küzdése többé már mitsem ér.
Mienk a győzelem, mienk a diadal,
Hőseink megvívna minden akadálylyal.

Menekül az osztrák, szerte mindenfelé;
Egyrészüket Damjanics, Zagyvának kergeté.
Horvát árulókból állott ez a csapat,
A folyó vizében lelték halálukat.
Egy más rész Abonynak irányítja útját,
Ezek között Karger vonszolja irháját.
Utjuk el van zárva, arra nem mehetnek,
Gyorsan megfordulnak és más irányt vesznek.

Rákosi domboknál im feltűn előttök
Egy osztrák segélyhad, mely védelmükre jött,
Ottinger vezeti, Abonyból érkeztek,
A futó hadakkal gyorsan egyesültek.
Ámde ottan terem Vécsey ezrede,
S Ottinger uramat csunyán megkergette.
Most már ő is futott, Karger a nyomában,
Bizony nem gondolnak harcra mostanában.

Eltisztult az ellen, Szolnok felszabadult,
Győztes hadseregünk délután bevonult,
Zsákmányul ejtettük az összes ágyukat,
Minden készletüket, s hadi-pénztárukat.
Nyolcszáz fogolylyá lett, hatszáz meg elesett,
A mi veszteségünk csak százhusz halott lett,
S csupán nyolcvan kapott sebet az ostromban,
Melynek párja nem volt a szabadságharcban.

Az isaszegi csata

usán folyt a Tisza s
haragosan nézte:
Miként lelik kedvük a
veszekedésbe'
Derék katonáink, s csa-
pat-vezéreink
S hogyan oszlanak szét
harc reményeink.
Táborunk ott feküdt
Tisza-Füred körül,
Ki lesz a fővezér a sok
jeles közül?
Ez volt a nagy kérdés.
Kossuth most azt
tette,
Hogy Dembinszky he-
lyett Vettert kine-
vezte.

Vitéz katona volt, de
szintén idegen.

Ezért nem részesült kellő tiszteletben.
Kossuth hát Görgeit most újból mellőzte,
Hogy így kellett tenni, bár arról meggyőzte,
De elplántálta a keserűség magvát,
S magára zúditá Görgei haragját.

Ki tudja minő vész támadt volna ebbül,
Ha a sors végzete nem jó segítségül.

Az új fővezérnek az volt teendője,
Hogy a Tisza mellől vonuljon előre
És szabadítsa fel szép Budapestünket,
Igy mozdítsa elő a győzedelmünket.
E' szerint történt meg minden intézkedés,
S hogy sikere lesz-e? az már fogós kérdés,
Mert Vetter hirtelen igen nagy beteg lesz,
S megint csak ott vannak, hogy fővezér ki lesz?

Nagy a veszedelem, Kossuth zavarba jut,
Helyes megoldásra vajjon merre az út?
A tétovázással csak a bajt tetézi,
A dolgot tehát most ekképpen intézi :
Időt nem veszítve Egerbe utazott
Minthogy a hadsereg még ott táborozott,
A tábornokokat magához kérte,
És új fővezérnek Görgeit nevezte.

Helyeslés fogadta ez elhatározást,
S megkezdte seregünk az előnyomulást.
Görgei végtére a célját elérte,
Ez hiányzott neki, most hát elemébe'
Volt s boldogan osztá szerte a parancsot.
Nem is tartott ő már több haditanácsot,
Hanem teljesíté Kossuth kívánságát,
Indult visszavenni hazánk fővárosát.

Nagy ut az, s odáig történt elég csata,
Gáspár András Schlicket Hatvannál támadta.
De csapatunk kevés, az ellen tulnyomó . . .
Egész napi tusa így lett elhatározó.
A mi kis seregünk hát visszahúzódott,
Schlik pedig Hatvanban nagy dávidót tartott.
S szólt: „Nyulvadászatot holnap majd rendezek
A magyar táborra! Kacagni jöjjenek“!

Másnap virradóra csakugyan elindult,
Nyulakat keresni, ámde hogy meglapult,
Midőn oroszánok ugrattak reája,
S a vadász futott meg világnak csufjára.
Vitéz honvédeink összeszedték maguk,
Halált osztott karjuk, szörnyű volt rohamuk,
Schlick szaladt most nyulként s Aszódig meg sem állt,
Vereségéről ott — szomorun referált.

Győzelmink sorának ez volt a kezdete,
A többi ezután gyorsan következete.
Tápió-Bicskénél történt újabb csata.
Fegyverünk szerencse itt majdnem elhagyta,
Szörnyű áradatként rohant ránk az ellen,
A tulnyomó erő szinte győzhetetlen,
De ekkor egy csodás lovagi jelenet
Fordította felénk a fényes győzelmet.

Huszáraink élén Sebő alezredes
Vágtat, míg odaát az osztrák Riedesel,
S ez átkiált hozzánk: „Sebő, egy szál kardra
Allj ki, gyere elő páros viadalra!“
El van bizakodva, termete óriás,
S megszokott kenyere a fegyverforgatás,
Am Sebő nem haboz, előre lovagol,
Sulyt amaz bősülten, ez pedig lehajol.

Kétszer összemennek rettentő erővel,
S végtére a német széthasított fővel
Lebukik lováról. Széjjel fut az osztrák,
Huszáraink hajrá! Kegyetlen csapkodják!
Megfordul a kocka mienk a győzelem,
Nem változtat többé azon már semmi sem.
Damjanics tábornok vörös sipkásai
Rohannak most elő, osztrákot hajtani.

A Tápió hidján folyik a küzdelem . . .
Részünkről támadás, osztráknál védelem.

Akié lesz a hid, az leszen a győztes,
Csata eldőlése a végsőig kétes.
De vörössapkások vakmerő rohama
A védő osztrákot szoritja tulpartra.
Mienk leve a hid, kergetjük az ellent,
S a leszállott este győzedelmet jelent.

Bicskére hátrál most az osztrák haderő,
Utána a honvéd, a bős ellenverő.
Bevezesszük a falut, tovább fut az osztrák,
Végre a vidékről magukat elhordják.
Mi lettünk urai a csataterének,
De nagy volt a dija, nyolcszázan vérzenek
El a gyilkos tűzben. Az osztrák is annyit
Vesztett, s a további győzelem esélyit.

A mi eddig történt csak próba-mérkőzés,
Élethalálharchoz csupán bevezetés,
Most következett az igazi nagy csata,
A mely mind a két félt magával ragadta.
Windischgrätz főhadát Isaszeg tájékán
Gyűjté össze, s várta ápril hatodikán
Görgei ostromát. No hát meg is kapta.
A magyar haderő két oldalt támadta.

Gáspár András kezdte a nagy összecsapást,
Schlick utóhadára intézett támadást.
A Királyerdőn át Klapka huzódott fel,
S egy osztrák csapatot hirtelen vert szélylyel.
Horvátok voltak, hajh e kedves testvérek,
Osztrákoknál álltak s farkasszemet néztek
Velünk s hol lehetett bőszen reánk törtek.
No de győzelemnek sohasem örülhettek.

Most is Isaszegnél Gáspár verte őket,
De baj, hogy kergette a menekülőket,
Mert szemben találta magát Jellasicscsal,
Utját ez elállta pihent csapatival.

Hejrer A. rajza után.

Isaszegi csata 1849 április hó 6-án.

Amde szerencsére Klapka előbukkant,
Jellasics hadára sietve rárohant.
Még így is kétséges lett vón' a diadal,
Ha uj segély nem jó a hős Damjanicscsal.

A rettegett vezér előre ugratott,
Az osztrákok ellen intézett rohamot.
A Királyerdőben folyik a küzdelem,
Győznek honvédeink, már hátrál az ellen.
Annál hevesebben szoritják hát Schlicket,
És szuronyrohamra tartják fegyverüket.
Most Gödöllő felől dobpergés hallatszik,
Windischgrätz maga jó, segíteni törekszik.

Tehát a fő sereg lép fel támadónak,
Vége-hossza nincs a harci riadónak.
Most már kétszáz ágyu okádja a tüzet.
Győzelmi koszorut estére ki tűzhet?
Lehetetlen az, hogy Damjanics megálljon,
Vagy hogy tisztességes menekvést találjon.
Pedig mégis talált, vörössipkásai
Tul erő ellen is képesek megállni.

Mínhogy uj támadás teljes lehetetlen,
Meg kell hát vonulni védelmezett helyen.
Rákos-patak vizén visszahuzódának;
Tulparton egy erdős dombháton megállnak,
Ugy várják az ellent, támadjon, ha akar.
Nos azok rohantak feléjük csakhamar.
Aztán támadtak is, Schlick s Windischgrätz hada,
Három, négy oldalról szörnyen szorongata.

A harc fürgetege így tombolt rémesen ...
A magyar fővezér hát már sehol sincsen?
Jó távol a tüztől a kókai dombon
Tanyázott Görgei főhadiszálláson.
Vele volt Kossuth is és onnét figyelték,
Hogy indul meg a harc, a futárok jelzék.

Mindketten aggódnak, vajjon mi történik?
Agyuk gyengén szólnak, mieinket féltik.

Görgei elvágat, csatatérre siet,
Szerencsére, küzdő Damjanicsnak vihet
Segítő csapatot. Klapka serege ez,
Mely épp visszavonul, és már-már csüggedez.
Megállást parancsol Görgei fővezér,
Haraggal mutatja, merre a csatatér.
Harcra tüzeli az ellankadt sereget.
Aulich is itt jó, és hoz segítséget.

Küldi Damjanicshoz, s maga is ott terem,
Támadják az ellent a leggyengébb részen.
Jellasics, Windischgrätz szorongattatása
Következett most be, majd pedig futása.
Falunak szorítják a mieink őket,
Tüztenger fogadja a menekülőket.
A Királyerdőnek fordulnak hát gyorsan,
De ott huszáraink várják csatasorban.

Itt újra kezdődik a véres ütközet,
Csattognak a kardok, nincs egy pernyi szünet.
Lovas, lovas ellen szörnyü nagy gomolyban,
Mind nagyobb rés támad az osztrák sorokban.
Leszállott az este, alkonyodni kezdett,
S még sem fejezték be a szörnyü küzdelmet.
Sőt rémséges dolog történt a sötétben,
A mieink egymást ágyuzzák serényen.

Végzetes lehetett volna e tévedés,
Hamar észreveszik, nosza a tüzelés,
Más irányt vesz, s ontják az ellen sorára,
Vérfürdőt csinálnak köztük éjszakára.
Kibirni nem lehet, Jellasics újra fut,
Igyekszik elérni isaszegi falut.
Aulich utána, begázol a tűzbe,
Füstölgő romok közt veszi üldözőbe.

A szörnyen meggyötört osztrák ármádia,
Felégett faluban nem bir maradnia.
Tulfelől egy domb van, oda igyekeznek,
Gondolják végre ott, majd nyugton lehetnek.
Ebben is csalódnak, mieink kergetik,
E menhelyüket is hatalmukba veszik.
Levágják, szétszórják az egész sereget.
Igy vesznek végtére fényes győzedelmet.

A Királyerdőnél folyik még a csata,
Oroszlánként küzd itt Damjanics csapata.
Már tizenegy óra, s az ágyu még bömböl,
Az ellenség vére patakokként ömöl.
És nem birják tovább, futva menekülnek,
Urai leszünk az egész csatatérnek.
Hold ragyog az égen s derengő világa
Hint bágyadt fényt ezer*) elhullt katonánkra.

Ez óriási harc nagypénteken történt,
Osztrákok így ülték meg gyász nagy ünnepét.
S a kereszténységnek legfájóbb ünnepe,
Lett a honvédségnek fényes győzedelme.
Még nagyobb lehetett volna, ha véletlen
Erős csorbát nem üt haditerveinken,
Az osztrák haderőt mind bekerithetjük,
Vezérestől együtt fogolylyá tehetjük.

De így is csakhogy épp elmenekülhettek,
Még azon éjszakán Pest alá siettek.
Gödöllői kastélyt Windischgrätz otthagya,
Főhadiszállását Görgei ott tartja.
Kossuth akkor éjjel azon ágyban aludt,

*) Az isaszegi csatában elesetteket nem számították össze. A küzdelem területe igen nagy volt, s az éj beálltával senki sem törődött az elhullottakkal. A magyar haderő vesztesége halottakban és sebesültekben körülbelül 1000 fő, az ellensége jóval nagyobb, s azonkívül foglyul is esett közülök több csapat. Az elesetteket másnap temették el. Isaszegnél most diszes emlék jelöli elvérzett hős honvédeink közös sírját.

A melyet Windischgrätz ma reggel elhagyott.
S az ősi kastélyból irta meg szózatát,
Melyben uj küzdésre, tüzelte a hazát.

Kossuth levele az isaszegi csatáról.

A gödöllői főhadiszállás ápril 7. 1849.

A dicsőség napjait éljük, melyeknek nemes hazafi vérrel vásárolt babérból e nemzet szabadsága fog felvirágozni.

A nemzet hajoljon meg a határtalan hála áldásával hadvezéreink és hadseregünk előtt.

A ki ismeri a vidéket, a ki látja a borzasztó erősségeket, miket e tájon a természet megszaggatott szoros völgyekből, hegyekből és erdőkből alkotott, s mellé képzelet az osztrák zsarnokságnak, a kevély Windischgrätz vezérlete alatt egyesült egész erejét és meggondolja, hogy ily vidéken, s ennyi ellenség ellenében, harmadnap alatt Jászberénytől folytonosan csatázva idáig jutánk győzedelmesen, s dicsőséges seregeink szárnyai Jászberényből harmadnap alatt a Dunáig kergették az elbizakodott ellenséget, s cirkáló huszárjaink most is a Duna körül járnak: annak, ha magyar, büszkén kell felemelni fejét, mert megélte e szolgasággal fenyegetett nemzet dicsőségének legszebb napjait. De vezéreink, s e vitéz hadsereg nem ismernek fáradságot, nem kívánnak pihenést, míg hazánk szent földén egy ellenség van, holnapra is az a jelszavunk van, a mely tegnap volt, s e szó: „előre!”

Ez azon halleluja, melylyel az emberiség Megváltójának feltámadási napját a szabadság Istenének szent oltára előtt megünnepeljük.

Ennyit időleges örvendetes jelentésül. Késő éjjel van, s én fáradtan, de nyugodt kebellemel azon nyoszolyában hajtom álmra fejemet, melyből ma reggel riadva szökött ki Windischgrätz, futásban keresve menedéket, az igazságos Istennek hadseregünk vitézségében nyilatkozó boszuja elől.

A honv. bizottmány elnöke :

Kossuth Lajos.

Koszorut a sirra.

Amit Isaszegnél és más csatatéren
Kivivott a magyar, — a fényes győzelem
Hajh, drága volt nekünk. Nem adták azt ingyen!
Bőséges nagy árát megfizettük hiven.
Omlott a piros vér, hullott a hős honvéd,
Aldozatunk nagy volt a porba hullt honért.
Bátran vívtuk harcunk, nem féltük a halált,
Ügyünk védelmezni ur és szegény kiállt.

Népek tusája volt ez a rémitő harc,
Ezer éves hazánk csakhogy belé nem halt;
Mi szegények voltunk, az ellen meg gazdag,
Saját testvéreink is nekünk rohantak.
Fente ránk a késit az osztrák, a horvát,
Az oláh, szerb s a szász vitatgatta jogát.
Mindenki diktálta elibünk a törvényt,
Készíték számunkra a mélységes örvényt.

De nem fultunk bele, szépen elkerültük,
Az ellenállásunk semmiből szerveztük.
Egyre hangoztattuk, csakhogy béke legyen,
Valamit engedünk az ősi törvényen.
Nyugodtan akarunk élni az osztrákkal,
Jogunkat megosztjuk oláhval, horvátval
És a többiekkel, jöjjenek keblünkre,
Mit nyujt az alkotmány, használják kedvükre.

A békejobbunkat csunyán félre lökték,
Megszentelt hajlékunk galádul feltörték.

Arcátlanok voltak, csufolni akartak,
Hogyha rájuk hagyjuk, szépen kiforgatnak
Tulajdon házunkból, véren vett hazánkából,
Minden beszédükből gonosz gyűlölet szól.
Végét szakítottuk a gyalázkodásnak,
Szent harcát megkezdtük jognak, igazságnak.

Egykoru könyomat.

Erneszt Lajos gyűjteményébe

Jelenet a magyar táborból.

Elszántan, bátoran kitűztük a zászlót,
Az önvédelemre népünknek joga volt.
Semmink sem volt, csupán a két erős karunk,
Sem fegyver, sem ágyu, és még egy várunk
Sem állott minckünk rendelkezésünkre,
És a véletlen sem dolgozott kezünkre.
Csakis egyetlen egy kísérte szent ügyünk,
Ősi nagy erényünk: hazaszeretetünk.

Ez éppen jelég volt, pótolta a hiányt,
Mindennel segíté a honmentő kormányt.
Csodaszer, talizmán, lélek volt az nekünk,
Ezzel fogott fegyvert a mi derék népünk.
És ment az ifjuság alig kiképezve
A legrettenetesb gyilkos ütközetbe.
Ha egy gonosz golyó, sorból kiütötte,
Sebét jó bajtársa gonddal bekötözte.

Tábori kórháznak nem voltunk hiával, *)
Orvosok is voltak nálunk kellő számmal.
Amde a harc-vágyó huszár nem várhatta,
Mig sebét az orvos gonddal bepólyázza.
Egymásnak elvégzik, egy-kettőre gyorsan,
Aztán a nyeregbe, kezdődjék uj roham!
Drága volt az idő, csatát előbb nyerni!
Utána is lehet majd betegeskedni.

Igy dolgozott bennük a szent lelkesedés,
Mindezt itt leírni a papirom kevés,
Efféle tényeknek csodás története,
Mind e mai napig él emlékezetbe.
És a mit olvastok, hallatok e korról,
A mi bámulatos szabadságharcunkról,
Elhíhetitek mind. Így történt ez akkor,
Magyar ha rá gondol, vére pezseg és forr.

Szabadságszerető népek így csatáznak,
Hazaszeretetre ekképen tanítanak.
Es mikor a harcot győzelem követte,
Huszár elhullt társát sirba eltemette,
Es koszorut font a bajtárs fejfájára,
A mig odatette, könnye hullott rája.

*) A magyar nők azon időben lelkes buzgóságot fejtettek ki a csatater sebesültjeinek érdekében. Országos mozgalom támadt a kórházak szervezése végett. És nem volt magyar háznál tépést ne készítették volna a sebesültek számára. Számtalan nő mint betegápoló működött a csapatoknál.

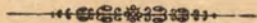
Egykori konyomat.

Erneszt Lajos gyűjteményéből.

Busuló huszárok bajtársaikat gyászolják.

Aztán fel a lóra, megint csak előre,
Kinek van érkezete, nyugodt pihenőre ?

Azt a kis keresztet, mit akkor állított
Huszár bajtársának és a kis sirhantot,
Idő elpusztítá, ma már nyoma sincsen,
Porlanak a hősök, a sirjok jeltelen.
Talán jobb is ez így, mert ha mind meg volna,
A vándor mindenütt ily sirba botolna.
Nyugodjatok békén elhullott vitézek,
Szívünkbe van vésve a dicső emlétek !

K o m á r o m.

Isaszegi dicső győzedelmünk után
Az lett a föladat, mentsük meg szaporán
Komáromi várat, melyet körülfogva
Negyvenezer osztrák tart három hónapja.
Bevenni nem birták, csupán ostromolták,
Óriás erejük arra pazarolták.
Dicső seregünk hát azon igyekezett,
Hogy felszabadítsa e nagy erőseget.

A magyar haditerv ekkép határozott :
Nem sietteti a budai ostromot,
Windischgrätz hercegnek nem rohan utána,
A helyett törekszik Komárom várába.
Mert ha itt megverik az osztrák sereget,
Végkép megtörhetik a döllyfős herceget.
Komárom a központ Budapest s Bécs között,
Egész nagy haderőnk hát ide férközött.

Gödöllőről indult egy hatalmas sereg
Komárom felé, hogy a várat vegye meg.
Am addig még Vácnál akadt sürgős dolguk,
Osztrákoknak ott volt egy erős táboruk.
Elebb azt kellett hát széjjel robbantani,
Csak azután lehet majd tovább haladni.
De hogy azt tehessék, hadicsellel éltek,
Kelepcét vetettek a nagy Windischgrätznek.

Egykoru könyvomat.

A bécsi cs. és kir. udvari könyvtárból.

Komáromi kirohanás a vártól 1849 április 27-én.

Aulich vezérnek az lett föladata,
Ugy tegyen, minthogy ha nyomulni akarna
Windischgrätznek megvert hadserege után,
S kezdne ostrom-harcot a védtelen Budán.
Nosza nagy lármával és harci hű-hóval
Vonul Aulich és szörnyü ágyuszóval
Magára tereli osztrákok figyelmét,
Igy szépen leköti Windischgrätz erejét.

Ezalatt Damjanics, meg Klapka tábornok
Megindultak, s gyorsan sikerült jutniok
A váci határba. Csatasorba állnak.
Megeredt az eső, fiuk bőrig áznak.
No hát most már annál szükségesebb dolog,
Megkezdeni hamar a harcot s az ostromot.
A mint tanakodnak, éppen jön a futár,
Jelenti: osztrák már Gombás pataknál áll.

Annál jobb, kiáltá örömmel Damjanics
S csatára vezénylé harcedzett csapatit.
Odaát is maga az osztrák parancsnok
Götz tábornok állott, és az a szándékuk,
Hogy megvédelmezzék Gombás patak hidját,
A két hős vitéz hát harc-riadót kiált.
Összetűz a két fél rettentő erővel,
Az osztrák meginog hátrál véres fővel.

A vörös sapkások ágyu s kartács tűzbe'
Rohannak a hidra. Majd veszik üzőbe
Az osztrák hadakat; menekülnek azok,
S a városban folynak az utcai harcok.
Meg kell adni, dicsőn küzdött most az osztrák,
De honvéd még dicsőbb, fegyveri elnyomják
Minden támadásuk. Utcáról, utcára
Kényszeritik őket végre gyors futásra.

Az utcai csata borzadalmi közt
Tömérdeken haltak, elesett maga Götz.

Egykoru könyomat.

Erneszt Lajos gyűjteményéből

Görgei a haldokló Götz mellett.

Foglyunk lett a bátor osztrák csapat-vezér,
Némán túri sorsát, de kegyelmet nem kér.
Nem is igen volna arra már szüksége,
Egy magyar kartácstól kapott a fejére
Halált hozó sebet, az kínozza, gyötri,
A keserőség meg a szívét elönti.

Meg kellett érnie, hogy még rajta kívül
Kétszáz katonája is fogságba kerül.
Letették a fegyvert, megadták magukat,
Kimélték éltük hát most túrik sorsukat.
Emberséggel bántunk az osztrák foglyokkal,
Különösen pedig Götz tábornokukkal;
Görgei megjelent a haldokló mellett,
S mikor kiszenvedett, egy imát rebegett.

Katonai díszszel majd eltemettette,
Gyászörségként mellé honvédit rendelte.
A vitéz ellenfélt utolsó utjára
Kísérte magyarok fényes sokasága,
S a hogy elhantolták, dörögtek ágyuink
És sortüzet adtak honvéd-katonáink.
Igy jártunk el hogyha vitéz volt az ellen,
Ily lovagiasak voltunk győzelemben.

A váci csatáról, fényes diadalról,
Götz temetésének gyász-szertartásáról,
Rémülten olvasták Bécsben a híreket,
Szörnyü aggodalom tölté be lelküket.
Ha Vác ily hősileg magyar kézre került,
S Windischgrätz meg gyáván Budára menekült:
Görgei bósz hada feltartóztatlanul,
Most már hamarosan osztrák földre nyomul.

A bécsi nagy urak ijedten futottak,
Olmütz városig meg nem is állottak.
A császári háznak tagjai már régen
Odamenekültek, no hát most hirtelen

Nagy tanácsot ültek, arról folyt a szó,
A szörnyü helyzetben mit tenni volna jó;
S mi istencsodája történt Windischgrätzzel,
Hogy nem dicsekszik már többé győzelmekkel.

Hej így volt ez mindig háromszáz év óta,
Az osztrák a magyart sohse méltányolta.
Nem foghatták fel, hogy hazaszeretetünk
Szerzi meg minékünk mindig győzedelmünk.
A katonai copf sehogy sem értette,
Ósi osztrák hadat hogy tönkre tehette
A rosszul felszerelt új magyar haderő,
A mely szakadatlan mindig ellenverő.

Hogy az osztrák nimbusz el ne halványuljon
És a csuf vereség másokra háruljon,
Bünbakot kerestek Windischgrätz hercegben,
Ráizentek jöjjön Olmützbe íziben,
A helyét adja át Welden tábornagynak,
Ez lett az új kegyelt és Magyarországnak
Császári biztosa, teljes hatalommal,
Indíták utjára kellő bizalommal.

Jött kardját csörtetve a budai várba
S osztrák módon szólott napiparancsába':
Hogy majd így meg amugy megmutatja nekünk,
Fegyverei elől most már nem menekszünk.
Durván sértegette a hős honvédeket,
S a velünk harcoló vitéz lengyeleket.
A dölyfős hengegés ám torkára forrott,
Hogy felszabadítánk erős Komáromot.

Fényes hadi dolog, nagyszerű fegyvertény!...
Ime, hadd mondjam el a történet rendjén.
— Váci csata után győztes hadseregünk
Tovább vonult s az volt a kitűzött tervünk,
Hogy a Garam folyón hamar átvonulva
S Komáromhoz érve egynehány nap múlva

Kergessük el végre ostromló osztrákokat
És felszabadítsuk ekképp Komáromot.
Odaát ismerték ezt a haditervet:
Utunkba vetettek egy osztrák sereget.

Huszonötezernyi pihent haderővel
A Garam tulpártján áll s helyezkedett el
Wohlgemuth tábornok, Nagy-Salló környékén,
S mieinket várta jól elrejtett helyén.

Bécsben készült egykorú kép.)

Részlet a nagy-sallói ütközetből.

Tudta arra viszen az ut Komáromba,
Lövetni fogja hát emberink halomba.
Hatalmas ágyuit dombra állította,
Nem szabadulhatunk, dicsekedve mondta.

Ám ő is úgy járt, mint többi kollégája,
Keresett menekvést dicstelen futásba'.
Pihent hadseregét izzé-porrá zúztuk,
A vizes lepedőt gyönyörűn ráhúztuk.

Reggeltől estéig csunyán megkergettük,
Serge nyolcadrészét fogságba ejtettük.
Nagy-sallói csata a dicsőség napja,
Szabadságharcunkat tündöklőn ragyogja.

Ápril tizenkilenc hajnal pirkadásra
Garamon átkelve álltunk támadásra.
Damjanics és Klapka e két csoda-ember
Szemközt jött Sallónál a büszke ellennel.
Majd Gáspár András is hozzájuk szegődött,
S erre a szörnyü harc menten megkezdődött.
Az osztrák csak várta biztos védett helyen,
Hogy győzedelme most milyen fényes leszen.

Az ám, fennhéjzás s elbizakodottság
Borzalmas csatában vesztüket okozták.
Három csapat-testünk három felől rohant,
A magyar dob pergett, a trombita harsant ;
Hajrá, ne hagyj magad! — a honvéd kiáltja,
S szavuk a puska-tűz azonnal felváltja.
Ám honvéd-katona soká nem lövöldöz,
Hanem szuronyt szegez, s rettentően öldös.

Mindig így csináltuk: ember ember ellen,
És szurony-csatában lettünk győzhetetlen.
Igy történt az most is, egyéni bátorság
Döntötte el harcunk s az osztrák butaság.
Mert Voigt honvédhadnagy egy osztrák üteget
Ügyesen támadván, hatalmába ejtett.
Futó osztrákot most az osztrák ágyuval
Üldözi, kergeti teljes diadallal.

Ezalatt Damjanics, Klapka s vitéz Gáspár
Támad rettentően, az ellen meghátrál.
Hát még mikor kaptak újabb segítséget,
Kedvükre verték az ijedt ellenséget.
Az egyik rész futott Érsekujvár felé,
A másik Párkánynak s Wohlgemuth nem lelé

Többé hadseregét, össze volt az törve,
Ő sem tehetett mást, csak futott előre.

Nagysallói csata a legvéresebb volt,
Az osztráknak ebben istenitélet szólt.
Mert huszonötezer csupa friss haderő
S hatvankilenc ágyu, dörgése rettentő,
Állt velünk szemben s szó teljes értelmében
Megsemmisítettük, szétvertük egészen.
Kétezer elesett s fogoly annál is több,
Igyen megaláztuk, ki velünk szembe jött. *)

Szabad lett most az ut Komárom váráig,
Hol az osztrák már rég ostromlósdit játszik,
Azaz dehogy játszik, négy hónapon átal
Ostromol és támad rettentő tusával.
Volt oly nap: tizezer bombát röpitett be;
A várost csakugyan már le is perzselte.
De a vár sértetlen s a bástya kőszüze,
Kezével mosolygva mutatja, hogy: füge.

Nyolcszáz éve állnak komáromi falak,
S kapui ellenek soha meg nem nyiltak.
Kudarcot vallt most is az osztrák hadsereg,
A várat sem erő, sem csel nem vette meg.
De hogy ne legyen ott semmiféle osztrák,
Görgeiek azt a határozatot hozták:

*) Hogy mily rettentő csata volt a nagy-sallói ütközet, arról fogalmat nyújt ez a néhány sor, melyet Szalkay György őrnagy, ki részt vett a csatában, hagyott hátra.

„Halommal feküdtek a holtak és a haldoklók, a merre csak a szem látott, mindenfelé. Itt egy kéz, ott egy ember lábak nélkül, amott két-három gránátos hever egymáson; egyik halva már, a másik félkönyökén kérve a megváltó halált. Itt egy paripa lovas nélkül, amott egy másik lovasával együtt hevernek egymáson, félig élve, félig meghalva. Itt egy ágyu, amott egy löszerkocsi tört kerekekkel, vagy ellőtt és levágott lovakkal. S a hová csak néz az ember, mindenütt vér, mindenütt halál . . .

Az egész osztrák haderő szétrebbent, mint a nyáj, ha farkas üt közéje. Egyrészt Verebély irányában futott, a zöm Surány és Érsekujvár felé hátrált, egy harmadik csapat Komáromnak vette útját, hogy az ostromsereggel egyesüljön; a negyedik része pedig Esztergom felé menekült. S maga a hivalkodó Wohlgemuth, a ki csak az imént oly fennhéjázóan jelentette ki, hogy „nincs többé visszavonulás“, nyargalt legelői.”

(Egykoru vázlat után.)

Az osztrák sereg üldözése a nagy-sallói ütközetben.

Széjjel zavarják az ostromló sereget,
Ugy szabadítják fel e nagy erősséget.

Ápril huszonkettő kora pitymalatkor
Guyon vakmerően, miként a puskapor,
Keresztültőri az osztrák ostromláncot,
Bevisz vágatva egy század huszárságot.
Tört résen nyomában siet be Görgei
Mily öröm fogadja, bajos elképzelni,
Ujjong a várórség köréje gyülekszik,
S a nagy kirohanást azonnal megkezdik.

A teendő az volt, tervszerű rohammal
És meg-meg ujuló heves támadással
Lekössék az ellent, így majd a fő erő
Kifejlett vonalban a várba törekvő,
Nyerjen támogatást a várbeliektől
És ne tarthasson a meglepetésektől.
Görgei intézi parancsít szaporán,
Aztán hidat veret át a széles Dunán.

Óriás dolog ez, de meg kellett lenni,
Másként lehetetlen a várba bemenni.
Komárom városa derék ácsmesterit
Munkába állítja; nosza azok verik
A gyorsan készülő talphidat szaporán.
Két nap és két éjjel: kész a hid a Dunán.
Pedig gondolható, az ellen nem pihent,
Ágyuja, kartácsa, mindig arra röppent.

Ám a mieink sem maradtak tétlenül
Osztrák lövöldözést viszonzák emberül.
Igy létesülhetett a titáni munka,
Melylyel Komáromot ejténk hatalmunkba.
Igaz, hogy dolognak javarésze csak most
Következett, kellett intézni rohamot
A kívül levőknek, hogy hidhoz jussanak
Es azon keresztül várba nyomuljanak.

Ezt is véghez vitték. Kijátszván az ellent,
Sötét éjféltében a magyar sereg ment
Lopózott a hidra, s óvatosan rendben
Vonult, s virradatra már voltak odabent'.
Ekkor meg sem állva, percet nem veszítve
A várbeliékkal maguk egyesítve,
Intéztek rohamot mindenütt ellenre,
S ki is verték őket reggel szürkületre.

Rgykora kép.

Részlet a komáromi csatából.

A vár közeleből osztrákot elűzték,
Ám azok magukat arrébb összeszedtek.
S megszegyenülve, hogy így lefőztük őket,
S kijátsztuk Simunich híres vezerüket,
Ács, Harkály s Mózsánál csatasorba álltak,
Hogy harcot kezdjenek, mieinkre vártak.
Mi is azt akartuk, Görgei kimondta:
Az ostromló hadat végkép széjjelszórja.

Ő maga vezeti a szörnyű támadást,
Az ácsi erdőnél találja fő hadát.

Osztrák haderőre, nosza rárohanni
Egy perc műve volt, de nehéz azt folytatni,
Az erdőből szörnyü puskatüz fogadja,
Már négyszer indulnak a gyilkos rohamra,
És nem boldogulnak, végre ötödíkszer
Egy szörnyü új tűzben részünkön a siker.

Üzik az osztrákot, azok menekülnek,
A honvédek pedig ugy neki hevülnek
Kergető kedvükben, hogy észre sem veszik,
Az osztrák vert hadhoz segítség érkezik.
Schlick jött meg tizenkétezer emberével,
Mi lesz most: csapatink vannak szanaszéjjel.
Ámde hiába volt az újabb segítség,
Futó had nem állt meg, mienk a dicsőség.

Mind a két sereget kegyetlenül üztük,
De a meglepetést mégis elkerültük.
Görgei a mikor látta, hogy Győr felé
Futnak az osztrákok, ő hát visszafelé
Vonult agyonfáradt derék csapatával,
Meg volt elégedve a diadalával;
Kitűzött fő célját nagyszerűn elérte,
Az ostromló hadat messzire elverte.

Megelégelte a harci dicsőséget,
Most aztán a várban hozolt egy kis rendet,
Mert biz ott a hosszú ostrom-idő alatt
Egy kis fejetlenség, huza-vona támadt.
Elrendezett mindent szépen és békésen:
Ugy, hogy várparancsnok a hős Guyon léssen,
Majd intézte tovább seregének sorsát,
Pestről jó híreknek vette egész sorát.

Windischgrätz utóda a henegeő Welden
Szedte sátorfáját, többé nincs már Pesten.
Csupán Budavárban hagyott őrizetet,
Ő maga hadával Győr felé sietett.

Egykori kőnyomat.

Honvéd-tábor 1848-ban.

Egykori angol kőrajz után.

Lobogódiszt öltött erre Pestvárosa,
Mindenki nyakig volt az örömmámorba'.
Mert tudták, hogy ősi Komárom már szabad,
Tehát most Pestre jó a győzedelmes had . . .

Csakugyan vonult is, feladata az lett,
Hogy az osztrákoktól egész Budapestet
Most már tisztítsa meg, Budavárt lövesse
Hentzi parancsnokot onnét kikergesse.
Akkor visszajöhet majd a magyar kormány
Minden osztrák hadat legyőzünk ilyformán.
Budavár ostroma! . . . Ez lett most a jelszó,
Megtörtént! . . . Nincsen harc ahhoz hasonlító!

Komáromi főhadiszállás

ápril 27-én 1849.

Előleges jelentésemet a tegnapi győzelmes csatáról a következő, eddig tudomásomra jutott részletekkel toldhatom meg:

Az ellenség Komárom, de különösen az ismét tökéletesen helyreállított Dunahid elleni lövöldözéseit f. hó 25-iki éjféltájj folytatván, akkor előbb Knézics osztálya, s utána félórai közökben Klapka és Damjanich hadtestei a Dunán átkelvé, még azon éjjel az ellenséges sáncok megrohanására rendbe alakultak.

Éjféletán 2 óraker a megrohanás Knézics osztálya és Dipold alezredes danára által oly vitézséggel és erélyvel történt meg, melyhez hasonlót a hadviselés története ritkán mutat. A sáncok első rohamra bevétettek, dacára az élénk ágyutűznek és az erős gyalog őrseregnek, kiket a rohanók szuronysegezve részint leszúrtak, részint foglyokká tettek.

Napvirradtával Ó-Szőny is az I-ső hadtest (Klapka) seregei által szuronynyal elfoglaltatván, az ellenség megkergettetett. Reggel 8 óraker minden sáncok kezeinkben voltak.

Ezután az osztrák ostromló sereg az Ács felőli uton fölállott, s miután az ellenség főereje Tata felől a csatamezőre érkezett, ami csak akkor kifejlődő osztályaink ellen özpontos támadást készült tenni. Ekkor a mi két átkelt hadtestünk, valamint a komáromi őrségnek egyrésze, — 4 zászlóalj Guyon tábornok vezérlete alatt — előre menvén, tüzes viadal támadt, mely délutáni 2 óráig a csatasíkon folytatott és seregeinknek minden pontokon győzelmével végződött. Az ellenség végképp visszavonult, s minthogy aznap tovább előnyomulni szándékunkban nem volt, csak kisebb lovascsapatokat küldtem utánuk.

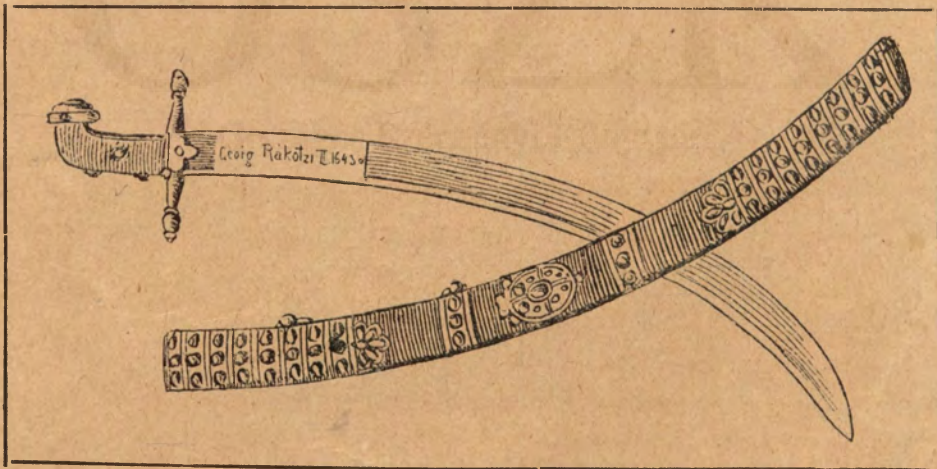
Knézics ezredes vitéz seregeit személyes kitünő bátorsággal vitte rohanásra; osztálya pedig aznap csodákat tett és a legkitünőbb vitézséggel vívott.

Átalában a tegnapi csata sok vitézeknek adott maguk kitüntetésére alkalmat. Így például a 26-ik zászlóalj, melyet sokkal nagyobb lovasosztály körülfogott, magát derekasan addig tartotta fenn tömegben állva, míg a 47-ik zászlóalj felszabadítására sietvén, a lovasságot visszavonulásra kényszerítette. Ezenkívül Németh tüzérfőhadnagynak derék viselete minden dicséretre méltó, valamint a Zerdahelyi-féle üteg egy irányzójának önmegtagadása különösen kiemelendő, kinek egy rakéta orrát elszagatta és egész arcát tetemesen megsebesítette, de ki szörnyű sérülése dacára ágyuját addig oda nem hagyta, míg az üteg a tűzből ki nem takarodott, s csak azután ment a kötöző helyre az orvos segítségét igénybe veendő. Ily tett dicséror szóra nem szorult.

A rohanás és a csata eredményei, mikhez a sáncokban talált tömérdek mennyiségű lőszerkészlet is járul, — legszólóbb tanuságai vitézeink minden dicséretet túlhaladó hajthatatlan bátorsága és szilárd elszántságának.

Ma kis mozgó csapatot indítottam el Ács felé, mely alkalommal az erdőben nagy mennyiségű bombákat, több hordó lőport, számtalan sánccsekereket és Ács helységében 24 nagy fuvarszekeret találtunk és azokat birtokunkba ejtettük. Ma mindenfelől hozattak be foglyok. Ács pedig seregünk által megszállott.

Görgei, tábornok.

A Rákóczi kard.

Nagy-Szeben bevétele után az erdélyi magyar hölgyek Bennnek ajándékozták. A segesvári csatavesztés után azonban orosz zsákmányul esett; de 1896-ban II. Miklós cár vissza ajándékozta a Magyar Nemzeti Múzeumnak.

Honvéd-papok.

Nagy szereplésük volt szabadságharcunkban
Papjainknak is, kik éltek táborunkban.
Minden magyar lelkesz hevült szent ügyünkért
S az egyházférfiak keresték a babért.
Hires református pap Könyves Tóth Mihály
Aztán Hajdu Lajos s Nagy Ferenc, a ki áll
Székelyek élére, feltüzelvén népét.
— Megkapta mindegyik börtönbüntetését . . .

Példás működése néhány szerzetesnek!
A keresztet hordva küzdnek, lelkesítnek.
Hős Erdősy Imre a barátcsuhában
Vett részt branyickói rettentő csatában.
Hogy akkor küzdelmünk siker koronázta,
E pap rajongása s buzgalma okozta ;
A jeges hegytetőn rohant és nyomában
Győzelmi dal zendült Guyon táborában.

Hasonló volt hozzá jó Mednyánszki Cézár,
Görgei sergében zászló- s keresztrel jár.
Mint egykor Kapisztrán, száguld a csatába,
Szent felbuzdulás kél, a hova ér lába ;
Kápolna, Isaszeg, Bicske és Nagy-Salló,
Fényes győzelmekben egyformán hasonló,
Mindenütt ott küzdött e derék szerzetes,
A legdicőbbek közt említeni érdemes.

Tudós Rómes Flóris jeles bencés tanár,
Tanítványaival szintén csatába áll.

Egykoru festmény után.

Gróf Kreith-féle gyűjteményből.

A hős szerzetes.

Mert küzdött, és harcolt : börtönre vetették
Nyolc évre Olmützbe várfogságia vittek.
Horvát Mihály püspök Kossuthnak jobb keze,
Vallás s közoktatás-ügynek ministere.
Bémer szintén püspök Várad városában,
Része volt hazánk nagy szabadságharcában.

Gasparik szerzetes Muraköz vidékén,
Szolgáltá ügyünket s az ő nagy erélyén
Megtört az ellenség minden fondorlata,
Haza védelmére népét buzdította.
Az is bizonyítja forró honszerelmét,
Hogy három év múlva vették el életét.
Mikor már mulóban a vész fergetege,
A zsarnokhatalom őt kivégeztette.

E nagy papok mellett az ezer kisebbek,
A letiport honért épp úgy lelkesültek.
Azt lehet mondani, hogy szörnyű küzdelmünk,
Ellenállásunk és számos nagy győzelmünk,
A derek papságnak róhatjuk tel bizvást,
Ők adták a népnek a lelkes tanítást
Hogy védje a hazát, hogy áldozzon érte,
S hazafias szavuk a nép megértette.

Legyen tetteitek dicső papok áldott,
Megőrzi emléktek a hon, az imádott.
Im, feljegyzem én is krónikás könyvembe,
Hogy rejtse a nemzet örökre szívébe.
Fél kell virágozni annak az országnak,
A melynek ily igaz, hű papjai vannak,
A kik egyek tudnak lenni ha jó a vész
S a hazamentésben övék a legfőbb rész.

Budavár ostroma.

incsen fényesebb lap
történetkönyvünkben
Mint im ez, a melyre
sorjában följegyzem
Miképpen vettük be
Buda ősi várát,
S vívtuk honszeretet
rettentő tusáját.
Mert nem ostromagyuk
hanem a honvédek
Voltak, kik oly csodás
győzelmet szereztek.
Nem széjjel ágyuzták,
de létrán megmászták,
Igy lettek a mienk a
budai bástyák.

Hazám ifjusága, fiuk és leányok,
Honszeretet tüze világítson rátok
A létrákon bevett, leégetett várból ;
Peldát merítsetek a csodás világból
Mikor a közhonvéd hazaszeretete,
A képzelhetetlent lehetővé tette.
Ott ragyogott mindnek homlokára írva
A hon becsülete s ez hős tetre hívta.

Mit mondok, nem hőstett, szent martiromság volt,
A mely minden harcok lelkületen áttolyt.
Nem kényszerítve és nem parancsszavakra
Indultak, rohantak a szörnyü atakra.
Egy gondolat tüzelt, egy szó lelkesített:
Meg kell mutatni a magyar becsületet!
Ellen szetverve már az egész országban,
Csak itt ül még büszkén ős budai várban.

Mikor Komáromot felszabadítottuk,
Nemzeti jelszóként szerte hangoztattuk:
Vissza kell venni az ország fővárosát,
Ki kell úzni onnét osztrák zsoldos hadát.
Görgei megfordult s egész seregével
Vézerkarával és minden készletével
Buda ellen indult s negyvenkilenc május
Negyedikén reggel már a vár alá jut.

Huszonölezerből állott hadseregünk,*)
Ám csakhamar kitűnt, kevés a lőszerünk.
Az ostromlást mindjárt megkezdte Görgei,
Várat körül fogja, több pontról löveti.
Azt hitték, csakhamar börtökába jutnak,
Rohamot inditnak tehát a kapuknak.
Visszaverték őket, s most észre azt vették.
Bástyákkal a várat megerősítették.

Görgei gyorsfutárt indít Komáromba,
Hol az ostromágyuk heverték halomba,
Küldjenek azonnal a mennyit csak lehet,
Azok nélkül komoly ostromba nem kezdhet.

*) Az összes magyar haderőnek, mely Komáromból Buda alá vonult, létszáma a következő volt: 25,789 gyalogos, 5122 huszár és 142 ágyu. A huszárságnak természetesen az ostromban kevés szerep jutott. A budai várban Hentzi parancsnoksága alatt 3500 ember állott 198 ágyuval. A várat a tél folyamán hatalmasan megerősítették. Nemcsak kitatarozták, s az itt-ott omlatag falakat kiépítették, hanem több helyen még új bástyafalakat is emeltek s a gyöngébb pontokat hegyes cölöpökből vert erős palánkokkal erősítették meg.

Napok teltek el, míg megjöttek az ágyuk,*)
S ezalatt Hentzire bőven húllt az átok,
Mert kiméletlenül bombáztatta Pestet,
S a repülő golyó rombolt és égetett.

Álljunk meg e névnél, a Hentzi nevénel,
És a történelem ítélő székénél
Igazunk mondjuk ki nyiltan, önzetlenül :
Gazságot az Isten nem hagy büntetlenül.
Ez ember magyar volt, Debrecen szülötte,
Kezdetben mi hívünk, osztrákot gyűlölte.
Péterváradon volt magyar várparancsnok,
De ott árulónk lett, hát felparancsoltuk.

Pesten védte magát Kossuth Lajos előtt,
Hogy jó magyar ember, s ne bántásák mielőtt
Ügyét tőrül-hegyre jól meg nem vizsgálják.
Kossuth hát rendelte : a dolgot halaszszák ;
Igazságot akart tiszta ítéletet :
Börtönt neki addig s erős őrizetet !
Ugy is lett. Ámde jött Windischgrätz serege
Menekült a kormány, s Hentzit ott feledte.

Igy leve belőle Buda parancsnoka,
S a várat védelmi állapotba hozta.
És mikor Görgei ostromolni kezdte,
A védtelen Pestet boszúból lövette.
Hadászati törvény és jog ellenére
Ifju fővárosunk juttatta inségre.
Sőt még a lánchid is, a mely akkor készült,
A rendeletére majdnem légbe repült.

*) Komáromban egy kis félreértés történt. Guyon várparancsnok ugyanis első alkalommal nem teljesítette Görgei kivánságát, nem adott ostromágyukat, azt mondta, hogyha kiadja kezéből ágyuit, akkor az esetleg visszatérő osztrákok ellen nem védheti meg Komáromot. Kossuthnak kellett közbelépni, hogy haladéktalanul küldje Buda alá a nagyobb ostromágyukat. Így csak több napi huzavona után indították el hajókon Komáromból az ágyukat és ezáltal kesedelmet szenvedett az ostrom, a mi nagy hiba volt. Az osztrákoknak eszükbe se jutott Komáromot bántani, tehát e miatt a legelső percben el lehetett volna küldeni az ostromágyukat.

Két hétig naponként bömböltek az ágyuk,
A mi emberinknek nehéz volt munkájuk,
Mert bár köröskörül gyűrűzték a várat
S a kisebb ágyukkal gyujtottak házakat,
A bástyafalakon nyilást nem törhettek,
Mig ostrom-ágyukat szembe nem helyeztek.
De hogy ezt tehessék, föld-árkokat hánytak,
A nehéz ágyukkal ottan megvonultak.

Egykorú rajz után.

Buda ostromából. A lebombázott Dunapart.

Onnét egész hévvel bombázták a bástyát,
Végre át is törték egyiknek a falát.
És más oldalon is sikerült ütni rést,
Eredmény követte a hosszas törekvést.
Ámde fent a várban az ellen sem pihent,
A résekhez hordtak földet, követ s mindent,
Rettentő munkával újra betömködték,
Persze ezt ágyuink újra elseperték.

Igy folyt a küzdelem mind a két oldalon
És odaát Pesten szörnyü aggodalom

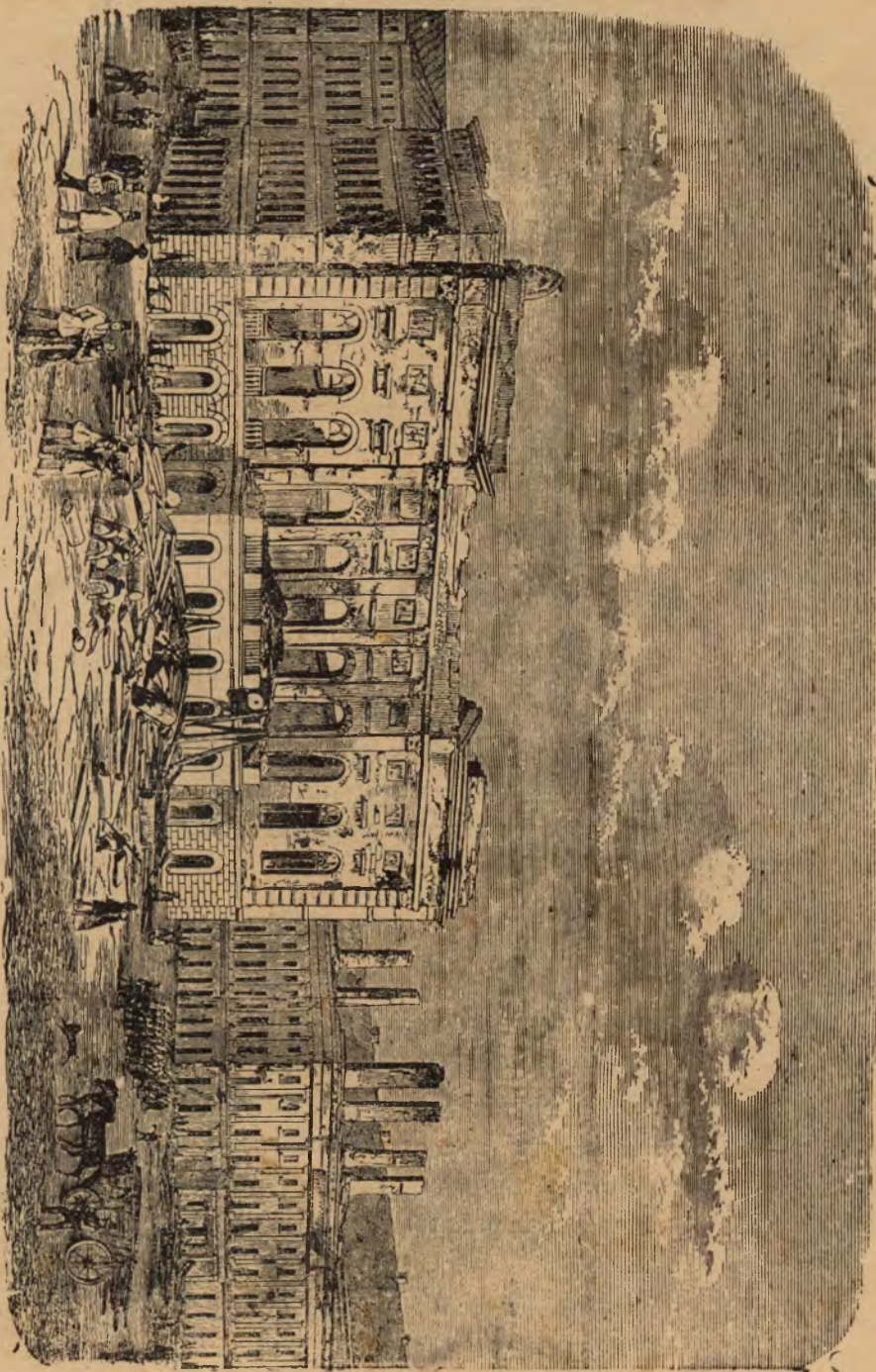
Fogott el mindenkit, mivel attól félték,
Hogyha győzelemmel a mieink késnek
Romhalommá lövik egész Budapestet,
Belváros környéke máris szörnyen festett ;
A házak leégve romokban hevertek,
A városligetbe lakók menekültek.

Ott volt most az élet, emberek tizezri,
A sátorok alatt menedékét leli.
Májusi napfényben virágnylás között
Pest népe naponként szanaszét özönlött.
Onnét hallgatták az ágyuk bömbölését
Kapták a híreket, futárok közlését.
De csak minden reggel arra ébredtek fel,
Mégsem birkóztak meg ádáz ellenséggel.

Aztán hozták a hirt, az újabb bombázás
Milyen kárt okozott és mily szörnyü romlás .
Támadt megint. A szép vigadó épület
Már csupa romhalom s tűz martaléka lett.
Az országgyűlését Kossuthék itt tarták
Budavárból ágyut ide irányíták.
Pozdorjává zuzták a szép üléstermet
Ahol hon üdvére oly sokat végeztek.

No hát erre kaptak hamar feleletet,
Ostromló seregünk azon igyekezett,
Hogy a királyilak szintén elpusztuljon.
A parancs hát úgy szólt, minden bomba hulljon
Csupán csak egy pontra, királypalotára,
Ne maradjon épen egyetlen szobája,
Főként a tróntermet pusztítsa a bomba,
Aranyos csarnokát kell lőni halomba.

Május hó tizenhat: egyik heves ostrom ;
Azt reméltük ekkor, hogy budai ormon
Kitűzhetjük végre nemzetiszin zászlónk,
Siker koronázza régen táplált vágyunk.

Egykoru jemelesek.

Buda ostromából 1849. május 13. A lebombázott vigadó épület, hol előbb az országgyűléseket tartották

Mikor esteledett a megadott jelre,
Negyvenkilenc ágyunk szólalt meg egyszerre.
Felgyújták bombáink a királyi lakot
S a tűz nyaldosta be mindenik ablakot ;

E fény világánál folyt a heves ostrom,
Ám kitűnt, hogy nincsen oly erő, hatalom,
Mely még feljuthatna a bástyafalakra,
Szükség volt további gígászi munkára
Törni a réseket újuló erővel,
Azután ellátni emberink eszközzel :

Egykoru rojz után.

A képviselőház összebombázott ülésterme.

Jó hosszú létrákkal s más ilyen dologgal
Ugy majd elkészülünk ostromló munkánkkal.

Most már vége leve Hentzi bőszi dühének,
Utolsó percei, érzé, közelednek.
Ezernyi bombáink várát felperzselte,
És zsoldos seregét rendre tizedelte.
Nincsen már menekvés, kockának dőlni kell,
Gazdálkodni is kell a múlt idővel.
Már is soká tartott e fészek ostroma,
Jobb lett vón ütni a menekvő osztrákra.

Sokan állítják, hogy végzetes hiba volt
Görgei parancsa, a mely akképpen szolt :
— Minden áron be kell venni Buda várát,
S csak aztán üldözni tovább osztrák hadát.
Lehet, jobb lett volna. Ámde egy arany lap
Akkor üres marad, Budavára alatt
Nem megy véghez az a csodás nagy győzelem,
Mit idők végeig hirdet történelem.

**Görgei levele,
melyet az ostrom megkezdése előtt intézett Hentzihez :**

Tábornok !

Buda a magyar seregek által el van zárva s ezek csak parancsra várnak, hogy a várat avval az erélyvel támadják meg, melyet csak a nemzetnek kényszerített élet-halálharca képes minden egyes katonába önteni.

Önnek feladata : Budát hosszabb ideig védeni, vesztve van.

Fogadja el az ajánlatokat, miket emberségből teszek önnek.

Adja meg magát.

A feltételek a következők :

Becsületes hadifogság, a tisztéké fegyverrel, a legénységé fegyver nélkül.

A tekintély, melyet a magyar seregnél élvezek ; a szubordináció, melyet vaskezekkel tartok fön ; és saját személyes becsületem, melyet eddig senki, még az osztrákok sem illethettek büntetlenül (mint ezt önnek a „lázadó csordák“ eddigi sikerei bizonyítják), kezeskednek önnek az ajánlott feltételek pontos megtartásáról, melyről önt szavammal biztosítom.

Győr, Székesfejérvár, Komárom, Nyitra, Hamsabég, a Bányavárosok, sőt az egész Vágvonal birtokunkban van ; Buda a legszorosabban körülzárva. Az ugynevezett budai vár nem is erősség s Ön tábornok, megfoghatlan módon az osztrákoktól arra kiszemelve, hogy egy Don-Quixotte-szerű feladatot oldjon meg, amelynek a legtragikusabb kimenetele is aligha fogja Önt a közneveltségtől megóvni. És ha mindez nem rendíti meg Önt : akkor rendítse meg a gondolat, hogy Ön magyar ember, hogy Önnek nagy tartozást kell hazája iránt lerónia s hogy ehhez, ime, én alkalmat szolgáltatok Önnek.

Ha Ön érett, férfias meggondolás után is megmarad azon elhatározása mellett, hogy az ugynevezett budai erősséget a legmakacsabb módon védi : akkor én Önt — egy támadó föllelkesült sereg szenvedélyeinek egyes kitörései ellen föltétlenül többé nem biztosíthatom ugyan, de az ejtett foglyok még ekkor sem fognak részünkről kegyetlen bánásmódban részesülni, mivel ez ellenkezik lovagias hadviselési szokásunkkal és emberi érzésünkkel ; — de ha ön a budai ugynevezett erősségnek végletekig menő védelmezésével még a lánchidnak, e gyönyörű mesterműnek lerombolását és Pestnek — a honnan Ön megállapodás szerint éppen semmi támadást

nem várhat, — bombázását kötné össze, a mely cselekedet egyenesen alávaló nevet érdemelne: akkor becsületszavamat adom, hogy Budának bevétele után az összes várórség kardra fog hányatni! s én még az ön családja jövőjéről sem fognék jót állhatni.

Ön Buda ugynevezett erődjének parancsnoka; de Ön egyszersemind atya és született magyar; gondolja meg mit tesz! Én a haza nevében, az emberiség nevében szólítom fel és feleletét legkésőbb ma 3 óráig bevárom.

Óvatossá téve azon minden becsületről megfélekedezett alávaló rendszer által, mely szerint az osztrákok még hadi követünket is fogságba ejtik és velök úgy bánanak, mint gonosztevőkkel, — egy hadifogoly osztrák tisztet alkalmazok jelen levélem kézhez adására.

Főhadiszállás Budán, május 4-én 1849.

Görgei Arthur,
tábornok.

A táborkövet csakhamar visszatér Hentzi üzenetével, mely rideg és elutasító. Így hangzik:

Tábornok!

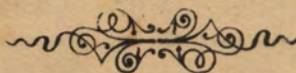
Tetszett Önnek engem mint „az ugynevezett budai erősség“ parancsnokát rövidesen fölhevni, hogy három óra alatt kapituláljak; adjam fel a várat és magamat a vitéz várórséggel együtt kegyelmesen kísértessen el a hadi-fogságba. Erre én azt felelem, hogy Budavára az Ön gyors elvonulása idején: folyó évi január 3, 4. és 5-én nem volt ugyan erősség, mit a magyar hadseregnek gyors futása eléggé bizonyított. De azóta Buda egy valóban tartható erődde lőn átalakítva, melynek lesz szerencséje, Önnek a leghatározottab módon ellentállani. Ezért felszólítom Önt tábornok ur, hagyjon fel tüstént, teljesen hiábavaló tüzelésével Buda várfalai ellen; mert másképp kénytelen leszek néhány nap múlva Pestet szintén ágyutúzzal megtámadni, a mihez oly hatalmas eszközeim vannak, hogy Pest romlása elkerülhetlenné válik. S erre a támadásra már most is kényszerítetem, miután Pest felől ágyukkal támadtak meg.

Egyébiránt ki kell jelentenem Önnek, hogy nem vagyok magyar, hanem svájczí származású és honosított osztrák; hogy Magyarország irányában semminemű kötelezettségeim nincsenek, hogy családom nincs az Ön hatalmában; és még ha így lenne is, ez mit sem nyomna a latban. Ezért utolsó szavam:

Én ezt a helyet, kötelesség és becsület szerint utolsó emberig védelmezni fogom. Feleljen Ön róla, hogy eközben a szép testvérváros áldozatul esik.

Budán, május 4-én 1849.

Hentzi,
tábornok és várparancsnok.

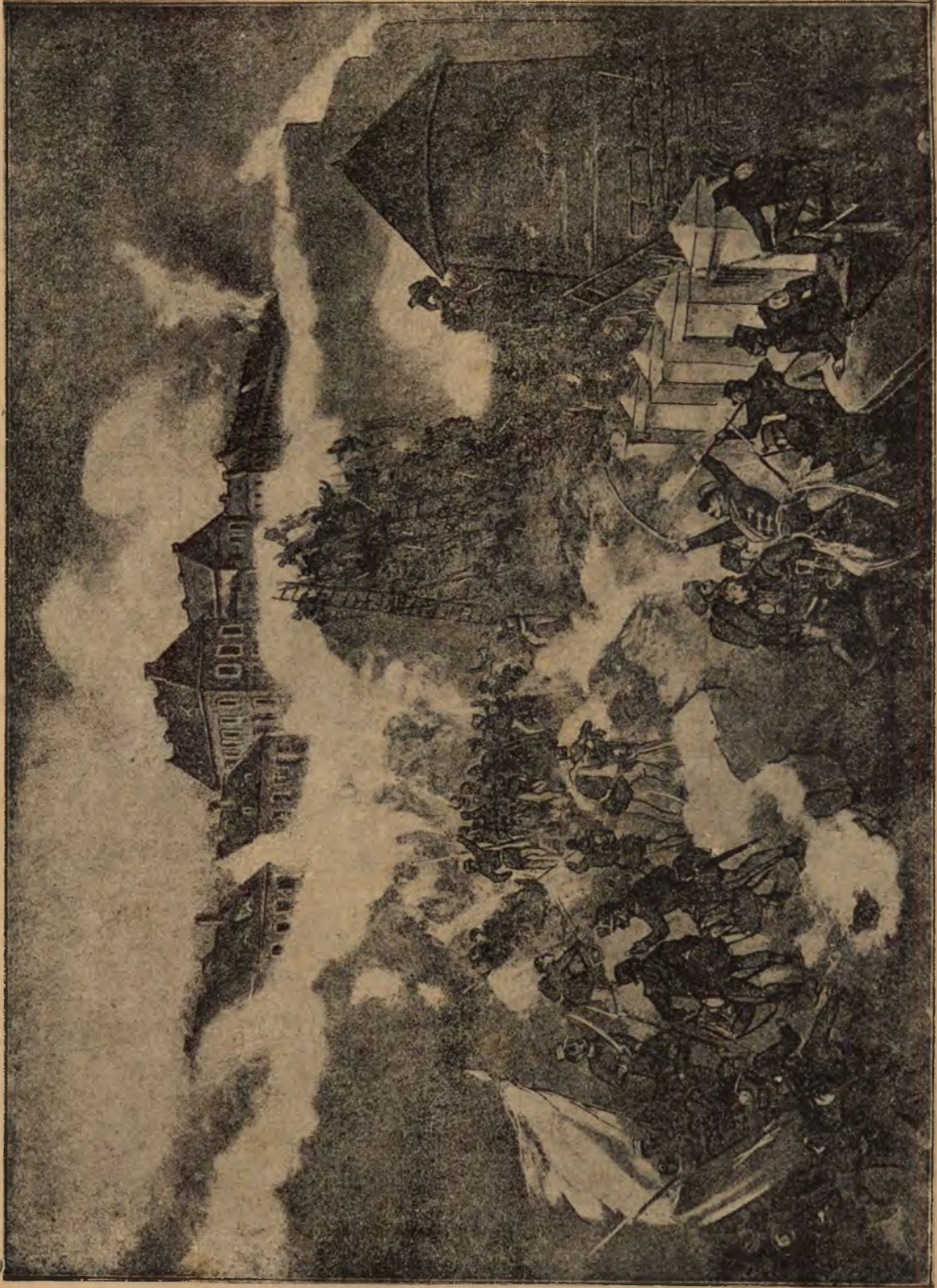
1849 máj. 21.

Ime, címnek irtam azt a fényes napot,
A midőn az osztrák egy nagy dőfést kapott.
El ne feledjétek, mélyen bevéssétek,
Emlékezet lapján őrizze szivetek.
Oly küzdelem árán, melynek nincsen párja,
Jutott birtokunkba Buda ősi vára.
Ez volt egyetlen pont, hol még tartá magát
Az osztrák haderő s vívta undok harcát.

Itt is letiportuk, itt is megaláztuk,
Igy jog s törvény szerint békejobbját vártuk.
Ámde nem nyujtotta, hanem könyörögve
Oroszok cárjának segítségét kérte.
S ránk uszítva, jött a világ nagy hatalma
Pihent hadereje, rettenetes hada . . .
— — Majd szólok erről is, most azt zengje dalom,
Hogy vettük be Budát dicső diadalon.

Május huszadika szép vasárnap vala
Szakadatlan bömbölt ágyuink érc szava,
Sorra repedeztek s omlottak a falak,
Várbeliek mégis résekhez hatolnak
Hogy eltorlaszolják, gátat készítsenek,
Ágyuink szegezve a vezetőjüknek. . . .
Elesik a szegény, a többi elrohan,
Munka félbe marad, bástya-rés nyitva van.

Görgei ezt látva parancsát kiadta,
Nagy rohamot tervez holnap virradóra.

Pettenkőffen rajza után.

Budavár ostromából, 1849 május hó 21. Honvédek támadása a pesti oldal felől.

Már estè nagy sürgés-forgás mindenfelé,
Dolgait mindenki akképpen rendezé,
Hogy éj sötétjében csatasorba álljon,
S éjfél után aztán támadójelt várjon.
Este tizenegykor egynehány zászlóalj
A vár ellen indult rettentő robajjal.

Ám ez csupán csel volt, ellen ne is sejtse
Nagy készülődésünk, az éj meg elrejtse.
Éjfélkor tegyverben állt már hadseregünk,
Vár alatt félkörben nagy ívet képeztünk.
Gellérthegytől kezdve Krisztinavároson
Kereszül Vérmezőn, majd tulsó oldalon
Fel Vizivárosnak: mindenütt rendezve
Csatára kész sereg várt a titkos jelre.

Három órakor a hegyről egy röppentyű
Mint tüzkigyó felszállt, szemlélni gyönyörű,
Ám nincs arra idő, mert ez a jeladás:
Nosza kezdődjék a tervezett támadás.
Másik pillanatban kétszáz ágyunk hangja
Feleli: kész vagyunk, honvéd hát rohamra!
Huszonötezer ajk kiáltá dicsően:
Előre előre! Éljen! Éljen! Éljen!

Kétszázhusz trombita harsonáz az éjbe,
Négy száz dob riadót ver kíséretébe'
Erre nekiindul az óriás félkör,
Létrások állanak a sorokban szélről.
Az ágyuk bömbölnek, a fiuk rohannak,
Odaérve létrát falhoz támasztanak.
Rajta hát! De hova szuronyok hegyébe?
A felülről jövő rettenetes vészbe?

Mert várbelieknek könnyü volt munkájok,
Egyszerün lefelé tartották puskájok.
Minden golyó egész sor honvédet talált,
S hogyha elesett az, ki már létrán fenn állt,

Estében lesodrá utána jövöket,
(Ki létrán bajlodik felfelé nem lóhet.)
Hajh, rettenetes volt halál aratása,
A felkapaszkodók hullottak rakásra.

De a derék honvéd sehol meg nem hátrált,
A hol létra nem volt, egymás hátára állt.
Igy törekedtek fel a mohos falakon,
Küzdés legrémesebb errülső oldalon
A királyi laktól lehuzódó kerten,
Meg az istállóknál az alsó részeken.
Máriássy János ezredes állott itt,
Méltó felemlíteni csodás hős tetteit.

Az ő hadosztálya azzal volt megbízva,
Hogy harcát főképpen a létrákkal vívja.
Az istállók mögött alacsonyabb a fal,
Egy kis szerencsével feljuthat csakhamar.
Mikor támadásra a jel meg volt adva,
Tizenkét nagy létra már oda támasztva.
És az elszánt fiuk hamar neki fogtak
Létrákon sietve a falra jutottak.

Odaát a kertben egy lapos tetejü
Épület állt, melyre felhágni volt könnyü.
Vagy tizenkét ember fel is kúszott hamar,
Felülről meglátták s lődöztek iszonynyal;
A fele elhullott, ámde a többiek
A létrát felhúzva tovább igyekeznek,
Fel a másik falra, tehát be a várba,
Ez a vakmerőség szörnyü netovábbja.

Maga Máriássy is létrára ugrik,
Utánam ! kiáltja s előre törekszik.
Feje fölött süvit az öldöklő golyó,
Már ő is meginog, lépése támolygó.
Feljut háztetőre, s onnét pedig tovább
Egyszerre ott fent van, s hangoztatja szavát:

Fiuk csak előre, mienk a diadal,
Megnyertük a csatát, ide a zászlóval!

Ám ki nem tűzhatték, mert most következett,
Várvédőkkel a harc. A mint gyülekezett
Fent a magyar honvéd, csatasorba álltak,
Támadásra készen előre indultak.
Im egy fordulónál vagy harminc várbeli
Összegyülve ott áll és magát nem védi,
Sőt fehér zászlóval fogadják honvédink,
Megadják magukat, s zászlónkat kisérik.

E közben réseken át szintén bejutott
Egy csomó honvédünk, s hozzá csatlakozott
Máriássy derek, vitéz csapatához,
S eképp egyesülten fogtak a munkához.
A várvédők jöttek, hevesen tüzeltek,
A királyi lakból s más házból is lőttek.
Ám szuronymszegezve rohantunk előre,
S ezalatt mind többen értek a tetőre.

Tulsó oldalon és a bástya-réseken
Már sokan jöttek be, lehettek ezeren.
Most aztán a honvéd mind befelé siet,
S kergették középre a várbelieket.
Azok puskatúzzal fogadták mindenütt,
Gyilkos támadásuk köztünk sok rést ütött.
Mindegy, ez a dolgon már mit sem változtat,
Mienk a győzelem, bár nagy az áldozat.

Mikor a nap felkelt biborfényben égve,
Nemzetiszin zászlónk bástyafalon lenge.
Nagy Sándor ezredes Görgeiért küldött,
Jőjjön, intézkedjen, hadseregünk győzött.
És zengett az éljen, fujták a riadót,
Csak egyet kutattak, a gaz bombáztatót,
Hol van Hentzi, no most jőjjön hát előre
Szuronyunk végeről hadd vonjuk kérdőre.

Hol van, azt kérditek, a lánchidi sáncnál,
Előre készített robbantó aknáknál,
Megnézte, jól van-e, rendben van-e minden,
Hogyha majd rendeli felrobban íziben?
Itt jelenték neki, hogy mindennek vége,
Siessen, ha bírja, az életét védje.
Halotthalvánnyá vált e hirre az arca,
Rohant, és a kardot markolatra fogta.

Pár száz harcosának állott az élére,
S felhajszott tigrisként siet a Diszterre.
Vakmerőn neki vág és tüzet vezényel.
Ám a mieink ott már vannak fölenynyel.
Ők is tüzet adnak és e pillanatban
Hentzit golyó éri elbukik félholtan.
Emberei erre futva menekülnek,
Honvéd nyújtja karját a nagy sebesültnek.

Beviszik egy házba, sebét bekötözik,
Ekkorra Görgei is odaérkezik.
Ellenfele előtt tisztelegve megáll,
De annak már vége, könnyörül rajt' halál.
Epp akkor hangzott a Rákóczi induló,
Nekünk győzelmi dal, neki búcsuztató.
Kardélre hányták a várvédők egy részét,
Miközben a többit meg foglyul ejtették.

Cimeres lobogónk mindenütt kitűzték,
Ezt a pesti partról hajnal óta lesték.
Olyan éljenzés tört fel mikor meglátták,
A milyennek sohse hallották még párját.
De most mi történik odaát a hidon,
Rettentő tüstfelhő budai oldalon,
S borzasztó durranás . . . Mindenki azt hitte,
Hentzi a lánchidat légbe röpitette.

Alnoch ezredes, a Hentzi hű embere,
Vetemedett ezen rettenetes tetre,
Hogy keresztül vigye urának szándékát,
Megsemmisítse a világ legszebb hidját.
Amikor látta, hogy már vége mindennek,
Parancsot adott egy szegény közlegénynek
Siessen, gyujtsa meg a lánchid aknáját,
— A katona vízbe vetette fáklyáját.

Odaszalad Alnoch pisztolyát kiveszi,
A derék közembert menten agyonlövi.
És égő szivarját puskaforba dobja,
Azt hitte, a hidat most már felrobbantja.
De csak ő pusztult el darabokra tépve,
Méltó bünhődése gyorsan utól érte.
Igy áldozta éltét ilyen gonosz célra,
Szándékát betelni az Isten nem hagyta.

A nép ujjongva lép a sértetlen hidra
És örömmámorban tolong fel a várba.
Görgei szemlét tart a csapatok felett,
Bátor honvédeknek osztogat rendjelet.
Mindenfelé eljut a győzelem hire,
A kormány tehát most visszatérhet Pestre.
Azt hitte az ország teljes diadalunk,
Szent ügyünk kivívtuk, s békességhez jutunk.

A kormány Budapesten.

ohse' láttatok még olyan nagy
ünnepet,
Amilyet az ország Kos-
suthnak rendezett
Midőn győzelmeink s
Buda bevétele,

Visszajövetelét lehetővé tette.
Május harmincegy volt, a képviselőház
Utolsó ülését tartá és a hő láz
Mindenkit elfogott a nagy gondolatra,
Hogy holnap indulnak a diadalutra.

Búcsuünnepet ült Debrecen városa,
Zsúfolásig megtelt híres „Nagytemploma“
Kossuth és a kormány, főtisztek, Görgei
Megjelentek, s beszélt püspök Szoboszlai.
Megáldta a kormányt, a küzködő hazát,

S remegés fogta el minden egyes szavát
Amikor a népek nagy Istenét kérte :
Áradjon hazánkra végre üdv és béke.

Délután népgyűlés híres „Nagy erdőben.“
Estig szónokoltak, s volt nap lemenőben,
Midőn előállott a nagy hangu Besze,
Jeles képviselő, kitűnő az esze.
Dörgő beszéddel, de népies modorban,
Elmondja győzelmink egymásután sorban :
„Öt hónapig voltunk Debrecen vendége,
S most már visszatérünk az ország szívébe,

Nagy alföldi város az Isten megáldjon,
A hazaszeretet mindenkor találjon
Itten erős várat es biztos védelmet,
Jó debreceni nép Isten, Isten veled !“
— Sárosi Gyula a nép kedvelt költője,
„Arany-trombitáját“ újra eldörögte.
Aztán a népgyűlés szép rendben eloszlott,
„Isten veletek“-et távozóknak mondott.

Másnap kora reggel a nagy készülődés
Megkezdődött, s aztán folyt a költözködés.
Társzekerek vittek a bankó-préseket,
A szent koronát es állami kincseket,
Ministeriumok temérdek irását,
A törvénykönyveket, ország levéltárát.
Végre kocsira ült Kossuth s kísérete,
Utjokra tengernép éljene kísérte.

Faluról városra a mint eljutottak,
Elibök lelkesen mindenütt járultak ;
Küldöttség fogadta, s köszönté a kormányt,
Kivánták : végképpen győzze le az ármányt !
Másnap reggel aztán Szolnokra érkeztek,
Vasuti vonattal ott már rendelkeztek.
Ugy folytatták utjok diadalmenetben,
S Pestre berobogtak esti szürkületben.

Ott napokon át folyt már a készülődés :
Minél impozánsabb legyen az üdvözles

Amelylyel fogadják a visszatérőket,
Rendeztek hát fényes nemzeti-ünnepet.
Junius ötödik kora reggelére
Öltözött a város lobogó diszébe.
Örömmámor fogta el a lakosságot,
Vasutnál húszezer ember várakozott.

Ahogy megérkezett a dübörgő vonat,
Szólottak az ágyuk, a nép előrohant,

Egykoru fametszet után.

Buda ostromából. Hentzi halála.

Látni, köszönteni a kormány tagjait,
S hallani Kossuthnak lelkes, szép szavait.
Főváros tanácsa, és a tábornokok
Fogadták Kossuthot; fehér ruhás lányok
Virágot hintettek a lábai elé,
S a néplelkesedés határát nem lelé.

Mikor kocsira szállt s a városba vonult,
Díszes bandérium körulte lovagolt.
Házak ablakából kendőt lobogtattak,
Feléje virágok zápoként hullottak.
Majd est beálltával kigyúltak a gyertyák,
Az egész fővárost kivilágították.
Népáradat lepte el a fő utcákat,
Nemzeti dalaink mindenütt hangzának.

„Elég az örömből, az üdvözlésekből,
— Mondá Kossuth, — a hon vérzik ezer sebből,
Folytassuk munkánkat, ott a hol elhagytuk,
Az ellent túlsulyra vergődni ne hagyjuk.
Győztünk, szétkergettük az osztrák sereget,
Ámde most uj veszély északról fenyeget.
Hirek érkeznek, hogy az orosz utban van,
Segíteni osztrákot gyilkoló munkában.

Az erőfeszítést, a mit eddig tettünk,
Tovább kell folytatni, nem szabad pihennünk.
A lelkesedésnek ne legyen határa,
Készüljön a nemzet újabb nagy munkára.
Ne sajnálja senki vagyonát és véré,
A pap a szószékről buzdítsa fel népét
Újabb küzdelemre, újabb áldozatra,
Csak így juthatunk majd teljes diadalra.“

— Így szónokolt, s így irt a kormányzó-elnök,
Vele tartott a nép, és a képviselők
Szerte az országban, kerületeikben,
Kötelességüket teljesíték híven.
Mert azt határozták, hogy majd Budapestre
Csak egy hónap múlva, július elsőre
Fognak összejönni, addig az országot
Járják s lelkesítik fel a lakosságot.

Ámde határozatuk valóvá nem leve,
Mert megérkezett az orosz had százezre! . . .

Mint sötét fergeteg Pest felé hömpölygött
S már a Tiszánál jár, de ott tábort ütött,
Mert a sors üldözte mindenütt utjában,
Harcosi tizezre hullt el kolerában.
Még csatát sem kezdett, s már ily veszedelem!
Intő jelet lát ez istenitéletben.

De csak pillanatig tart a megdöbbenés,
Ember van még elég, de az idő kevés.

Egykoru fametszet után.

Kossuthot kormányzóvá választatják a függetlenségi nyilatkozat kihirdetése után.

Az osztrák sürgeti, a kancsuka hajtja,
Bár egekig hangzik a haldoklók jajja,
Kergetik az oroszt előre Pest felé,
Nyugtát kormányunk hát többé ott nem lelé.
Szegedre futottak, s kihirdették szerte:
A képviselők is ott gyűljenek egybe.

Ujból szekerekre rakták a kincseket,
Az állampénztárát, a bankó-préseket.
A kormány elnöke s vele a többiek
Vasuti vonaton Ceglédre siettek.
Onnan pedig tovább, nehéz járművekkal,
Folytatják utjokat és nagy igyekezettel
Arra törekedtek, hogy Szeged városát
Mihamar elérjék s megkezdjék a munkát.

Mert hajh, komoly bajok tornyosultak össze,
Kossuth igazítani már sehogysem győzte.
Görgei haragszik, nem hallgat a szóra,
Engedetlenségét egymásután rója.
Egyfelől az osztrák, másfelől az orosz
A magyar kormánynak szörnyű gondot okoz.
S e közben Görgei ráér veszekedni.
Kossuth nagy munkáját Szegeden így kezdi.

Magyar cimer
a függetlenségi nyilatkozat kiadása után.

A nemzet kormánya a néphez!*)

A haza veszélyben van.

Fegyverre! Fegyverre! minden honpolgár!

Ha rendes eszközökkel vélnők megmenthetni a nemzetet, nem kiáltanók, hogy a haza veszélyben van.

Ha egy gyáva gyermek-nemzet élén állanánk, mely rémültében inkább elvész, hogysen magát védelmezze, óvakodnánk meghuzatni országszerte a vészharangokat.

De mivel tudjuk, hogy hazánk népei egy férfias nemzet, mely magával számot vetett, midőn a legistentelenebb elnyomás ellen magát megvédeni elhatározá: félrestesszük a sem hozzánk, sem a nemzethez nem illő szépitgetést, titkolózást és áltatást, s nyíltan és tartózkodás nélkül kikiáltjuk, hogy *a haza veszélyben van!*

Mivel bizonyosak vagyunk, hogy a nemzet képes magát és hazáját megvédeni, azért tudtára adjuk tartózkodás nélkül a veszélyt egész nagyságában, felszólítjuk Isten és a haza nevében, hogy a veszélynek bátran szembe nézzen, s fegyverre kiáltunk minden honpolgárt!

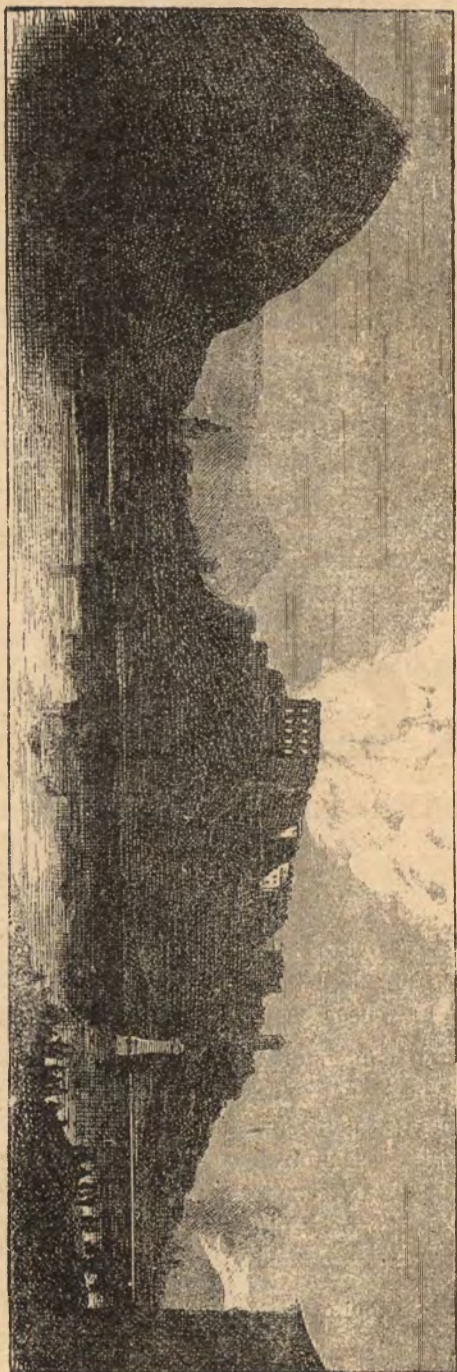
Nem biztatjuk, nem kecsegtetjük semmivel, sőt kimondjuk egyenesen, hogy ha az egész nemzet férfias határozottsággal föl nem kél magát utolsó csepp vérig védeni: hiába omlott annyi nemes vér, hiába volt minden eddigi erőlködés, el fog veszni hazánk, elvész nemzetünk, s e földön, melyben apáink szent hamvai nyugosznak, melyet Isten szabad örökségül szánt utódainknak, e földön muszka-korbács fog uralkodni a népnek rabszolgaságba vetett maradványai felett.

Sőt megmondjuk azt is nyíltan, tartózkodás nélkül, hogy a nép közös egyesült erővel nem védi magát, éhen vesz el; kit a vad ellenség fegyvere le nem öl, éhen vesz el, mert a vad muszka nemcsak legázolja véres verejtékünk gyümölcsét: a már-már aratásra váró vetéseket; hanem vérző szívvel adjuk tudtára a népnek, hogy a hazánkba nagy erővel betört vad muszkasereg levágja, leéti, s amit le nem vághat, letiporja, vagy alomnak használja fel az érett és éretlen gabonát; pusztítva, gyilkolva megyen előre; s vért, lángot, éhséget, nyomoruságot hagy hátra maga után.

A merre a vad muszkasereg jár, ott a nép hiába szántott, hiába vetett: idegen rablócsordák emészti fel véres verejtéke gyümölcsét.

De az igazság istenébe vetett bizalommal megmondjuk azt is, hogy e veszély csak az által válhatik halálössá hazánkra, ha a nép maga magát gyáván elhagyja. Ha ellenben házának, hazájának, családjának, aratásának, s a saját életének bátran védelmére kél, kaszával, baltával, bottal, kövel, s amivel lehet, — a nép elég erős arra, hogy az istentelen ausztriai császár által szép hazánkra hozott muszkacsordák utolsó emberig elhulljanak a szabad magyar nép bosszuló karjai alatt.

*) Mikor már bizonyos lett, hogy a százötvenezernyi orosz hadsereg ellenünk tör, s kezére dolgozik az osztráknak, a kormány ezt a felhívó szöveget intézte a magyar nemzethez. Kezdetben, még akkor is, midőn már bennt voltak országunkban, azon nézet uralkodott, hogy az orosz nem fog ellenünk dolgozni, hanem inkább az osztrákot ki akarja szorítani, hogy hazánkat elfoglalja. Ez a feltevés csakhamar valótlanak bizonyult.

Ha eltitkolnók, vagy kicsinylenők a veszélyt, az által azt senkitől el nem hárítanók. De ha nyíltan megmondjuk tartózkodás nélkül úgy, a miként van, a nemzetet saját sorsának urává teszszük.

Ha van a népben életerő, meg fogja magát, meg fogja hazáját menteni.

Ha pedig gyáva félelemből elfogulva tétlenül marad, úgy elvesz menthetetlenül.

A ki magán nem segít, azt az Isten sem segíti meg.

Ezennel tehát kötelességünk érzetében tudtul adjuk Magyarországnak minden lakosainak: hogy az istentől, emberiségtől, az erkölcstől elvetemedett ausztriai császár Magyarország legyilkolása végett csakugyan elhozza a vad muszka seregeket.

Tudtul adjuk: hogy Galiciából, Árva, Szepes, Sáros és Zemplénmegyéken át eddig mintegy 46,000 főnyi muszka-sereg tört hazánkba és folyvást ütközve előbbre, meg előbbre nyomul.

Tudtul adjuk: hogy ezenkívül Erdélybe is muszka-seregek törtek be Bukovina és Moldova felől, kikkel seregeink máris véres csatákat vívtanak.

Tudtul adjuk: hogy a muszka segítségbe bizakodva, Erdélyben az oláh lázadás újra kiütött, s hogy az istentelen ausztriai császár saját utolsó erejét is összeszedte a magyar nemzet kiirtására.

És tudtul adjuk polgártársainknak, miképen ámbár oly bizonyos, minthogy Isten a menyekben van, hogy ha a muszkáknak magyar hazánkat legyőzni sikerülne, ebből Európa minden népeinek szolgasága következne, mégis külföldről semmi segítséget nem várhatunk, az uralkodók leigázva tartják a népek rokonszenvét, s némán néznek igazságos küzdelmeinkre

Nincs tehát senki, kiben remélhetnénk, mint az igazságos Isten és saját erőnk; s ha saját erőnket föl nem használjuk, még az Isten is el fog hagyni.

Súlyos napoknak nézünk elibe; de bátor szemmel szemébe nézünk: szabadság, boldogság, jólét és dicsőség vár a nemzetre.

Az isteni gondviselés utjai kiszámíthatlanok, kísérteteken és szenvedéseken keresztül vezetí népeit a boldogságra.

Magyarország harca nemcsak a mi harcunk többé. Ez a népszabadság harca a zsarnokság ellen.

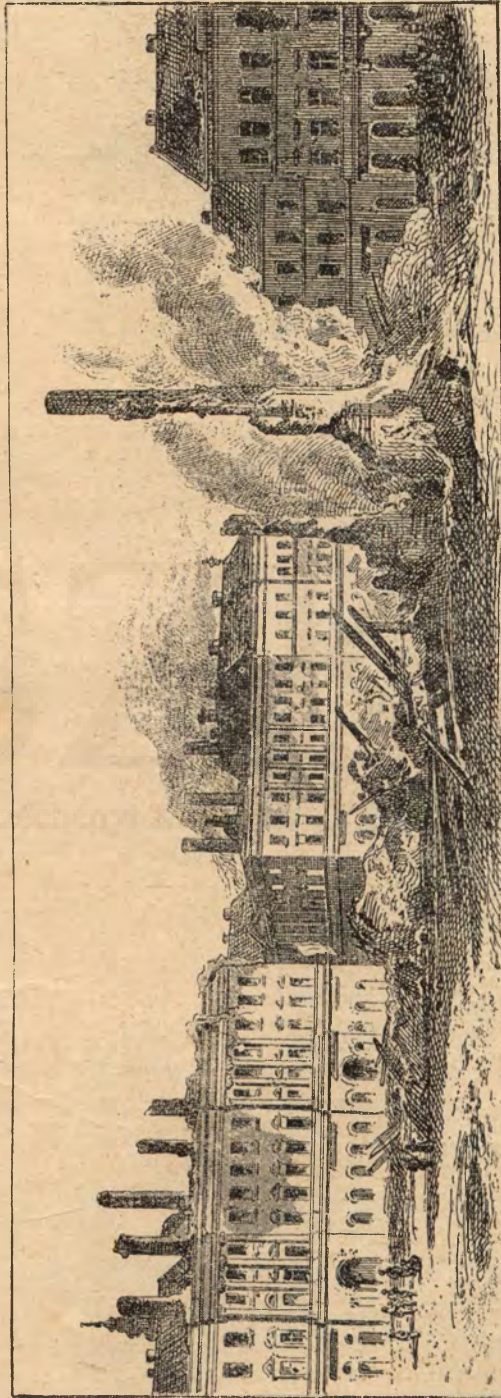
A mi győzelmünk a népek szabadságának győzelme, a mi halálunk a népek szabadságának a halála.

Isten minket választott ki, hogy győzelmünk által a népeket megváltsuk a testi szolgaságtól, miként Krisztus a lelki szolgaságtól megváltotta.

Ha mi győzünk a zsarnokok által reánk uszított csordákon: győzelmünk következtében, olasz, német, cseh, lengyel, oláh, tót, szerb, horvát szabaddá lészen. Ha mi veszünk, leáldozik minden népek felett a szabadság csillaga.

Érezzük tehát magunkat a népszabadság felszentelt bajnokainak. Ezen érzelem szilárdítsa keblünkben az elszánt akaratot; ezen akarat edzze meg karjaink erejét; ezen erő mentse meg hazánkat gyermekeinknek; mentse meg a szabadság élő fáját, mely sehol sem fog többé gyökeret verni, ha gyávaságunk miatt kidől a két zsarnok császáristentől megátkozott fejszéje alatt.

Magyarország népei! Akartok-e meghalni e vad muszka irtó vasa alatt? Ha nem: védjétek magatokat!

Egykoru rejs utón.

Buda ostromából. 1849. május 17-én. A német színház az új piacon Pest bombáztatásakor.

Akarjátok-e látni, miként tiporják távol éjszak kozákjai apáitok, gyermekeitek, feleségeitek megfertőztetett tetemeit? Ha nem: védjétek magatokat!

Akarjátok-e, hogy a lakosság egyrésze távol Szibériába, vagy a zsarnokok küllháborujába elhurcoltassék, más része járomban görnyedezzen a muszka kancsuka alatt? Ha nem: védjétek magatokat!

Mi, a nemzet akaratóból Magyarország és a hozzá tartozó részek és tartományok kormánya, az örökkévaló Isten és a Haza nevében felszólítjuk a népet az önvédelemre; a reánk bízott hatalomnál és kötelességnél fogva pedig rendeljük és parancsoljuk:

1. A hazánkba behívott muszkák és azokat behívó istentelen ausztriai császár ellen az általános keresztes népháboru ezennel megkezdetik.

2. A keresztes háborúnak megkezdése a legközelebbi hétköz- és vasárnapokon minden templomokban a lelkészek által, minden község piacán az előljárók által kihirdetendő és harangzúgással az egész országnak tudtul adandó.

3. A kihirdetés után minden ép férfiú, ki karját bírja, magát 48 óra alatt valamely fegyverrel ellátni tartozik; s akinek lőfegyvere vagy kardja nincs: az kaszát, baltát ragad; a kasza rohamra, a balta pedig kézviadalra bátor kézben alkalmas fegyverül szolgál.

Nem magyar az, cudar az, ki fegyverben válogat és nem védi hazáját azzal, ami a kezébe akad.

4. A merre a vad muszkahad közelg, éjjel-nappal örök állittassanak ki tornyokra és hegytetőkre, kik, ha az ellenség jön, jelt adjanak, s jeladásukra a harangok az egész vidéken félreveressenek. A vészharangszóra pedig a nép minden községben gyűljön össze azonnal, s tömegestől menjen azon gyűlhelyre, melyet vidékenként az illető törvényhatóság tisztviselői és vezérei előre kijelölendek.

A honnan pedig a vad ellenség előbbre nyomul, háta mögött a nép keljen fel tömegestől, s rontsa és pusztítsa a rendetlenül száguldozni szokott kozákokat, s az elmaradozó más fegyvereseket.

Különös gondja legyen a népnek, hogy az ellenséget éjjel soha pihenni ne hagyja, hanem véletlenül megrohanó s ismét visszavonuló támadásokkal, lármával, harang félreveréssel, tűzrakásokkal örökkön nyugtalanítsa, hogy ne ismerjen soha pihenést e földön, melyet istentelenül megtámadott.

5. Az ellenség elől minden eleséget, marhát, bort, pálinkát el kell takarítani rejtett hegyközi helyekbe, vagy lápos mocsarak közzé, hogy éhen legyen elveszni kénytelen.

6. Mielőtt valamely helységet megszállana, abból minden élő lény takarodjék ki; s ha megszállotta, bátor férfiak gyujtsák fejökre a házakat, hogy vagy lángok martalékaivá legyenek ellenségeink vad csordái, vagy legalább pihenésüktől megfosztassanak.

E század elején, midőn Napoleon a muszka birodalmat megtámadá, ez által menték meg magokat a muszkák a végenyészettől.

Most pedig úgyis látjuk, hogy az ellenség gyújtogatva pusztít. Hány város és falu lett már az ellenség kanócainak martalékává! Csak most e napokban az ausztr-

riai császár katonái Sopronmegyében Bősárkány védtelen lakosait megtámadva, minden házat egytől egyig fölgyújtottak.

Ha már tehát égni kell, égjen akkor, midőn az ellenség tanyáz benne. Ha győzünk, lesz hazánk s az elpusztult falvak felvirágoznak; ha pedig legyőzetünk, úgysis minden elpusztul, mert irtóháborút viselnek ellenünk.

7. A mely városok vagy helységek útban, s akként fekszenek, hogy eltorlaszolhatók, mint például Eger városa, azok közös munkával azonnal védállapotba helyeztessenek, hogy a kozákok beszáguldozása akadályozva legyen.

8. A lelkészek, amint illik és immár el is rendeltetett, keresztet ragadjanak, s vezessék a népet a vallás és szabadság oltalmára.

9. Az egész országban mindenütt népgyűlések tartassanak, s azokon helybeli körülmények szerint a hon és vidék védelem módjai elrendeztessenek.

10. Borsod, Gömör, Abauj, Zemplén, Heves tiszáninneri része, Nógrád, Fülek vidéke és a Jászkerület a keresztes háborút mindjárt mozgásba tegyék, s a keresztes hadak alkalmazása iránt magokat a Miskolc táján táborozó vitéz hadseregünk parancsnokával érintkezésbe helyezték; Szabolcsmegye, a Hajdukerület, a Nagykunság, Heves tiszántuli, s Biharnak alsó része és Debrecen a Tisza őrzésére, s a tiszai vonal megvédésére különös gondot fordítsanak, s a Tiszának az ellenség általi átlépését lehetetlenné tenni iparkodjanak. Pestmegye pedig Csongrád, a Kis-Kunság, Fejér, Tolna, Esztergom s Nógrád alsó része a keresztes hadakat rendezék, miszerint első felszólításra a Rákos mezején összegyűlhessenek.

11. Mindezen rendeletek végrehajtása, rendezett tanácssal bíró községekben magoknak a községi előljáróknak, egyébként pedig a törvényhatóságok bizottmányainak és tisztviselőinek kötelességökké tétetik; miért is az illető törvényhatósági kormányzók e rendeletnek a „Közlöny“-ben megjelenése, s annak megkapása után azonnal bizottmányi ülést tartani, s annak közbenjöttével kellőleg intézkedni, az intézkedésről pedig a belügyminiszteriumot sürgöny útján folyvást értesíteni kötelességüknek ismerjék.

A ki a hazát fegyverrel támadja meg: az ellenség; a ki pedig a haza megmentésére kötelességét nem teljesíti: az honáruló, s ilyennek fog a haza és a kormány által tekintetni.

Csak egy nagy erőfeszítés a nemzettől, s a haza örökre mentve van; de ha a nép e rendelet értelmében kötelességét híven nem teljesíti, a haza elveszett menthetetlenül.

Az ország veszedelemben van.

Van ugyan vitéz, bátor, a szabadságért halni kész hadseregünk, melynek száma megközelíti a 200,000-et, amelyhez, mint a szabadság lelkesült hőseihez nem lehet hasonlítani a szolgaság bérenceit, mert azok az Isten sugarai, ezek a sötétség őrei, de e harc nem két ellenséges tábor harca, ez a zsarnokságé a szabadság ellen, ez a barbároké az összes szabad nemzetek ellen; tehát a hadsereggel keljen fel a nép maga, melynek milliói, ha segítik seregünket, kivívtuk a diadalt és szabadságot magunknak és Európának.

Tehát a hadsereggel együtt kelj fel, óriás nép!

Fegyverre! fegyverre! minden honpolgár!!

Igy bizonyos a győzelem, de csak így!

S ezért általános népfelkelést rendelünk és parancsolunk a szabadságért Isten és a haza nevében.

Kelt Budapesten, junius 27-én. 1849.

Kossuth Lajos,
kormányzó.

Szemere Bertalan,
Görgei Arthur,
Batthyány Kázmér,

Csányi László,
Vukovics Sebő,
Horváth Mihály,

Dusóhek Ferenc,
miniszterek.

Könyörgés, az oroszok betörése ellen.*)

Isten, népek hatalmas Istene!

Hozzád emeltük szavunkat, midőn az áruló fejedelmi-ház először küldé be országunk földére pusztító seregeit, hogy feldulván a jogot és a szabadságot, kiirtsanak közülünk minden emberi jót, minden isteni igazat és szentet. És te bennünket meghallgattál, adván ifjaink és férfaink karjába, s keblébe lelkesedést és erőt, míglen megverték és kiűzték hazánkból a szívtelen, a hitszegő király öldöklő, pusztító hadait.

Most újra szined elé járulunk igazságnak nagy Istene, s gyermeki bizalommal kérjük le népünkre, országunkra mindenható segélyedet. Megújulni készülnek rajtunk a kisértet keserű órái. Alig volt a föld népe szabadulófélben a hitszegő királyi-ház zsoldosaitól, alig űzte ki azokat hatalmad által támogatott seregünk az ország határai felé, már újabb ellenség: a muszka fenyeget bennünket, kit az áruló fejedelmi család akar behozni leigázásunkra.

Istenünk, fölséges nagy Isten, hallgasd meg könyörgésünket!

*) A nagy nemzeti szerencsétlenség idejében Horváth Mihály, mint vallás- és közoktatási miniszter, elrendelte, hogy az összes felekezetek lelkészei, ezt a könyörgést mondják el minden nap a templomban; ezenkívül is egyéb intézkedéseket tegyenek, a nép vallásos érzületére hatást gyakoroljanak, s úgy tüzeljék a hazaszeretetet és az Isten nevében, hazafiás kötelességeinek teljesítésére. Az egyházak részére kiadott utasítás több pontjai ezek voltak:

1. Minden vallásfelekezetbeli lelkész legszigorubb kötelességének tartsa f. hó (május) 27-étől számítandó három héten át minden vasárnap, ezeken felül pedig az első és második hét csütörtökén, mindössze tehát ötször a néphez a szabadságharc ernyedetlen folytatására, s midőn az majd az illető hatóságoktól kihirdettetik, a népfelkelésre, s minden egyéb áldozatkészségre lelkesítő beszédet tartani.

2. A római és görög-egyesült katolikus lelkészek különösen a fentebb meghatározott idő alatt, minden ünnep- és vasárnap, s azon két csütörtökön is, melyen az egyházi beszéd tartandó lesz, egyházi menet (processiót) tartsanak; könyörögven ezalatt Isten szent felségéhez, igazságos fegyvereink győzelméért, ellenségeink megszegyenítéseért, a nép vallási és polgári szabadságának fenntartásáért, s azért, hogy a népnek erőt, buzgalmat, kitűrést és áldozatkészséget adjon szabadságát megvédeni.

Zala György műve.

A budavári honvéd-szobor.

Vad ellenség készül megrohanni bennünket, mely butaságot, babonát terjeszteni, s minden felvilágosodást és műveltséget, melynek fáklyavilágát szent fiad, a mi Megváltónk gyújtotta meg az emberek között, kiirtani és örökre eloltani törekedik. Isten, értelemnek és világosságnak Istene, segíts meg bennünket.

Vad ellenség készül megrohanni bennünket, hogy feldúlja szentegyházaidat, lerontsa oltáraidat, melyeket hívó népek emeltek tiszteletedre, s hogy dühös vallási türelmetlenséggel támadjon meg és irtson ki mindent, mi a vallásban és hitben az ő rabszolgaságra vezető intézkedéseinek és parancsainak nem hajt fejet. Isten, az igaz hit és boldogító keresztyén vallás alapítója segítsd meg harcában nemzetünket, mely egyházad és oltáraid fenntartásáért küzd.

Vad ellenség készül megrohanni bennünket, s hozni az ember számára, kit szabaddá teremtettél, rabláncokat, s hozni újra szolgaságot a réginél százszorta elviselhetlenebbet. Isten, szabadság erős Istene, legyen áldásod szabadságért villogó fegyvereink felett!

Vad ellenség készül megrohanni bennünket, hogy letiporja a méltóságokat és jogokat, melyek a népet megilletik; hogy kiirtsa közülünk a szabadságot, egyenlőséget, testvériséget, az emberi nem tökéletesedésének feltételeit, s ismét lealacsonyítsa a nép legnagyobb részét, hogy egy kis rész korlátlanul uralkodhassék fölötte. Isten, ki szeretetedet legszebb áldásául adtad a népnek: a szabadságot, egyenlőséget és testvériséget, gyámolítsd gonosz ellenségeink ellen fegyvereinket!

Vad ellenség készül megrohanni bennünket, melynek dézsma kell és robot, s a lealacsonyító jobbagység minden egyéb jogtalan szolgálatai százszorta nagyobb mértékben, mint az volt a Habsburg-ház fejedelmei alatt. Isten, ki szent felségedben nem kívánod az emberi arc véres verejtékének gyümölcsét, hanem jóságodban minden adományodért egy hálafohászszal megelégedsz, ne engede rablók és martalócok zsákmányává lenni népedet!

Vad ellenség készül megrohanni bennünket, melynek gonosz törekvése nemcsak honn tenni bennünket boldogtalanokká, elszakítani sziveinket oltárainkról, megfertőzteni nőinket, megszeplősíteni leányainkat, leölni tisztas öregeinket, lemészárolni

3. Jövő június hó 6-ikára eső szerdára országos nemzeti böjt hirdettetik, a mit minden felekezeti lelkész híveinek tudtára adni kötelességének ismerje, intvén őket annak szigorú megtartására, hogy Isten hatalmas segedelmét szent ügyünk gyámolítására ez által is kiérdemeljük.

4. Az elmondandó imádság az istentisztelet alkalmával mindennap, a katolikusoknál különösen a mise és vecsernye után az oltári szentségnek is kitételével, áhitatos, érthető és buzdító hangon olvassassék fel a nép előtt.

5. Ezen könyörgés befejeztével azonnal és azon nap még egyszer húzassanak meg a templomok összes harangjai, hogy azok megható zenetésének áriáit küldjék fel a hívek áhitatos keblök utófohászau a népek Istenéhez, áldást kérve igazságos fegyvereinkre.

6. A fölkelés esetében pedig maguk az egyházak főpásztorai és papjai ünnepi öltözeteikben álljanak a nép élére, s a vallás mindenható szózatával buzdítsák a népet a vallási és polgári szabadságnak megoltalmazására, hogy a béke napjai Isten dicsőségére minél hamarabb bekövetkezzenek.

Utasításához egyuttal mellékeli az elmondandó könyörgést is.

szeretett kisdedeinket, elrabolni minden vagyonunkat, — hanem célja e vad ellenségnek, rablóláncra fűzve magával ragadni e hon népéből minél többet, hogy elvigye magával a rabság legkinosabbikába, hol nyögéseire hasogató korbácsütések, panaszaira rabláncainak sulyosbitása a felelet.

Isten, ki a jóságnak és igazságnak Istene vagy, ki a jókat kegyelmeiddel tetézvén, a bűnösöknek is kész vagy megbocsátani, ha hozzád folyamodnak, hallgasd meg fohászkodunk, hallgasd meg könyörgésünket! Mentsd meg hazánkat e vad ellenségtől, áldd meg, mint eddig megáldád fegyvereinket győzelemmel, hogy így messze útvén őket hazánk határaitól, a szelid béke boldogító kebelén áldjuk és magasztaljuk szent nevedet!

Hallgass meg Atyánk, mindenható Istenünk, a te szent Fiad, a mi urunk Jézus Krisztus által! Amen.

A főváros lakosaihoz! *)

A kormány hittel az igazságos istenben és bizalommal a hadsereg vitézségében, eltávozik körötökből.

A hadi munkálatok fordulatai úgy hozták magukkal, hogy a fővárost védelmezni a haza veszélyeztetése, a fővárosban harcolni annak romlása nélkül nem lehetséges.

Ha ütközet nem lesz a főváros előtt, annak oltalmára, azon esetben nem kívánjuk, hogy tömegben felkeljenek, mert ok és szükség nélkül nem kíván a haza áldozatot.

De a ki szereti hazáját és a szabadságot, az mind jöjjön és csatlakozzék a megyei fölkeléshez és a táborhoz, az legyen bajnoka a keresztes háborúnak.

A veszély nagy, de bizonyosan legyőzhető. És a küzdés mérséke szerint nő a nemzet dicsősége is a világ előtt.

A nemzeti kormány sajnálatát fejezi ki, hogy a keserű poharat töletek el nem fordíthatja.

De egyszersmind hiszi erős hittel, hogy ti az ellenségtől környezve is hivei maradtok az áldott szenvedő hazának, s azon szent szabadságnak, melynek jótékony fényében, hogy Budapest Európa bámulása közben felvirágozzék, a visszatérő kormány legszivesebb gondoljai közé fog tartozni.

A kormány megy a táborral, fölkel a néppel és isten megáldja fegyvereinket.

Minden fegyverfogható ember ragadjon fegyvert, kövesse a tábor; győzünk, ha felkelünk az oroszán bátorságával és a férfiu eltökélésével.

A főváros honnmaradó lakosaitól pedig megvárja a kormány, hogy teljesítsék polgári kötelességüket; az igaz hazafiság éppen a kísértet közepette próbáltatik meg.

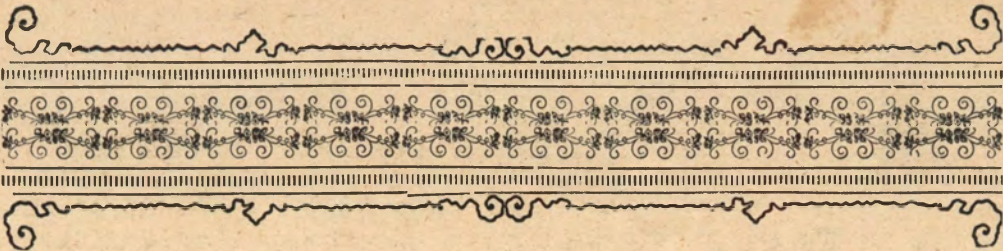
Éljen a haza!

Győzni, vagy halni!

Budapest, jul. 8. 1849.

A miniszterium.

*) A Szegedre menekülő kormány ezt a kiáltványt intézte Budapest közönségéhez. Július 9-én (1849) reggelén jelent meg az utca-sarkokon kiragasztva ez a szózat. Már akkor az egész kormány elhurcolkodott, csakis egyetlen miniszter: Csányi László volt még Budapesten.

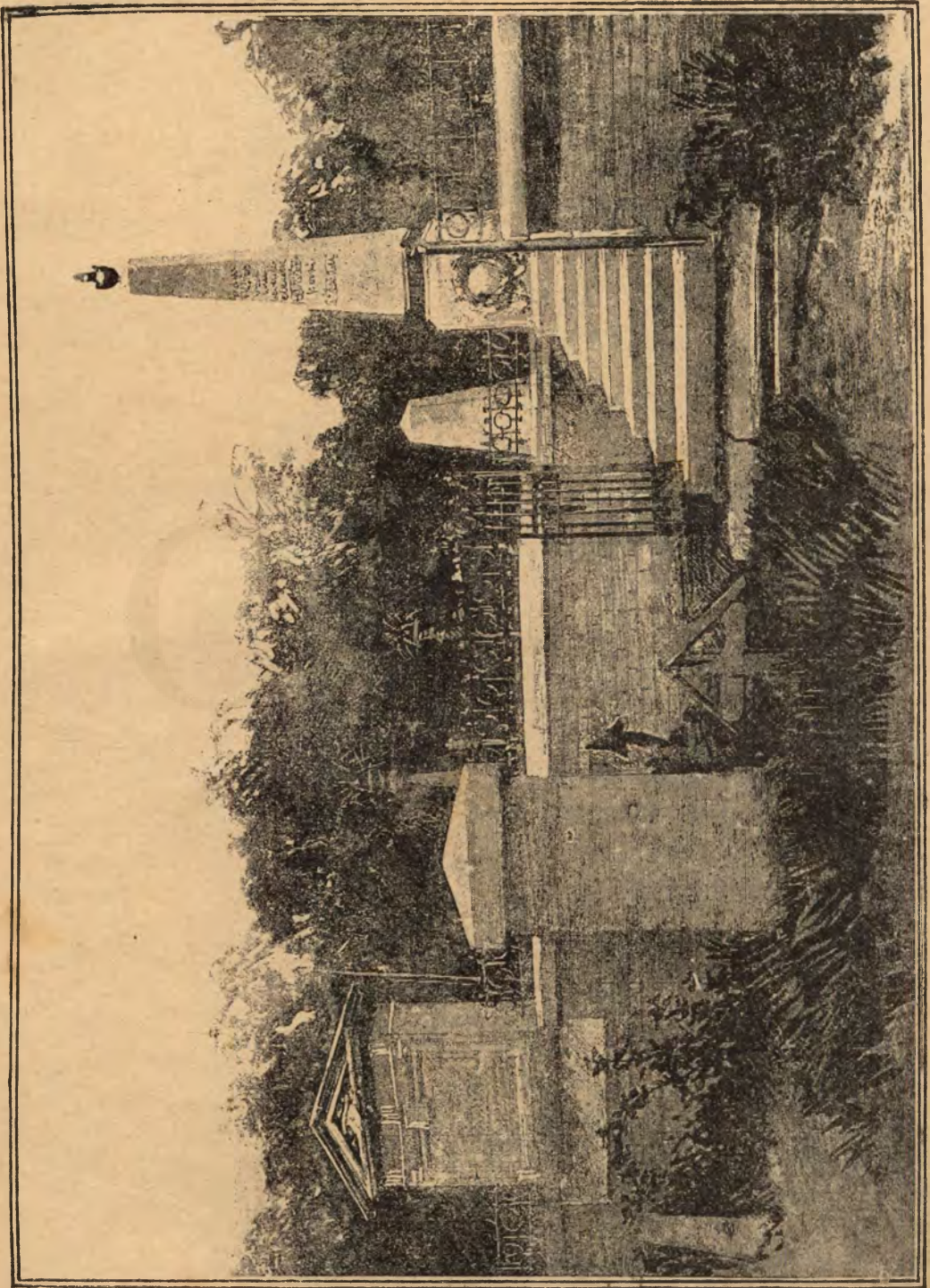

Az oroszok betörése.

Mint hajdan a tatárpusztítás korában :
Vészharangok zúgnak szerte az országban ;
Naponként kongatják s így közlik a néppel :
Nyakunkon az orosz, küzdjünk meg a vésszel.
A véres kardot is mindenütt láthatták,
Ahol Kossuth Lajos szózatát olvasták.
S felbuzdult a nemzet rettenetes harcra,
Gyáván a magyar nép magát meg nem adja! ..

Már kora tavaszon egy kisebb orosz had
Erdélybe tör, ámde tovább nem is juthat,
Mert Bem útjok állja és visszakergeti,
Hatalmas erejét velök érezteti.
Meggyőződött akkor a büszke orosz cár,
Ha csak huszezret küld, reá milyen sors vár.
Megtizszerezte hát az elő-seregét,
Ugy eresztelte ránk rettenetes népét.

Június hónapban már százötvenezer
Főnyi orosz hadtest országunk lepte el.
Bécsből pedig indult egy uj osztrák sereg,
Hogy Budapestünket másodszer vegye meg . . .
A két idegen had eljárni úgy akart :
Szépen közre fogva töri meg a magyart.
Görgei hadsereg Komáromnál állott,
S onnét menekülni alig-alig tudott.

Honvédsírok a budai temetőb. en.

Az orosz hadsereg előnyomulása
Nagy harci esemény, nem volt annak mása
Odáig a népek történetkönyvében,
Sem az újabb korban, sem pediglen régen.
Az elhagyott nemzet küzd szabadságáért
Melyet alkotmányos királya megígért,
S majdnem győzelemre jut már igaz ügye,
Midőn szent földére idegen nép üt be.

Minden oroszoknak hatalmas nagy cárja
Maga első Miklós, jött el a határra,
És nekünk indítván jól felszerelt hadát,
Megáldotta őket, hogy kezdjék a csatát,
Tiporják le hazánk virágdús téreit,
Öljék ősjogáért küzködő népeit.
Egy darabig nézte serege mint tör be,
Aztán visszaindult messze orosz földre.

Felvidék csakhamar tele lesz oroszszal,
Mert mitse törödtünk a hegyszorosokkal,
Azokon könnyedén átjő a zsoldos had
S ellenállás nélkül Kassának húzódhat.
Paskievich itten üti fel tanyáját
S intezi további előnyomulását.
Egy másik nagy sereg Pozsonynál táborzott,
Az osztrák csapathoz ottan sorakozott.

Erdélyben nem volt ily könnyű a betöres,
Mert ott az átjárók, mindmegannyi lőrés
Elő volt készítve, erődökkel védve,
Az ellenállást Bem okosan intézte.
Mikor közeledett Lüdersz muszka vezér,
Átkelő munkája hadjárattal felér.
Tömösi szorosnál hatszáz székely várja,
Elszánt bátorsággal az utjokat állja.

Három ágyujok van! Nevetséges dolog,
Nyolcezer az orosz s tizenöt ágyujok,

Ha ezek elkezdi ostromlás munkáját,
Gyorsan rommá lövik mieink tanyáját.
Elkezdték! Megszólalt a tizenöt ágyu,
A parányi órség ám nem olyan bárgyu
Hogy engedje magát tönkre bombáztatni,
A torlaszok mögől kezd harcot folytatni.

Reggel nyolc órától esti szürkületig
Feltartják az orosz, s apró lövegeik
Gyönyörűn pusztítják a betörő hadat
S végre is megfűjják a takarodókat.
Nincs már bátorságuk tovább hadakozni
Talán az éjszaka fog tanácsot adni.
Nem tanács kell nekik, hanem újabb sereg,
Küldnek hát hozzájuk több mint hét ezeret.

Aztán tiz ágyut is hoznak segítségül
Igy talán mégis csak átjutnak vitézül.
Ámde mieink is nyertek segítséget,
Brassóból Kiss Sándor másnap megérkezett.
Harmadfél ezerből állott a csapata
És vala neki is három kis ágyuja.
Mi ez az oroszok erejével szemben,
Hogy itten győzhessünk, szinte lehetetlen.

Tudta azt Kiss Sándor, hogy ellenállása
Hasztalan, de gondolt a dicső példákra
Melyek intnek felénk ezer éves multból,
S régi görög hőskor szép legendáiból;
A thermopilei szoros háromszáza
Örökre ragyogó dicső, hős halála.
Bár nincs remény győzni, de helyük megállják,
Orosz betörőknek éltük drágán adják.

Június huszonhat, hajnali időben
A tizenötezer orosz csatarendben,
Szörnyü puskatűzzel s vadordítózással,
Uton kanyarogva nyomúlt volna átal

A hegyszoroson és hegyeknek lejtőjén,
Hogyha a mieink az errülső felén,
Rájuk nem fordítják mind a hat ágyujok,
— Bombáiknak köztük lett pompás az utjok.

Ujra tűz, majd ismét! Gyönyörün dolgoznak,
Halálos félelmet orosznak okoznak.
Nem mernek már jönni, hanem megállanak,
Huszonöt ágyuval ők is hozzálátnak
A gyilkos munkához. Semmire se mennek,
A mi földszáncinkon bombáik megtörnek.
A szörnyü ágyúzás egész délig tartott,
De a magyar őrség dicsően helyt állott.

Ekkor torlaszunkon már rések támadtak,
Bátor hőseinkből sokan elhullottak.
Két ágyúnk tönkre ment, a puskapor kevés,
Mindezt észrevette odaát a vezér.
Szuronyrohamot hát indított ellenünk
De harci szerencse s a jó Isten velünk,
Székely honvédeink visszaverték őket,
Az ötszörösen is túlnyomó erőket.

Lúdersz nem tágitott, uj rohamot rendel,
Mi neki az élet, embere van tenger.
Hasztalan, mint szikla megállt kicsiny hadunk,
Másodszor is fényes lett a diadalunk.
No hát harmadszor, sőt csakhamar negyedszer
Villogott, csattogott az öldöklő fegyver.
Minden rohamuknak kudarc lett a vége,
Csak a haldoklóknak jajja szállt a légbe.

Ötödször s hatodszor ujra kezdték megint,
De győzelmi babér feléjük most se' int.
Kiss ezredes büszkén áll csapata élén,
Az orosz betörés megtörik erélyén.
Végre árkot vonnak, azok mögé bújnak,
Védett helyeikről hevesen ágyuznak.

Egykori könyvomat.

Orosz tábor Pozsonynál 1849-ben.

A cs. és kir. Hírbizomdai Könyvtárból.

Most Kiss karját éri egy eltévedt golyó,
Szerencsére a jobb meg fegyverfogható.

Mint sebzett oroszlán, annál dühösebben
Vezeti a csatát s áll mindenütt résen.
Ott küzd, rendelkezik, az első sorokban,
Ám mint elől rohan, a lova meghorkan.
Uj golyó találja, lábát megsebezi,
Délceg paripája magáról leveti.
„Elesett, oda van,“ — kiáltja a székely,
Felszedik, s kínálják egy kis karosszekkel.

„Kötözzetek ide, a székre, erősen,
Aztán fogjatok fel, vigyetek előre!“
Igy rendelkezik a rettentetlen ember,
Parancsát cselekszik néma tisztelettel;
Ekkor a szék lábát négyen megragadják,
Sebzett vezérüket magasra így tartják.
„Előre flaim, oda a sáncokhoz,
Drága kis hazánkba ne jöjjön az orosz!“

Jobb kezzel kirántva, villogtatja kardját,
Es osztja a sáncon mindenütt parancsát.
Hihetetlen dolog ily elszánt nagy lélek,
Megható látvány ez a bős ellenségnek.
Az orosz közharcos megrémülve hátrál,
Megremeg a karja, fegyvere nem talál;
Lúdersz parancs-szava pusztában hangzik el,
Nem bir megküzdeni a maroknyi néppel.

Erő itt nem győzhet, csupán csel segíthet;
Két oláh parasztot hamar hát kerített,
Kalauzoltatta azokkal csapatát,
És megkerülve a magyarok táborát,
Két tűz közé ekként szoritotta őket,
Igy tudta legyőzni a dicső hősöket.
Seregünk egy része erre széjjel futott,
Kiss ezredes pedig rút fogságba jutott.

Tisztelet helyett itt csufszággal illették,
Már azon voltak hogy életét elvegyék.
Kerülni akarván ezt a csunya véget,
Kiürített egy kis rejtegetett mérget,
S holtan hanyatlott le a lekötött székről . . .
Csodás nagy lelkéről dicső emlékeről,
Csupán egy néhány sor beszél utókornak
S ezek hihetetlen meseként hangzanak.

Két napig tartott a hősi ellenállás
Mikor győzött végre a gonosz árulás.
Oroszok veszettek négyszázhusz halottat,
S hatszáz sebesültet. Ily áron jutottak
Tömösi szoroson át a kis Erdélybe . . .
Most az következett, hogy Brassót vegyék be.
A várost nem nehéz kézrekeríteni,
De a vár védelmét Sadlovszky vezeti.

Kétszáz embere van s csupán hat ágyuja,
A tengernyi orosz mégis megállítja . . .
Rendszeres ostromra kényszerült az ellen,
Bombázták a várat egy egész éjjelen.
A kétszáz hős honvéd áldozatul esett
A heves ostromban mind-mind elvérezett.
Csak maga Sadlovszky maradt még életben,
S a romon megállott kora szürkületben.

Az oroszok látják, azt hiszik hogy jelt ad,
Zászlókat lengetnek : Nosza add meg magad !
A daliás őrnagy haragosan kiált :
— Foglyotok nem leszek, inkább százszor halált !
S a szemük láttára magát tőbe lövi,
Utolsó szavaként „Szabadság“-ot hörgi.
Igy jutott az orosz Brassó birtokába,
Ily hős ellenállás került az utjába.

Határunk áttörték, országunkba jöttek,
Dicstelen harcukat ám nem előzte meg

Népek szokásaként rendes hadizenet,
Tengernyi csapatjuk rablóként érkezett.
S mikor már itt voltak, — szörnyű feljegyezni,
Magyar grófok, urak, siettek vezetni.
E „muszka-vezetők“ végezték a dolguk,
Orosz-kutyák lettek s jól viselték maguk.

A muszka-vezetők névsora.

Legsötétebb lapja szabadságharcunknak az, melyen feljegyezve találjuk azok neveit, kik a betörő oroszoknak felajánlották szolgálataikat. Odáig is volt ellensége saját véreink közt ügyünknek, de ezek menthették magukat azzal, hogy az osztrák császári ház iránti rajongásuk hajtotta őket hazaárulásra. Hanem azok, a kik az oroszokat vezettek, nem menthetik bűnüket semmivel.

A történelem ítélőszéke előtt számukra nincs felmentés, örökre viselniök kell a hazaáruló bélyeget.

Ezek a szomorú alakok, már az orosz betörés előtt szint vallottak. Sötét lelkük megnyilatkozott egy okmányban.

Pozsonyban, már május közepén az utcasarkokon nyilvános falragasz volt olvasható. Felhívás a lakossághoz, hogy önként ragadjon fegyvert „a császári-ház és összbirodalom támogatására“. Alakítsanak oly csapatokat, mint a melyet gr. Szirmay István alakított, s az osztrákok szolgálatába állított. Ezt a nyomorult felhívást a következők irták alá: gr. Pálffy Mór, gr. Apponyi Károly, gr. Batthány Ker. János, gr. Cziráky József, gr. Zichy Ferenc, gr. Dezasse Ferenc, gr. Teleki Ferenc, gr. Zichy Pál, Kucsera Antal, Jankó Mihály, Wolgemuth szül. Sztrada grófnő, gr. Eszterházy Antalné, Nagy Ignác, gr. Keglevich Viktória, gr. Hunyady Julia, gr. Eszterházy Rosina, Vital Lajos, gr. Eszterházy szül. Crenneville Karolina grófnő, gr. Forgách Sándor, gr. Pálffy Lipót, gr. Chotek Ottó. Ezeken kívül még harminchárom pozsonyi német polgár.

Örökre elszomorító névsor.

Ez átkos férfiak közül válogatták aztán ki azokat, a kik a muszka táborokban ellenünk dolgozzanak. A legfőbb muszka-vezető

gr. Zichy Ferenc volt. Ez az ur Paskievich táborában székelt, s ő látta el utasítással a többi muszka-vezetőt is, akik közül a főbbek ime ezek voltak: gr. Forgách Sándor, gr. Szirmay István, gr. Cziráky János, gr. Török Bálint, Péchy Imre, Gaál Ede, Dverenyák Ferenc, Hedry Ernő, Dreschner Ferenc stb.

Ezeknek a hirhedt uraknak az volt a teendőjük, hogy az orosz hadsereg dolgát intézzék a magyar hatóságokkal szemben; tolmácsok, közvetítők legyenek. A magyar kormány hirdetményeit mindenütt szorgalmasan elpusztítsák, s azok helyett a császári kormány rendeleteit függeszszék ki.

Az is kiszabott feladatuk volt, hogy irjanak, lázítsanak ügyünk ellen. Fő kötelességükhöz tartozott mindig résen lenni; a magyar kormányt támogató embereket kikutatni, feljelenteni, s vagyonuk elkobzása felől intézkedni; a hatóságoknál sürgetni és keresztül vinni, hogy ne magyarul, hanem németül vezessék a tanácskozásokat.

Rettenetes szerep, örök szégyen, hogy találkozott vállalkozó a magyarok köreiből, még pedig nagy név viselői, ismert nevű, történelmi multú emberek.

Ezek a gyászmagyarok rosszabbak voltak a legvadabb muszkáknál, s nem is mertek a nép közt mutatkozni, hanem az orosz táborba rendelték a községi előljárókat, s ott parancsolták meg, mi a teendő, hogy hány fogatot állítsanak ki, vagy mennyi élelmet bocsássanak az elvonuló sereg rendelkezésére.

Harc az oroszokkal.

Kétszázhatvanezer fő volt az orosz had,
Mely elborította egész országunkat.
Volt nyolcszáztizenkét kitűnő ágyujok,
Temérdek lőszerük s vadon uj puskájok.
Az osztrák hát ily nagy segítséget kapott,
Noha hadereje neki is számított
Száználötvenezer, nyolcszázhetven ágyut,
E szerint a két had félmillióra jut.

Agyújok pedig volt majdnem ezerhatszáz,
Igy kezdték újra az öldöklés játékát,
Az osztrák még így sem bízott a dolgába',
Csapat-vezéreit rendre pótolgatta.
Vérszomjas Hajnau lépett előtérbe,
Átkot szór a magyar még most is fejére,
Mert mi eztán történt: hitványság és gazság,
Ez örült hiéna nevét magasztalják.

Ez ember amikor határunk átlépte,
A vele jött ifju császárt arra kérte,
Engedje meg neki, hogy véstörvényiszéket
Állítson s így kezdje a verengzéseket.
Megengedték neki . . . Nos, dologhoz látott,
A magyar nemzethez szózatot bocsátott :
Aki moccanni mer, vagy a hont szolgálja,
Azt hadi törvényiszék ítéli halálra.

Az egyesült osztrák s orosz hadak ellen
Ugyan mily erő állt szegény magyar részen ?

Mindössze százhetvenhétezer honvédünk,
Négyszáznegyven ágyúnk s kis felszerelésünk . . .
Hát a hadvezénylet? Csupa fejetlenség,
Intéző körökben van egyenetlenség :
Fővezér most sem volt, sem egységes rendszer,
Reményét veszté el már-már minden ember.

Teljesen kimerült az állam kasszája,
Nem csoda, a harc dúl tizenöt hónapja.
E nagy idő alatt ipar, kereskedés,
Egészen megakadt, sőt a földmivelés
Szintén abba hagyva, a kasza nem arat,
Hanem a gazdával csatatéren marad.
Csupa szomorúság és ketségbeesés . . .
Győzelemhez immár nemzet-erő kevés.

És még sem tűztük ki a kegyelem-zászlót,
A nép csak biztatá az országkormányzót,
Ne szakítsa félbe a honmentő munkát,
Im segít a földnép kiverni a muszkát.
Kossuth szózatára új csodák történtek,
Uj honvedezredek szerte létesültek,
A nemzetőrséget mindenütt szervezik,
A szörnyü küzdelmet ekképpen felveszik.

És a hevenyében toborzott honvédek
Megmutatták, hogy még él a magyar lélek.
Félmillió ellen megállták a sarat,
Sőt vitéz fegyverük diadalt is arat.
Igy Kmetty ezredes Győr felé mentében
Csornánál csatát vív fáradtan, sebtében.
Wyss osztrák tábornok ötezernyi hada
Kmettynek Csornánál utjába akada ;

Nem tért ki előlük, de sőt harcot kezdett
Vitéz honvédivel neki tülekedett
S úgy széjjel kergette a hős osztrákokat,
Hogy ott felejtették a tábornokukat.

Häcke egykoru rajza

A Szabadságharc Emléktárgyak Orsz. Múzeumában Aradon.

Az oroszok Magyarországon 1849-ben: Orosz gyalogos és doni kozák.

Szegényt hát levágták a mi huszáraink,
S úgy előnyomúltak mindenütt soraink,
Hogy három órai harc befejezése
Lett a mi fegyverünk teljes dicsősége.

A Vág folyó mentén Pered s Királyrév közt
Osztrákkal, oroszszal sergünk megütközött.
Görgei állott itt jelentős hadával
Azon volt, húzódjék Csallóközbe által,
Két napon át tartott a szörnyü mérkőzés,
Folyton ismétlődött a heves kitörés.
Orosz s osztrák együtt hétszáz vérezett el,
Ám mi veszteségünk majd harmadfélezer.

Szörnyü csapás volt ez s igen lehangoló,
Azt jelentette hogy szerencsénk hanyatló.
Görgei azonnal Kossuthoz sietett
A táborból hozott, hajh, rossz izenetet:
Csapatvezérek a kormányt arra kérik,
Hogy állapítsa meg további terveit,
Nehogy hadseregünk végképp összetörjék
Vagy minden oldalról nagy körbe övezzék.

Most szükség lett volna bölcs határozatra,
Mert Győr is elesett, s Haynau kormánya
Ottan ütötte föl főhadiszállását,
S onnét elfoglalja ország fővárosát.
És e szörnyü bajban az urak mit tettek?
Leveleket irtak, folyton veszekedtek.
Görgei lemondott, Kossuth ellogadta,
Tisztét ráruházta Mészáros Lázárra.

Indult Komáromba az ujdonsült vezér,
Hogy jelentkezzék a legnagyobb tisztségér'
De amint hajója közeleg a várhoz,
Feléje a szellő ágyu-hangokat hoz.
Heves csata folyik szőnyi sáncok körül,
Erre Mészáros a hajón visszakerül.

Savanyu szőlő lett a vezéri pálca,
Dolgok fejlődését Budapesten várta.

Haynau Győr után Komáromhoz fordult,
Csakhogy az oly könnyen az ölébe nem hullt.
Egész seregével felvonult Szőny alá,
S az oroszokat is oda parancsolá.
A két erős sereg erősen dolgozott,
És szőnyi őrségünk már-már meg is ingott,
De most előretör Görgei és Klapka,
Ki a veszedelmet jóra fordította.

Egykoru rajz után.

Az oroszok Magyarországon 1849-ben: Orosz katonák vonulása.

Azután támadnak hatalmas erővel,
Görgei ott száguld az elől menőkkel,
Lelkesít, parancsol, vezeti a csatát,
Nyolcvan ágyujával az ellenség sorát
Keményen löveti, rendre tizedeli,
Ugy látszik Haynaut vegkép leszereli.
De most előrohan az orosz segélyhad,
A győzelem így hát mienk nem maradhat.

A csata hevében, amint futó ménen
Görgei bátoran jól előre megyen,
Egy gránátszilánktól fején megsebesül,
De kicsi az ütés, éltebe nem kerül.
A csatának vége, mindkét fél megpihen,
Mieink betérnek a várba íziben,
Es ottan tárgyalják Kossuthnak parancsát :
Görgei tegye le a vezéri pálcát.

A törzstisztek zúgnak, lázongani kezdnek,
Végzek : Kossuthnak nem engedelmeskednek.
Vezérül eztán is Görgeit tisztelik,
Az orosz s osztrákot csak ő vele verik.
Ezzel küldöttség ment tüstént Budapestre,
A kormányt rávenni más intézkedésre.
E szörnyű zavarban mit lehetett tenni ?
Tisztek kivánságát kellett teljesíteni.

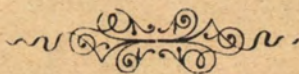
De a kormány kérte a tábornokokat,
Komárom várából gyorsan vonuljanak
Tovább a Tiszához, nehogy beszorítsák,
S vár őrizetére csak egy részük hagyják ;
Sergük vonulását okosan intezzék,
Ellen támadását vigyázva kerüljék.
Húzódjanak aztán Szeged s Temesvárnak
Bem vitéz hadával ott majd találkoznak.

Míg ezek történtek Komáromban s Pesten,
Lent Aradváránál megsegített Isten.

Nagy küzdelem után mienk lett e fészek,
Megadták magukat várvédő vitézek.
Azok voltak, dicsón tartották magukat,
Sokszor visszaverték crős ostromunkat.
Ámde mégis meglőrt az ellenállásuk,
A hatalmas várat végre is megkaptuk.

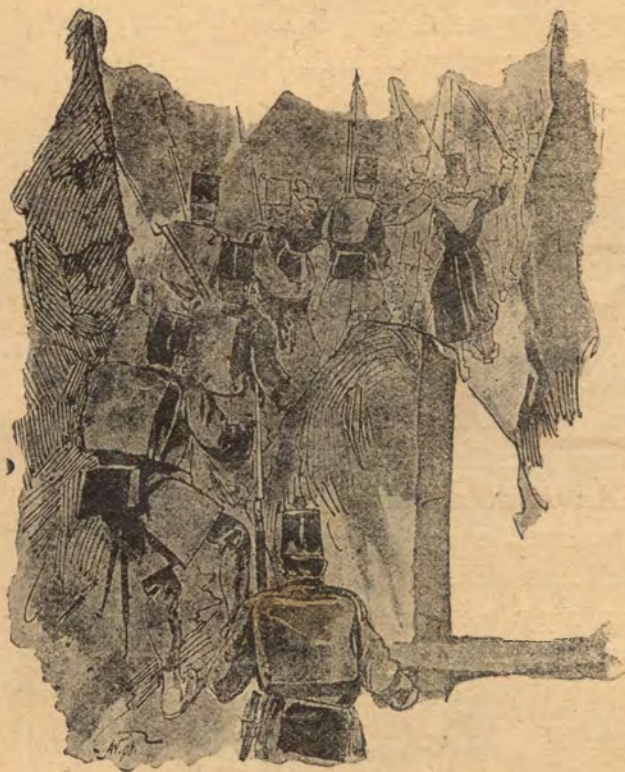
Kivonult az őrség, a vár mienk leve,
Hlatvanhat ágyuja, temerdek fegyvere,
Felhalmozott lőpor kétezer mázsa volt,
Mikor hadseregünk a hidon bevonult.
Legnagyobb nyereség maga az erős vár,
Mert hadvezényletünk itt központra talál.
Egész Marosvölgyet uralhatjuk most már,
Innen víható lesz később majd Temesvár.

Damjanicsot tették ide parancsnoknak,
Kinek még töréstől tagjai sajognak.
De már lábbadozott, tisztét végezhetette,
Bástyákat mindenütt megerősíttette.
Itt maradt mindvégig a lánglelkű vezér,
Itten talált rája Haynau a hóhér.
Innen vezették ki a bitófa alá,
Hogy nagy dicsőségért érje martir-halál.

Görgei az oroszok előtt.

egyen harc, rettentő! — Kos-
suth így kívánta,
Mikor orosz hadak özönét
meglátta.
Keresztesháborút a betörők
ellen!
Mozdúljon meg a nép, bal-
tát, kaszát vegyen,
Védje meg a házát s ősei
országát,
Önként ne vegye fel ellen
rabigáját.
Karddal a kezünkben pusztuljunk el inkább,
Mint hogy a „gyáva“ szót
cimerünkbe írják.

Görgei ám nem így szötte gondolatát ;
Most is megtartotta „azért sem“ jelszavát.
Bajos dolog, mondá, már minden küzdelem,
Alig lesz részünkön eztán a győzelem.
Alku-félén törte a fejét már akkor
És ő vele tartott a dunai tábor :
Végét szakítani valahogy a harcnak,
Hogyha az országnak tisztos békét adnak.

Csakhogy nem adnak ám! — Mindenki tudhatta,
S Kossuth véletlenre sorsát nem bízhatja.
Két világhatalom nem azért fog kezét,
Hogy köztük virúljon majd a magyar nemzet.
Osztráknak célja a végmegsemmisítés,
Világnagyháborút csakis ezért idéz.
Soha sem lehetett bizodalmunk bennük,
Hát most midőn olyan erős a fegyverük?

A két föltevés közt győztes Görgei lett,
Mert rendelkezett egy nagy hadsereg felett.
Tette amit akart, hívei követték,
Mint jeles katonát tisztelték, szerették.
Komáromban voltak, ottan vígadoztak,
Hajh, a kormányzónak sok gondot okoztak.
Kínosan teltek a napok egymásután,
Végre kimozdultak jó sok idő multán.

Bizony már elkéstek, rájuk ment az orosz,
A keresztül jutás feladatát okoz.
Mindegy, katonai becsület kívánja,
Görgei seregét a várba ne zárja,
Hanem nyílt harcmezőn vegye fel a csatát
És amint csak lehet védje meg a hazát.
Peredi csatában nagy mérkőzés történt,
Csaknem áttörték az ellenség vasövét.

Hős Asbóth ezredes állott szörnyű tüzet
Olyan rettenetes s elszánt az ütközet,
Hogy az osztrákoknak túlnyomó ereje
Meglazul s húzódik mindinkább Peredre,
Ám Asbóth utánuk vitéz csapatával!
Utcai harcot vív a futó osztrákkal.
Holtak, sebesültek borítják a falut,
Mieinknek immár teljes diadaluk,

De a dolog vége azért csak az leve,
Hogy honvédseregünk át még sem törhete,

Festette Greguss Imre.

Asbóth János tulajdona.

Asbóth Lajos a peredi csatában.

Görgei kénytelen szökni Komáromból,
Mert ha tovább marad, a sok baj ráomol.
A vár bevehetlen, igaz, maradhatna,
Csakhogy egész népe véginségre jutna.
Mert az élelmiszer csupán húszezerre,
Volt ott felhalmozva egy félesztendőre.

A nagy sereget hát kettéválasztották,
Húszezer emberrel Klapkát ottan hagyták.
Harmincezer honvéd százhusz ágyujával,
Görgei tábornok parancsnokságával
Kivonúlt a várból s Vác felé huzódott;
Nyílt az ut, mit orosz még szabadon hagyott.
Ám ezek harmadnap elibük kerülnek
S Vácott csatasorban szépen egyesülnek.

Görgei mit tehet? Felveszi a harcot,
Előre rendel egy század huszárságot.
A cserkesz-csapatra ahogy rájuk ütnek,
Azok meghátrálnak, azután eltűnnek,
És rohanva futnak hadiszállásukra,
Hogy induljon egész sergük huszárinkra.
Gombás patakjánál nagy harc fejlődik ki,
Ámde honvédségünk, az oroszot kiveri.

Csatanyerés nélkül csúfosan elmennek,
Szándékuk hogy holnap majd új harcot kezdnek.
Az orosz fővezér, Paskievich maga
Ötvenkétezernyi hadát ránk zúditja.
Görgei kémektől értesül e tervről,
Éjjel hát odább áll egész seregestől.
Ügyesen átsiklik az ellen vonalán
És folytatja utját előre, szaporán.

Paskievich dúl-fúl s rettentő mérgében
A menekvők után táborával mégyen.
Azok meg-meg állnak és feltartóztatják,
Hősi vitézségük vakmerőn mutatják.

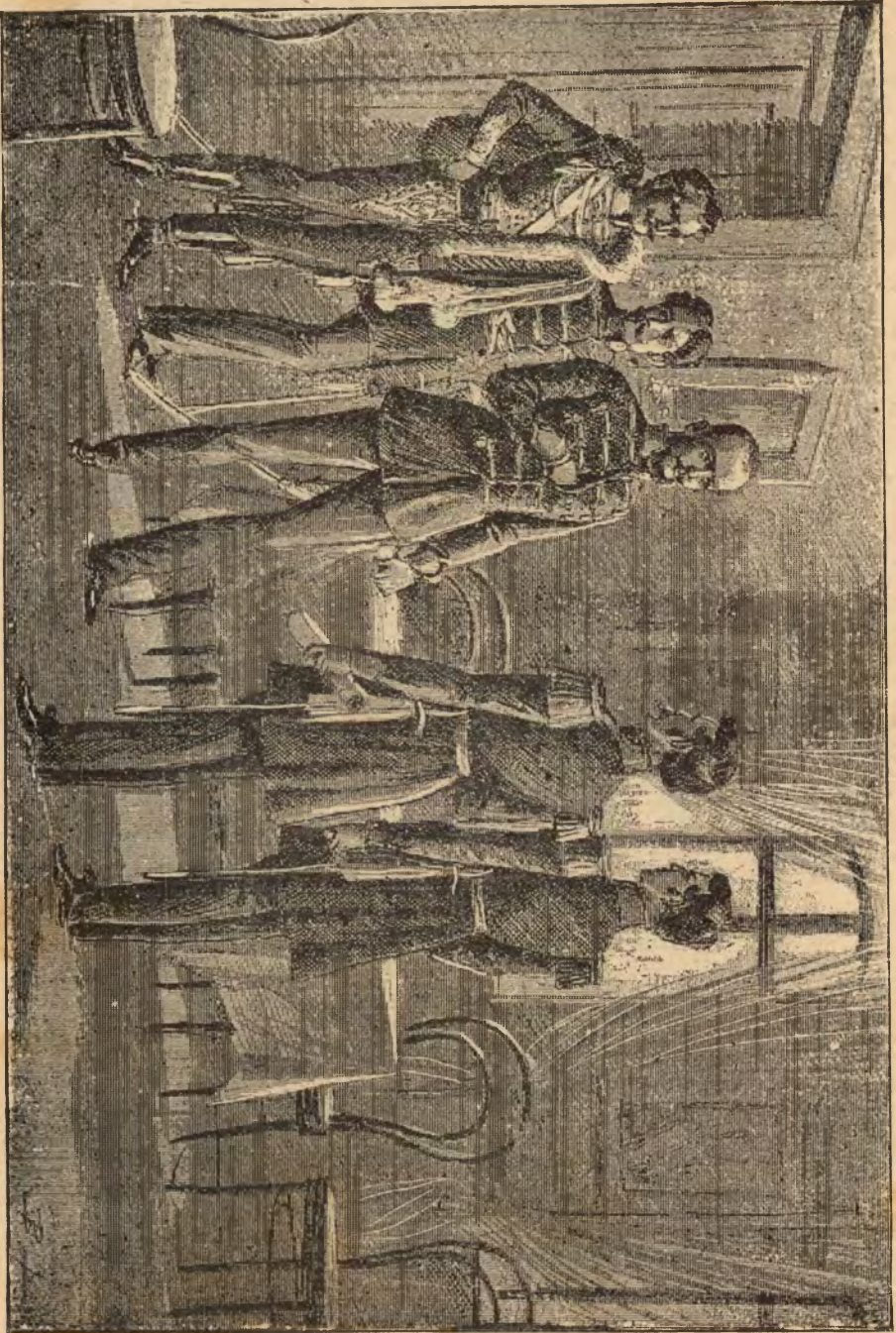
Orosz visszahőköl a sok támadástól,
S addig a menekvők ellen vonalából
Jó távolra érnek. Ekkor a harcosok
Küzdést felbehagyva száguldnak utánnok.

Három napig tartott ez a szörnyű hajsza,
S Görgei nem jutott ezalatt nagy bajba.
Balassa-Gyarmatra érkezett sergével,
Ott új harcot vívott az üldözőivel.
S azok most hátrálva végképp elmaradnak,
Igy Rimaszombatba mieink juthatnak.
Pihenőt tartanak, itt nyugton lehetnek,
Az oroszok ide már el nem érhetnek.

No ha nem érhetnek, izenetet küldtek . . .
Görgei Arthurhoz érkezett két követ
Az orosz táborból, s szépen előadták,
Hogy odaát ők a békét mint akárnák;
Jó megegyezésre volnának hajlandók
És hogyha ő nekik mostan szavunk adnók,
Ellenségeskedés be lenne szüntetve,
Azért tehát várnak szives izenetre.

Görgei átlátta, hogy az egész dolog
Csupa komédia, s csakis azon forog,
Hogy időt nyerjenek bekerítésére;
Nos, időre neki is volna szüksége,
Hogy a hadserege kipihenje magát,
S sorban számba szedje vonuló táborát.
A tudatlant adta hát nagy ügyességgel,
Húzta-vonta dolgát orosz követekkel.

Aztán elbocsátva azt mondotta nekik,
Hogy mit határoznak, később megízenik.
Ámde ugyanakkor már tovább vonúlnak,
Sajó-Szt.-Péteren biztonságban vannak.
Onnét kapott választ herceg Paskievich,
Hogy a magyar le nem teszi fegyvereit.

Gracsa : Szabadágharc történetéből.

Orosz tábornokövetek Görgeinél 1849 júl. 20-án.

Egykoru választás után.

Ötödik Ferdinánd törvényes királynak
Esküdtek hűséget, tehát helyt is állnak.

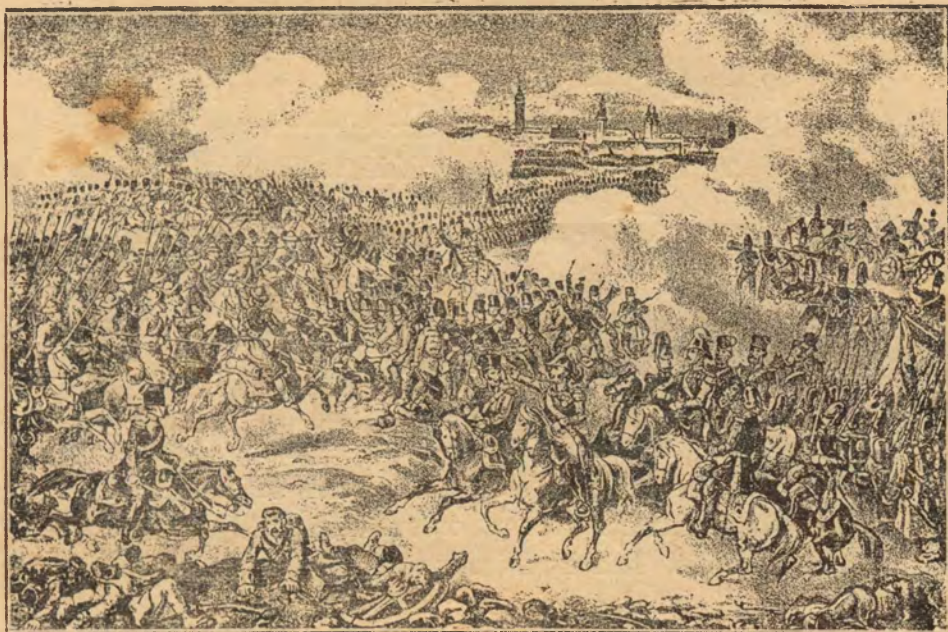
A magyar alkotmányt védni fogtak fegyvert,
Szabadság lelkesít itten minden embert,
Ezt a szabadságot támadja az osztrák,
A szörnyű háborút tehát ők okozták.
A honvéd küzd tovább, esküjét megtartja
És csatafegyverét le csak akkor rakja,
Hogyha az alkotmányt újból biztosítják,
Az ellenséget meg végképp kiszorítják.

Ezt írta Görgei. . . Okos és bölcs beszéd,
S ha így fejezi be dolgainak végét,
Tán egész másképpen fordul hazánk sorsa,
S nem jut a vérboszu ádáz hatalomra.
De néhány hét múlva egész másképp beszélt,
Más elhatározás járta át a lelkét.
Levelét elküldve hirtelen tovább ment
És néhány nap múlva elérte Debrecent.

Augusztus kettő, forró nyári napja,
Gyászos emlékét ránk szomorúan hagyja.
Kilencvenezer volt az oroszok serge,
E rémítő haddal állítottak szembe
Alig nyolcezernyi honvédhadsereget,
Ily aránytalanság már istenkisértet.
Főként ha tudjuk, hogy a csata nyílt síkon
Folyik, debreceni homokos határon.

És ez egyenetlen mérkőzés megtörtént,
Mégis a kezdetén gyakoroltunk főlényt :
Gyönyörűn működtek jól célzó ágyuink,
Hittük: jó szerencse ismét reánk tekint.
De a sokszorosán túlnyomó erővel
Lehetetlen bírni, s hajh esti idővel
Szomorún irták be a nagy csatavesztést,
Mely ötszáz honvédnek okozta itt vesztét.

Legszomorúbb pedig a dologban az volt:
Nagy Sándor serege tévedésből harcolt.
Görgei úgy mondja, hogy ő nem rendelte
El a megütközést, vagy nem úgy értette.
Két mértföldre állott főhadsergével
És még sem sietett a segítségével;
Pedig hogyha hátban támadja az ellent,
Talán még javunkra fordíthatna mindent.

Egykoru könyomat.

A bécsi cs. és kir. udvari könyvtárból.

A debreceni csata 1849 aug. 2-án.

Nem mozdult, noha jól hallott az ágyuzás,
Erre ők azt mondák: Egy kis kiporolás
Nem árt Nagy Sándornak, ki több alkalommal
Ujjat húzott velük és tartott Kossuthtal.
Sokan azt állítják: már akkor Görgei
Orosz szövetségét mindenben keresi,
Sőt meg is lett volna köztük az egyezés,
Hogy hadseregeink fegyverük letegyék.

Debreceni csata rossz kimenetele
Az egész országot kétségbe ejtette.
„Mindennek vége van, hasztalan a küzdés,
Jobb lenne már annál egy kis békekötés“.
Így irtak a lapok, így zúgott az ország,
Szerencsétlenségért Görgeit vádolták.
Aztán meg Kossuthot, s az egész világot . . .
A kétségbeesés szörnyű fokra hágott.

Görgei Debrecen mellől tova vonúlt
Amint Paskievich utjából eltisztult,
Csak egy kisebb sereg maradt a nyomába,
De az nemigen volt neki akadály.
A csatát kerülve, Nagyváradnak tartott,
S fontolóra vette azt a gondolatot:
Most már bizonyosan lerakja a fegyvert,
Hogy — miként mondotta, — kimélje az embert.

Folytatja hát utját az oroszok előtt,
Hogy Aradvárához érkezzék mielőbb.
Mit akart itt tenni, senkinek nem mondta,
Engedik vonulni, utját ki sem állja . . .
Rácsaphatott volna pedig akárhányszor,
Távoltartá magát ám az orosz tábor.
Volt-e megegyezés köztük, titok maradt,
De néhány hét múlva Világos ránk szakadt.

Az oroszok izenete egy magyar uri asszonyság által.

Mikor Komáromból kimenekülve, a felvidéken vezette át Görgei több mint 30,000 főnyi hadseregét 120 ágyuval s teljes felszereléssel, az orosz sereg egy része nyomon követte, sőt üldözte. De aztán fordult a kocka, az üldöző sereg szorult helyzetbe jutott, s attól lehetett tartani, hogy Görgei bekeríti, elfogja. E szorongatott helyzetben az orosz sereg cselhez folyamodott, békekövetet küldtek a magyar táborba. A két orosz követet udvariasan fogadták Görgeiék, de eredménye nem lett küldetésüknek; az idő húzódott, halasztódott s az oroszok alkalmasint még mindig nem érezték magukat biztonságban, féltek a magyar túlnyomó

erőtől, miért is újabb kísérletet tettek a béke ügyében. És most egy felvidéki magyar uri asszonyhoz fordult az orosz hadvezénylet. Özv. Boriné, született Hellenbach bárónőt kérték fel közvetítőül. Ez előkelő nő személyesen ismerte Görgeit, s jul. 24-én kihallgatásra jelentkezett nála a táborban, s minden magyarázat nélkül átnyujtotta az orosz tábornok levelét, mely a következő sorokat tartalmazta:

Uram!

Balassa-Gyarmat, 1849. július 7/19-ikén

A parancsnokságom alá helyezett csapatok szembetalálkoztak azokkal, a melyeket Ön vezényel. A hadiszerencse az én részemre hajlott.

Nyomon követvén Önt, utamban mindenütt arról értesültem, hogy Ön tökéletes őszinteségével teljes igazságot szolgáltatott nyilatkozataiban az én hadtestem jelességének. E nyíltszívü eljárása kötelességemül teszi, hogy én is bizonyosságát adjam azon becsülésemnek, a melyet az Ön vitéz katonai jelleme gerjeszt bennem, s ezért elhatároztam magamat, hogy a jelen sorokat intézzem Önhez.

Az Ön tehetségei kétségkívül képesek súlyos nehézségeket legyőzteni seregével. De Ön nem fogja önmaga előtt titkolni, hogy e pillanatban közeli veszedelem fenyegeti azt. Ennélfogva egész bizalmasan jövök Önt, uram, az alkudozások fonalával megkínálni.

Méltóztassék velem tudatni azon föltételeket, melyek alatt Ön lehetségesnek véli ezen, Önre nézvést annyira egyenetlen küzdelemnek végetvetni; s én sietni fogok e részben. Ő magassága az orosz császári hadsereg fővezére elhatározását szorgalmazni. Nem szükséges mondanom, hogy a föltételek azzal az igazságszeretettel fognak fontolóra vétetni, a mely magas föllebvalómat jellemzi, s hogy Önnek vitéz katonai becsülete legkisebb csorbát sem fog szenvedni.

Fogadja Uram, legkiválóbb tiszteletem kifejezését.

Gróf Rüdiger

orosz hadtestparancsnok.

A levél, mint látjuk, július 19-én kelt, tehát akkor, midőn Rüdiger még Balassa-Gyarmaton táborozott.

Miként jutott Boriné e levélhez, — ma sem bizonyos. Némelyek azt mondják, hogy egyenesen az ő biztatására írta Rüdiger. Ez a tiszteletreméltó asszonyság ugyanis, aki szeretett politizálni, föltette magában, hogy ő végetvet a dúlongó harcnak: elmegy a legközelebbi orosz tábornokhoz, elmegyén Görgeihez és kibékíti őket. Ez az egyik szóbeszéd.

A másik az, s ez a valószínűbb, hogy Rüdiger ezzel a levéllel tulajdonkép a szorongatott Chroulow ezredes helyzetén akart segíteni. Borinét, aki ismerős volt Görgeivel, s aki többször megfordult az orosz táborban is, csupán csak eszközül használta.

De akármi volt az indok, a levél oly udvarias, annyira jóindulatu, hogy Görgei tüstént válaszol reá, még pedig illetéknépen:

Uram!

Becses levele, melyet Ön a további vérontás mielőbbi megszüntetésének emberszerető óhajtásától indítva hozzám intézett, — nekem kellemes alkalmul szolgál, hogy Önnek azon szabatosság és merészség miatt, melylyel csapatai szép hadmozdulataikat szemünk előtt tették, őszintén szerencsét kívánjak, egyttal pedig Önt arról is biztosítom, hogy én a magam részéről tisztességes föltételek alatt kész volnék azonnal kezet nyújtani a békekötéshez, ha csak arról lenne szó: azokat a csapatokat, melyek parancsaim alatt állanak, valamint önmagamat is, egy bennünket minden oldalról fenyegető nagy veszélytől kiszabadítani.

De itt szegény szorongatott hazám megmentése forog szóban; hazámé, melynek politikai életét az osztrák császár és legközelebbi környezete igazságtalanul meg akarják semmisíteni, a mihez a legujabb időben, fájdalom, Ő felsége az orosz császár is, — hihetőleg arról, hogy Magyarországnak jobb és nagyobb része mit akart és akar most is, rosszul értesítve, — segédkezet nyújtott.

Annak a magasztos célnak szentségét tekintve, melynek mi életünket szenteltük, Ön mint nemes ember és derék katona maga is kénytelen lesz megengedni, mikép nálunk, a magunk saját boldogulására való minden kicsinyes személyi mellétekinteteknek háttérbe kell szorulniok; s hogy nekünk, mint becsületes embereknek mindaddig küzdenünk kell, míg békeszerető polgártársaink a leigáztatás veszedelmétől meg nem szabadultak, vagy pedig magunk ezen egyenetlen küzdelemben dicsőségesen el nem bukunk.

Ezt válaszolom mint katona, és mint az államtól reám bizott csapatok vezére. Hiszem, hogy a magyar hadcsapatok mindegyik vezetője épp úgy gondolkozik, mint én; a miből láthatja Ön, hogy bajos lesz Magyarországot az egyes hadvezérekkel való részleges kötések útján pacifálni. De ha Önnek valóban óhajtása Magyarországot kimélni s e szegény országot legalább nagyobb részt a háboru rettenetes csapásaitól megszabadítani, s ha Önnek magas föllebbvalója jónak látná én velem tudatni, hogy mily föltételek alatt lehetne Magyarországnak az orosz császár Ő felségével békét kötni: akkor én legszentebb kötelességemnek fognám tartani, hogy az Ön magas föllebbvalója és Magyarország ideiglenes kormánya közt kezdendő titkos alkudozásoknak utat nyissak és egyengessek. S ez esetben én, ki a magyarországi állapotokat jól ismerem, Oroszország részére, vérontás nélkül kedvezőbb eredményt vélek kilátásba helyezhetni annál, a mit kiszámíthatlan vérontás után is Magyarországnak — bár tökéletesen sikerült — leigázása ígérhet.

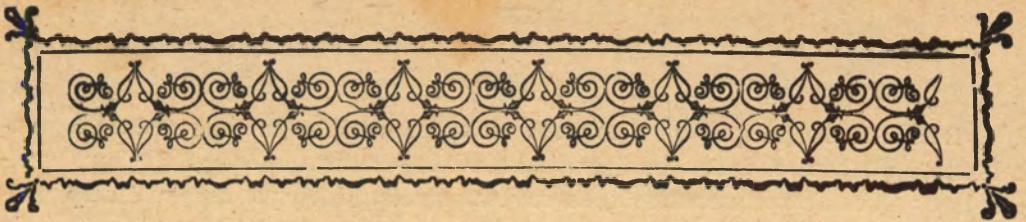
Azt mondják, Ő felsége az orosz cár igazságos uralkodó, s én hiszem is; de akkor erős hazudozásoknak kellett lenni, a mikkel reá birták, hogy derék katonáit egy nemzet leigázására küldje, melyet tulajdon királya kétségbeesett élet-halálharcra kényszerített saját törvényei lételeért.

Bármi legyen is a jelen sorok következménye: fogadja Ön azon kitünő nagyrebecsülésem kifejezését, melyet Ön irányunkban tanusított emberséges magatartása által gerjesztett bennünk, a kik eddig csak az osztrák tábornokok példátlan brutálitásával szoktunk találkozni.

Kelt Alsó-Zsolcán, július 24-én 1849.

Görgei Arthur.

A menekülő kormány.

Vérszomjas Haynau Győr megvételével,
Sietett Budára, azon törekvéssel,
Hogy szétveri itten a „Kossuth bandáját“
S birtokába veszi magyarok országát.
Ám az egész kormány az országgyűléssel
Idején elvonult, s kellő igyekvéssel
Szegedre jutottak, ott ütöttek tanyát,
Onnét védelmezték a nemzet igazát.

Haynau boszúból ostromállapotot
Hirdetett ki Pesten, s mindent elkobozott:
Fegyvert, jelvényeket, lapot, irásokat,
Ejtni nem volt szabad hazafias szókat.
Zsidó lakosságra hadisarcot vetett,
Mert Kossuth-párti volt ez a felekezet.
Óriás értéket kellett fizetniök,
Másként kockán forgott vagyonuk, sőt éltök.

Mikor kitombolta a fenevad magát,
Utnak indította csakhamar táborát.
Kossuth kéne neki és a magyar kormány,
Szegedet akarná elérni jó korán.
Kitűzött céljául most ezt tekintette,
Tehát a terveit mind ehhez rendezte.
Főváros népéhez elindulás előtt
Intézett felhívást, bőszet, fenyegetőt:

Ha pisszenni mernek, hogyha megmozdulnak,
Összebombáztatás veszélyébe jutnak.

Egykori únyomat.

Orosz tábor Magyarországon 1849-ben.

A bécsi cs. és kir. Hadtígyi Leveletből.

És meg is esküdött tajtékszó dühében,
Hogy kimondott szava teljesülve lészen.
El is hitték neki, olyan lett a város,
Mint ki szörnyü beteg s a baja halálos.
Síri csendben éltek a megtört emberek,
A zsarnokság ellen tenni mitse mertek.

Szegeden lüktetett most a hon élete,
Országgyűlés s kormány ott munkához kezdte.
Érdekes: legelső dolognak azt tarták,
Hogy nemzetiségek jogait magadják.
További munkarend a zsidók ügye volt,
Róluk a javaslat nagy méltánylással szólt.
Meleg szeretettel és nagylelkűséggel,
A törvénynek rendes vitáját kezdték el.

Ilyen volt a magyar, legnagyobb bajában,
Mikor háboru dúl az egész országban,
Testvériséget oszt és egyenlőséget,
Zászlóra írja a szabadelvüséget.
Hajh, pedig akkor már zajlott a tengerünk,
Oszladozni kezdett minden reménységünk.
Az állam hajója recsegett, ropogott,
Csakis a végtelen honszeretet tartott.

Hadsereg-vezérink még mindig civódtak,
Egymásra s kormányra kigyót-békát szórtak.
Dembinszky és Vetter, alvidéki sereg
Vezéri, egymással sehogysem férték meg.
Lemondtak mindketten, Mészáros is így tesz,
Percelt meg leteszik . . . Hajh, Kossuth most mi lesz?
Bajok tetejébe újak tornyosulnak,
A szegény hazára vész-felhők borulnak.

Érte más csapás is a szegedi kormányt,
Légbe röpitették lőpor-rakományát.
Temérdek készlet volt felhalmozva ottan,
Több mint kétszáz mázsa s egyszerre felrobbant.

Háborus időben ez szerencsétlenség,
Nincs védelem többé, jöhet az ellenség.
A robbanás olyan borzasztó erős volt,
Hogy nyolcszáz embernek élete elpusztult.

Ily körülmények közt könnyű elképzelni,
Mily sulyos gond volt a hon sorsát vezetni.
Ráadásul folyvást jöttek a vészhirek:
Görgeiék többé ügyünkhöz nem hívek,
Az oroszszal tartnak, rendre alkudoznak,
Mindezek Kossuthnak sok-sok bajt okoznak.
Rá is szánta magát, elmegy Görgeihez,
Hogy megtudja tőle, mit akar és mit tesz?

Bajos volt akkor már oly nagy utra kelni,
Nem tudta az ember, az ellent hol leli.
Mindenütt száguldtak az orosz csapatok,
És ólálkodtak a szemfüles osztrákok.
Mily öröm-riadal lenne abból már most,
Hogyha elfoghatnák szegény Kossuth Lajost! . . .
„Isten velem leend — azt mondotta Kossuth,
— Megyek, bár igen nagy és veszélyes az út! “

El is ment, s eljutott Kis-Kun-Madarasig,
Utja tűrhető volt egészen odáig.
De ott hirül hozzák: orosz erre törtet,
Haynau hada meg Szeged felé üget,
A legfőbb ideje, hogy a kormány tovább
Meneküljön s hagyja el Szeged városát.
Visszafordult Kossuth, gyorsan intézkedni,
Kormányt s országgyűlést ismét költöztetni.

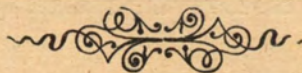
De hova menjenek, hol van még biztonság?
Az egyetlen helynek Arad várát mondják,
Ott még nincs ellenség, oda hát mehetnek . . .
Kishitűek vallják: vége már mindennek,
Csak Kossuth az, ki még kétségbe nem esik,
Ugy véli, ha egyszer Aradra érkezik,

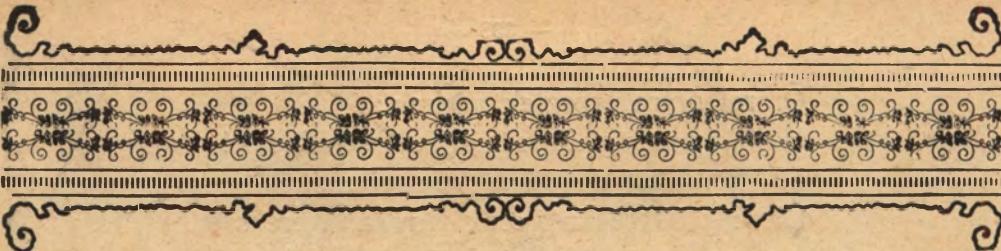
Ott néhány hónapig tarthatja még magát,
S innét vezetheti békekötés dolgát.

Szegednél Dembinszky jókora sereggel
Haynaut győzze le, vagy tartóztassa fel.
Görgei is lejön sértetlen hadával,
És védi Aradot egész táborával.
Erdélyből pedig Bem, a rettenthetetlen,
Szintén részesíti kellő védelemben.
Temesvárnál is van egy derék seregünk,
Egy kis bizodalmat abba is vethetünk.

Igaz, hogy az ottan ostromló hadsereg
Sürgős felada, Temesvárt venni meg.
Vécsey tábornok vezeti a harcot,
Kevés segítséget még utóbb is kapott.
Igy hát hamarosan beveszi a várat,
Az ellent szétveri s magára nem várat,
Hanem Arad felé indítja csapatát,
Ezuton elvágja ellenség vonalát.

Ilyen reményekkel ment Kossuth Aradra,
Ám tervei dőltek egyenként halomra.
Az első csapás, hogy Dembinszky Szegedet
Elhagyta, s nem verte meg az ellenséget,
S fel sem tartóztatta Haynau táborát,
Ki onnét mielőbb most már Temesvárát
Fogja ostromolni . . . Hej, ez szörnyü csapás,
Egyszerre áthuzva van minden számítás.

A szabadságharc utolsó napjai.

Mikor Kossuth Lajos abban bizonyos lett,
Hogy meg nem védheti többé már Szegedet,
Menekültek onnét, futottak Aradra,
S augusztus második, kora virradatra
Hosszu kocsisorban s nagy társzekerekkel
Rendre megérkeztek és helyezkedtek el.
Nyomott a hangulat, szomorú mindenki,
Sorsunk fordulását nem reméli senki.

Szörnyű kavarodás támadt az Alföldön,
Emberek nem mertek maradni az övön
Melyet bekerített Haynau serege,
Sietve vonultak nagy, nagy tömegekbe'
A kormányzó után Arad városába,
Csak oda, csak oda, gyorsan, hamarjába.
Üresen tátongtak, a szegedi házak,
Prédául maradvá Haynau basának.

Kicsi leve Arad a menekülőknél,
Utcáin, térein, mindenütt hemzsegnél,
Itt a képviselők, ott kormánybiztosok,
A sok ujságíró, meg hivatalnokok,
Fegyvergyár munkási, s a szolgazemélyzet,
Nagyra növelve meg az aradi népet.
S mindezekén felül ezernyi kocsikkal,
Szeged s környékbelik jártak siralommal.

Ez a tömérdékség lázas izgalomban
Várta, mi történik kint a táborokban.

Óráról órára érkeztek a hírek :

Hajh, haza ügyéhez már kevesen hívek!
Mindenki elcsügged és kétségbeesik,
Dicső hadseregünk csak lanyhán verekszik.
Itt is csatavesztés, ott is meghátrálás,
Az egész harcunk már csak végső vonaglás.

Ám ez képzelődés a honvéd hős maradt,
Osztrák, orosz elől soha meg nem szaladt.
Csak vezérink voltak kishitű emberek,
Sértett önértékből folyvást veszekedtek.
Az egyik jobbra ment, a másik meg balra,
Igy nem jutott ügyünk teljes diadalra.
Emberi gyarlóság foglalta el szívük,
A haza ügyének másodsorban hívük.

Erősen jellemzi Kossuth nagy küzdesét :
Még most is keresi a sereg vezérét.
A legvégső percben, mikor orosz, osztrák,
Egész országunkat lángba borították,
Nem volt fővezére a magyar hadaknak,
S az aradi várban azon tanakodnak,
Ki álljon hát végre szent ügyünk élére ?
— Választásuk esett most hát dicső Bemre.

Vitte a gyorsfutár a fő kinevezést,
De Bem akkor kapott rettenetes verést
Segesvár alatt, hol Petőfi elesett.
Nosza vert hadával tova igyekezett,
Összeszedve magát oroszlánként küzdött,
S Nagy-Szebennél ismét diadallal győzött.
Elkergette onnét az oroszok hadát,
S fogadta a szász nép sunyi hódolatát.

Mert az volt ez a faj, bölcs „körültekintő,”
Minden győztes hadat fennen dicsőítő.
Azzal tartott kinél látta a hatalmat,
Bem hát nem lelt náluk másnap már oltalmat.

Egalkori kempomat.

A világosi fegyverletétel.

Ernest Inqos gyűjteményéből.

A túlnyomó orosz felülkerekedett,
Nos, szász a menekvő Bemre leselkedett,
Padlásról, fészerből lődözött feléje ;
Utálatos módon tört az életére.

Küzdve az oroszszal, osztrákkal és szászszal,
Hegyeken béceken vergődött Bem által,
S mikor augusztus hetedik reggelén
Épp azon tünődik, hogy oroszok sergén
Mint lehetne újabb győzedelmet venni
Es vitéz hadával Arad felé menni,
Lihegve jó hozzá a Kossuth futárja :
Siessen azonnal, szivszorongva várja.

„Vészterhes fellegek gyűlnek egünk fölé,
Eddigi eszközök nem segítnek többé,
De az Ön tudása, puritán jelleme,
Hanyatló ügyünkön még tán lendíthetne“.
— Így irt Kossuth, és Bem engedelmeskedett.
Seregét ott hagyva azonnal sietett,
Hogyha még nem késő vegye át nagy tisztét
Akadályozza meg a haza elvesztét.

Időt nem veszítve Déva felé tartott,
Jó váltott lovakon Aradnak utazott.
Tudta, hogy mindenik perc pótolhatatlan
Gyorsan akart lenni hát a táborunkban.
Hirül adták neki hol jár most Dembinszky,
Határozott szándoka tüstént felkeresni.
Kis-Becskerek alatt találta bajtársát,
Épp mint idegesen osztotta parancsát.

A csatát kerülve jött Haynau elől,
Nem harcolt mint kellett volna Szeged körül,
Csak hátrált, csak bujkált egész táborával,
Óvatosságáról már mondahir szárnyal.
Most is, a helyett, hogy Temesvárnak tartva
Vécsey sergével ottan kezét fogva

Fordulna ellenek, visszamenőt fúvat,
Igy talál reá Bem, amint felé baktat.

Megállott a hintó s abból Bem szállott ki,
Dembinszky alig birt egynehány szót mondni,
„Mi isten csodája, égből pottyant ide?“
„Nem, Kossuth állított a sereg élire.“
„Nagy segítséggel jött? No az derék dolog!“
„Nem kedves barátom, csupán magam vagyok.“
„Már akkor nem értem, hogy mit akarhat itt“
Bem elibe tartja a kinevezését.

Dembinszky meghökkent, ámde nem mutatta,
Sőt az örvendezőt s a közönyöst adta;
Azt mondta, örül hogy leveszik a terhét.
Bem kérdezte, de nem árulta el tervét.
Csupán azt tanácslá, hogy meg ne ütközzék,
Osztrák támadását vigyázva kerüljék.
„No azt már nem teszem! Ne legyen az sorsunk,
Hogy ellenség elől mindig csak hátráljunk.“

Most Bem lóra paltan, sorok elé vágat,
A sereg feléled, hogy ily nagy hőst láthat.
„Éljen az új vezér, éljen jó Bem apó!“
Zúgott mindenfelé az egekig ható.
A fáradt honvédek kiegyenesednek,
A csüggedő tiszték remélni kezdenek.
Hogy a hátrálásnak most már vége szakad,
Szerencsés csata még diadalhoz juttat.

Gyorsan parancsot ad Bem, hogy megálljanak,
Az osztrák sereggel szembe forduljanak.
Támadni kell végre, kerüljenek útba,
Kezdenek határozó, döntő háborúba.
Hat század huszárság egy lovas üteggel,
A Nyarád patakon átkelve verje el
Az osztrák sereget s az ágyu üteget,
Aztán csináljon bajt, a mennyit csak lehet.

Mint fergeteg rohant a honvéd huszárság,
Vakmerőn meglepi Haynau táborát,
Kénytelen hátrálni, terve megzavarva,
Természetes, mindezt annyiban nem hagyja.
Tizennégy századot zúdítt most ellenünk,
Ily túlerő ellen, hitte elmenekszünk.
De rosszul számított, helyt álltunk dicsően,
Heves küzdés után mienk a győzelem.

Kmetti arrébb harcolt vitéz ezredével,
Győzelmesen küzdött osztrák túlerővel.
Temesvárnál pedig Vécsey tábornok
Verte a kitörni akaró osztrákot.
Haynau megdöbben, kapkod fűhöz-fához,
Uj segítségért küld herceg Lichtensteinhoz.
Addig őrizkedik harcba ereszkedni,
Csak száznyolc ágyúját kezdi működtetni.

A példa ragadós, nálunk is úgy tettek,
És százkét ágyúnkkal koncertet rendeztek.
Ám a sok hasztalan lövöldözés végre
A mi táborunkban azt eredményezte,
Puskapor és töltény egészen elfogyott.
Hasztalan kutatták fel a tartalékot,
Sehol sincsen semmi! . . Ekkor mit tehettek?
A néma ágyúkkal előre siettek.

Elterjed a hire e szörnyű dolognak,
Erre igen sokan csüggedten mozognak.
Mert tudták, tömerdek készlet volt mindenütt
És hirtelen mégis ilyen csapás beüt!
Árulás vagy szörnyű tévedés van itten,
Most már nem segíthet más, csak a jó Isten.
Mi most a teendő? Ki-ki mentse magát,
E sereg többé nem védheti a hazát.

Bajra új baj támad, tartja a példaszó,
Oly dolog történt, mi rettentő borzasztó.

Egy röppenő golyó Bemet leteríti,
A sérthetlent harcképtelenné teszi.
Ájultan, véresen beviszik egy lakba,
A rémhirt terjesztik sokféle alakba'
Egyik szerint meghalt, más szerint haldoklik,
A sereg fegyelme ijesztően bomlik.

Nem halt meg a vezér, csak vérzik erősen,
Elalélt s mind jobban hanyatlik erőben.
Amig van ereje gyorsan intezkedik,
Tábornokaival szóba ereszkedik.
Ki vegye át mostan a fővezérséget ?
Ez a szörnyű kérdés aggasztja hős Bemet.
Dembinszkinek nem kell, visszautasítja,
A felelősséget magáról hárítja.

Ott van Mészáros is s Perczel Mór a bátor,
Tiltakozásuktól visszhangzik a tábor.
Nem kell fővezérség, senki sem akarja,
E közben este lesz, új baj jó a bajra.
Pihent segítséggel Lichtenstein érkezik,
Haynau új harcra nosza törekedik.
Kétfelől ütnek rá csüggedt seregünkre,
Amelynek épp most nincs lelke és vezére.

Össze-vissza történt minden intézkedés,
És a hadvezénylet még most is szerencsés.
Sergünk vezér nélkül vonul Temesvárnak,
Hol rájuk Vécsey csapatai várnak.
Este van és sötét, jó ez mieinknek,
Kik ellenség elől tova igyekeznek.
De most mi részünkről egy menekvő csapat,
Különös ok nélkül erősen ágyúztat.

Figyelmes lesz erre Haynau tábora,
Nosza az ágyúit oda irányozza,
S heves tüzelést kezd. Erre a mieink
Szörnyen megijednek, s táradt honvédeink

Össze-vissza futnak, szanaszét rohannak.
Vezéri parancsot sehol sem hallanak.
Irtózat leirni, felbomlik a sereg,
Ezrével szélednek szerte az emberek.

Temesvári csata így ért gyászos véget,
S az egész dologban legszomorúbb végzet,
Jóformán nem is folyt valami nagy csata,
Mindkét fél ágyúit csupán pattogtatta.
Veszteségünk alig volt háromszáz ember,
S öszpontosítva volt ottan hatvanezer.
Ily roppant haderő tönkre, ment felbomlott,
Végképp elcsigázva Lugos felé tartott.

Mire oda értek a hadsereg fele
Elszökött, elszéledt ki arra, ki erre.
Nem is lehetett már azt rossz néven venni,
Hogy kiki igyekszik életét menteni.
Ki voltak éhezve és agyonfáradva,
Egy része bújdosott csüggedten Aradra,
A nagy rész erdőbe rejtette el magát,
Ugy leste ellenség tova vonulását.

Ezalatt Aradon Kossuth várva várta,
Déli hadsergünk megjő valahára
És ottan egyesül Görgei hadával,
Igy veszik fel harcot osztrákkal, muszkával,
És csikarnak ki majd tisztességes békét,
Helyreállítják az ország feldúlt rendjét.
Végre megjött a hír, hogy oda van minden,
Oda a szabadság, menekvés már nincsen.

Egykoru rajz utó n.

Részlet a világosi fegyverletételből.

A fegyverletétel előzményei.

A szerencsétlen kimenetelű temesvári csatával, végetért a szabadságharc nagy küzdelme. Ez volt az utolsó fellobbanás több, összeütközés nem történt.

Példátlan dolog a hadviselés történetében, hogy pár óra alatt tönkremenjen, megsemmisüljön 50—60,000 főnyi rendes hadsereg, ugyszólván minden mérkőzés nélkül. Mert bár hatalmasan folyt az ágyuzás úgy osztrák mint magyar részről, ám az kevés kárt okozott, mert a mi részünkről mindössze 150-en estek el, s ugyanannyian sebesültek meg. Ez tehát számba sem jöhet oly nagy hadi létszámmal szemben. És mégis vége lett mindennek Temesvár alatt. A fejetlenség, hogy fővezére soha nem volt a seregnek, hogy Dembinszki alatt folyton hátráltak, meg a rossz élelmezés, nélkülözés és nagy fáradalmak, végképp meglazították a katonai fegyelmet. Csak alkalom kellett, hogy széthulljon a nagy sereg. És széthullott, tönkrement, alig lehetett Lugos körül összeszedni a felét.

Aradon semmit sem tudtak a nagy nemzeti szerencsétlenségről. Aug. 9-én, a csata napján Kossuth jó értesítést kapott. Azt hitte, mi lettünk a győztesek. Ebben a feltevésben hívta össze másnapra a miniszter-tanácsot, hogy hányják-vessék meg mi legyen a teendő? Mert azt már előbb elhatározták, hogy alkudoznak az oroszszal, tisztességes békét kötnek, az ország érdekében végét szakítják a háborunak. A minisztertanácsban megjelent Görgei is, ki a debreceni szerencsétlen csata után lehúzódtott Arad felé.

Nagy érdeklődéssel kezdtek az ügyek tárgyalásához, de szokás szerint csakhamar azon vitatkoztak, mi mindent tettek rosszul a multban. Kölcsönös szemrehányások után végre rátértek a fontos kérdésre: hogy tárgyaljanak-e az oroszszal? Görgei azt indítványozta, egész nyíltan és

egyenesen fel kell ajánlani az orosz cárnak Magyarország koronáját, ültesse be ide királynak valamelyik nagyherceget.

Az indítványt elfogadhatónak tartják, mert inkább akarják az orosz, mint az osztrák uralmat. De ennél fontosabb most az, hogy Temesvár felé segítséget kell küldeni, hogy Dembinszky hadseregét támogassák. Maga Görgei akar másnap reggel tekintélyes erővel elindulni. De hajh, reggelig már nagy dolgok történtek! . . .

Késő éjjel futár érkezik a táborból. Nem kellett felverni Kossuthot, mert a nagy izgalomtól le se feküdt, lázasan, izgatottan, ébren töltötte az éjjel. A futár Guyon tábornoktól érkezett, s azt a rettenetes hirt hozta, hogy a csata elveszett, Bem megsebesült, vége mindennek, a hadsereg szétfutott.

Megrendül Kossuth s összedőlni látja minden reménységét. A szomorú tudósítást azonnal elküldi Görgeinek, aki aztán sebtiben levelet ír Kossuthnak, hogy most már nincs más teendő, minthogy hadseregével letétesse a fegyvert. Ezt elhatározta, ehhez ragaszkodik. Adjon a kormány neki erre nézve teljhatalmú felhatalmazást. Kossuth belátja, egyebet tenni nem lehet, folytassa Görgei az oroszszal a már megkezdett béketárgyalást. Már éjfél utánra jár az idő. Asztalhoz ül, meghívó levelet ír minden miniszterhez, hogy reggel hat órára minisztertanácsot tartanak, jelenjenek meg nála.

Még nem is volt hat óra, Horváth Mihály püspök, a vall. és közoktatási miniszter érkezik, majd Aulich hadügyminiszter, Vukovics igazságügyi, Balthyányi Kázmér külügyminiszter. Végül Szemere a miniszterelnök. Duschek pénzügyminiszter Lugcs felé utban van az állami kincsekkel, Csányi közlekedési miniszter beteg.

Kossuth minden szó nélkül felmutatja Guyon levelét. Megdobbenés vesz erőt a minisztereken, alig bírnak szóhoz jutni. De aztán magukhoz térnek, rövid tanácskozás után kimondják a határozatot, hogy megadják Görgeinek a kívánt felhatalmazást, sürgősen alkudozzék az oroszszal.

Ime, így hangzik a történelmi okmány:

Görgei Arthúr tábornok úrnak!

Aradon.

Miután a nemzettől választott ideiglenes kormány az utóbbi időben szenvedett szerencsétlenségek következtében a nemzet igazságos szent ügyét az ellene szövet-

kezett két nagyhatalmasság túlnyomó hadereje ellenében fegyverrel sikeresen többé nem védelmezheti: Görgei Arthúr tábornokot ezennel teljes hatalommal ruházza fel, hogy az orosz cár ő felsége vezéreivel megkezdett alkudozást folytathassa, bevégezhesse, s a békét Ferencz József ő felsége megismerésének alapján is megköthesse.

Megvárja azonban a kormány Görgei tábornoktól, hogy ezen felhatalmazást minden tehetsége szerint a nemzet és a haza államéletének megmentésére és biztosítására fordítandja.

Aradvár, 1849. augusztus 11-én.

Kossuth Lajos,
kormányzó.

Szemere Miklós,
miniszterelnök.

Ez a meghatalmazás nem tetszett Görgeinek, keveselte azt, ő diktátor akart lenni. Amint átvette az okmányt, azonnal levelet irt Kossuthoz, mely így hangzik :

Az ország kormányzójának, Kossuth Lajos Urnak.

Aradvárában.

Kormányzó úrnak a miniszter elnök ellenjegyzése mellett, engem az ellenséges hadsereggel való egyezkedésre felhatalmazó levelét kézhez kaptam. Minthogy azonban ez a felhatalmazás a kívánt és közös hazánk jövőjét biztosító cél elérésére nem elégséges; s én arra, hogy azt, ami a nemzet számára megmenthető, megmenthessem: elkerülhetlen szükségesnek tartom, hogy *a jelenlegi kormány lépjen le s én ruháztassam fel a polgári és a katonai legfőbb hatalommal.*

Ezennel fölkérem tehát a kormányzó urat, méltóztassék ekkép mielőbb határozni, s ezen határozatát velem, s a közönséggel is tudatni, hogy annak következtében minden késedelem nélkül megtehessem azon lépéseket, melyek egyedül képesek *a nemzet jövőjét biztosítani* és azt a végromlástól, mig nem késő, megmenteni.

Ó-Aradon, aug. 11. 1849.

Görgei Arthúr.

Mit tehetett Kossuth, akinek a haza sorsa lebegett szeme előtt? Megadta a kívánt diktátori kinevezést Csányi, Vukovics és Aulich miniszterek hozzájárulásával. A történelmi nyilatkozat ez :

Görgei Arthúr tábornok úrnak

Aradvár, aug. 11-én, 1849. délután 2 órakor.

A jelen körülmények között a nemzet életének megmentése s jövőjének biztosítása körül csak a hadsereg lévén képes sikeres lépéseket tenni :

Ezennel a miniszterek többségének indítványára is, úgy a magam, mint a miniszterium nevében kinyilatkoztatom, hogy a jelen kormány lelép s addig, mig a nemzet netalán másként intézkedendik, — a nemzetgyűlés megbízásából eddig általunk gyakorlott polgári és katonai legfőbb kormányzási hatalmat ezennel Tábornok úrra ruházom.

Magyarok könyvtára.

Kossuth búcsuja a hazától.

Ernszt Lajos gyűjteményéből.

Megvárom Tábornok úrtól és azért Isten, a nemzet és a história előtt felelőssé teszem, hogy ezen hatalmat legjobb tehetsége szerint szegény hazánk nemzeti státus-életének megmentésére, javára és jövőjének biztosítására fordítandja. Ezennel felhatalmazom Önt, *ma este 8 órától kezdve*, — mikor az igazságügyiminiszterhez kinyomatás s kihirdetés végett megküldött s a nemzethez intézett nyilatkozatom, reményem meg fog jelentetni, — a kormányzati hatalom gyakorlatára. Legyen Ön híve a hazának és Isten segítse Önnek lépteit.

Kossuth Lajos s. k.
kormányzó.

Augusztus 11-ének végzetes napján, délelőtt 9 órakor, az országgyűlés is ülést tartott. Az utolsó ülés volt ez. Könybe lábadt szemekkel gyűltek össze a képviselők, hajh, csupán csak tizen. Az agg Palóczy László az elnök. Elmondja remegő hangon, hogy Kossuth kormányzótól értesült mindenről. Eljött az utolsó óra, s e pillanatban a nemzet halottas koporsóját állják körül. Megható felejthetlen jelenet következett. A képviselők valamennyien sirtak. Az agg elnök leszállott székeről, sorban megölelte, megcsókolta társait, s aztán „*Isten veletek, Isten irgalmazzon a hazának!*“ szavakkal kitámolygott a teremből.

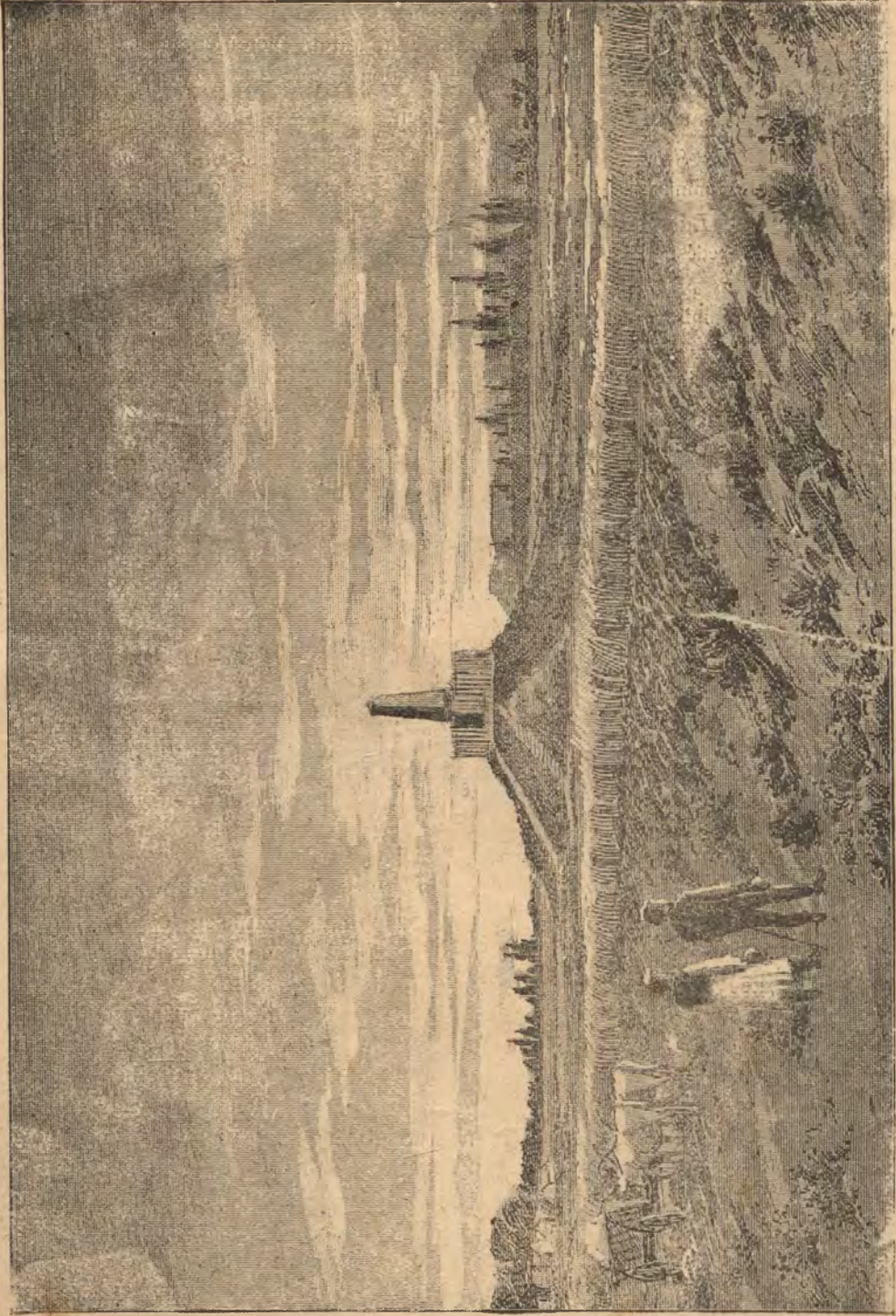
Dél felé már mindenki csomagolt, podgyászolt, hogy meneküljön. Kossuth ebéd után két órakor kocsin hagyta el az aradi várat. Delután leirhatatlan izgalom mindenfelé. Estefelé megjenik az utcasarkokon a kormány szózata a nemzethez, melyben tudatják a leköszönést. Ez volt az utolsó hivatalos kiadvány. Ezzel fejezte be a szabadságharc kormánya működését.

A nemzethez !

A szerencsétlen harcok után, melyekkel Isten a legközelebbi napokban meglátogatta a nemzetet, nincs többé remény, hogy az egyesült osztrák és orosz nagyhatalmasságok ellen az önvédelem harcát sikerrel folytathassuk.

Ily körülmények közt a nemzet életének megmentése, s jövőjének biztosítása egyedül a hadsereg élén álló vezértől lévén várható, s lelkem tiszta meggyőződése szerint a mostani kormány további létezése a nemzetre nézve nemcsak haszontalanná, de károsná is válván: ezennel tudtára adom a nemzetségnek, hogy azon tiszta hazafiúi érzéstől indítva, melylyel minden lépteimet és egész életemet egyedül hazámnak szentelém, magam s a miniszterium nevében a kormányról lelépek, s addig, míg a nemzet a maga hatósága szerint másként intézkednék, a legfőbb polgári és katonai kormányzati hatalmat Görgei Arthúr tábornok úrra ruházom.

Megvárom tőle, s azért az Isten, a nemzet és a história előtt felelőssé teszem, hogy ezen hatalmat legjobb tehetsége szerint szegény hazánk nemzeti státus-életének megmentésére, javára, s jövőjének biztosítására fordítandja. Szeresse hazáját oly

Az Aradi vesz'óhely tájképe.

önzéstelenül, mint én szerettem; s legyen a nemzet boldogságának biztosításában szerencsésebb nálamnál. Cselekvéssel többé nem szolgálhatok hazámnak; ha halálom valami jót eszközölhet számára, örömmel adandom életemet áldozatul.

Az igazság és kegyelem istene legyen a nemzettel!

Aradvárában, augusztus 11-ikén 1849-ben.

Vukovics Sebő,
igazságügyiminiszter.

Csányi László,
közmunka- és közlekedésügyi miniszter.

Horváth Mihály
kultuszminiszter.

Kossuth Lajos,
kormányzó.

A kormány szózata mellé odaragasztották Görgei rendeletét is. Sietett bemutatkozni az ország uj feje, feltétlen meghatalmazottja. Egy ember, aki nem felelős senkinek, akinek kezébe van letéve a haza sorsa. Szédületes nagy hatalom ez, halandó ennél többre nem vágyhat. Ezt a nagy hatalmat Görgei nem birta másként használni, értékesíteni, mint lealázó, gyalázatos meghódolásra. Több felhívó szózatot aztán nem bocsátott ki senki. Attól kezdve a legborzasztóbb rémuralom vette kezdetét az egész országban.

Görgei nyilatkozata ez:

Polgárok!

Magyarország eddigi ideiglenes kormánya nincs többé.

A kormányzó, s a miniszterek ma hivatalaikról, a kormányról önként lemondtak. Ezen körülmény által kényszerítve, a katonai főparancsnokság mellett ideiglenesen a polgári főhatalmat is átvettem.

Polgárok! Mindent, ami súlyos körülményeink közt a hazáért még tehető, megteszek, harccal, vagy békés uton, akként, amint a szükség fogja parancsolni, s mindenesetre úgy, hogy a már annyira megfeszített áldozatok könnyíttessenek, az üldözések, kegyetlenségek, gyilkolások megszüntetessenek.

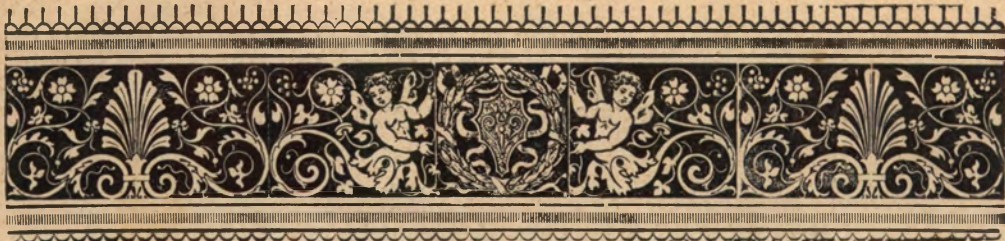
Polgárok! Az események rendkívüliek, s a sorsnak csapásai súlyosak; ily helyzetben előleges kiszámítás lehetetlen. Egyedüli tanácsom és kívánságom, hogy lakjaitokban megvonulva, ellenszegülésre, vagy harcba még azon esetben se keveredjete, ha a városkát az ellenség megszállaná; mert személy- és vagyoni biztonságot legtöbb valószínűséggel csak úgy nyerhettek, ha házi tűzhelyeiteknél polgári foglalatosságaitok mellett békén maradtok.

Polgárok! Mit istennek megfejtethetlen végzése reánk fog mérni, túrni fogjuk férfias elszántsággal, s az öntudat azon boldogító reményében, hogy az igaz ügy örökre veszve nem lehet.

Polgárok! Isten velünk!

Ó-Aradon, augusztus 11-én, 1849.

Görgei Arthur.

A világosi fegyverletétel.

Augusztus tizenegy szürke alkonyata
Fialotti fátyolát reánk borította. . .
Kossuth visszavonul, leteszi hatalmát,
Kiejti kezéből az ország kormányát ;
Ugy gondolja, többé már semmit sem tehet,
Veszendő ügyünknek javára nem lehet.
A hazának sorsát bízva Görgeire,
Harc befejezését hogy keresztül vigye.

Reá van ruházva a legfőbb hatalom,
Ugy a polgári, mint katona-uralom.
Egy személyben minden: kormányzó, diktátor,
Köteles hódolni néki egész tábor ;
A többi hadsereg és az egész ország,
Ahol csak magyar él, parancsait várják.
Háborgó tengeren a kormányrúdhhoz áll,
Kezében van sorsunk, élet avagy halál.

Szédítő hatalom és nagy felelősség,
Ha megmenti a hont: hir, név és dicsőség: . . .
De nem mentette meg, sőt nem is akarta,
Mert Kossuth Lajostól mikor kicsikarta
A diktátorságot, már azon járt esze,
Hogy oroszok előtt a fegyvert letegye.
Amint kihirdették Kossuth lemondását,
Ő már fogalmazta a meghódolását.

Megírja levélben orosz Rüdigernek,
Nincs már Kossuth, hát ő s társai intézkednek

Az ország dolgában, hadjárat sorsáról,
És úgy határoznak, hogy a háborútól
Eztán megkímélik a szegény nemzetet,
Óhajtnak szerezni végre békességet.
Nem küzdenek tovább, leteszik a fegyvert,
Orosz hadvezénylet küldjön egy fő embert ;

Szabják meg a díját hazánk békéjének,
Irgalmat, kegyelmet orosz cártól kérnek.
Neki meghódnak, véle alkudoznak,
Ha a békepontok nyugodalmat hoznak.
Ám ha az osztráknak kell megadni maguk,
Lukább újra kezdik rettentő csatájuk ;
Osztrák sohse győzött a magyarok felett,
Hogy kérjenek tőlük mostan hát kegyelmet.

Igy fogalmazta meg Görgei levelét,
Hanem hiányozott róla még a pecsét.
Csak úgy érvényes e rettenetes irás,
Ha tábor-tisztjei szintén aláírják.
Maga köré gyűjté tehát valamennyit,
S intézte hozzájuk eképpen beszédit:
„A háborút tovább nem bírjuk folytatni,
Kénytelenek vagyunk magunkat megadni.“

„Nincsen remény ahhoz, hogy győzhessen ügyünk,
Elcsigázva sergünk, elfogyott a pénzünk.“
Satöbbi, satöbbi . . . Még egy csomó mentség,
S hogy akik még bíznak, ám kezükbe vegyék
A hazának sorsát. . . De most az a kérdés,
A megirt levelet azonnal elküldjék,
Erről tárgyaljanak, addig ő távozik,
Amint határoznak, aképpen cselekszik.

Nyolcvan főtiszt volt a főhadiszálláson,
Mindnyájan részt vettek a haditanácson.
A szomorú kérdést meghányták-vetették,
S Görgei levelét — magukévá tették.

Az orosz kézébe lerakják a fegyvert,
Bizalmuk a cárban és remélnék sikert.
— Hajh, csalódás vala minden számításuk,
Azzal a levéllel sírunkat megástuk!

Még akkornap este irásuk elküldték,
Szomoru útjára indult a követség.
Gyászos megadásunk vitték a levélben.
Nem fürdünk már többé harci dicsőségben. . .
Az orosz táborban nagy leve az öröm,
Válaszszal nem késtek, elküldötték rögtön,
A fegyverletételt elfogadják szépen,
Ám semmi feltétel sem engedmény nincsen.

Hogy azután mi lesz, arról nem beszélnek,
Valami kedvezményt talán remélhetnek.
Semmit nem ígérnek, erre nincs hatalmuk,
De teljesül bizton egy fő kívánságuk:
Orosznak hódolnak és nem az osztráknak,
Fegyverlerakáshoz egyet sem bocsájtnak,
Csupán orosz sereg keríti be őket,
Ők veszik majd által minden készletüket.

E rideg izenet iszonyuan hatott,
Ám tárgyalásra már nem leltek alapot,
Mert kiszolgáltatták magukat egészen.
Kikötést nem tettek abban a levélben,
Görgei belement a rút kelepcébe,
Ügyünk helyezte az orosz cár kegyébe.
Gondolta, hogy majd csak irgalmasak lesznek,
Harci szokásoknak ellene nem tesznek.

Csalétkül azt mondta az orosz tábornok,
Hogy írják meg sorban, mi a kívánságuk.
Majd előterjeszti és ő azt reméli,
Az orosz fővezér figyelembe vészi.
Görgeiek nosza hamar összeírják,
Hogy az oroszoktól biztosan elvárják,

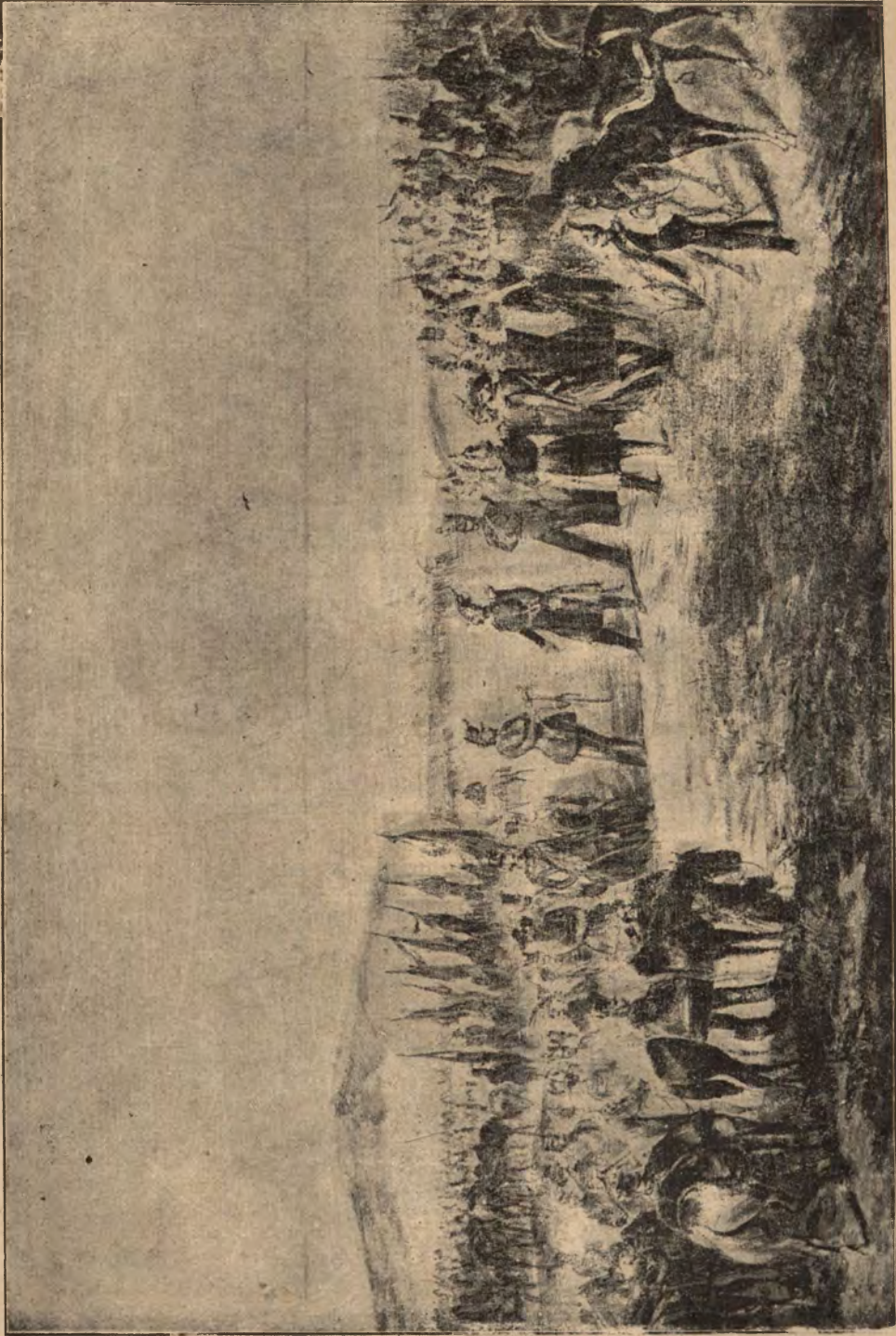
Ne legyen senkinek azért bántódása,
Mert karddal vagy másként a hazát szolgálta.

Az orosz cár legyen közbenjáró köztünk,
Hogy az alkotmányba visszahelyeztessünk.
Hiszen azért kezdtük a szabadságharcot,
Azért rántottuk ki hüvelyből a kardot,
Mert visszavonták, mit király szentesített,
Egy pár jó szó minket megint kibékíthet.
Orosz cár mondassa ki azt az egy-két szót,
Ne engedje, hogy ránk rakják most a békót.

Kivánságaik így hat pontba foglalták,
Orosz tábornoknak aztán általadták.
Az kijelentette, hogy majd felterjeszti.
Vajjon elfogadják: azt nem ígérheti.
Görgei az ilyen beszédben megnyugszik,
S a továbbiakról azután tanakszik:
Holnap augusztus tizenharmadikán
Lerakják a fegyvert világosi rónán.

Igy állapotott meg az orosz követtel
Es most a legvégső intézkedés jött el.
Ki kellett hirdetni az egész seregnek,
Harc befejezését. . . vége már mindennek. . .
Ki voltak rendelve az összes csapatok,
Világosi síkon kellett felállniok
Teljes fegyverzettel, a csatára készen,
Senki nem tudhatta, most ugyan mi leszen.

Legtöbben azt hitték, megütköznek nyomban,
A tábornok urak fáradoznak abban.
A sürgés-forgás és a sok tanácskozás,
Előkészület volt s most lesz csatározás.
De voltak akik már sejtettek valamit,
Ismerték Görgeit és tárgyalásait.
Ezek nyilván mondták: el vagyunk árulva,
Kirendeltek ide fegyverlerakásra.

(Egykori kőnyomat után)

A világosi fegyverletétel.

Az aggodalmakat még az is növelte,
Hogy nem messze látszott az oroszok serge.
Kigyózó vonalban amint közelednek
Es táborunk körül nagy félkört képeznek.
„Mi ez, — ijedeztek, — az orosz bekerít,
Görgei ez ellen nem tesz éppen semmit?
Józan észszel másként érteni nem lehet,
Mint hogy eladták a magyar hadsereget.“

Szörnyü nyugtalanság terjedt el egyszerre,
Mely leverőn hatott tisztre, közemberre.
Zsong az egész tábor, már kitörni készül,
Amikor Görgei gyorsan előkerül,
A vezérkarával csapatokhoz vágtat,
És intéz hozzájuk csillapító szókat.
Elmondja, hogy Kossuth átadta tisztségét,
Mert nem menthette meg haldokló nemzetét.

A hatalmat az ő kezébe tették le,
S azt úgy használta, hogy lépett egyezsége
Az orosz sereggel, megadják magukat,
A cár kegyeibe helyezik sorsukat.
Holnap délután lesz a fegyverlerakás,
Mindenki helytt legyen, hiszen a távozás
Ugyis lehetetlen, mert orosz és osztrák
Egész magyar tábor köröskörül fogták.

Könyfakasztó csöndben hallották e szókat,
Görgei tovább ment s az elmondottakat
Minden csapat előtt újra ismételte,
Hogy nyugalom legyen, azt is elrendelte,
Mert ki ellenszegül, tüstént lelöveti. . .
Katonai törvény ezt biz' így rendeli.
Elhallgatott a szó, zokogott a tábor,
Meholt nemzetünkre a koporsó zárul.

Az éj leszálltával halottat sirattak,
A hon ravatala mellett virrasztottak.

Szabadság volt eddig, rabság jö ezután,
Könyvek folytak végig a honfiak arcán. . .
Görgei és vele a tábornokai
A Bohus kastélynak voltak vendégei,
Néma csendben ültek este az asztalhoz,
Alig-alig nyúltak a rakott tálakhoz.

Éjféلكor követ jött az orosz táborból :
Végleges határozat a haza sorsáról. . .
Azt izenik onnét : jól van, minden rendben,
A fegyverletétel holnap véghez menjen!
Görgei megadja az utolsó választ :
Ugy fog rendelkezni, magára nem várát,
Az orosz fővezér jöjjön, vegye kardját,
Ő és tábornoki neki általadják.

Még alig pitymallott, Görgei már kint járt,
Hogy végigtekintse az egész láthatárt.
Arra volt kíváncsi, meg van-e tábora,
Nem szöktek-e széjjel mára virradóra ?
Rendben talált mindent, a tábor még pihent,
Itt-ott már mozogtak s távol a sikon lent
Trombitaszó hangzik, reggeli ébresztő,
Tábortüzek füstjét hajtja a hüs szellő.

Tizenharmadika augusztus hónap
Végbefejezője a szabadságharcnak.
Szomorún virradt fel e nap Világosnál,
A láthatlan hóhér sergünk felett ott áll.
Harmincháromezer főnyi hős hadsereg
Megadta ott magát oroszoknak, németeknek.
Mert az orosz sereg csakhamar távozott,
S minden hadifoglyot osztráknak átadott.

Délelőtt kezdődött a nagy felvonulás,
Mindenki búcsuzik : Isten veled bajtárs,
Vége van ügyünknek ! . . Örökre elválnak . . .
De mi rémes dolog ? Fegyverek durrának.

Itt is, ott is maguk többen föbe lövik,
Mások kardjaikat középütt eltörik . . .
A kétségbeesés áthatott mindenkit.
Amikor gúlába rakta fegyvereit.

Az orosz fővezér nagy kíséretével
Érkezett és kezet fogott Görgeivel.
Most történt meg aztán a fegyverlerakás,
Ágyúk, lobogók és más egyéb átadás *)
Mikor mindezekkel teljesen kész lettek,
Behorult az egünk . . . s ekkor következtek
Megaláztatásunk sokféle nemei,
Amelyeket nehéz néven megnevezni.

A lefegyverezett szegény honvédeket
Azonnal kísérik, közrefogják őket,
Elöl, hátul, oldalt oroszok övezik,
Mint bűnös rabokat, maguk közt kergetik.
Görgeit s a többi honvéd-főtiszteket
Magához vette az orosz fővezénylet,
Kis Jenőre vitték, ám ott nem tartották,
Osztrák Haynaunak hamar általadták.

*) A világosi fegyverletételnél az oroszok kezébe került 11 tábornok, u. m. Aulich, Görgei, Kiss Ernő, Knezics, Lahner, Leiningen, Lenkey, Nagy Sándor, Pöltenberg, Schweidel és Török; 1426 főtiszt és törzstiszt.

Legénység: 23,163 gyalogos, 4830 lovas és 2551 tüzér.

Főlszerelés: 144 ágyú, 20,395 lőfegyver, 3235 pisztoly, 6783 kard, 7012 ló, 28,063 ágyútöltény, 34,500 puskatöltény, 42,700 pisztolytöltény, 13,848 tölténytáska és 60 hadi-lobogó.

Különféle: Egy hidász-vonat 84 emberrel és 82 lóval; 252 társzekér 244 emberrel és 800 lóval; a pótlólovazó parancsnokság 3 szekere 16 emberrel és 28 lóval.

Az egész sereg tehát, mely Világosnál letette a fegyvert, 32,659 főnyi vala.

A végső küzdelem.

Míg Világos alatt folyt a nagy temetés
Lugosnál így történt az utolsó küzdés.
Vécsey tábornok serege itt állott,
Melyet nagy hirtelen összetoborzhatott
Vesztett temesvári csatának utána,
Járván a szétfutó hadaknak nyomába'.
A sereg létszáma husz-huszonkét ezer
Eléggé ellátva tábori szerekkel.

Ilyen hadsereggel még remény lehetne
Egy kis szerencsével némi győzelemre.
Ámde Görgeitől pecsétetes irás jött :
Fegyverét letette s többé nem ütközött ;
Vécseynek tehát szintén azt ajánlja.
Magát az oroszoknak, hogy ő is megadja,
Mentse amit lehet és kimélje a vért,
Hozzon áldozatot a szegény hazáért.

Vécsey meginog és elhatározza,
Ugy tesz mint Görgei, a fegyvert lerakja.
Éppen ekkor jött meg fáradtan Bem apó ;
Oda járt keresni, hol van a kormányzó ?
Mondták : már leköszönt, aztán elbujdosott,
Bem gyorsfutárokat utána szalasztott,
Hogy forduljon vissza, kormányozzon megint ;
Hisz' itt az öreg Bem, a bajban megsegít.

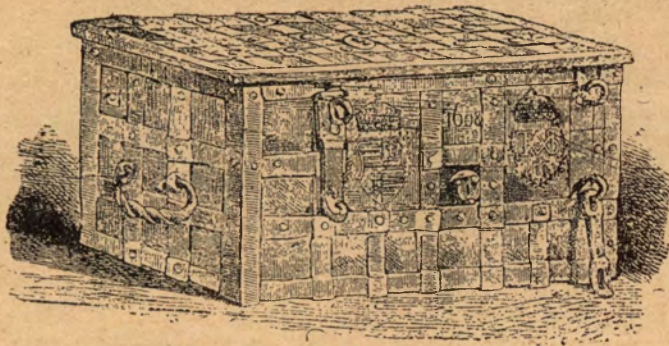
Nem kapta meg Kossuth ezt az izenetet,
A határon ekkor ő már átsietett.

Kövezték számosan miniszterek, mások
S egy súlyos vasládát vitettek utánok.
Ország koronája, Szt. István palástja
Volt a nagy ládába gondosan bezárva.
Szemere Bertalan a miniszterelnök
Parancsolá, mit kell mostan majd tenniök.

Az ország jelvényét külföldre nem viszik,
Hanem a határon gondosan elrejtik,
Őrizze meg hiven a hon szentelt földje
S adja ki, amikor eljő majd ideje. . .
A miniszterelnök és többi társai,
Ásóval elkezdtek egy mély gödröt ásni,
Aztán beletették a nagy vasas ládát,
A kiásott földet reá visszahányták.

Rövid óra alatt a korona felett
Pázsitos hant simult és szépen zöldelett.
Ekkor menekültek ők is Kossuth után,
Kellő szerencsével átkeltek a Dunán.
Török földön voltak, átadták kardjukat
S a szultántól várták további sorsukat.
Emberséggel bántak mindegyikjükkal
Személyük ellátták teljes védelemmel.

Bem, hogy Lugosra ért, szomoruan lálja,
Vécsey tábornok gondol megadásra.

A szt. korona vasas ládája.

„Jó magyarok önök, ne tegyenek ilyet,
Hisz még győzelemre az Isten segíthet.
Rízzanak én bennem és közös erővel
Álljuk meg helyünket szemben az ellennel.
Becsapunk Erdélybe, ott szép seregünk van,
S küzdünk a végsőig guerilla harcban.“

Hasztalan szólott így, ő rá sem hallgattak,
Mondták, hogy holnap már hódolni indulnak.
De vannak még sokan akik lelkesülnek,
S azok Bem kezébe hűséget esküdnek.
Kétezeröttszázból állt e lelkes csapat,
Akik Erdély felé vették az utjokat.
— — Mire odaértek az erdélyi sereg
Szétfutott, többé már Bem sem menthette meg.

Mindenütt siralom amerre a szem lát,
Bem kis csapatával átlépi a határt.
Ha ő is távozik, ki menti meg a hont,
Mikor összezúzva az ellenség ráront?
Görgei az orosz táborban azt teszi,
Leveleket írkal, s oroszszal küldeti
Mindhova, ahol még csapatok vannak,
Elmondja mi történt, kéri hódoljanak.

Világosi gyásznapi, bár halálos ütést
Mért szent háborúnkra, nem vetette végét,
Szerte az országban még sok csapatunk volt,
Hatalmas várakban őrségünk megvonult.
Ime Aradvára szomszéd Világossal
Kitünő erősség, négyezer harcossal,
Háromszáz nagy ágyú védi a falakat,
Hős Damjanics oszt itt okos parancsokat.

Még hatalmasabb pont szüz Komárom vára,
Óriás bástyája tekint a Dunára.
Félezer az ágyú, a lőszer temérdek
S egy évre hordtak itt össze eleséget.

Huszonöt ezeren őrizik a várat,
Az ellen ostroma itt semmit sem árthat,
Klapka a parancsnok a hős és bölcs vezér,
Kegyelmet, irgalmat az oroszról nem kér.

Aradvár legelső, amely kapitulál,
Görgei levele hamar ide talál.
Olvassa Damjanics, elszorul a szive,
Fáj, hogy ügyünknek már Görgei nem hive.
Sokáig tünődik, tenni mostan mit kell?
Lelke el van telve osztrák gyűlölettel.
Mint hódoljon meg hát ő Haynau előtt,
Ily alázkodásra nem érezett erőt.

Nem és ezerszer nem, osztráknak nem adja,
Inkább mindenestül a légbe robbantja.
Ekkép határozott a rettentetlen hős,
Csakhogy vele szemben szintén az ármány győz.
Haynau mérgében ugyan toporzékolt,
Mivel parancsára Aradvár nem hódolt.
Ám gyorsan megegyez az orosz vezérrel,
Arad átvételét szépen intézné el.

Jött tehát az orosz mézédés szavakkal,
Lovagias módon, tisztos ajánlattal:
Adják fel a várat, nem lesz bántódásuk,
S mehetnek, megkapják teljes szabadságuk ;
Az osztráknak soha ki nem adják őket,
Kegyesszár intézi el minden ügyüket.
Erre kezét adott az orosz tábornok,
Minek irás, elég a becsületszavuk !

Damjanics hitt, bízott, átadta a várat,
De mi következett, az szörnyű gyalázat.
Kézadás, adott szó hitvány csalétek volt,
Pár óra s a váron kétféjű sas lógott.
S Haynau kezébe jutottak a hősök,
Akasztófán múlt ki imádott vezérok.

Egykori könyomat után.

Klapka és Haynau a szerződés aláírása után.

Aradvára lett a vértörvényszék helye,
Magyar Golgotának a nép elnevezte.

Komárom váránál Klapka másként járt el,
Mikor közeledtek hozzá izenettel,
Írásban válaszolt és irást követelt,
Aztán nem fogadott el semmi föltételt
Mely nem biztositná teljes szabadságuk,
Sőt kifejezte még azon kívánságuk,
Hogy haza sorsa is fordulatot nyerjen,
A császári kormány igazságos legyen.

Egymásután jöttek, az orosz, az osztrák,
Ujabb ajánlatuk csalogatva hozták.
Klapka nem alkuszik, abból mit kimondott
Egyetlen pontot is elvetni nem hagyott.
Aztán fellázítani kezdék az örséget,
Pénzt ígér az osztrák, majd pedig fenyeget,
Hasztalan, Komárom áll rendületlenül,
Haynau csaknem hogy szétpukkad a dühtül.

Magát megalázva levelet ír végre,
Nem henceg, nem tombol, fogja könyörgésre,
Tudja, hogy nem használ többé a szóvirág,
Sőt még kineveti érette a világ.
Találkozót kér hát Klapka tábornoktól,
Hogy így tárgyaljanak a fontos dologról.
Ám Klapka nem kíván érintkezni véle,
Mit tegyenek, bízza a vitéz örségre.

Azok azt hatázzák, hogy bizottság menjen
A kijelölt helyre és tárgyalást kezdjen.
Elementek, tárgyaltak s végre megegyeztek
S egész tisztességes szerződést kötöttek.
Mindenki szabadon mehet ki a várból,
Sőt még kárpozlást kap császári pénztárból.
Város lakosai és a menekültek
Szintén akárhova szabadon mehetnek.

Klapka így adta meg magát az osztráknak,
S azok minden pontot híven megtartának.
Csakis itt végződött tisztességgel harcunk.
Komárom szerzé meg végső diadalunk.
Többi várunk rendre kegyelemre hódolt
S az osztrák kegyelem bitóra juttatott.
Üldözés és börtön lett a hősök díja
Történet könyvében amint meg van írva.

Mindenkit rászedtek, mindenkit lefőztek
Magukat megadó fegyverletevőket.
Görgei s a többi nagy orosz bizalma
Juttatta ügyünket oly szomorú sorsra.
Meg az a körülmény, hogy a főhatalmat
Kiszolgáltatták a vérszomjas Haynaunak.
Ez elvadult ember szörnyű szenvedélye
A bosszuállás és a martyrok vére.

Hóhérnak állott ki, s végtelen öröme
Telt abban, hogy hősink rendre megölette.
Császára ügyének nem használt semmit sem,
Hogy ily fékevesztett durva és kegyetlen.
De szörnyű végzetünk az utunkba dobta,
S annyi dicső hősnek halálát okozta.
Végre a császár is megsokalta dolgát,
S megalázva kellett elhagyni állását.

Egyezés

Komárom vár megadására a következő feltételek mellett:

1. Az őrség szabad elvonulása fegyver nélkül. A tiszték azonban megtartják kardjaikat.

Azoknak a tiszteknek, kik előbb a cs. kir. seregben szolgáltak, külföldre útlevél adatik; azok, kik útlevelet nem kérnek, szabadon hazatérhetnek, kivéve azokat, kik a haditörvényszék előtt önként jelenkeznek.

A honvédtiszteknek, kik előbb a császári seregben nem szolgáltak, a hazájok ban való szabad tartózkodás minden bántalom nélkül biztosítottik.

2. Külföldre szóló útlevél mindazoknak, kik 30 nap alatt jelentkeznek, adatni fog.

3. A tiszteknek egy havi díj, a legénységnek tíz zsold adatik osztrák bankjegyekben, a cs. kir. szabályszerű hadi illetmény szerint.

4. A várőrségnek, a különféle hadi pénztári-utalványokkal tett kötelezettségei kiegyenlítésére 500.000 pengő forint fizettetik osztrák bankjegyekben.

5. A várban levő benuult és beteg harcosok ellátása biztosítottik.

6. Ingó s ingatlan magán vagyonát mindenki megtarthatja.

7. A fegyverletétel ideje, helye és módja utólagosan fog megállapíttatni.

8. Mind a két részről minden további ellenségeskedés megszüntetetik.

9. A vár a hadiszokásoknak megfelelőleg és a mindkét részről történő hitelesítés után adatik át.

Kelt. a Herkály-pusztán, szept. 27. 1849.

Takács százados,

Gasparitz százados,

Mednyánszky alezredes,

Ruttkay alezredes,

Prágay alezredes,

Gróf Zichy Ottó ezredes,

Gróf Eszterházy Pá ezredes,

Janik János ezredes,

Szabó Zsigmond ezredes,

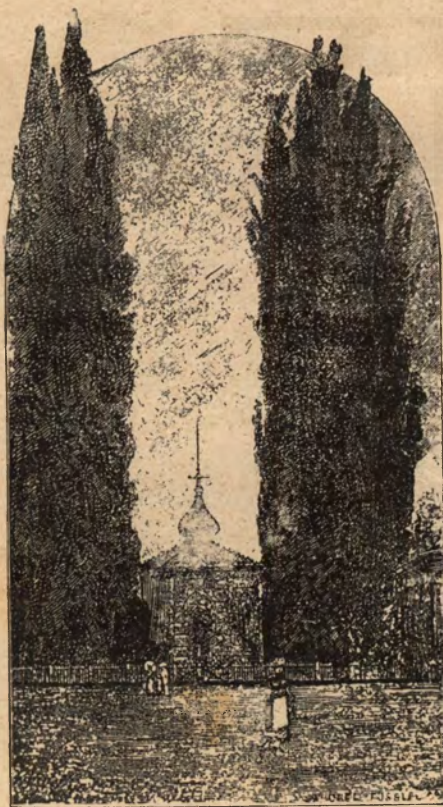
Kászonyi József ezredes,

Assermen Ferenc várparancsnok,

Susan s. k

Zárulék. A vár tényleges átadása csak a Péterváradra menesztett küldöttség visszaérkezése után s nem előbb történhetik meg.

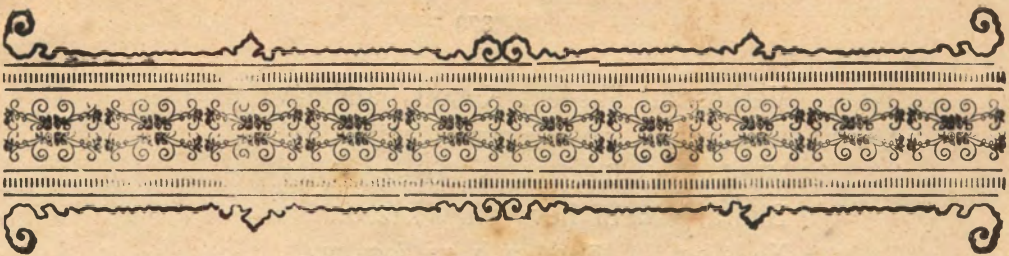
E szerződést Klapka és Haynau még aznap aláírták.

A korona-kápolna Orsova mellett,

ahol Szemere Bertalan miniszterelnök és társai, 1849 aug. 23-án a szent koronát elásták.

1853 szept. 8-án rátaláltak, felszínre hozták s azon helyen ezt a kis kápolnát emelték.

A vérbosszu.

Síri csend borult a leigázott honra
Mikor fegyvereink leraktuk halomra.
Csöndes őszi szellő lengette a fákat
Fonnyadó levelek egymásután szálltak . . .
Haldokló természet és a harcok vége,
A józanértelem számító intése
Arra indíthatná a győztes osztrákokot,
Adjon a nemzetnek teljes bocsánatot.

Hiszen részünkön volt az örök igazság
Szabadságharcunkat csakis ők akarták,
Saját védelmünkre vettük fel a fegyvert,
És az lelkesített itten minden embert
Hogy mivel támadnak, tépik alkotmányunk,
Nem hagyjuk magunkat csatasorba állunk.
Nem tehetünk róla, hogy védve magunkat,
Annyiszor elvertük az osztrák hadakat.

De a balszerencse s egyenetlenségünk
Bukásra vitt! . . . Oda harci dicsőségünk! . . .
Ennyi eredménynyel megelégedhetnek
A továbbiakban elnézők lehetnek.
Mert jöhet oly idő mikor védelmünkre,
Jóakaratusokra s hősi fegyverünkre
Még szükségük lehet, mint száz évvel előbb
Amikor találtak bennünk védelmezőt.

Sem a történelem, sem józanértelem
Nem hatott reájuk, Haynau dühében

Vérbosszut lihegett. Kapott hatalmával
Visszaélt s most frigyre lépett a halállal. . .
Minden honfierényt és honszeretetet
Bitóra juttatni hévvel igyekezett.
Ne éljen itt többé a haza fogalma,
Parancsoló legyen a császár hatalma.

A fegyvert lerakó összes honvédeket,
Foglyává tette, el senkit nem engedett.
Besorozta őket osztrák hadseregbe,
Honvéd tisztjeinket közlegénynek tette.
Kire bebizonyult, hogy tőlük jött hozzánk,
Rájuk ítéletet a vérbirák hozzák,
Nagy részüket nehéz várfogságra vetik,
Ha pedig hős is volt — ugy agyonlövetik.

Boszujok főképpen azokra irányult,
Kiket mint dicsőket a fél világ bámult :
A tábornokokra s politikusokra.
Ezeket örömmel keritik hurokra ;
Kiktől a csatákban annyiszor kaptak
S kik elárultatva kezükbe jutottak :
Azokat bilincsben maguk előtt látni
Boldogság, jól esik gyáván megalázni.

Nemcsak megalázták, fel is akasztották
Október hónapot gyászba borították.
Tizenhárom dicső tábornok teteme
Szörnyű áldozat a hon oltárán leve.*)

*) Az aradi vértörvényszék szeptember 21-én hozta az első halálos ítéletet a magyar tábornokok perében, még pedig : Kiss Ernő altábornagy, temesvári születésű, 49 éves r. kath. nős, a szabadságharc előtt az osztrákoknál huszárezredes — golyóra; gr. Vécsey Károly tábornok, pesti születésű 42 éves, r. kath. nős, előbb huszár őrnagy, — kötél általi halálra ítéltetik.

Harmadnapon, szeptember 23-ikán pedig a többiekre kerül a sor. Ezszerint : Aulich Lajos tábornok, pozsonyi születésű, 57 éves r. kath., nőtlen, az osztrák seregnél alezredes ; Damjanich János tábornok, stásai születésű, 45 éves, nős, görögkeleti vallású. előbb a 61-ik gyalogezredben kapitány ; Desseffy Arisztid tábornok, csákányi születésű, 47 éves, ev. református, nős, volt nyugalmazott huszárezredes : Knezics Károly tábornok, gyergyveczi születésű, 41 éves, r. kath., nős, az osztrákoknál százados ; Lahner György tábornok, besztercei születésű, 54 éves,

Midőn az aradi sáncokban ez történt,
Ugyanaz órában Pesten láttak törvényt
S halálra ítelve megölték Batthyányit ;
Hogy igazság nélkül, — az semmit sem számít.

Miniszterelnök volt, király nevezte ki
És azt a szemére nem vetheti senki,
Hogy a királyhoz tán ő hűtelen volna
Törvényes rend ellen küzdene, harcolna ;
Békéltető mindig király s Kossuthék közt
Épp azt akarta, hogy majd egyezséget köt,
Ám akkor elfogták, börtönre vetették,
Vad kegyetlenséggel aztán kivégezték.

A vérbosszu művét iszonyu volt látni*)
Egész Európa kezdett minket szánni.
Angliának híres külügyminisztere
Palmerston lord szót tett, de nem ment semmire.
Dölyfös Ausztria visszautasítá,
Haynau parancsit csak tovább is írá :
„Ki kell irtani a lázadás csiráját,
Belügyi dolgunkban nem kérjük Angliát.“

Orosz Paskievich mikor tőlünk elment
Bécsbe a császárhoz, intézett kérelmet :
Akadályozná meg vérbosszu munkáját,
Ne nézze a magyarhaza végromlását.

r. kath., nős, az osztrák seregnél őrnagy; Gróf Leiningen Westenburg Károly tábornok, született a hesszeni Illenstädtben, 30 éves, ágostai evangélikus, nős, az osztrákoknál százados; Nagy-Sándor József tábornok, nagyváradi születésű 45 éves, r. kath., nős, volt nyugdíjas huszárpitány; Pöltenbergi Pöltenberg Ernő lovag tábornok, bécsi születésű, 35 éves, r. kath., nős, a szabadságharc előtt huszárszázados; Török Ignác tábornok, gödöllői születésű, 54 éves r. kath., nőtlén, a császári seregben mérnökkari alezredes; Lázár Vilmos ezredes, nagybecskereki születésű, 34 éves, r. kath., nős, az osztrák seregnél hadnagy,

Valamennyi kötél-halálra ítéltetik. Kivételt képez; Schweidel József tábornok, báca-zombori születésű, 35 éves, r. kath., nős, előbb huszárőrnagy, akinek halálos ítélete golyóra szól.

*) Hét vérbíróságot szervezett hazánkban a katonai uralom, úgymint: Budapesten, Aradon, Kassán, Nagyváradon, Pozsonyban, Temesvárott és Nagyszebenben. Valamennyi derekasan működött. De természetesen mindegyiken túltett a pesti vértörvényszék. Itt 1400 szabadsághős felett bíraskodtak. Ezek közül 170-et halálra, a többi 5—10 évi börtönre ítélték. Aradon 250 halálos ítéletet hoztak 600 hazafi pedig börtönre vettek.

Ez sem használt semmit, tomboltak felettünk,
Egészen beborult az ég mi felettünk.
Zsarnoki vasvessző iszonyún verdesett,
Minden jó hazafit halálba kergetett.

Napról-napra folyt a gyilkolás, akasztás,
Nem lehetett itten többé már maradás,
Ezrével bujdosnak a határon átal,
Ha ki nem juthattak akkor álruhával
Húzódtak, rejtöztek, hegyek közt, erdőkben,
Vagy lappangva éltek tanyákon, szőlőkben.
Az egész országban tilos volt a nóta,
Ki hazáról beszélt, juthatott bitóra.

Mikor bételtek már a véráldozattal,
Börtönük megrakták színültig foglyokkal.
Messze Ausztriában, Olmützben, Kufsteinban
Százával sinylődtek, szenvedtek kinosan
És a rémuralom évekig tartott így.
Orosznak, osztráknak, szegény magyar így higj!
Butaság és vérszomj ülte diadalát,
Ám még sem veszthették el a magyar hazát!

Megdöbbentek végre a sok áldozattól,
És a szivekben az okosság hangja szól,
Meggönynyítették a béklyót testünk felett,
A rémuralomnak vége érkezett.
Mert belátták, hogy ki innét nem irthatnak,
Hazaárulásra meg nem taníthatnak.
Szükségük is volt ránk, békültek hát velünk,
Az időtől fogva szövetségben élünk.

A magyar honvédhadsereg diadala a szabadságharcban.

I. Az osztrákok felett nyert győzelmek.

1848 okt. 8. Kiebel honvéd őrnagy csatát nyer. Okt. 21. Máriássy János 5000 emberrel, 18 ágyuval megkezdí Aradvár ostromát. Okt. 31. Beermann honvéd alezredes megveri Urbán előhadát, majd Vajda-szt.-Ivánnál magát Urbánt kergeti meg.

Nov. 4. Nádasnál Ordódy 3500 emberével megveri Simonich osztr. altábornagy, jóval nagyobb seregét. Nov. 6. Nagy Sándor csatát nyer. Bikfalvánál a széke-lyek csatát nyernek. Nov. 9. Holcztraunál Perczel Mór szétveri Burich osztr. tábornok 400 emberét. Nov. 15. Asbóth őrn. 420 emberével szétveri Appel 1500 főnyi seregét. Nov. 18. Szt. Andrásnál Nagy Sándor az osztrák uhlánusok 1500 főnyi csapata felett győz. Nov. 20. Az osztrák határnál Görgei megveri Windischgrätz előhadát. Nov. 20. Gyalunál Rickó ezredes szétüt Urbán 1500 főnyi csapata közt. Nov. 30. Hidvégnél Butykay szétver 1500 szász felkelőt.

Dec. 1. Magyarfalván Kosztolányi Ottinger 2000 emberét megveri. Dec. 2. Köp-csénynél Tessen százados Windischgrätz előhadát megveri. Dec. 12. Felső-Rákoson Gál Sándor ezredes 1500 emberével megveri Heydte 3000 főnyi seregét. Dec. 16. Asbóth őrnagy 900 főnyi csapatával megveri az osztrákok 1500 főnyi seregét. Dec. 18. Görgei Kornél győz Ottinger felett. Dec. 19. Csucsánél Riczó ezredes 400 osztrákot megver. Dec. 20. Deésnél Bem szétveri Jánszky 2500 emberét. Dec. 25-én Bem bevonul Kolozsvárra, kivervén onnét az osztrákokat, — dec. 29. Bem kergeti és veri a menekülő osztrákot, — dec. 30. Perczel Mór a betörő Jellasicsh 16,000 emberét megtámadja, 1000 horvátot foglyul ejt. — Dec. 31. Riczkó 2500 osztrák felett győz.

1849 január 2. Szinyénél Bellay százados megveri a lázadó szászokat. — Jun. 3. Tihucznál Bem 5000 osztrák felett újabb győzelmet arat. — Jun. 11. Verebélynél Aulich 3000 osztrák felett győzelmet arat. — Jun. 13. Nyárosdnál 2000 osztrák felett győzelem. — Jun. 15. Aulich ismét 3500 osztrákot ver szét. — Jun. 17. Gálfalvánál Bem újból nagy csatát nyer 8500 osztrák haderő felett. — Jun. 19. Windsachtnál Guyon győzelmé. — Jun. 22. Szolnok alatt Perczel megveri Ottinger osztrák generális 7000 főnyi seregét. — Jun. 22. Tarcalnál Klapka győz Schlich

7000 embere felett. — Jun. 23. Kisfaludnál Klapka veri el Schlichtet. — Jun. 25. Abonyán Perczel üldözi Ottingert, újból megveri. — Jun. 30. Szelindeknél Bem 3800 emberével megveri Puchner 8000 osztrák zsoldosát. — Jun. 31. Tokajnál Klapka Schlich felett nagy győzelmet arat.

Február 3. Iglónál Guyon csatát nyer, majd febr. 5-én megvivja a híres branyickói nagy csatát. — Febr. 7. Szászvárosonál Bem megveri Puchnert. Két nap mulva pedig döntő ütközetben a híres piskii csatában tönkre teszi az osztrák haderőt. — Febr. 10-én már Alvincnál van Bem, s szétver 3000 osztrákot. — Febr. 13 Szén mellett Piller ezr. megveri az osztrákot. — Febr. 18. Kompoltnál Klapka csatát nyer. — Febr. 26. Borgó Prundnál Bem újból fényes csatát nyer. — Febr. 27. Kápolnánál Dembinszky nagy csatát vív. — Febr. 28. Szihalomnál Guyon és Aulich győznek a 9000 főnyi osztr. sereg felett.

Márc. 2. Medgyesnél Bem küzd az osztrákokkal, fényes győzelmet arat. Márc. 5. Szolnoknál megvivja Damjanics híres csatáját, megszalasztja a 9000 osztrákot. Márc. 9. 14. 16. 18. 21. Fényes győzelmek Erdélyben. Bem és Czec verik az osztrák és oláh hadakat. Márc. 34. Losoncon Beniczky 400 emberével meglep és szétugraszt 2500 osztrákot.

Ápril 1. Aszódnál Gáspár győz, másnap Hatvannál arat diadalt. Ápril 4. Tápió-Bicskénél Görgei győz. Másnap Isaszegnél döntő ütközetben megveri Windischgrätzet. Ápril. 7. Eperjesen Dembinszky győz. Ápril. 9. Aradból a kirohanó osztrákot megveri Vécsey. Ápril. 10. Vácnál Damjanics nagy győzelmet arat. Ápril. 11. Rákoson Aulich győz. Ápril. 19. Nagy-Sallónál döntő ütközet, fényes győzelmet nyer Görgei. Ápril. 20. 22-én Komárom vivásáért folyik a küzdelem. Felszabadítják az ostrom alól, Görgei diadalmasan bevonul. Ápril. 22, 23, 24. Naponként fényes győzelmek- Budapestről elmenekül Windischgrätz. Ápril. 26. Komáromból nagy kirohanást intéznek, s fényes győzelmet aratnak. Ápril 27. Temesvár alatt van Bem, győzelmet arat.

Május 1. Vazin, Oravica, Baja, Fehértemplom, Batina, Szlatina, Leszár, Temesvár, csaták színhelyei, mindenütt győz a magyar fegyver. **Máj. 21-**ike örökemléktű fényes nap. Hős honvédeink e napon vették be Budavárát. Máj. 26, 27. Perlaszon és Déván folyik a közdelem, győz a honvéd.

Junius 5-én tér vissza a kormány és országgyűlés Debrecenből az ellenségtől megtisztított fővárosba, óriási lelkesedés és öröm mindenfele. Jun. 9 Sempthénél győz Mészáros ezredes. Jul 11. a péterváradí vár őrsége elveri Jellassics 20,000 emberét. Jul. 13. 14. 15. nagy csaták folynak Csorhánál, Vásárutnál, Sopornyan, Korigon. Mindenütt diadalt aratnak a magyar fegyverek. Jun. 20. Nyárasdnál Klapka megveri Corich 5,700 embert.

Jul. 1. Aradot beveszi Vécsey tábornok. Az ostromlásnak tovább nem állhatnak ellent a várbeliek, kegyeiemre megadják magukat. Jul. 2. a komáromi várból nagy kirohanást intéz Klapka, s megszalasztja Haynau 40,000 főnyi seregét. Jul. 6. Hegyesnél Vetter tábornok megveri Ottinger 2,000 emberét. Egy hét mulva ugyanitt Vetter újból megveri Jellassics 12,000 emberét. Jul. 20. Sepsi-Szt.-Györgynél Bem győzelmet arat Clam-Gallos 10,000 embere felett. Jul. 25. Tatánál Vesselényi ezre-

des megveri az 1,500 főnyi osztrákokat. Jul. 27. Csongrádnál a felkelő lakosság megveri az osztrákokat. Jul. 31. Komáromból Klapka győzelmes kirohanást intéz az ostromló osztrákok ellen. Ugyanaznap Keszegfalvánál Kesztolányi ismét csatát nyer.

Augusztus hónap az utolsó küzdelem, hiszen 13-án már megtörténik a világozi, fegyverletétel. De még e hónap elején is történnek győzelmes csaták. Komáromból Klapka kirohan, s heves csatában győz az osztrákokból 1,000-en maradnak a csatatéren, s zsákmányul esik 30 ágyujuk, 3,600 fegyverük, 700 mázsa lőporuk. Aug. 4. Mohácsuál pedig Szerdahelyi őrnagy arat győzelmet, s aug. 8-án Nagy Jécsánál Dembinszky zavarja szét az osztrákok 4,000 főnyi seregét.

Oroszokkal vívott osaták.

Mikor az oroszok betörték, már akkor elvolt csigázva a magyar hadsereg, s meg is kellett osztani erejét. Mégis tiz csatában győzelmet nyertünk. Marc. 11. Nagy-Szebennél Bem megveri az orosz haderőt, akiknek veszteségük 250 halott, 514 fogoly, 21 ágyá és óriási hadikészlet. Marc. 17. Vörös-toronynál ismét Bem megveri az oroszok 3,000 emberét. Márc. 21 pedig a tömösi-szorosban, majd 27. Vörös-toronynál győz Bem az oroszok felett. Majd kicsap Bem Moldovába, s ott is két csatában győz az oroszok felett. Jul. 15. Vácznál Görgej megveri Sassa orosz tábornok 11,000 emberét. Jul. 25. Miskolcnál Görgei nyer csatát 8,000 orosz felett. Ónodnál pedig jul. 26. Pöltenberg tábornok veri el az oroszot. Jul. 28. Gesztelyen Leiningen arat győzelmet 10,000 orosz felett. Aug. 5. Nagy-Szebennél Bem megveri Hasdorf orosz tábornok 3,000 főnyi hadseregét, elvesz tőle 5 ágyut.

Az oláhokkal vívott osaták.

Negyvenhét összetűközésünk volt az alattomosan, gonosz fondorlattal reánk törő oláhokkal. És a felkelő bandák csak tizenegy csatában csikartak ki némi győzelmet, s ez alkalmakkor is bandita módon gyujtogattak, nőket ártatlan gyermekeket legyilkoltak, alávaló rablásokat, erőszakosságokat követtek el. Hihetetlen ocsmány volt az elvadult oláh csordák hadviselése. De a mienk irgalmas elnéző és nemes.

Hárminchat győzelmes csatában állhattunk volna boszut a sok fürtelemért amit elkövettek. Kiirhattuk volna fajukat egész Erdélyből. Nem tettük. Nemes hadviselő fél voltunk, a győzelemmel, lefegyverezéssel megelegettünk.

Horvátokkal vívott osaták.

1848 szept. 18. kezdődött a gaz horvátok betörése. Attól kezdve husz csatánk volt velük. Tizenkilenc csatában elvertük őket, végre Ozoránál az egész seregük

letette, a fegyvert, fogságunkba került minden tábori készletük, s egész híros tiszti-
karuk. Hadjáratok kudarccal végződött.

Tótokkal vívott csaták.

A Hurbán által elbolondított tót felkelőkkel öt csatánk volt. Mindegyik ami
győzelmünkkel végződött, kegyetlenül megraktuk a jó tótocksákat. A tisztos tót
elem különben híve volt ügyünknek, ott harcoltak velünk együtt Branyiszkónál és
másutt is.

Szerbekkel vívott csaták.

A szerbekkel kezdődött a szabadságharcunk. Ők voltak az elsők, akiket elle-
nünk uszított a bécsi kamarilla. De meg is adták az árát, ők szenvedtek leg-
többet. Kilencvenöt csatánk volt velük. Hetven rettenetes összecsapásnál mi lettünk
a győztesek, olykor borzalmas veszteségeket okozva nekik. A szerbek ellen folyta-
tott hadjárat az egész alvidékre kiterjedt, s a legvéresebb harcok itt folytak le.

